

43859

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ* SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

OSMANLI HÂNEDÂNI'NDA MÜZİK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

43859

DERYA ÖZLEM ULUOCAK

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 12 Haziran 1995

Tezin Savunulduğu Tarih : 30 Haziran 1995

Tez Danışmanı : Prof.Dr.Selahattin İÇLİ

Diğer Jüri Üyeleri : Doç.Cahit ATASOY

: Yrd.Doç. Cengiz ÜNAL

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZİ MERKEZİ

HAZİRAN 1995

ÖNSÖZ

"Osmanlı Hânedânında Müzik" konulu bu çalışma; İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Bölümünde yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır.

Bu çalışmamda bilgi ve fikirlerinden istifade ettiğim danışman hocam İstanbul Teknik Üniversitesi Türk Musikisi Devlet Konservatuarı Kompozisyon Bölümü Başkanı Sayın Prof.Dr.Selahattin İÇLİ'ye, Araştırmacı-Yazar, Tarihçi Sayın Erol ÖZBİLGİN'e, nota kaynaklarından yararlandığım Sayın Cüneyd KOŞAL'a, İstanbul Teknik Üniversitesi Türk Musikisi Devlet Konservatuarı Musiki Tarihi Öğretim Görevlisi Sayın Feridun ÖNEY'e ve kütüphanelerinden faydalandığım İstanbul Teknik Üniversitesi Türk Musikisi Devlet Konservatuarı Öğretim Üyesi Sayın Doç.Cahit ATASOY'a en içten teşekkürü borç bilirim.

Derya Özlem ULOCAK

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER	ii
ÖZET	iiii
SUMMARY	iiii
BÖLÜM 1. GİRİŞ	1
1.1. OSMANLI PADİŞAHLARI SOY KÜTÜĞÜ	19
1.2. OSMANLI İMPARATORLUĞU'NDA HÂNEDANLIK	21
1.3. OSMANLI İMPARATORLUĞU'NDA EĞİTİM VE ENDERUN	22
1.4. OSMANLI İMPARATORLUĞU HAREMİNDE MÜZİK EĞİTİMİ	32
BÖLÜM 2. MÜZİSYEN HÂNEDAN MENSUPLARI	39
2.1. MÜZİSYEN PADİŞAHLAR	39
2.1.1. Sultan II. Murad	39
2.1.2. Sultan II. Beyazıd	40
2.1.3. Sultan I. Selim	40
2.1.4. Sultan IV. Murad	41
2.1.5. Sultan IV. Mehmed	42
2.1.6. Sultan II. Ahmed	43
2.1.7. Sultan II. Mustafa	43
2.1.8. Sultan I. Mahmud	43
2.1.9. Sultan I. Abdülhamid	44
2.1.10. Sultan III. Selim	45
2.1.11. Sultan II. Mahmud	46
2.1.12. Sultan I. Abdülmecid	48
2.1.13. Sultan I. Abdülaziz	48
2.1.14. Sultan V. Murad	49
2.1.15. Sultan II. Abdülhamid	50
2.1.16. Sultan V. Mehmed	51
2.1.17. Sultan VI. Mehmed	52
2.1.18. Halife II. Abdülmecid	52
2.2. HÂNEDAN MENSUBU MÜZİSYEN KADINLAR	53
2.2.1. Hatice Sultan	53
2.2.2. Zekiye Sultan	54

2.2.3.	Fehime Sultan	54
2.2.4.	Naime Sultan	54
2.2.5.	Rukiyye Sultan	55
2.2.6.	Şâdiye Sultan	55
2.2.7.	Ayşe Sultan	55
2.2.8.	Ulviye Sultan	56
2.2.9.	Nâciye Sultan	56
2.2.10.	Gevherî Sultan	56
2.3.	HÂNEĐAN MENSUBU MÜZİSYEN ERKEKLER .	57
2.3.1.	Şehzâde Korkut Çelebi	57
2.3.2.	Şehzâde Mehmed Burhâneddin Efendi	57
2.3.3.	Şehzâde Mahmud Efendi	58
2.3.4.	Şehzâde Selim Efendi	58
2.3.5.	Şehzâde Şevket Efendi	58
2.3.6.	Şehzâde Ziyâeddin Efendi	59
2.3.7.	Şehzâde Seyfeddin Efendi	59
2.3.8.	Şehzâde Mehmed Burhâneddin Efendi	60
2.3.9.	Şehzâde Mehmed Cemâleddin Efendi	60
2.3.10.	Şehzâde Nûreddin Efendi	60
2.3.11.	Şehzâde Şevket Efendi	60
2.3.12.	Şehzâde Abdullah Efendi	61
BÖLÜM 3.	SARAY'A İNTİSÂB ETMİŞ MÜZİSYENLER	62
3.1.	SARAY'A İNTİSÂB ETMİŞ TÜRK MÜZİSYENLER	62
3.2.	SARAY'A İNTİSÂB ETMİŞ YABANCI MÜZİSYENLER	64
3.2.1.	Osmanlı'yı Ziyaret Etmiş Avrupalı Seyyah ve Müzisyenlerden Birkaçı	65
BÖLÜM 4.	OSMANLI SARAY'INDA ASKERÎ MÜZİK	66
4.1.	MEHTER	66
4.2.	BANDO	68
BÖLÜM 5.	OSMANLI HÂNEĐANI TARAFINDAN BESTELENMİŞ ESERLERE ÖRNEKLER	71
5.1.	SULTAN II. BEYAZID TARAFINDAN BESTELENMİŞ ESERLER	71
5.2.	SULTAN IV. MURAD TARAFINDAN BESTELENMİŞ ESERLER	78

5.3.	SULTAN I. MAHMUD TARAFINDAN BESTELENMİŞ ESERLER	88
5.4.	SULTAN III. SELİM TARAFINDAN BESTELENMİŞ ESERLER	96
5.5.	SULTAN II. MAHMUD TARAFINDAN BESTELENMİŞ ESERLER	142
5.6.	SULTAN I. ABDÜLAZİZ TARAFINDAN BESTELENMİŞ ESERLER	155
5.7.	SULTAN V. MURAD TARAFINDAN BESTELENMİŞ ESERLER	160
5.8.	SULTAN VI. MEHMED TARAFINDAN BESTELENMİŞ ESERLER	162
5.9.	GEVHERÎ SULTAN TARAFINDAN BESTELENMİŞ ESERLER	164
5.10.	ŞEHZÂDE KORKUT ÇELEBÎ TARAFINDAN BESTELENMİŞ ESERLER	172
5.11.	ŞEHZÂDE MEHMED BURHÂNEDDİN EFENDÎ TARAFINDAN BESTELENMİŞ ESERLER.....	175
5.12.	ŞEHZÂDE SEYFEDDİN EFENDÎ TARAFINDAN BESTELENMİŞ ESERLER	198
5.13.	ŞEHZÂDE ABDULLAH EFENDÎ TARAFINDAN BESTELENMİŞ ESERLER	205
5.14.	BESTEKÂR HÂNEBAN MENSUPLARININ ESERLERİNDE TERCİH ETTİKLERİ USÛL, MAKAM VE FORMLAR	207
	SONUÇ	209
	NOTALARIN KAYNAKLARI	210
	KAYNAKLAR	214
	EKLER	216
	ÖZGEÇMİŞ	227

ÖZET

"Osmanlı Hânedânı'nda Müzik" isimli tezimizde Osmanlı Hânedânı'nın müziğe olan ilgisinin Osmanlı toplumu ve kültürü üzerindeki etkilerini ve şu konuları araştırdık.

Osmanlı hânedanına mensup her ferdin aklen ve bedenen iyi bir eğitim ile yetiştirildiği bilinmektedir. Bu eğitimde erkek ve kadın ayırımı yapılmadığı gibi konu ayırımı da yapılmamış, her tür mevzûda eğitim önemsenmiştir.

Akıl ve beden eğitiminin yanısıra ruh eğitiminin de müzikle tamamlandığını görüyoruz. Bu tezimizde diğer hânedân mensuplarının müzikle ilgisini de araştırmak istiyoruz. 39 pâdişahımızın 18'inin icrâcî ve hattâ bestekâr olarak müzikle ilgilenmiş olması, eş ve çocuklarının müzik eğitimlerini sağlamış olmaları tarihi belgelerle belli olmaktadır. Bu arada yine diğer ülke hânedânlarında görülmediğini tahmin ettiğimiz bir mevzâ daha dikkati çeker ki, bu da Osmanlı hânedânı'nda kadınların da müzikle bestekâr olarak ilgilenmiş olmalarıdır.

Tarihte yer alan en büyük medeniyetlerden birine sahip olmuş olan Çin'de bile, hânedân tarafından müziğin yasaklanma hareketine gidilmiş olduğu dönemler yaşandığı görülürken dünyadaki diğer hânedânlarda müziğe buderece önem verilmemişken, Osmanlı hânedânındaki bu sanat ve müzik düşkünlüğü son derece gurur vericidir.

SUMMARY

This thesis named as "The Music in the Ottoman Dynasty" has been based on a research on the influence of the Ottoman Dynasty interest on the music and the related influences on the cultural level.

It is well known that every single member of the dynasty has been going under a serious educational process with no discrimination on sex. Besides that, there are no specific signs of the limitations and the restrictions on the type of education given.

Besides the mental and physical education the spiritual education has been taken seriously and this has been done so through the music.

In this thesis, we are interested in making a research on the other members of the dynasty and their interest on music.

There are several documents showing that among the 39 Sultans 18 of them have been performers of music as well as some composers. In addition to that their wives and the other family members (sons and daughters) have had close interests on music and this has been completed with musical education. These statistical numbers show another reality which is rarely seen in the western dynasties : the Ottoman women have had interest in the music as a composer, also.

Even though in the Chinese civilization which is one of the biggest few civilizations in the world, we happen to meet the fact that there are some periods WITH RESTRICTIONS ON MUSIC AND ITS PERFORMANCES. There are also some periods with a little SIMILARITIES IN THE WESTERN WORLD.

Next to this reality, the addiction of Ottomans on the art and music is uncomparable.

The general aspects of our thesis could be summarized as :

Ottoman Empire, is a Turkic State found in the Anatolia at the end of XIII century. It is not well known where they have come first and what is the main aim of their immigration and settlements in the Asia Minor. Their origin based on the Kayı clan of the Turks. It is named after the name of the first founder, Osman Bey. A total of 39 Sultans have been in the power during the existence of this empire which lasted seven centuries.

In this Empire, the Sultan was the ultimate power and was representing the state. Monarchy was the regime and the power was passing through from father to the son of Osman Gazi origin.

The palaces where the Sultans used to live named after "Saray-ı Humâyûn". This has been separated into three sections :

1. Harem-i Humâyûn
2. Enderûn-i Humâyûn
3. Birûn-i Humâyûn

Harem : This is a place where the Sultan and his family lived besides the other women servants.

Enderûn : The internal organization of the palace.

Birûn : The external organisation of the palace.

The most important of these is Enderun where there is a university. A period lasting nearly four centuries this university served the palace as an educational organization of statesmen, army officials, and artisans. Only the music school was as big as today's school of music.

The Dynasty is the descendants of the Sultan I, starting with himself and ending with Sultan VI Mehmet. They are named and acted as califs beginning with Sultan Selim. This meant representing and being the leader of Islam World.

The cultural education is the most important factor in the Empire Mektebs meaning primary schools, medrese offering similar education to secondary schools, and Enderuns for the higher education. The education was mixed in the mektebs when there was no admission to the girls at the Medrese and Enderûn. But the girls have been undergoing a separate education, similar with the boys in quality. The ladies of the palace have had private lecturers on music, arabic, persian, theologie and other subjects.

Middle class members of the palace have had various lessons which were different than the wealthy ones, handicrafts, carpet making, and trained to be midwife. This meant the women too had to be educated.

Later on, after the Tanzimat new schools for girls have been opened.

One sees a large influence of Turkic cultural influence on the Ottoman Empire. This culture has been carried out during the existence and has been improved with its own original contributions. This culture shows itself in the other cultures under a dominant sometimes influencing factor. There are no States in the Middle East and Balkanias which has not been influenced by the Turkish music, literature and food. Even though the way they dress have noticeable similarities with Anatolian people as well as eating habits and so on. The architectural monuments are the stamps of the Turkic Empire, Ottomans.

During the Ottoman Period, Turkish Music has a higher performance level in modic form. But, the patriarchal educational system, which based on the teacher and student bi-relationship, has prevented to underwrite the all documents of the past, the secrecy between two people has caused a great damage to the musical culture of the Empire. Today only a few handsome of cultural leftovers we have on hand.

Nearly all the Ottoman Empires have had great interest in music personally and they have taken over and tried to be the best for its future, directly and indirectly.

During the Period of II Murad besides the cultural attacks in the fine arts showed itself in the music also. The endeavors in underwriting the already existing performances is the most important point, at this age. The new schools have been opened in Tekkes and in the Konaks which used to be the places where the well known families of the bureaucracy lived.

A source called Nekâvet-ül Edvâr (The best of the modes) in Persian has been first prepared for this aim of music, since it was first written during the age of Fatih Sultan Mehmet.

But, the most progressive age of the Turkish music is at the age of Sultan III Selim who is a famous composer himself. These four period covers the last classic period.

A Serbian Princess Olivera who is the wife of Beyazıt I has caused the first orchestra in the palace to be founded. Later on this union of performers reorganised with several rules by Sultan Selim III, has shown itself during the age of Sultan II Mahmud. Sultan Abdulhamit has had a group of composers and performers in the Harem, And during the age of Abdülmecid the first ballet group was seen in the palace. The performers were the girls of the palace.

Among the Ottoman Sultans who has had music education the famous ones are :

Sultan II. Murat, Sultan II Beyazıt (composer), Sultan III. Selim (composer).

Besides this, there few foreign musicians which is a proof of the Ottomans approach to the music and the musicians. This also shows another reality that the Sultans have been open to the music of the other cultures.

The first military band in the world has been established in the Ottoman Empire. The Mehter is the first military band in the world.

What makes one to think about is, what is the main purpose and idea behind changing the original structure of Mehter when the foreigners immitating it, what made it to change it to a band?

The first Mehter band has been sent to Osman Bey -the founder of Ottoman Empire- by II Giyasettin Mesud who was the Sultan of Anadolu Selcuklu State. Ototmans have carried out this cultural band till 1826 and reorginazed it with the western musical instruments into band.

This caused the genre, the repertory, the form has been changed and unfortunately due to the lack of written material has been lost. The materials, musical notes have been later collected by a performer of Mehter Hamparsum and has been put into the musical not with his own alphabet later named after him. The ones which are performment today are those underwritten by Hamparsum, in the past.

The main reason must be the aim and the mentality behind the mentality changing which is left with the Mehter. The Mehteran reflecting the Mehter had be changed. New military organization brought new musical organization too.

The music was a part of their life, this was a case for the Ottoman life style. The life could not be imagined without music and they were very sensible on this. Mu sic could not be done without eduvcation and education in music was a must. Fine arts was a reflection of the creatif ideas of human being. So, fine arts and music compleating each other was expected to help to cause progression, in human kind.

When we first started we pointed out that the interest of Ottomans in music and the influenceof this on the Ottoman Culture was the main topic of this thesis...

When we end up, we may reach to some conclusions that : The education was the most important factor in the dynasty. The palace was a

place where nearly everybody could have the basic and progressive musical education. 18 out of 39 sultans was musicians and 8 of them composers. And the first military march was composed by one of them.

There was no discrimination between sexes and there was even composers among the female members of the palace.

Besides the traditional music the other musics also was treated as universal music.

Besides, in the 18 century in the Mekteb-i Bahriye (School of Maritime) and Mekteb-i Tıbbiye (Medical School) has had lessons of Fine Arts and Music.



BÖLÜM 1. GİRİŞ

Osmanlı devleti, 1299'da Anadolu'da kurulan Türk devleti. XIII. yüzyılın sonunda birdenbire ortaya çıkan ve kendilerine Anadolu'da umar olarak verilen küçük bir arazide yaşamaya başlayan Osmanlıların nereden geldikleri konusunda tarihçiler değişik tespitler yapmışlardır. Asıllarının Kayı boyu olduğu bilinir. Osmanlıların atası Kaya Alpoğlu Süleyman Şah hakkında, kaynaklarda kesin olmayan ve çoğu efsaneleşmiş bilgiler vardır. Ertuğrul Bey'den önceki atalarıyla, daha önce yaşadıkları yer ve göç yolları da tam belli değildir. Bununla birlikte, bugün için, ancak şu bilgiler verilebilir: Osmanlıların ataları önce, Horasan'da Merv yakınındaki Mahan'da yaşadılar; Anadolu'nun fethinde (XI. yüzyıl) Tuğrul Bey ve Alpaslan'ın maiyetinde bulunarak Ahlat bölgesine yerleştiler; sonra Anadolu'ya yerleşmek üzere girilen savaflara katıldılar. Muş, Malazgirt, Sürmarı (Sürmeliçukur) bölgelerinde kışlak ve yaylak yaptılar; Ahlat emirlerine bağlanarak, onların maiyetinde Gürcülere, Erzurum ve Erzincan emirleriyle birlikte Trabzon'a karşı girilen seferlere katıldılar. XIII. yüzyılın başlarında Ahlak'ın Eyyübilerin eline geçmesi ve Moğolların önünden çekilen Celâleddin Harizmşah'ın bölgeyi istilâsı üzerine (14 Mayıs 1230), bunlardan Kaya Alpoğlu Süleyman Şah, Kayı topluluğuyla birlikte güneye indi ve kendisi gibi Kayı boyundan olan Mardin Artukoğulları ile işbirliği yaptı. Ailenin en büyük atası olarak kabul edilen Süleyman Şah, kışlamak üzere Kuzey Suriye'de bulunan Caber'e giderken Fırat'ta boğuldu (Bugün Türkiye'den 100 km. uzakta olmasına rağmen 20 Ekim 1921 antlaşması uyarınca Türk askeri tarafından korunan türbesi, Türk mezarı odıyla bilinir.) Süleyman Şah'ın ölümüyle Kayı boyunun başına üç oğlu geçti. Bunlardan Ertuğrul Bey, Kayı boyu ile Orta Anadolu'ya göç etti. Önce Karacadağ'da yerleşti; sonra da Selçuklular tarafından Sultanönü'nün (Eskişehir) Sivrihisar üçbeyi Cacaoğlu Emir Nureddin Cebrail'in maiyetine girdi; burada tımar sahibi olarak uçtaki Söğüt kalesine muhafız tayin edildi. Bizans ucundaki öteki Türkmen Beyleri gibi, Rum şehir ve kasabalarına karşı gazalara başladı. Osman Bey'in babası olan Ertuğrul Bey'in ilk zamanları hakkında bilgiler çok azdır. XIII. yüzyıl Bizans yazarları gibi, XIV. yüzyıl Arap gezginleri ve memlûklular da ondan bahsetmezler. Ertuğrul adından ilk defa söz eden, Osmanlı yazarı ve şairi Ahmedî'dir (Öl.1412). Ahmedî, Ertuğrul Bey'in uçtaki Selçuklu emirlerinden biri olduğunu ve Rumlar ile savaşmak üzere Sultanönü'ne (Eskişehir) gelen

Alâeddin Keykubad I'in maiyetine Gündüz Alp ve Gök Alp gibi Oğuz beyleriyle birlikte girdiğini söyler. Aynı yazar, Ertuğrul'un Söğüt kalesini bu gazalardan birinde aldığını belirtir. Bu husus, Yazıcızade Ali, Şükrullah ve bazı başka Osmanlı yazarları tarafından da tekrarlanır. XI. yüzyıl Osmanlı yazarlarında Ertuğrul'un fetihleri hakkında hiç bir kayda rastlanmaz.

Âşık Paşazade, Ertuğrul Bey'in eski yurdunda bulunduğu sırada oğlu Saru Batuyu (veya Yatı) Sultan Alâeddin Keykubad I'e göndererek, ondan yerleşmek üzere yurt istediğini; sultanın da ona Söğüt, Domaniç dağı ve Ermenibeli'ni verdiğini yazar; önce Ankara'ya, sonra da bu yeni yurduna yerleşen Ertuğrul Bey'in Söğüt'te öldüğünü belirtir. Ertuğrul Bey 1288'de öldü ve Söğüt'e gömüldü. Osmanlı hânedânı, adını Ertuğrul Bey'in en küçük oğlu Osman Bey'den aldı. Bununla birlikte, Osman adının Ataman'dan geldiği ve islâm medeniyetinin etkisiyle bu şekle girdiği de bilinmektedir. Ertuğrul Bey'in ve Osman Bey'in sonradan müslüman oldukları batı yazarları tarafından iler sürülmüştür. Kaynaklarda, Osman'ın (bazen de Ertuğrul'un) Kur'an-ı Kerim'i ilk defa görerek saygı gösterdiği hakkında kayıtlar vardır. SÖylentilere göre, konuk olduğu bir dervişin evinde geceyi geçiren Osman, uyumadan önce rafa konan bir kitabın ne olduğu sormuş; Kur'an-ı Kerim cevabını alınca da, içinde ne olduğunu merak etmiş ve "Hz.Muhammed aracılığıyla dünyaya gönderilen Tanrı sözü" olduğunu öğrenmişti. Sonra kitabı alarak, ayakta, bütün gece okuyan Osman'a sabaha karşı yorgun düşerek uyuduğu sırada görünen bir melek "Madem ki sen benim kelâmı kadımımı bu kadar hürmet ve tazimle okudun; o halde senin evlâdın da nesilden nesile daima aziz ve mükerrem olacaktır" dedi. Bazı batılı yazarlar Osman'ın gördüğü bu rüyayı ve sonradan kızıyle evlendiği fakih Şeyh Edeali (Odebalı) ile görüşmelerini, islâm dinini kabul ettiğine delil olarak ileri sürerler. Anadolu'nun kuzeybatı bölgesinde Bizanslılara karşı kurulan uçlarda müslüman alplerin (üç gazilerinin) başı olduğu kabul edilen Osman Bey, babasının ölümünden sonra İslâmlığa hizmet eden bir önder olarak ortaya çıktı. P.Witteck, Osmanlı devletinin kuruluşunu müslüman üç gazilerinin eseri olarak kabul eder. Ertuğrul'un ölümüyle birlikte Kayı topluluğu kendi bölgesin dışına hızla yayıldı. Osman Bey'in ilk zamanları hakkında da çok az bilgi vardır. Fakat onun, kardeşleri arasında gösterdiği cesaret ve aldığı tedbirlerle sivrildiği, Ertuğrul'un isteğiyle ve henüz hayattayken ancası Dündar Bey sağ olduğu halde ailenin başına getirildiği bilinir. Kaynaklar, onun aile yurdu sayılan Karacadağ bölgesine sık sık gittiğini, Eskişehir'e yakın İtburnu denilen köyde,

Ertuğrul Bey zamanından beri oturan fakih Şeyh Edebalı ile sıkı ilişkiler kurduğunu belirtir. Bazı yazarlara göre, Osman Bey, Şeyh Edebalı'nın kızı Mal Hatunu babasından istedi; fakat Harman Kaya (bugün Gazimihal ilçesinde Harman köyü) hâkimi Köse Mihal ile işbirliği yapan Eskişehir hâkimiyle çarpışmak zorunda kaldı. Yapılan savaşta Köse Mihal esir edilerek Osman Bey ile birleşmeye zorlandı. Genellikle, Osmanlı yazarları, Mal Hatun'un Osman Bey ile evlenmesini, görülen bir rüyaya bağlarlar. Bazı yazarlara göre de Osman'ın gördüğü bu rüya, çeşitli biçimlerde yorumlanmıştır. Osman Bey, Şeyh Edebalı'nın evinde misafir kaldığı bir gece, rüyasında Şeyh Edebalı'nın gövdesinden bir ağaç çıkarak çevresine dal budak saldığını, bağlar ve dereler içinde genişleyerek İstanbul çevresine kadar yayıldığını gördü. Rühayı yorumlayan Şeyh Edebalı de kızı Mal Hatun'u Osman Bey'e verdi ve "Kızım Mal Hatun sana helâl olsun; sizden, kemal sahibi bir evlat doğacak ve bütün cihana hükmedecek" dedi. Yüğüne izafe edildiği de bilinir. Delhi Türk Sultanlığının tanınmış yazarlarından Cürcanî (öl.1262) biraz değişik olarak, aynı rüyayı Mahmud Gaznevî'nin babası Sebük Tigin'in gördüğünü belirtir. Reşidüddini Tabib, Oğuzların âdet ve geleneklerinden bahsettiği bölümde, onların efsanevî hükümdarlarından Tugrul ve iki oğlunun rüyada böyle bir ağaç gördüğünü yazar.

Osman Bey, babasının ölümünden sonra Kayı boyunun başında bulunan amcası Dündar Bey ve bir nevi imtiyazlı sınıf olan gazi teşkilâtı içinde bulunan Akça Koca, Abdurrahman Gazi, Konur Alp, Turgut Alp ve Aykut Alp'in destekleriyle boy beyliğine geçti. Bu sırada Anadolu Selçukluları Sultanı Gıyaseddin Mesud II, bütün uçbeyleri gibi Osman Bey'e de berat gönderdi. Söğüt'ü ona tımar olarak verdi. Osman Bey, bu berat üzerine Ayna gölü (İnegöl) yeniden ele geçirdi ve tekfur Nikola'yı (Nikolaos) öldürdü. Elde ettiği ganimetlerden bir kısmını Selçuklu Sultanına gönderdi. Buna karşılık 1289'da Selçuklu Sultanı, Osman Bey'e Koca Balaban Çavuş aracılığıyla bir berat ve bağımsızlık alâmeti sayılan tuğ, alem (bayrak), kılıçla gümüş takımlı at (gaşiye) gönderdi. Berat ile meşru bir beylik haline gelen Osmanlılar, düzenledikleri seferler sonunda ele geçen ganimetten beşte birini (humsı sülтанî) Konya'ya göndermeye başladılar. Böylece yayılmaya başlayan Kayı boyu, yeni katılmalarla daha da genişledi. Moğolların Anadolu'yu yakıp yıkmaları ve koydukları ağır vergiler yüzünden yerlerini yurtlarını terk eden bir kısım şehirli ve köylü halkla bazı kılıç erleri Osman Bey'in hâkim olduğu bölgeye sığındılar. Moğollara bağlanmak istemeyen türkmen boy ve ulusları

da, beyleriyle birlikte, uç bölgesine doğru harekete geçtiler. Osman Bey, bu yeni gelenlerin de etkisiyle 1299'da bağımsızlığını ilân etti. Bir törenle, türkmen boy ve ulus beyleriyle Selçuklu devleti bölgesinden gelenler, Oğuz Han töresine göre, Osman Bey'e bağlılık ve sadakat yemini ettiler, herkes birer birer Osman Bey'in önünde diz çökerek onun verdiği kızı içti. Böylece, osman Bey, fiilen ve hukuken devlet başkanı oldu (1299). (1)

Osmanlılar zamanında Türk Musikisinde görülen gelişimi, ayrı bir Osmanlı Musikisi olarak nitelemek doğru değildir. Burada Türk Musikisinin Osmanlılar zamanındaki durumu söz konusudur. Bu dönemde, kültüre, coğrafi, sosyal, etnik ve dinî etkenlere göre farklı biçim almasına rağmen, aynı sisteme ve öze dayana Türk Musikisi, monodik yapısı içinde, sanat yönünden olduğu kadar ilim yönünden de en değerli ürünlerini verdi. Ancak musiki ilminin ustadan çırağa geçen gizli bir fen halinde saklanması geleneği, bu konuda açık ve ayrıntılı eserlerin bugüne kadar ulaşmasını engelledi; daha çok teori alanında kullanılan birçok nota sisteminin uygulamada yaygınlaşmaması ve eserlerin notaya alınmaması sebebiyle sanat eserlerinin çoğu da bugüne ulaşamadı. Bugün elde bulunan en eski musiki eserleri, Safiyüddin Abdülmümin Urmevî'nin (1224 ?-1294) remel usulündeki Nevruz bestesi, Mevlânâ'nın oğlu Sultan Veled'in (1226-1312) "Acem Devri" denen Devr-i Kebir Acem Peşrevi ile sengin semai usulünde 3 hanelik Irak Saz Semaisi'dir. XIV. yüzyıldan kalma hiç bir nota yoktur. XV. yüzyılda yetişen bestecilerin bazı eserleri besteleriyle kbugüne kadar ulaştı; Aydınî Halveti Şeyhi Ömer Ruşenî (Gülşenî) [öl.1487], Emir Ali Şir Nevaî (1441-1501), Ebûlgazi Sultan Hüseyin Baykara Mirza (1438-1507), Sultan Bayezid II (1450-1512), Gulâm Şâdi (öl.1515 ?) ve Hoca Hafız Abdülkadir Meragî İbnül Gayb (1360 ?-1435). Murad II zamanında güzel sanatlardaki gelişmeye paralel olarak musiki alanında da gelişmeler oldu, musikiyle ilgili eserler yazıldı. İstanbul'un alınmasından sonra Topkapı sayarında kurulan Enderunda ve onun paralelindeki tekke ve konaklarda musiki bir tür okullaşma ortamı buldu. Fatih devrinde yazılmış ve kendisine sunulmuş farsça Nekavet-ül Edvar (Makamların Güzelleri) adlı eserden anlaşıldığına göre, o devirde kullanılmakta olan sazlar telli, nefesli ve kâse (yani vurmali) olmak üzere üç grupta toplanıyordu. Telli sazlar; udi kadim, udi kâmil, tarabül fetih, şeştar,

¹ Meydan Larousse, C. 9, s.637.

tarabı rud, tamburi şervinân, tanburei moğul, ruhfeza, kopuzu rumî, ozan, nâyî tanbur, rebap, mugni, çenk, eğri, kanun, kemençe, gıcık, yetkay, terentay, sazı dolap, sazı gayi, murassa, tuhfetül ud, şidurgo, pıpa, yatugan, şehrud, rudi hâni. Nefesli sazlar; zurna, nefir, nay, ırak nayi, rebap nayı, erganun, nayı balaban, burgu, çapçak, nayi çavur, musikar. Vurma sazlar; kâseler ve bardaklar.

Bu arada çeşitli bardaklardan kurulu bir az dikkate değer. Bardaklardan her birinin içine istenilen sesi verecek kadar su konulur. Suyu fazla olan bardağın sesi suyu az olanındakinden pest çıkar. Sağ ve sol elle tutulan iki çöple çalınır. Bu sazın Abdülkadir Merâgî tarafından icat edildiği, gerek onun gerek oğlu Abdülaziz'in kitaplarında belirtilir. Yine vurma sazlar sınıfından çelik levhalardan yapılmış bir saz vardı. Bu saz birtakım çelik levhaların büyükten başlanarak gittikçe küçültülmesi suretiyle yapılırdı. Küçük levhalar tiz sesleri, büyük levhalar pest sesleri verirdi. XVI. yüzyıldan sekiz bestecinin eserlerinden bazıları bugüne kadar geldi : Şehzade Sultan Ebuhayr Mehmed Korkud (1467-1513), Nefirî Behram Ağa (öl.1560 ?), Hasan Can Çelebi (1490 ?-1567), Şeyh Abdülalî Efendi (öl.1590), Kemençeci Şah Kulu (öl.1590 ?), asıl adı bilinmeyen Emîri Hac (öl.1600 ?), Tanburî Hacı Kasım (öl.1600 ?), Gazi Giray II (1554-1607).

XVII. yüzyılda Türk Musikisi çok gelişti. Ali Ufkî'nin eski batı notasıyla, Kantemiroğlu'nun ise ebced notasıyla yüzlerce eseri tespit etmeleri bu yüzyıldan bugüne 1000 kadar örnek eserin ulaşmasını sağladı. XVII. yüzyılın en ünlü bestecileri; Hatîb Zâkiri Hasan Efendi, Çömlekçizade Recep Çelebi ve İtrî'dir. Bunlardan sonra şu besteciler sayılabilir; Şeyh Aziz Mahmud Hüdayî, Şeştârî Murad Ağa, saz eserleri yazan Murad IV ve Eyyubî Mehmed Çelebi, Çengi Yusuf Dede, daha çok müzikolog olan Ali Ufkî Bey, Muzaffer, Benli Hasan Ağa, Tosunzade Abdullah Efendi, Şeyh Ali Şirü Gani Efendi, Hatibzade Osman Efendi, Seyyid Nuh, İbrahim Ağa, Hafız Post, Şeyh Köçek Mustafa Dede, Şerif Çelebi, Kadri Çelebi, Solakzade, Selim Giray, Çoban Giray. Osmanlılarda Türk Musikisi alanında en büyük gelişim, kendisi de iyi bir besteci olan Selim III zamanında (XVIII. yüzyıl) oldu. İtrî ile başlayarak Dede Efendi'ye kadar uzanan son klâsik dönemin büyük kısmını içine alan XVIII. yüzyılın ünlü bestecileri; Hammamizade İsmail Dede Efendi, Şakir Ağa, Sadullah Ağa ve Küçük Mehmed Ağa'dır. Dede Efendi'den Zekâi

Dede'ye yani XIX. yüzyılın sonlarına kadar uzanan neo-klâsik dönemin ünlü ustaları arasında Dellâlzade İsmail Efendi, Zekâi Dede, Mustafa İzzet Efendi, Tamburî Ali Efendi, Zeki Mehmed Ağa, İsmet Ağa, Latif Ağa icat ettiği nota sistemiyle klâsik eserlerin bugüne ulaşmasını sağlayan Hamparsum v.b. sayılabilir. Bunu takip eden Romantik dönemin ünlü musiki temsilcileri olarak Hacı Ârif Bey, Şevki Bey, Rahmi Bey, Mahmud Celâleddin Paşa, Şemseddin Ziya Bey, Tamburî Cemil Bey, Hâşim Bey gösterilebilir. Osmanlıların son zamanlarında (XX. yüzyıl başlarında), Avrupa etkisiyle klâsik anlayıştan ayrılma başladı ve "alafranga" denilen musiki türü ortaya çıktı. Osmanlılar zamanında dinî ve din dışı sanat musikisi türlerinden başka halk musikisi, askerî musiki (mehter) gibidiğer toplum katlarına hitap eden musiki türleri de gelişim gösterdi. ²

Padişah :

Osmanlı devrinde hükümdâra halk daha çok "padişah" demiştir. Avrupalılar "sultan", saray halkı daha çok "hunkâr" demiştir. Devletin mutlak temsilcisi idi. Bu sıfatı, şeriatle, yasalarla ve kanunlardan daha güçlü olan gelenek, örf ve âdetlerle kayıtlı idi. Daha önceki herhangi bir Türk İmparatorluğundan daha fazla, imparatorluğun birliğinin senbolü idi. Padişah olmaksızın bu birliğin muhâfaza edilemeyeceği kanaati kesin inanç hâlindeydi ve tamamen gerçekçi bir inançtı.

Padişah, aynı zamanda halife'dir. Yani dünya Müslümanları'nın en büyük lideri. Bu sıfatı, 1516 yılının 29 Ağustos'undan beri resmen kullanmıştır. İran'daki Türk hânedanları, Safevîler, Avşarlar ve Kaçarlar ise, "şâh" unvânı ile beraber bütün Şîî Müslümanlar'ın başı olduklarını ileri sürmüşlerdir. Osmanlı-İran savaşlarının jeopolitik sebepler dışında bir büyük sebebi de bu halife-imam çekişmesidir.

Osmanlı Cihan Devleti, tarihteki diğer cihan devletleri gibi, çeşitli ülkeleri çeşitli statülerle idare eden bir siyasî teşekküldür. Bir çok mahallî hânedânı yerinde bırakmış, bunları tâbiyet yoluyla devlete bağlamıştır. Padişah, pek çok hükümdârın, metbûu, hattâ metbûunun metbûudur. Bu bakımdan da Osmanlı birliğinin devâmı için rolü, hayâtîdir.

² Meydan Larousse, C.9, s.677.

Padişah, eski Türk hâkanları gibi, hükümranlığını doğrudan doğruya Tanrı'dan alırdı. Feth ettiği topraklarda, kılıcının hakkı olarak saltanat sürerdi. Abbâsî halifeleri gibi "Tanrı'nın Gölgesi" idi. Fakat firavunlar veya sezarlar gibi bizzat "tanrı" değildi, yahut eski Türk hâkanları gibi "Tanrı'ya benzer" de değildi. İslâm dini, böyle sıfatları kesin şekilde yasaklıyordu. Yasa ve gelenek bağlarıyla, sanıldığından daha fazla kayıt altındaydı ve bir çok istediğini, bu istekler son derece şahsî olsa, şahsından başka kimseyi ilgilendirmese bile yapamazdı. Ekserisi çok ileri fikirli, hattâ inkılâpçı olmalarına rağmen, ya istedikleri inkılâp veya reformları çok dikkatli tatbik etmişler, veyahut bu yolda -II.Osman ve III. Selim gibi- baş vermişlerdir. XX. asrın komünist veya faşist diktatörlerinin mutlak davranışlarının bir kısmı bile padişahlarda mevcut değildi.

Ancak her şey, padişah adına yapılırdı. Padişah adına yapılan her şeyin devletin yüksek menfaatlerine uygun bulunması ve bu irâde karşısında akan suların durması lâzımdı. Nazarî olarak her şey padişaha âitti. Gene nazarî olarak her şeyden padişah mes'uldü.

Padişahın, Osmanoğlu olması, yani baba tarafından Osman Gazi'nin sulbünden gelmesi şarttır. Önce umûmiyetle padişahın büyük oğlu babasının yerine geçmiş, XVII. asrın sonlarında hânedânın en yaşlı şehzâdesinin padişah olması kaidesi kesinlik kazanmıştır.

Osmanoğulları hânedânından gelen, babası Osmanoğlu (padişah veya şehzâde) olan imparatorluk prenslerine "şehzâde" ve imparatorluk prenseslerine "sultân" denir; Şehzâde Mehmed, Ayşe Sultan gibi. Tanzimat'tan itibaren şehzâdelere "efendi" denmiştir; Şehzâde Ahmed Efendi, Veliahd-i Saltanat Yûsuf İzzeddîn Efendi.

Tahta çıkan padişahın annesi hayatta ise derhal "vâlide sultân" ilân edilir. Protokolde padişahın sonra ikinci gelir ve gerçek ana-imparatoriçedir. Padişah eşleri birden fazla oldukları için imparatoriçe sayılmazlar. Bunlara önce "haseki" (bir kaçına "haseki-sultan"), XVIII. asrın başlarından itibaren "kadın-efendi" denmiştir; Hurrem Haseki-Sultân, Gülnûş Haseki, Müşfika Kadın-Efendi... İslâm' dan önce Türk imparatoriçesi (katun/hâtun) yok olmuş, yerini padişah annesi almıştır; Kösem Mâhpeyker Vâlide-Sultân.

Padişahın başlıca hükümlanlık alâmetleri şunlardır :

Hutbe : Cuma namazı kılınan camilerde hatîb'in, padişahın adını hutbe okurken anmasıdır.

Sikke : "Sikke" denen mâdenî (altın, gümüş veya bakır) paranın üzerinde padişahın adının bulunmasıdır.

Tabl : "Davul" demektir ve eskiden beri Türkler'de saltanat alâmetlerinden biridir. Tabl vurularak mehter-hâne'nin belirli zamanlarda (meselâ sabah, ikindi, akşam), belirli yerlerde (kaleler, padişah ve vali sarayları önü, meydanlar) konser vererek halka askerî musiki dinletmesi, hükümlanlığa delâlet eder.

Sancak : Bayrak ve sancak, açık şekilde istiklâl ve hükümlanlık alâmetidir. Fakat tek başına istiklâl alâmeti değildir; çünkü tam müstakil olmayan devlet ve eyâletlerin de bayrakları olabilmektedir. Bayrak ve sancak, kesin şekilde kutsaldır. Bayrak ve sancağa hakaret, padişaha hakaret suçu (lèse-majesté) ile aynı değerdedir, suçların en büyüğüdür ve fâiline sadece ölüm cezası verilir. Yere düşürmemek, düşmana bırakmamak, mânevî haysiyetine dokunacak bir duruma sokmamak için, ölüm dâhil, her türlü fedakârlık ve tedbir göze alınır. Osmanoğlu padişahının hânedân rengi al'dır ve Selçukoğulları'ndan geçmiştir. Ay senbolü de Göktürkler'e, belki Hunlar'a çıkmaktadır (yıldız, yenidir).

Tuğ : Sancağa yakın bir saltanat alâmetidir. At kuyrugunun bir mızrağa geçirilmesinden ibarettir. Kuyruk beyazdır ve millî renge, al'a boyanmıştır. Türkler'de iki bin yıllık bir saltanat senbolüdür. Padişahın ardından 7 veya 9 tuğ götürülür. Vezirlerin tuğları, padişah tarafından, onun adına hareket edebileceğini göstermek için verilir. Sadrâzama 5, vezirlere 3, beylerbeyilere 2, sancak beylerine 1 tuğ verilir.

Hümâyûn ve Şâhâne kelimeleri : Padişaha ve onun temsil ettiği Türk imparatorluğuna âit her şey bu kelimelerle anılır ; Sancağ-ı hümâyûn, asâkir-i şâhâne, harem-i hümâyûn, donanmay-ı hümâyûn, orduy-ı hümâyûn, sefer-i hümâyûn, mekteb-i mülkiyye-i şâhâne...

Kılıç alayı : Hristiyan hükümdarların taç giyme törenine karşılıktır. Padişaha saltanatının ilk cuma günü Eyüp Camii'nde kılıç kuşatılmasıdır.

Cülûs bahşişi : XVIII. asrın ortalarına kadar padişahın orduya - rütbelerine göre- altın dağıtmasıdır.

Biat : Cülûs (tahta oturma) sırasında ilk gün, hükümdârın ileri gelenlerden bir çeşit sadakat yemîni almasıdır. Hazret-i Ebû-Bekir zamanından beri gelen bir törendir.

Maîyede : Padişahın belirli protokol içinde bütün ileri gelenlerin bayrak tebriklerini kabûlü törenidir.

Selâmlık : Padişahın her cuma günü bir camide cuma namazı kılmasıdır. Daha çok askerî bir törendir, yalnız cami içindeki kısmı dinîdir.

Huzûra kabûl : Hiç kimseye uygulanmayan en yüksek protokolle, padişahın, belirli kimseleri kabûl edip konuşmasıdır.

Saltanat kayığı : Hükümdârın Boğaziçi'nde 26 çift kürek, 3 altın yaldızlı fener, al renkli yelken, kalın altın yaldızlı tekne ile dolaşmasıdır. Bu vasıfları taşıyan sandal, sadece padişaha mahsustur.

Padişah en çok neye ehemmiyet verirdi? Bunun cevabı tektir : ordusunun zaferv e başarısına. Her şey buna bağlı idi. Gazâ olmasa padişah olmazdı. Osmanoğulları olmazdı. Türkiye, imparatorluk olmazdı. Belki hâlâ Anadolu'da iki düzine beylik hâlinde yaşıyorduk (bugünkü Arab ülkeleri gibi).

Padişah, devletin en zengin adamıydı. Kanûnî Sultân Süleymân'ın yıllık geliri bugünkü paramızla 12,5 milyar TL. idi ki, ganîmetlerden gelen beşte bir padişah hissesi, hediye ve peşkeşler bunun dışındaydı. IV. Murâd, ölümünde hazînesinde bugünkü parayla 1,5 milyar TL. altın para bırakmıştı ve gümüş para bu meblağın dışındaydı. Sonraları padişah geliri düşmüştü. XVIII. asrın sonlarında yılda bugünkü parayla 3-4 milyar TL.'na düşmüştü. Bu parayı padişah, saray masraflarına, saraya bağlı birliklere, hayır ve bayındırlık eserlerine harcar, bir çeşit telif ücreti olarak ilim ve san'at adamlarına, yazarlara dağıtırdı. Saraylar ve saray eşyasına dokunamaz ve satamaz, sadece

oturur ve kullanırdı. Zira saraylar ve içinde biriken akıl almaz değerde mücevher ve eşyalar, padişahın şahsî malı değildi. Padişahıtan padişaha geçen millî servetlerdi.

Saray :

Padişahın oturduğu saraylara "saray-ı hümayûn" denirdi. En ünlüleri Topkapı Saray-ı Hümayûnu, bugünkü Topkapı Sarayı Müzesi'dir. 699.000 m² (0,7 km²) bir arazi üzerinde kurulmuştur. 1640'larda içinde 40.000 kişi yaşıyordu. Batı'da olduğu gibi kitle hâlinde bir büyük yapı değildir. Eski Türkler'deki gibi pavyonlardan, köşklere müteşekkil, tabiate yakın, bahçeler içinde bir manzûmedir. Padişahların ikinci sarayı olan ve Topkapı Sarayı'ndan da geniş (3.000.000 m² = 3 km²) bulunan Edirne Saray-ı Hümayûnu da böylece (bugün çok az bir kısmı kalmıştır).

"Emânât-ı Mukaddese" denilen kutsal emânetler, Topkapı Sarayı'nın Hırka-ı Saâdet Dâiresi'ndedir. Yavuz Sultan Selim Hân'ın Mısır fethinden İstanbul'a döndüğü 24 Temmuz 1518'den, halîfeliğin ilga edildiği 3 Mart 1924 gününe kadar 405 yıl, 7 ay, 9 gün, bir dakika, bir saniye ara verilmeksizin, bu dâirede Kur'an okunmuştur. Yahyâ Kemâl, bir yazısında bu mehâbetli geleneği "Türk devletinin mânevi temellerinden biri" şeklinde tavsif eder.

Hayli yağma edilmesine rağmen bugün de Topkapı Sarayı, Mukaddes Emânetler, Hazîne dâiresi, Çin porselenleri, yazma kitaplar bakımından, dünyada emsalsizdir. Dünyanın en zengin Çinporseleni koleksiyonu Çin'de değil, buradadır ve yalnız bu koleksiyonun değeri milyarlarca ulaşmaktadır.

Saray, 3 kısma ayrılır: Harem-i Hümayûn, Enderûn-i Hümayûn, Bîrûn-i Hümayûn. Harem, padişahın âilesi ve binlerce kadın hizmetkârla yaşadığı kısımdır. Enderûn, sarayın iç teşkilâtıdır. Tanzimat'tan sonra Mâbeyn-i Hümayûn denilen Bîrûn da, dış teşkilâtı. En ilgiye değer kısım Enderûn'dur. Zira burada bir saray üniversitesi vardır ki, 4 asra yakın devâm etmiş, imparatorluğun en büyük devlet ve ordu adamlarını, sarı'atkârlarını yetiştirmiştir. Yalnız musiki kısmı, günümüzün en büyük konservatuvarı kadar büyük teşkilâtlı bir yüksek musiki okulu idi.

Mekteb-i Enderûn'da, bir çeşit askerî terbiye içinde yetiştirilen ve ekserisi Topkapı Sarayı dışındaki orta dereceli saray okullarından gelen gençlere, subay rütbeleri ve yüksek maaş verilirdi. Bunlar bir taraftan belirli saray ve padişah hizmetleri yaparlarken, bir taraftan her türlü spor ve atıcılık öğrenir, ince saray protokolüne sokulur ve ilim ve san'at tahsil ederlerdi. Arabça ve Farsça mecbûrî idi. Enderûn'un en yüksek dâiresi, Hâs Oda idi. Burada sayıları 40 ile dondurulmuş, fakat gerçekte 32 ilâ 42 arasında oynamış yüksek dereceli genç subaylar, en yüksek devlet hizmeti, stajı yaparlardı. Diğer 6 dâireden (sınıf veya fakülte) çok daha az mensûbu vardı. Bu Oda'nın başı olan hâsodabaşı, Enderûn-i Hümayûn'un en büyük âmiri idi ve protokolde yeri vezir (mareşal) derecesindeydi. Hâs Oda'ya kadar yükselen her subay, padişaha şahsen takdim edilirdi. Diğer Enderûn dâirelerinde böyle bir şey yoktu. Padişah, diğer dâirelerin ancak âmirlerini ve müderrislerini (kumandan ve profesörlerini) tanırdı. Bu teşkilât, 1833'te II. Mahmûd'un radikal inkılâpları sırasında lâğv edildi.

Bîrûn kısmındaki en mühim görevli ise, daha çok protokol işlerinin en büyük âmiri olan çavuşbaşı idi ki, Tanzimat'tan sonra "mâbeyn-i hümayûn müşîri" denmiştir; Avrupa saraylarındaki maréchal de la Cour'un karşılığıdır. Çavuş, kapıcıbaşı, müteferrika denen padişah yâver ve emir subayları (ki sayıları yüzlerce idi), Bîrûn'da görevli idiler.

İmparatorluğun en büyük askerî bandosu olan Mehterhâne-i Hâkaanî de, Saray teşkilâtına bağlı idi. Saray doktorlarının bulunduğu hekimbaşı dâiresi, ehemmiyetli kısımlardan bir diğeri idi.

Saray ve padişah hâs bahçelerini muhâfaza eden hassa alayına "bostancı ocağı" denirdi. Bostancıların sayısı 1595'te 4.000'i aştı ve sonra düşmeye başladı. Kumandanları "bostancıbaşı" denen generaldi. 300 haseki, bu ocağa bağlı idi. Padişahın saray dışındaki yakın hizmetlerine bakan muhâfızlardı.

Sarayın ihtiyaçları için padişaha bağlı fabrika ve atölyeler vardı (saray dışında). Meselâ 1755 yılında saraya helva yapan "hevaciyan-ı hâssa" nın sayısı 6 usta ve 100 kûsur kalfa idi. Böyle saray için çalışan 23 hassa yoğurtçu ve sütçüsü, 31 hassa sebzecisi, 17 hassa kasabı, 24 hassa sakası, 23 hassa simitçisi ve akla gelebilecek her türlü meslek erbâbı mevcuttu.

Matbah-ı Âmire, sarayın mutfak teşkilâtıdır ve XVII. asrın ortalarında burada 1370 kişi çalışmaktadır. Burada Saray halkının yemekleri pişerdi. Hânedân mensuplarının mutfacı ayrı ve Harem'de idi, buna "matbah-ı hümayûn" denirdi. Padişahın ve en yakınlarının yemek yedikleri 12 çok üstâd aşçının çalıştığı ayrı mutfacının adı ise "kuşhâne" idi. XIX. asırda Türk yemek san'atı ve zevki zirvesine çıkmış, 1908'den sonra bozulmaya başlamıştır. Sarayın yiyecek masrafı muazzamdı. XVII. asır ortalarında yalnız et masrafı yılda bugünkü para ile 30 milyon TL. tutuyordu. Diğer maddeleri, buna kıyâs ediniz. 1595'te sarayın mutfak masraflarının yekûnu bugünkü râyîçle 945 milyon TL.'nı buldu ve XVII. asırda bu meblâğ da aşıldı. 1683'ten itibaren, muntazaman düşmeye başladı. Sarayda yenilenler, çeşitli yerlerden gelirdi. Meselâ XVII. asır ortalarında Mısır'dan 36.000 "kile" pirinç, 2.500 kile nohut, 3.412 kile kelle şekeri (kesme şeker), Efl'ak'tan (Güney Romanya) 20.000 koyun, 19.245 kile bal, 11.547 kile balmumu, 400 kile tuz, Keşan'dan 7.698 kile nohut, Bağdan'dan (Moldavya) 1.283 kile bal, İstanköy adasından 17.962 kile limon, turunç ve kavun, Sakız adasından sakız, İskenderiyye yoluyla Hindistan'dan kırmızı ve kara biber, kakuule, tarçın, zencefil, karanfil, safran gelirdi. Diğer gelenleri bunlarla kıyâs ediniz.

Padişaha bağlı has ahırlara "ıstabl-ı âmire" denirdi. Başında halkın "imrahor" dediği emîr-i âhûr denilen general bulunurdu. Padişaha ait 60.000kadar binek atı ve 600 kadar seyis vardı. Son derecede yüksek şecereli 200 kadar hayvan, padişah ve yakın adamlarına ayrılmıştı. Padişaha âit binlerce mücevherli koşumun bulunduğu "raht hazînesi" bu teşkilâta bağlı idi. Fransız gezgini Baudier, bu hazîne de gördüğü bir tek koşumun yalnız dizgin ve kolanındaki mücevherlerin değerini -bugünkü paramızla- 1.125.000.000 TL. olarak kaydeder. Nihayet sarayın, "fil-hâne", "arslanhâne" gibi ayrı pavyonlara ayrılmış hayvanat bahçesini de anmak icâb eder. Bu pavyonlar, halkın ziyaretine açıktı. Padişahlar teşhirdeki bu hayvanları satın almazlardı. Kendilerine ecnebî veya tâbî hükümdarlardan gelen hediyelerdi.

Devlet :

Pax Ottomana, Pax Romana'dan sonra, dünyaya yeni bir düzen getirmek iddiasında bulunmuş ve bunu geniş şekilde gerçekleştirmek için asırlarca uğraşmıştır. Pax Ottomana'nın Türkçesi

"Nizâm-ı Âlem" yani "Cihan Düzeni" dir. Büyük Fransız tarihçisi Michelet şöyle der : "Bir krallık ne demektir? Eyâletler arasında sulh! Ya bir imparatorluk ne demektir? Krallıklar arasında sulh!".

Bu cihan hâkimiyeti ve barışı mefkûresi Osmanlılar'a Eski Türkler'den mirastır. Alp Er Tunga'yı, M.Ö. VII. asırda yaşıyan bu Türk hükümdârını XI. asırda bile (18 asır sonra) "Ajun Beği" yani "dünya hükümdârı" olarak anan Türkler, Osmanlı hâkanlarına aynı mânâda, "Padşâh-ı Cihân" = Cihan Padişahı" demişlerdir. Hâkan İslâmî idealde de birleştirilmiş, yalnız millî birliğin değil, aynı nizâm-ı âlem'in de senbolü sayılmıştır. Dünyanın tamamı Osmanlı hâkanının hükümrânlığında olmasa bile bu böyledir. Zira hâkan, en güçlü devletin hükümdârıdır ve bu devletin rızâsı olmaksızın dünya düzeni tabiatıyla mümkün değildir. Roma imparatorları da bütün donyayı ele geçirememişlerdi ama, Pax Romana, ancak Roma'nın rızâsı ile mümkündü.

Padişah, bu nizâm-ı âlem'i, Osmanlı devlet anlayışını temsil eder. Canlı bir sancak, bayrak veya tuğ gibidir. Onun için akıl almaz haşmetlerin içine takılmış, en karışık protokollere sokulmuştur. Onun içindir ki, padişaha itaatsizlikten büyük hiç bir suç yoktur. Belki Allah'ın tek olmadığını söylemek ancak daha büyük suçtur. Zira padişaha itaat olmayınca, devlet çözülmeye başlar. Değil Nizâm-ı Âlem, millî birlik ile bozulur. Padişahın isminde toplanan bu dercede kesin merkezî devlet otoritesi olmasaydı, imparatorluk olmazdı. Okyanuslar arasında uzanan, her türlü iklimde her çeşit insanla meskûn olan muazzam Osmanlı imparatorluğu, haberleşme aracının at, nihayet güvercin olduğu devirlerde, başka türlü yönetilemezdi.

Devlet, yalnız mânevî güç ve çok akıllıca yapılmış yasalarla ayakta tutulmuyordu. Dünyanın en güçlü ordu ve donanması, en müreffeh toplumu, büyük bir iktisadî kudrete ve maliyeye dayanıyordu. Asırlar boyunca Osmanlı Devleti, iktisadî bakımdan, kendi kendine yeterli dünyanın belki tek devleti idi. Avrupa'nın en nüfuslu devleti olan Fransa'nın dış ticaretlerinin % 50'si Türkiye ileydi. Asırlarca Avrupa'nın ticarete en ileri devleti olan Venedik, hiç olmazsa 1620'lere kadar Türkiye'den yalnız altın para karşılığında bugünkü râyîçe 12,5 milyar TL.'lık mal satın alıyordu ve takas suretiyle satın aldıkları bu meblağın dışında idi. XVI. asır sonlarında imparatorlukta tedâvül eden altın ve gümüş paranın bugünkü değerinin çeyrek trilyon (250.000.000.000 TL.) olduğunu tahmîn ediyorum.

Şimdi Asya tarihinin en büyük mütehassıslarından biri olan çok salâhiyetli bir tarihçinin, Fransız Akademisi'nden René Grousset'nin, bazı satırlarını nakletmek istiyorum. Şöyle diyor (La Face de l'Asie = Asya'nın Çehresi, Paris, 1955, s.49, 50, 52, 55, 56, 62, 63, 116, 120) :

"Türk milletinin sürekliliği, vaktiyle kurulmuş âhenginden gelir. İnsan ve toprak arasında 9 asır süren bu metin uyuşma, bu âhengin delilidir. Anadolu toprağı ile Türk milletinin dehâsı, kaynaşmıştır.

"Türk ırkı, Eski Dünya'nın demir ırklarından biridir. Bu ırk, bilindiğı gibi, Orta Asya menşe'lidir; Sibirya uclarında, Orta Moğolistan'da o derece sert olan bu iklimlerde, daha tarih sahnesine çıkışının başlangıcında kıvâmını bulmuştur.

"Türk ırkının iki karakteri bârızdır : Bir taraftan fizik sağlamlığı ve dayanıklılığı, ırkın yok edilemez vasıfta olması, diğer taraftan çeşitli mânevî iklimlere kendini uydurabilme kaabiliyeti... Türkler, daha tarih sahnesine çıktıkları zaman, hârikulâde ve hayran bırakıcı bir seviyede güzel san'atlarda ilerlemişlerdi. Türk san'atı, Çin san'atına tesir ederek bu san'atı yepyeni bir hâle getirmişti... V. asırda, Çin san'atının yükseldiğı derece, insanlığın tanıdığı en yüksek derecede dinî san'atlardan biri olarak, Türkler'in eseridir.

"Eski Dünya'nın demir ırkı demiştik... Bu ırkın ikinci çarpıcı karakteri, yönetmeye ve kumanda etmeye olan kaabiyetidir; bilhassa karmakarışık olan halkları derleyip toparlamak hususundaki teşkilât kaabiliyeti, tarihte yalnız Romalılar'la mukayese edilebilir...

Modern, bugünkü Asya milletlerinin hepsine, millet ve devlet olmayı Türkler öğretmişler, onları Türkler teşkilâtlandırmışlardır. Hepsinde, Türkler'in birleştirici, basit hâle ircâ edici te'sirleri görülür.. Hepsinde "Türk Düzeni" ni buluruz. Zâten devlet ve hükûmetin mânâsı, Türkler'e göre, sadece "düzen" dir...

"Osmanlılar, tarihin en şaşırtıcı maceralarından birini temsil ederler... O derecede ehemmiyet kazanmışlardır ki, Türk ırkını yalnız Osmanlılar'ın temsil ettiği sanılmıştır. Debdebeleri, tarihin en büyük destanlarından biridir.

Yeni bir kıt'ayı, Amerika'yı insanlığa ve dünyaya açan İspanyol Conquistadore'larına benzerler. 6 Osmanlı asrı, Türk ırkının meziyetlerinin en büyük şâhididir...

"Bir tarihçi için, Bursa ve İstanbul'un hayran bırakan camilerini, Türk şiirinin ince insânî güzelliğini ihmâl etmek, imkânsızdır. Bunların, bizim müşterek Batı medeniyetimizin mahsulleri arasında mütâlâa edilmesi îcâb eder...

"İspanyol imparatorluğunun tasfiyesi 1598'de II. Felipe'nin ölümüyle başlar ve 1713'te Utrecht Anlaşması ile bir asır içinde sona erer. Osmanlı İmparatorluğunun tasfiyesi ise, 1699'da Karlofça Anlaşması ile başlar, fakat 220 yılda, 1920'lerde tamamlanabilir.

"Ama XIX. asırda Batı'nın Asya'ya teknik üstünlüğü, bütün bu tabloyu bozmuş, hattâ Asya'nın eski mânevî gücünü bile sarsmıştır."

Bir büyük tarihçinin tahlili, burada sona eriyor.

Diğer Batılı tarihçiler de farklı şey söylemezler. İngiliz tarihçisi Lord Kinross, 1973'te Book and Bookman dergisine yazdığı bir makalede şöyle der : "Osmanlı İmparatorluğu, Roma İmparatorluğu kadar büyük, hemen hemen onun kadar geniş bir sahaya yayılmış ve onun iki katı bir müddet mevcudiyetini devâm ettirmiştir".

Bir cihan devletinin tarihteki rolü elbette cihanşümûldür. Osmanlılar olmasaydı tarihin akışının nasıl olacağı, tasavvur bile edilemez. Herhalde DOğu Karadeniz, bütün Marmara bölgesi ve bu arada tabîî İstanbul, bugün Hristiyan ve Hristiyan hâhikiyetinde olurdu. Selçuklular nasıl Haçlılar'ı Anadolu'dan atmış ve bütün İslâm âlemini onlara karşı savunup kurtarmışlar, Memlûkler nasıl Doğu Akdeniz'deki son Haçlı dev letlerini de ortadan kaldırmışlarsa, Osmanlılar da bütün Kuzey Afrika'yı bu şekilde savundular. Osmanlılar olmasaydı bugün Fas, Cezâyir, Tunus ve Libya, tıpkı Endülüs gibi, tıpkı Latin Amerika gibi, birer İspanyol ülkesiydi.

İmparatorluğunun çöküş asırlarında bütün İslâm âleminin ümîdi İstanbul'du. Türk büyüklerinin adı, bütün İslâm âleminde doğan çocuklara verilirdi. Abdülhamîd, Osman (Gazi Osman Paşa), Enver, nihayet Kemal (Atatürk) adları böyledir ve milyonlarca çocuğa verilmiştir. 1918 topyekûn felâketlinden sonra Batılı emperyalistler, son İslâm devleti olarak Türkiye'yi de sömürgeleştirmeye kalkıştıkları zaman, İslâm ve Türk dünyasında tepki büyük olmuştu. Türkistan Türkleri, 1878'de doğup Gazi Osman Paşa'ya nisbetle ad verilen Buhârâ Cumhurbaşkanı Osman Hoca eliyle 100.000.000 ruble (5 milyon altın) toplamış, bunun 10 milyonunu Lenin alakoymuş, 90 milyonunu Ankara'ya yollamıştır. Hidistan Müslümanları yarım milyon altın, son Mısır hıdîvi II. Abbas Hilmi Paşa 900.000 altını, ANkara'ya göndermişlerdir. Bunlar, Türk Millî Mücadelesi'ne yapılan dış teberrûların en mühimleridir ve satınalma gücünün çok yüksek olduğu 1920 yılında büyük paralardır. Müstevlî Yunanlı'yı ise, bir çok zengin Avrupa devleti desteklemiştir.

Hükümet :

Osmanlı devletinde başbakana "vezir-i âzam = en büyük, ulu vezir", sonradan sadrâzam denmektedir. Hükûmetin başıdır. Padişahın mutlak vekîlidir. Seferde orduya kumanda ederse "serdar-ı ekrem" sıfatını alır ve sefer müddetince padişaha eşit bütün yetkileri kullanır. Devletin her türlü işinden sorumlu en yüksek görevlidir. Silâhlı kuvvetler, ordu ve donanma, doğrudan doğruya ona bağlı ve ona karşı sorumludur. Kendisi yalnız padişaha hesap verir. Padişah gibi yasa ve geleneklerle kayıtlıdır. "Dîvân-ı Hümayûn" denen bakanlar kurulunun kararını aldıktan sonra uygulayabileceği gibi, sonradan Dîvân'a izah etmek şartıyla re'sen de karar verip tatbik edebilir. 1839'a kadar, mahkeme kararı almaksızın, devletin yüksek menfaatleri için, re'sen idam emri verebilir (vezir, bir dereceye kadar beylerbeyi pâyesindekiler için padişahın tasvîbini almaya mecburdur).

Sadrâzam olmak için hiç bir kayıt, neseb, tahsil şartı yoktur. Vezir pâyesine yükselmiş devlet adamları arasından padişahça seçilir. Sadrâzamanın İslâm dininden olması şarttır. Vezirliğe kadar gelebilen her Müslüman vatandaş için sadâret yolu açıktır. Çoğu mütevâzı menşe'li, köylü vatandaşlardır. Yüksek ve zengin âilelerden gelenler daha azdır. Yani o çağdaki Avrupa sistemine tamamen aykırı bir sistemdir.

Tanzimat'tan önce, hele klâsik devirde sadrâzam tahsisatı muazzamdı. Tanzimat'ta çok indirilmiştir. 1876'dan sonra gelen sadrâzamların maaşları ayda 250 ilâ 1500 altın arasındadır.

Sadrâzamlardan 36'sı padişah kızları sultanlar ile evlenerek "Dâmâd-ı Hazret-i Şeyhryârî" olmuşlardır. En çok iktidarda kalan sadrâzamlar Çandarlı-zâde I. Halil HAYreddin Paşa (1364-1387) (22 yıl, 4 ay) ve oğlu Çandarlı-zâde Ali Paşa'dır (19 yıl, 10 ay, 27 gün). 1320-1922 arasında 215 sadrâzam iktidâra gelmiştir. Bunların içinde birden fazla sadârete geçenler çoktur.

Osmanlı imparatorluk hükûmetine "Dîvân-ı Hümâyûn",sonradan "Bâb-ı Âlî" denmiştir. Başkanı sadrâzamdır ve üyeleri belirlidir. Fâtih'ten itibaren padişahın hükûmet toplantılarına başkanlık etmesi yasaklanmış, devlet ve hükûmet başkanlıkları kesin şekilde ayrılmıştır. Dîvân-ı Hümâyûn kararlarının temyizi, değiştirilmesi mümkün değildi, mutlak kararlardı. Bugünkü hükûmetlerin çok üzerinde salâhiyetle teçhîz edilmişti.

Dîvân-ı Hümâyûn'da sayıları umûmiyetle 5 olan, bazan 8'e kadar çıkan "kubbe vezirleri" vardı ve "2. vezir, 3. vezir..." diye kıdem sırasına göre yer alıyorlardı. 2. vezir, tabîî sadâret namzedi idi. Fakat padişah, sadrâzama, diğer kubbe ve eyâlet vezirleri arasından da secibilirdi. Eyâlet valileri olan beylerbeyilerin bâzılarına -beylerbeyilikten bir üstün pâyeye olan- vezir rütbesi verilirdi ki, bugünkü mareşal rütbesine eşittir. Hükûmetin diğer üyeleri şunlardı : Kapdân-ı deryâ (deniz bakanı ve deniz kuvvetleri komutanı), kâhya bey veya sadâret kudhudâsı (içişleri bakanı), yeniçeri ağası (yeniçeri ocağı komutanı), Rumeli ve Anadolu kazaskerleri (şehulislâmın iki yardımcısı), nişancı (devlet bakanı), başdefterdar (maliye bakanı), reîsülküttâb (dışişleri bakanı). Devletin sadrâzamdan sonra ikinci büyük görevlisi olan şeyhulislâm, Dîvân üyesi değildi. Hem eğitim, hem adalet, hem vakıflar, hem diyânet işleri bakanı olan şeyhuislâm, ayrıca bir dîvân kurardı. Tanzimat'tan sonra şeyhulislâm, ikinci üye olarak hükûmete alınmıştır ama, o sırada artık eski salâhiyetlerinin haylisini kaybetmiş bulunuyordu.

Dîvân-ı Hümâyûn'un yargı yetkisi vardı. Kararları temyiz edilemeyen ve oracıkta icrâ edilen en yüksek imparatorluk mahkemesi olarak da çalışabilirdi. Hükûmet müzakereleri kapalı celse hâlinde olduğu halde, davaya

açık celsede bakılır. Dîvân'a getirilmiş davaları, hukuk adamları olan Rumeli ve Anadolu kazaskerleri idare eder ve hukuk usullerini uygular; karar, hükûmet kararları gibi ekseriyetin re'yi ile alınır.

Dîvân-ı Hümâyûn zabıtlarını 100 dîvân kâtibi tutardı. Mühim görevdi ve devlet hizmetinde yükselmek için başlıca yollardan biriydi. Yeminli kâtiplerdi. Vesikalarda tahrifat yapmanın cezası idamdı. Müzakereleri dışarıya duyurmak da çok defa öyle.

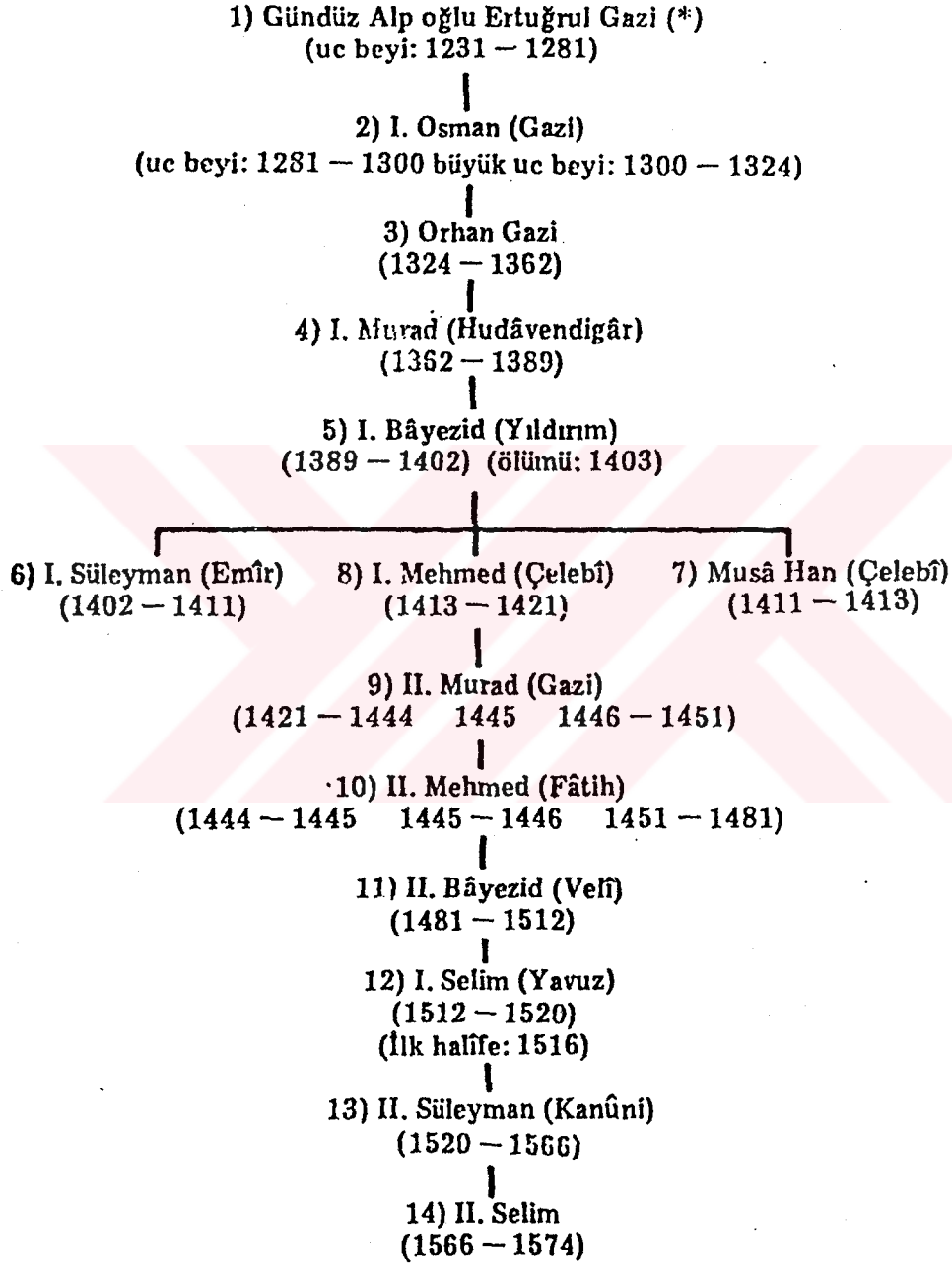
Dışişleri ile bizzat padişah ve Dîvân uğraşırdı. Dünyaya hükmeden bir imparatorluk için bu, gayetle normaldir. Fakat dışişlerinin daha çok teknik tarafı 1453'ten 1650'ye kadar nişancı'ya, bu tarihten sonra da reîsülküttâb'a âitti. 1650'den sonra beylikçi denilen yüksek görevli, dışişleri genel sekreteridir. 120 kâtib ve görevliden müteşekkil bir büro, beylikçi'nin emrindeydi. Ayrıca pek çok dil için mütercimler kullanılırdı.

1836'da reîsülküttâba "hâriciyye nâzırı" ve sadâret kedhudâsına "dâhiliyye nâzırı", başdefterdâra "mâliye nâzırı" denmiştir. II. Mahmûd'un yaptığı reformlar arasındadır, hattâ bir ara sadrâzama "başvekil" denmiş, sonra vaz geçilmiştir. Böylece modern bakanlıklar kurulmuştur.

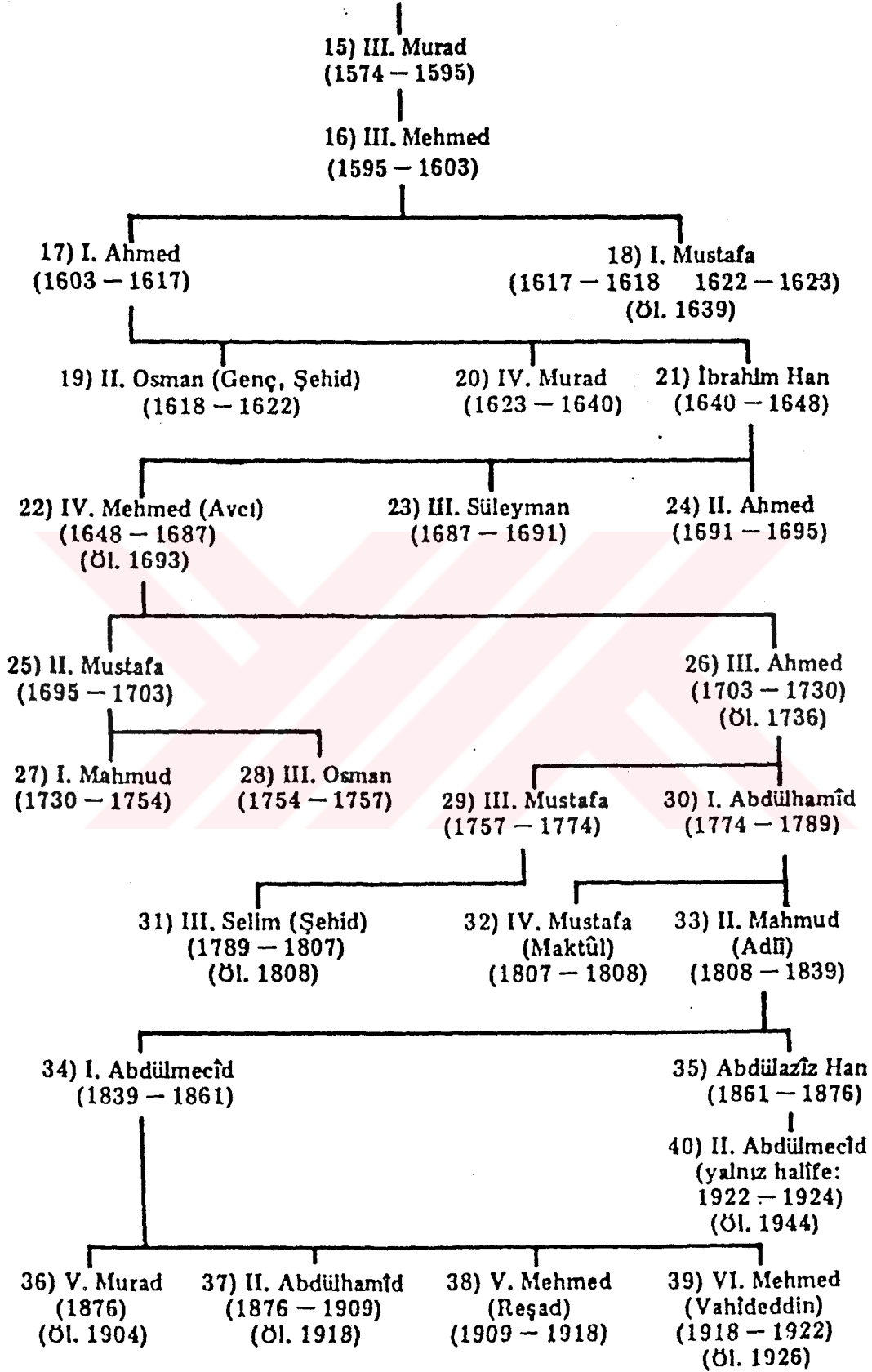
"Hazîne-i Evrak" denen dünyaca ünlü devlet arşivi, nişancı'nın emrindeydi. İmparatorluk arşiv sistemi, bir cihan devletinin ne muazzam, fakat aynı ölçüde ne kadar akıllı ve pratik yürütüldüğünü göstermesi bakımından mühimdi. Zâyî edilmesine rağmen bu arşiv, bugün de dünyanın en büyük bir kaç arşivinden biridir. İmparatorluk vesikaları çeşitli arşivlere dağılmakla beraber, en büyüğü bugün "Başbakanlık Arşivi" denilenidir. Sonra Topkapı Sarayı Arşivi gelir. Bir çok vesika da -bütün yok etmelere rağmen- dış ülkelerde kalmıştır. Meselâ Bulgaristan'da 500.000 Türkçe defter ve vesika, Romanya'da 210.000 aded mevcuttur. Kudüs Fransisken tarikatı manastırı arşivi gibi akla gelmedik bir yerde ile 2.614 Türkçe vesika vardır. Bu milyarlarca vesika henüz sistemli şekilde incelenemediği için, gerçek Osmanlı tarihi ortaya çıkmış değildir.³

³ Yılmaz Öztuna, Osmanlı İmparatorluğu, Türk Ansiklopedisinin XXVI. cildinden ayrı-baskı, M.E.B. Devlet Kitapları, M.E. Basımevi, Ankara 1977, s.120-125.

1.1. OSMANLI PADİŞAHLARI SOY KÜTÜĞÜ



(*) Muhtemelen: Kaya Alp oğlu Sarkuk Alp oğlu Gök Alp oğlu Kaya Alp oğlu Gündüz Alp oğlu Ertuğrul Bey.



⁴ Yılmaz Öztuna, Büyük Türkiye Tarihi, Ötüken Yayınları, İst.1983, C.13.

1.2. OSMANLI İMPARATORLUĞU'NDA HÂNE DÂNLİK

Osmanlı hânedânı, Osmanlı padişahlarının mensup olduğu sülâle. Osman I ile başlayan hânedânın resmî görev alan son mensubu halife Abdülmecid'dir. Osmanlı padişahları Selim I'den itibaren "halife" ünvanını da taşıdılar. Mehmed VI, otuz altıncı ve sonuncu Osmanlı padişahıdır. Saltanatın kaldırılmasından (1923), halifeliğin kaldırılmasına (1924) kadar yalnız halife ünvanını taşıyan Abdülmecid, Osmanlı hânedânına mensup 29. halifedir.

Osmanlı hânedânında padişahlık Osman II'ye kadar sadece babadan oğula geçti. Osman II'nin kardeşi Mustafa I'in tahta geçmesinden itibaren hânedânın en yaşlı ve erşet (en olgun) erkek mensubunun padişah olması esası uygulandı. Bazı Osmanlı padişahları bir süre saltanattan uzaklaştıktan sonra yeniden padişah olmak suretiyle ikişer defa hükümdarlık ettiler; Murad II, Mehmed II, Mustafa I. Hânedânda en uzun süre hükümdarlık yapan Kanunî Sultan Süleyman (46 yıl), en kısa padişahlık yapan Murad V (90 gün) ' tır. Fetret devrinde (1402-1413) Beyazid I'in üç oğlu (Mehmed, İsa, Süleyman [sonradan yerine Musa geçti]) ayrı ayrı bölgelerde aynı zamanda hüküm sürdüler. Öldürülen Osmanlı padişahları, Süleyman ve Musa Çelebiler, Osman II ve Selim III'tür. Mehmet IV, Bayezid II, Osman II, İbrahim, Ahmed III, Selim III, Mustafa IV, Abdülaziz ve Abdülhamid II'nin hükümdarlığı tahttan indirilmeleriyle sona erdi. Mehmed VI yurt dışına kaçtı. Osman I, Orhan, Murad I, Murad IV Gazi ünvanına, Murad I ve Mehmed II Hünkâr ünvanına, Murad I ayrıca Hüdavendigâr ünvanına sahipti. Osman I'den Murad II'ye kadar gelen padişahlar Bey ünvanınyel anıldı. Mehmed II'den sonra Sultan ünvanı kullanıldı. Halife Mütevekkil I Alallah tarafından Bayezid I'e resmen Sultan ünvanı verildi. Osmanlı padişahlarının lâkapları şunlardır: Orhan Gazi; Şücaeddin, Çelebi Mehmed; Kirişçi, Gıyaseddin; Murad II, Gıyaseddin; Mehmed II, Fatih; Ebûlfeth, Beyazid II; Ziyaeddin, Selim I; Yavuz, Muzafferüddin; Süleyman I, Kanunî Mehmed IV; Ebûlfeth; Mahmud II, Adli. ⁵

⁵ Meydan Larousse, C.9, s.637-638.

1.3. OSMANLI İMPARATORLUĞU'NDA EĞİTİM VE ENDERÛN

Eğitim :

Medrese, XI. asrın sonlarında Selçuklular'ın kurduğu ve geliştirdiği bir eğitim müessesesidir. XIX. asrın başlarına kadar Osmanlı Türkiyesi'nde de esas eğitim müessesesi olarak kalmıştır. Fakat medreseler dışında okullar da vardı.

Medresenin bugünkü ortaokul, lise ve üniversite seviyesine tekabül eden kısımları vardı. Yani hem orta, hem yüksek eğitim veren bir müessese idi. İlk öğretim, medrese dışı idi. Maâmafih bir çok medresenin yanında bir de "mekteb" vardı. O devirde "mekteb" in mânâsı ilkokuldur.

Medrese dışı yüksek öğretimin en başlıcası şüphesiz Saray-ı Hümayûn'daki Enderûn idi. Çok teşkilâtlı bir saray üniversitesi idi. Bir çeşit harb akademisi olduğu gibi, her türlü güzel san'atları öğreten kısımları da vardı. Enderûn Üniversitesi'ne, diğer saray okulları talebe verirlerdi ki bunlar lise derecesinde idi (en meşhurları: İbrahim Paşa Sarayı, Galata Sarayı, İskender Çelebi Sarayı, Edirne Sarayı). Tekkelerin bilhassa Mevlevî-hâneler'in bir çoğu da çeşitli alanlarda yüksek eğitim veriyorlardı. Bir çok vezir sarayında da eğitim teşkilâtı vardı; bunlardan çok değerli devlet adamları yetişmiştir. Cami derslerini, Kur'an kurslarını da buna ilâve etmek lâzımdır. Hepsi medrese dışı eğitimidir. Başka eğitim müesseseleri de vardı.

Medreseyi bu beraber yaşadığı müesseseler değil, Batı usûlünde açılan okullar itibardan düşürdü. XVIII. asrın başlarından itibaren askerî ve teknik okullar açıldı. Asrın sonlarına doğru Mühendishâne-i Berrî-i Hümayûn yani bugünkü Teknik Üniversite ile Mühendishâne-i Bahrî-i Hümayûn yani bugünkü Deniz Harb Okulu kuruldu. Batı usûlü teknik öğretim veren, bilhassa istihkâm, topçu ve deniz subayı yetiştirmek yani millî savunma gayesiyle kurulmuş köklü, büyük müesseselerdi. XIX. asırda bu sahadaki okullar büsbütün çoğaldı. Piyade ve süvari subayı yetiştirmek için bu asrın başlarında II. Mahmud, Mekteb-i Harbiyye-i Şâhâne'yi açtı. Bu ikincisinde bütün öğretim Fransızca olduğu için, geleneksel Türk öğretim sistemi alt üst oldu. 1839 Tanzimat'ından sonra Batı usûlü rüşdiyyeler (ortaokul), îddâdîler (lise), sonra

sultânîler (12 sınıflı lise) ve çeşitli okullar açıldı. Batı tarzında ilkokullar (mekteb-i ibtidâiyye) bile eski geleneksel mahalle mektepleri yanında çoğaldı. Fakat bu çeşit orta öğretimde de Fransızca'nın yanında Arapça ve Farsça mecbûrî ders olarak okutuluyordu; Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar devâm etmiştir. Orta öğretime İngilizce ve Almanca'nın girmesi, çok geç tarihlerdedir.

Tanzimat'tan önceki klâsik devir Osmanlı eğitimi, erkek çocuklara mahsustur. Kızlar, ilkokuldan sonrasını okuyamazlar. Kız kabûl eden hiç bir orta öğretim müessesesi mevcut değildir. İlkokullar zâten karma, kız-oğlan karışıktır. O halde Osmanlı tarihindeki şâir, bestekâr, yazar kadınlar nasıl yetişti? bunlar, hususî eğitim görmüşlerdir. Bilhassa Saray hanımları, vezir ve ileri gelen kızları, saraylarda, konaklarda, hususî muallim, müderris ve san'atkârlardan tahsil görürlerdi. musiki, edebiyat, Arapça, Farsça, dinî ilimler ve daha başka şeyler öğrenirlerdi. İstidatları nisbetinde de yetişirlerdi. Orta ve yoksul sınıf kızları el san'atları, halıcılık, bilhassa tamamen kadınlara mahsus ve hayatî bir meslek olan ebelik öğrenirlerdi. Fakat bunların okulları yoktu. Bir ebe, ebenin yanında yıllarca çalışıp staj görerek ebe olurdu. Tanzimat'tan sonra kızlar için orta öğretim veren çeşitli okullar açıldı ki, en feyizlisi, Dârülmua'llimât, Kız Muallim Mektebi'dir ve sonradan yüksek kısmı da açılmıştır.

Diğer medrese müderrisi, ekserisi pek de bilgili adamlar olmayan ilkokul hocaları bile Osmanlı düzeninde, çok saygıya değer insanlardı. Saygı, İslâmî esaslara dayandırılmıştı. Hocanın daima eli öpülür ve hayat boyu unutulmazdı. XIX. asır başları yani Osmanlı düzeninin çöküntü devri için bile büyük tarihçi Hammer şöyle der (XIVV, s.XLI) : "Türkiye'de profesörler, Almanya ve diğer bütün ülkelerdekilerden hem daha yüksek maaş alır, hem daha fazla saygı görürler; İngiltere ve Fransa'da bile profesör, Türk profesörü kadar maaş almaz ve saygı görmez".

Medrese, ilkokuldan sonra 12 derece ders verirdi. Her derece bir yıldız ama, imtihan vererek bir kaç derece atlamak mümkün olduğu gibi, aynı derecede yıllarca okuyanlar da bulunurdu. Son iki derece, doktora öğrenimine karşılıktı ve tabiatıyla her medresede yoktu. "Softa" denilen yüksek medrese talebesi, daha "rüûs" denilen diplomasını almadan, hocası tarafından "dânişmend" seçildiği takdirde, asistan olarak akademik kariyere

geçebiliyordu. XV.-XVI. asırlarda çok değerli eserler yazmış dânişmendler vardı ki, o asırlarda dânişmend'in ilmî seviyesini gösterir. Yüksek rûûs alıp doktorasını veren dânişmend, "muîd" adıyla, başasistan olurdu. Sonra "mülâzım" yani doçent unvânını alan genç ilim adamı, jüri imtihanı geçirip müderris veya kazâ (hâkimlik) yolunu seçip nâib olurdu. Medrese tahsili ve bütün bu kademeleri geçmek sıkıntılı ve sabır işi olmakla beraber, müderrislik veya kadılıkla beraber maddî refah da başlardı.

İstanbul'da Fâtih ve Süleymâniye Medreseleri, büyük üniversitelerdi. Bu seviyede büyük şehirlerde başka medreseler de vardı. Bunlardan çok değerli bilginler, mühendisler, mimarlar, hekimler yetişmişti. Fakat medreselerin seviyesi XVI. asır sonunda bozuldu ve XVIII. asırda iyice düştü. 1908'den sonra esaslı ıslahat gördüyse de Cihan Harbi'nin felâketi arasında bu gayretler de boşa gitti.

İlk öğretime gelince, ilkokulun gâyesi Türkçe okuyup yazmak, aritmetik, iyi yazı yazmak (hüsn-i hat), Kur'an okuyabilmek, lüzumlu din ve Kur'an bilgileri verebilmekten ibaretti. Yani bugünkü ilköğretimden daha basit ve geri idi. Klâsik devirden sonra, Tanzimat'tan sonraki devirlerde, bugünlere benzeyen ilkokullar açıldı. Fakat gene de yüklü müfredat yoktu. Fakat bazı ilkokullar, ünlü bir hattâtı yahut meşhur bir müzisyeni ek öğretmen olarak getirtirler veya bir Farsça hocası bulurlardı. Böyleleri hemen rağbet kazanırdı. Fakat bunlar, çok büyük şehirlere mahsus istisnâî ve fantezi şeylerdi. Klâsik ilkokul, yukarıda tarif edilen şekilde ve basitti. İlkokula sadece "mekteb", öğretmenine de "hoca" denilirdi; bu kelime Tanzimat'tan sonra "muallim" veya "muallime" oldu.

Bazı aileler çocuklarını ilkokula bile vermez, sadece Kur'an kurslarına gönderirlerdi. Bu kurslarda ilerleyenler, medresenin ilk basamaklarına girebiliyorlardı. Fakat bir iki yıl devâm edenler, ilkokul öğrenimi bile elde edemiyorlardı, hattâ okuyup yazamıyorlardı. Kur'an'ı sathî şekilde okumayı, daha doğrusu ezberlemeyi öğrenebiliyorlardı. İlerleyenler, jüri imtihanı geçirip "hâfız" unvânı alabiliyorlardı.

Mahalle mektebi veya mekteb denilen ilkokul kkarma kolmakla beraber, kızlar ayrı, erkek çocuklar ayrı sınıflarda, fakat aynı sınıfta okurlardı. 4 ilâ 6

yaşında okula başlatılırdı. İlköğrenim kumûmiyetle 4 yıl olmakla beraber, 6 yaşından küçük olanlar daha fazla yıl okurlardı. Yoksul çocukların yiyip içmesi, elbise ve kitabını aynı sınıftaki varlıklı çocukların âileleri sağlardı. Şeref meselesi idi. Varlıklı bir âilenin, varlığının derecesine göre, çocuğu ile aynı sınıfta okuyan en az bir yoksul talebeye bakmaması, görülmüş şey değildi. Ayrıca vakıf okulları vardı. Bunların vakıf gelirleri, fakir çocuklara ayrılmıştı. Okulların hepsi istisnasız vakıf yani hayır eseri olmakla beraber, bir çoğunun vakıf geliri zamanla yok olmuş, sadece bina ortada kalmıştı. Böylece okulların hoca maaşı dâhil masraflarını, o mahallenin zenginleri karşılardı. Devletin yaptırdığı ve devletten para alan tek okul yoktu. Ancak Tanzimat'tan sonra maârif nezâreti kurulunca devlet okul yaptırmaya başlamıştır. Artık o zamanlar eski zenginler ve hayır sahipleri azalmıştı. Tanzimat'tan önce devlet, sadece askerî okullar yaptırmıştır. Tek tip ilkokul yoktu. Vâkıf (vakf eden) nasıl karzu etmişse, o şekil ortaya çıkmıştır. Okulun müfredat programlarını vakıf-nâme hâlinde tescil ettirenler vardır. Batı'da da böyledir.

İlk öğretim çok yaygındı. İmparatorluk, hiç olmazsa her erkek çocuğa ilk tahsil verecek şekilde teşkilâtlanmıştı. XVI. asırda çok yaygın olan ilk öğretim, XVIII. asrın ikinci yarısında azaldı ve bozuldu. Kanûnî devrinde, XVI. asırda, Türkiye'yi dolaşan Fransız gezgini Belon (II, 180v) her köyde mutlaka bir okul bulunduğunu ve buna yalnız oğlanların değil, kızların da devâm ettiğini, hayretle kaydeder. XVII. asır ortalarında -banliyöleri hâriç- İstanbul'da 1.993, Amasya şehrinde 200, Erzurum şehrinde 100 "sıbyân mektebi = ilkokul" vardı. Yalnız öğrenci sayısı, bugüne hisbetle çok azdı. Bir okuldaki sınıf ve öğretmen sayıları da öyle . Bugünkü kalabalık ve büyük ilkokullar mevcut değildi. 20-30 öğrencisi olanlar bile vardı. Kalabalık olanlar azdı.

Kültür :

Osmanlı devri öncesinde de Türk kültürü, çeşitli kıt'alarda çeşitli kavimler üzerinde derin te'sirler bırakmıştır. Osmanlı devrinde bu te'sirler, daha arttı. Bir çok kavim ve millette, çeşitli sahalarda derin Türk kültürü te'sirleri görüldü. Türkçe'den alınan binlerce kelime, yabancı dillere girdi. Meselâ bugünkü Türkçe'de Yunanca asıllı 900 kelime olmasına karşılık, bugünkü Yunanca'da Türkçe asıllı kelime sayısı 3.000'in üzerindedir

(C.Çoukidis, Türkçe'den Geçme Yunanca Kelimelerin Sözlüğü, Yunanca, Atina, 1960). Yunanca gibi çok eski bir kültür dili olmayan diğer diller, Türkçe'den çok daha büyük ölçüde kelime aldılar. Meselâ Sırpça'da 9.000 Türkçe kelime vardır (A.Skalicç, Turcizmi u Srpskobrvatskom Jeziko, Sarajevo, 1966). Bulgarca'da Türkçe asıllı kelime sayısı 5.000 kadardır (Türk Kültürü, No.83, s.76). Arnavutça'da her üç kelimedenden biri Türk asıllı olmakla, bu hususta en ileridir. Diğer dilleri de bununla kıyas ediniz. Romence, Macarca, Ermenice ve bütün Balkan, Yakın Doğu dilleri, Osmanlı hâkimiyetinde yaşayan bütün kavimlerin dilleri, bu durumdadır.

Osmanlı Türk te'siri, bütün bu düzinelerce milletin edebiyatında, musikisinde ve kültürünün her sahasında açıkça görülür. Türk Musikisi te'siri taşımayan Balkan ve Yakın Doğu milleti yoktur. Türk kılık kıyafeti, mutfağı, küçük san'atları, hattâ örf ve âdetleri, bütün bu milletlere çok unsur vermiştir.

Coğrafya adlarında Türkçe, kıt'alara yayılmıştır. Osmanlı hâkimiyetinden çıkan ve devlet sahibi olan milletler, bir asırdır bu kelimeleri sile sile hâlâ bitirememişlerdir. Türkler, her tarafa Türkçe adlar vermişlerdir. Pîrî Reîs'in haritalarında Afrika, hattâ Amerika kıt'asında Türkçe konan coğrafya adları görülür: Kızılburun, Yeşilburun, Babadağ, Altın Irmağı, Güzel Körfez, İki Harmanlık Burnu, Kozluk Burnu, Akburun.... Anadolu'da değil, XVI. asrın başlarında Zenci Afrika ve Amerika'dayız... Bu coğrafya adlarından bazıları sonsuzluğa kadar devâm edeceğe benzer. Meselâ Romanya'nın büyük şehirlerinden Iaşi'nin adı Türkçe "Yaşpazar"dan, önce "Yaş", sonra "Iaşi" olmuştur. Türkçe asıllı diye Romenler'in bu şehirlerinin adını değiştireceklerine hiç ihtimal verilmez. Moskova'da Kremlin adı bile Türkçe'dir.

Türk kültürünün Osmanlı çağı yaygınlığının daha belirgin, daha gözle görülür, daha elle tutulur şahitleri, Osmanlı devri mimari anıtlarıdır. Türkler mimaride pek çok ileri gitmişlerdir. Yalnız Osmanlı üslûbunda her türlü mimari eserini bugün bütün Güney ve Doğu Akdeniz ülkelerinde görmek mümkündür. Asırlardır sistemli şekilde yok edilmelerine rağmen bugün de bir çok ülkenin bir çok şehrinde Türk mimari eserleini görmeden geçmek mümkün değildir. Bazıları heykeltraşlık san'atının gerçek anıtları olan mezar taşlarından en âbidevî camilere kadar Osmanlı yapısı eserler, her yerde

bulunmaktadır. Zira Osmanlılar bir yere girsinler, fakat orada ilk iş olarak bayındırlık eserleri yapmasınlar, bu vâkı olmamıştır. DAğ geçitlerinde, mütevâzı köylerde bayındırlık eserleri inşâ etmişlerdir.

Böylesine dışarıya dönük bir büyük ve millî kültürün, kendi iç âleminde ve hayatında, pek çok sahada en ileri çizgide bulunacağı tabiidir.

XVI. asır başlarında Pîrî Reîs, Amerika'nın keşfinden bahseder ve dünyanın yuvarlak olduğunu, Magellan'ın henüz dünya turunu yapmasından önce söyler. Pîrî Reîs'in haritaları için Fransız bilgini Laroche "hayret verici doğrakta olup, çağının coğrafa ilminin ve Batılılar'ın coğrafya bilgisinin pek çok üzerindedir" der (Connaissance des Arts, Paris, 1963, s.125 r). Pîrî Reîs , Hindistan ve Çin haritaları da yapmış ve Yavuz Sultan Selim, Amerika haritası gibi bunları da dikkatle incelemişti. Bu bilgin amiral, Kitâb-ı Bahriyye'sinde ise, Akdeniz'i kaya kaya, akıntı akıntı inceler ve pek çok pafta hâlinde bize tanıtır. Onun gibi yedi denizi karış karış dolaşmamakla beraber Kâtib Çelebi ise XVII. asır ortalarında Cihân-Nümâ adlı çok büyük eseriyle, büyük bir coğrafyacı hüviyetindedir. Rus bilgini Barthold (İslâm Medeniyeti Tarihi, 140) şöyle der: "Cihân-Nümâ, Avrupa'nın coğrafyaya ait bilgileriyle Müslümanlar'inkini bir araya getirmek hususunda ilk tecrübedir. Avrupa'da o zamana kadar böyle bir tecrübe henüz yapılmamıştı. Yine XVII. asırda Evliyâ Çelebî, büyük bir seyahat yaparak, meşhur eserini yazdı. Bu eser, içindeki bilgilerin bolluğu ve genişliği bakımından, Araplar'ın en büyük coğrafyacılarını çok geride bırakmaktadır". Evliyâ Çelebî'nin 10 büyük ciltlik eseri bir hazînedir. X. cildinde (s.927) Nil'in kaynakları ve "buhayre-i azıym = büyük denizcilik" dediği Viktoria Gölü hakkında Zenciler'den toplayarak verdiği bilgi (kendisi o kadar güneye inmemiştir), bugüne kadar ilim âleminin gözünden kaçmıştır. XIX. asırda bu bölgeye gelen ilk Avrupalı coğrafyacı ve gezginler, bu bilgilerden habersiz, yeni keşifler yapmışlardır.

Ortaçağ, ümmet devridir. Batı'da ilim ancak Latince, Doğu'da ise Arabça ile yapılmaktadır. Fransızca, Almanca veya Türkçe, Farsça ilim yoktur. Osmanlı padişahlarının Türkçe'ye büyük ehemmiyet vermeli ve bu dili her sahada hâkim kılmaya çalışmaları, Batı'da Latince'nin hâkimiyeti henüz devâm ettiği asırlarda, Türkçe'yi Arapça'nın sultasından kurtarmıştır. Bu suretle millî devlet gibi millî ilim de, Batı'dan daha erken teşekkül etmiştir.

Tabî XVIII. asırda Türkçe, yalnız edebiyat değil, aynı zamanda bir ilim dili olarak teşekkül letmiş, hayli mesafe almış ve mühim eserler vermiş bulunuyordu.

Tıp ve anatomide Osmanlılar, mühim eserleryazmışlardır. Operatör Amasyalı Sabuncuoğlu Şerefeddin, 1465'te yazıp Fâtih Sultan Mehmed'e sunduğu eserinde cerrâhi müdahalelere, operatörlük âletlerine ait güzel renkli resimlerle süslü kitabında, kendi tecrübelerinden de bahsetmiştir. XVI. asırda Antakyalı Dâvûd, insan organlarını hayvanlarınkı ile karşılaştırmıştır. Beyin içinde ak, dışında boz madde olduğunu söylemiş ve dokunma duygusuna ait devrine göre ileri fikirler ortaya atmıştır. XV. asırda Ahî Çelebî, idrar yollarını çok iyi araştırmıştır. XVII. asır başlarında Şeyh Şemseddin, tıbbî eserini resimlerle süslemiş ve Batılı tıp yazarlarından da faydalanarak, daha o devirde Avrupa ilmîne Türk hekiminini uzak kalmadığını göstermiştir. 1624'te IV: Murad'ın hekambası Emîr Çelebî, bir hekimin imkân buldukça çesetleri açıp incelemesinin şart olduğunu kaydetmiştir. Böylece XIX. asra kadar Türk hekimliğinde otopsi olmadığı hakkındaki küçültücü palavra da, pek çok emsali gibi yalanlanmaktadır. Ayaşlı Şâbân Efendi, kadın, doğum ve çocuklardan vukufu bahsetmiştir. XVIII. asırda Avrupa dillerinden mühim tıp kitapları Türkçe'ye çevrilmiştir. Sinoplu Mü'min, II. Murad (1421-1451) adına yazdığı 3 kitap ve bir kaç yüz bâba ayrılmış eserinde yalnız akıl, ruh ve sinir hastalıklarına 25 bâb ayırmıştır. Gerçekten akıl hastalıkları tedavisinde Osmanlı Türkü'nün yeri çok şerefliidir. XIX. asra kadar bu branşta Türk tıbbı, Batı'dan üstündü.

Ruh ve akıl hastaları XVIII. asra kadar Avrupa'da "Şeytan'la işbirliği yapan mel'un mahlûk" muamelesi görür, çok defa diri diri yakılarak vücutlerinden Şeytan çıkarılırdı! Türkler'e göre ise bu çeşit insanlar, Allah'ın çezbesine kapılmış zavallı, Allahlık hastalardı. Delileri hattâ muski ile tedavi ederlerdi ki, bu metod, 1956'da Birleşik Amerika'da tatbika başlamıştır. Türkler, böyle hastalar için ayrı hastahaneler yapmışlar, halkın "tımarhâne" dediği bu hastahanelere "dârüşşifâ = şifâevi" demişlerdir. Hekim Şuûrî, bu tip hastaların musiki ile tedavisini tavsiye etmekte, hastalığın çeşidine göre Türk Musikisi makamları kullanılacağını anlatmaktadır. Meşhur İngiliz hekimi Dr. John Hewvard, 1788'de yazdığı eserinde, Türkler'in ruh ve akıl hastalıkları için yaptıkları hastahaneleri ve tedavi tarzlarını "örnek ve takdire şâyan" olarak

bütün dünyaya tavsiye eder. Bu yıllarda Türk tıbbının çok gerileme devresinde olduğunu da unutmamak icâb eder. Meşhur Dr.Kraft-Ebing de şöyle der (Traité Clinique de Psychiatrie, Paris, 1897, 53) : "Akıl hastalarını tedavi etmeyi Avrupa, Türkler'den öğrendi. Türkler, bizden hayli önce, akıl hastalarına mahsus ayrı hastahaneler yaptırmışlardır". Daha 1818 gibi geç bir tarihte bile "Fransa'da akıl hastaları, hayvanlardan ve katillerden daha kötü muamele görmektedir" (Esquirol, Rapport, Paris 1874, s.2).

Avrupa'daki tatbikatın aksine, Türkiye'de deli ve şuûru bozuk olduğu anlaşılan, cinayet işlese bile ceza verilmemekte, hastahaneye kapatılmaktadır. Kanun budur (Cevdet VII, 148). Edirne'de II, Bayezid'in (1481-1512) yaptırdığı külliyedeki akıl ve ruh hastalarına mahsus hastahane, dünyaca meşhurdu ve bu şöhretini asırlarca muhâfaza etti. Yalnız musiki ile değil, çiçek ve yemekle de hastalar tedavi ediliyordu. Akıl hastaları için hususî bir saz hey'eti vardı. Hastahaneye bağlı eczahaneden her isteyen, yalnız yoksul olduğunu beyân edip başkaca hiç bir muameleye tâbî tutulmaksızın istediği ilâcî alabiliyordu. Yalnız duvardaki levhaya, vakfın sahibi II. Bayezid'in, ticaret kasdiyle bedava ilâc alanlara bedduâsı yazılmıştı, o kadar.

Fâtih'in hocası ve mürşîdi meşhur Ak Şemseddin, büyük bir top bilgini idi. Mâddetü'l-Hayât = Hayatın Maddesi adlı eserinde ilk defa olarak mikrop ve bakteri nazariyesini ortaya atmış, her hastalığın ayrı "tohumu" olduğunu söylemiştir. O çağlarda mikroskop olmadığı için, mikropları görmek mümkün değildi. Pasteur'den 4 asır öncesindeyiz. Aşı da bilinmekte ve çiçek aşısı asırlardır kullanılmakta idi. İngiliz doktoru Jenner, 1796'da ilk çiçek aşısını, Türkler'in inekte aşı üretip yaptıklarını duyarak tatbik etmişti. Daha 1774'te Avrupa'nın en muhteşem hükümdârı XV. Louis, çiçekten ölmüştü.

Mekanik çok ileri idi. Fakat yüksek matematiğe dayalı değildi. Tecrübe ve pratiğe dayanıyordu. Meselâ Türk saatçiliği çok ileri idi. Osmanlı havâî fişekçiliği, Avrupa'dan pek önde idi. Denizaltı ve planör tecrübeleri bile yapılmıştı. Sun'î civciv sanayiî mevcuttu. Atom nazariyesi biliniyordu. Darwin'den 105 yıl önce Erzurumlu Şeyh İbrahim Hakkı Efendi, tekâmül nazariyesini anlatmış, yaratıkların gelişerek maymunun, sonra insanın oluşmasını izâh etmiştir.

Türk san'atından, şiirinden, edebiyatından, mimarlığından, minyatüründen, hattından, küçük san'atlarından, musiki ve raksından bahsetmiyoruz. Bu sahalarda da Osmanlı Türkü'nün zirveye eriştiğini kaydetmekle yetineceğiz.

Ahlâk (Osmanlı Türkü'nün karakteri) :

Maddî hayatın yanında ve aynı paralelde mânevî hayat da yaşayan canlıya "insan" diyoruz. Yükselmiş toplumlar, maddî ve mânevî hayatı çok iyi dengelemiş toplumlardır. Maddî hayat gibi mânevî hayatta çeşitli olduğu derecede karmaşık unsurlardan örülmüştür ve bu unsurlar her toplumda değişir. Yaşadığı kültür hayatı ve mânevî ortam, bir toplumun ahlâk ve karakterini meydana getirir. Devir devir milletlerin ahlâk ve karakterleri yükselip alçalabilir, şahlanıp miskinleşebilir.

İmparatorluk Türkiye'sinde Türk toplumunun ahlâkı, tabiatıyla geniş çizgileriyle atalardan kalan ahlâktır. Yükseliş devri Osmanlı te'sirleri nisbeten daha azdır. Fakat Türk milletine kesin karakter kazandıran çağ, daha çok Osmanlı çağıdır.

Osmanlı toplumunda ahlâk telâkkîleri ve Türk karakterinin yalnız bâzı çizgilerini beritmekle yetinmek mecburiyeti vardır. Daha bir çok karakter çizgisi, esasen tarih bahisleri aktıkça ortaya çıkmıştır.

Türk karakterinin en çarpıcı taraflarından biri, üstün vatanseverlik duygusu ve şuûrudur. Türk tarihi, vatan için can verenlerin tarihidir. Can veremeyenler mal vermişler ve ellerinden ne gelmişse bu yolda esirgememişlerdir. İşte bir örnek : Rumeli kazaskeri Çapanoğlu Abdülfettâh Efendi'ye âilesinden 18.000 altın kalmıştı. Bu paranın tamamını 1829'da Rusya ile olan ölüm kalım savaşında harb îânesi olarak devlete verdi. O tarihte kadı idi. "Devletin verdiği maaş bana kâfidir" dedi. Böyle örnekler sonsuzdur. Kale yapılması, onarılması, top dökülmesi gibi işler için sonsuz vakıflar kurulmuştur.

Türk karakterinin diğer mühim bir unsurunu üstünlük şuûru (complexe de supériorité)'dur. Atatürk, millî secîyenin bu unsurunun devâm etmesi, daha da canlanması için çok çalışmıştır.

Türk vekarı da ünlüdür. Türk vakurdur. Vekarı içinde mütevâzı, ciddi ve ağırbaşlıdır. Gürültüden ve gevezelikten nefret eder. Az konuşur. Hemen hiç gürültü yapmaz. Kahkahayla gülmemeye dikkat eder. Heyecanını belli etmez. Sessizliği sever. Huzûruna düşkündür. Koşmaz. Sokakta kimseyi kovalamaz. Sokakta ilgi uyandıran bir şey gördü mü, bakıp geçer, durup kalabalık yapmaz. Ağırbaşlı ve anlayışlıdır. Erken yatıp güneş doğmadan kalkar. Dedikoduyu sevmez. Öğünmeyi ayıp sayar. Çocuklar çılgık atmaz ve döğüşmezler. Yüksek sesle konuşmanın ayıp olduğu her çocuğa öğretilir.

Terbiye, her şeyin esasıdır. Terbiyeden fazla olarak nezaket de çok beğenilen bir davranıştır. Kabalık ve anlayışsızlık çok hor görülür. Böyle insanlardan nefret edilir.

Kadınlara saygısızlık görülmemiş şeydir. Evinde olsun, sokakta olsun, kadın saygısızlık görmez. Kadın asılmaz. Kadına işkence edilemez. Kadına âit hiç bir mala devlet el koyamaz.

Nezaket, tabiat icâbıdır. Avrupa'daki sahte ve gösteriş nezaketi ayıp sayılır. Biri sözünü bitirmeden diğerrinin başlaması büyük görgüsüzlüktür. Ubcini, çöktüş devrinde, 1855'te bile "Türkler, kâinâtın en kibar, zarîf ve muhteşem şekilde nazik insarıdır" der. ⁶

Enderûn :

Enderûn Mektebi, Topkapı Sarayı içinde bulunan en önemli bir eğitim kurumu idi. Bu okulun görevi, orduda ve sarayda görev alacak çeşitli elemanları yetiştirmektir.

Enderûn Mektebine alınacak "Devşirmeler" başlıca Edirne Sarayı, İbrahim Paşa Sarayı, Galata Sarayı gibi Hazırlık Saraylarında yetişen acemioğlanlar arasından özenle seçilirlerdi. Seçilen bu gençler, Enderûn Mektebinde, başlıca altı kademe içinde, belirli yön ve seviyelerde yetiştirilirlerdi. Bu eğitim kademeleri şunlardı :

⁶ Yılmaz Öztuna, Osmanlı İmparatorluğu, Türk Ansiklopedisinin XXVI. cildinden ayrı-baskı. M.E.B. Devlet Kitapları, M.E. Basımevi, Ankara 1977.

- Büyük ve Küçük Oda,
- Doğancı Koğuşu,
- Seferli Koğuşu,
- Kiler Koğuşu,
- Hazine Odası,
- Has Oda. ⁷

Enderûn Mektebinin kuruluş tarihi hakkında çeşitli görüşler ileri sürülmektedir. Bunlar başlıca iki ana noktada toplanabilir. Birincilere göre, Enderûn Mektebi II. Murad (1421-1451) tarafından, diğerlerine göre de Fâtih Sultan Mehmed tarafından kurulmuştur. Yapılan ciddi araştırmalar sonucunda Enderûn Mektebinin II. Murad tarafından kurulduğu açıklık kazanmaktadır. ⁸

Ordu ve devlet teşkilâtının en önemli görevlilerini yetiştiren Enderûn Mektebi, 1909 tarihinde kapatılmıştır. ⁹

1.4.OSMANLI İMPARATORLUĞU HAREMİNDE MÜZİK EĞİTİMİ

Harem halkı üç ana bölümde incelenebilir:

- 1- Hizmet ve korumayla görevli bulunanlar,
- 2- Padişah Dâiresine ait kadınlar,
- 3- Padişahın annesi, kızları ve şehzâdeler.¹⁰

Osmanlı padişahları şiire ve mûsikiye büyük önem ve değer verirlerdi. Ordunun bandosu sayılan Mehterhâne'den başka, hükümdârların erkeklerden kurulu saz takımları bulunduğu gibi, Harem'in de ayrıca câriyelerden kurulu, oyun, saz ve hânende takımları vardı. Abdülmecid devrinde haremde kızlardan mürekkep bir de bando kurulmuştu.

⁷ Enderûn Mektebi, Y.Doç.Dr.Ülker Akkutay, Ankara 1984, Gazi Üniversitesi Yayın No.38, s.19, Beyazıd Kütüphanesi.

⁸ Enderûn Mektebi, Y.Doç.Dr.Ülker Akkutay, Ankara 1984, Gazi Üniversitesi Yayın No.38, s.25-26., Beyazıd Kütüphanesi.

⁹ Enderûn Mektebi, Y.Doç.Dr.Ülker Akkutay, Ankara 1984, Gazi Üniversitesi Yayın No.38, s.19, Beyazıd Kütüphanesi.

¹⁰ Enderûn Mektebi, Y.Doç.Dr.Ülker Akkutay, Ankara 1984, Gazi Üniversitesi Yayın No.38, Beyazıd Kütüphanesi, s.7.

II. Bayezid, Yavuz Sultan Selim, Kanûnî Sultan Süleyman, IV. Murad, III. Selim ve II. Mahmud sâzenlelere çok değer vermişler, eksiksiz saz heyetleri kurmuşlardı.

Harem'e alınan câriyeler, ya Harem'de bulunan Meşkhâne'de ya da özel olarak tutulan devrin üstadlarından musiki dersleri alırlardı. Topkapı Sarayı'nın Meşkhâne'si Ocaklı Sofa'nın yanında; Dolmabahçe ve Çırağan saraylarının Meşhâneleri ise sarayın zemin katındaydı. Buraya hocalar ve öğrencilerden başka kimse giremezdi. Sâzendeler burada haftanın belirli günlerinde musiki öğretmenlerinden ders alırlardı. Câriyelerin bir bölümü ise hocaların evlerine gönderilir, orada ders görürlerdi. Bu durum son zamanlara kadar böyle sürmüştü.

Harem'de çalınan başlıca sazlar; ud, keman, def, çalpare, çöğür, ney, kanun, rûbab, tambur, musikâr v.b. idi. Sâzendeler genellikle kalfalık pâyesine yükselirler, sarayın öbür hizmetlerinde de çalışırlardı. Bunlara sâzende kalfaları adı verilirdi. Başlarına da Sâzende başı veya Başsâzende denirdi. Harem kapalı bir çevre olduğu için sazlı eğlencelere büyük önem verilirdi. Harem'in saz takımı erkelerinki kadar güzeldi. Bâzı gecelerde özel musiki toplantıları yapıldığı gibi bazan da bütün toplumun katıldığı saz geceleri düzenlenirdi. Abdülmecid, Abdülaziz ve II. Abdülhamid devirlerinde yetkin saz takımları vardı. XIX. yüzyılda batılılaşma başlayınca eski sazlar arasına bir yenisi katıldı ki, bu piyano idi. Osmanlı Harem'inde Abdülmecid devrinden sonra mandolin ve piyano çalmak modası almış yürümüştü. Şâdiye Sultan, Fransa'dan bir harp getirtmiş ve çalmasını öğrenmişti. Böylece XIX. yüzyılın ortalarında alaturkanın yerini alafranga almış, Mehter takımı kaldırılırken yerine bando geçmişti.

Harem'in bir incesaz, takımı olduğu gibi musiki ve eğlenceyi seven sultanların da böyle takımları varydı. II. Mahmud'un kızkardeşi Esmâ Sultan'ın, II. Abdülhamid'in kızları Naime ve Zekiye Sultanlar'ın saz takımları ile oyuncularını çok ünlüydü. Esmâ Sultan ölünce saz takımı Harem'e alınmıştı. Abdülmecid'in annesi Bezmiâlem Valide Sultan'a Mısırlı Abbas Paşa eksiksiz bir saz takımı armağan etmişti. Bu saz takımı; bir rûbab, bir ud, bir kanun, iki Arap def çalan sâzende ve hânendelerden kurulu idi. ¹¹

¹¹ Pars Tuğlacı, Osmanlı Saray Kadınları, Cem Yayınevi, İst.1985, Beyazıt Kütüphanesi, s.77.

Osmanlı sarayında, sayıları zaman zaman üç yüzü bulan çeşitli ırk ve milletlere mensup câriye yaşardı. Bunlar, aynı zamanda kendi ırk ve milletlerinin en seçkin güzelleri olan genç kızlardı.

Saraya, fetihlerdevrinde savaş ve akınlar sonunda ele geçen veya devlet erkânı tarafından takdim edilen genç kızlar alınırđı. Fetihler devri sona erince, bunun yerini gerektiğinde esircilerden saray için satın alınan genç kızlar almıştır.

Saraya alınacak câriyeler, evvelâ harem dâiresinin tecrübeli ustaları tarafından soydurulup dikkatle muayene edilir, bir hastalıkları veya bedenî özür ve kusurları bulunmamasına dikkat ve özen gösterilirdi. En sonunda ise harem dâiresinin mutlak hâkimi olan Valide Sultan tarafından görülür ve sonunda onun tasvibi alınırđı.

Saraya yeni kabu edilen bu genç kızlar "Acemi" diye anılırlardı. Bunlar önce sıkı bir Türk-İslâm kültürü ve saray eğitimiyle yetiştirilirlerdi. Buna yeteneği olmadığı anlaşılanlar, daha bu devirde saraydan uzaklaştırılıp esir pazarına gönderilerek sattırılırlardı. Özellikle hırçın ve dikbaşlılar makbul sayılmaz, yumuşak huylu, itaatli ve nazlı nâzik olanlar itibar görürdü.

İstidat ve yeteneğe göre bir iki yıl süren acemilik devri sona erince "Câriye" unvânı gelirdi. Câriyeler sırasıyle Şagird, Usta ve Gedikli olurlardı. Câriyelerin en genç ve güzellerinden on ikisi padişahların günlük kişisel hizmetlerini görürler ve gördükleri hizmetlere göre çamaşırcı, ibrikdar, hazinedar, kahveci, kilerci gibi unvânlarla anılırlardı.

Bu on iki Gedikliden hünkârın gönlünü çelmeyi başaranlara Hasodalık, Gözde veya İkbâl denilirdi. Bunlar birkaç tane olursa en gözde olanı Başıkbal diye anılır, padişahın hanımlarından biri ölür veya gözden düşüp Eski Saray'a gönderilirse Başıkbal "Kadın" -ve daha sonraları efendi- olurdu. Yalnız hünkârdan hâmile kalan ikballer, hemen Kadın olurlardı. Bunlar, hünkârın zevcesi sayılır, sayıları ise dörtten yediye kadar olurdu. En sevgilisine "Haseki" erkek veya kız çocuk doğurana "Haseki Sultan" denilirdi. Bunların sarayda ayrı dâireleri bulunurdu. Padişah ölürse, çocuk doğurmamış veya kız çocuk doğurmuş olan Kadın ve Haseki'ler devlet ricâlinden iriyle evlendirilir

veya eski Valide Sultan'la birlikte bugün Üniversite Merkez Binasının yanında bulunmuş olan Eski Saray'ın yolunu tutarlardı. Padişahların kızkardeşleri olan Sultan'lar ise çok genç yaşlarında devlet erkânından biriyle evlendirilir ve herhangi bir sebeple dul kalırlarsa fazla vakit geçirilmeden tekrar başkasına verilirlerdi.

Şagird derecesinde bulunanlara istidadlarına göre musiki, raks, dikiş, nakış v.s. öğretilirdi. Musiki ile meşgul olanlar ya bir saz çalar ya ada hânende olarak yetiştirilirlerdi. bunları yetiştirmek üzere saray dışından musiki ve raks ustaları getirilmesi de câiz görülürdü. Bu sâzende ve hânendelerden "Harem Musiki Heyeti" kurulurdu.

Gerek hükümdâr, gerekse zâdegân sarayı, tarih boyunca, her ülkede, müziğin geliştiği belli başlı yerlerden biri olmuştur. Büyük hükümdâr sarayları, daha etkin müzik çevreleridir. Çünkü müzik pahalı bir san'attır; maddî ve manevî titiz ilgi ve korunmaya muhtaçtır. Saraylarda özel müzisyen bulundurmak, bütün dünya âdet olmuştur. Saraylarda müzik okulları bile açılmıştır. Bu konuda Saray-ı Hümayûn (Osmanlı İmparatorluk Sarayı) başta gelir. Çünkü imparatorluğun en büyük sürekli ve gelenekli konservatuarı burada idi. Enderûn Mektebi denen saray üniversitesinin müzik (konservatuar) bölümü, bugünün en büyük Batı konservatuarları derecesinde örgütlü, büyük ve pahalı bir kuruluştur. Yeteneklerin çoğu, hoca, talebe, bestekâr, icrakâr, müezzin, imam gibi görevlerle buraya girebilmişlerdir. Ancak Mevlevîhâneler bu konuda Enderûn ile kıyaslanabilir. Vakay-ı Hayriyye'den (1826) sonra Muzika-i Hümayûn'da Batı ve Türk Musikileri konservatuarları bölümlerini içermek üzere, doğrudan doğruya Saray'a ve padişahın şahsına bağlanmışlardır.

En eski devirlerden bugüne kadar Türk kadını, müzik eğitiminden hiç bir şekilde yoksun kalmadı. Hattâ genç kıza ve kadına, kız çocuğuna pek çok şeyin öğretilmesinin fuzûlî görüldüğü devirlerde müzik eğitim, onlara yakışır bir iş sayılmıştır. Saraylarda, hattâ konaklarda, hem hanımlar, hem câriyeler, yetenekleri oranında, musiki meşk etmiş, hattâ saz öğrenmişlerdir. Saray-ı Hümayûn'da da böyle olmuştur.

Kızlara musiki meşk eden hocalar tabiatıyla pek çok kez erkekti. Bu yüzden câriyelerle hocaları arasında tarihe geçmiş birkaç aşk macerası olmuştur (Sadullah Ağa, Hacı Ârif Bey). Kızlar, başlarına ve omuzlarına birer şal alıp yüzleri açık ders görürlerdi. Tek başlarına hoca ile beraber bırakılmazlardı. Grup halinde ders alırlardı. Tek başına meşk edecek kızın yanında mutlaka bir yaşlı hanım (kalfa) bulunurdu. Yalnız kızlardan oluşan bir saray orkestra ve bandosu XIX. yüzyılda yalnız İstanbul Saray-ı Hümayûn'unda vardı. Ancak kadın incesaz heyetleri, pek çok İslâm saraylarında olmuştur. Kız bandosunda câriyeler, resmî er ve subay üniforması giyerek padişah ve Hânedân kadınları huzurunda çalarlardı. 80 kadar kızdan oluşan Harem-i Hümayûn orkestrasının şefi olan kızın elinde deynek ve önünde "partition" sehпасı bulunurdu. Lâcivert pantolon, ferâhîli fes giiyorlardı. Orkestra şefi kız, miralay (albay) rütbesinin alâmetlerini taşıyordu. Kordonları ve düğmeleri çok süslü, saçları kısa kesilmiş, giysileri endamlarını gösterecek şekilde dikilmişti. Bu kızların yetiştirilmesiyle düzinelerce hoca uğraşırdı. Saray'ın rakkâseleri (dansöz) ise, yalnız Türk rakslarını değil, Avrupa'nın hemen bütün danslarını, İspanyol koreografisini öğrenir, küçücük birer çocukken başlardı. Bu kızların içinde padişah zevceliğine kadar yükselmiş olanlar vardı.

Bilindiğine göre, haremde ilk önce saz ve raks heyeti veya takımı Yıldırım I. Bayezid Han zamanında ve eşi Sırp Prensesi Olivera tarafından kurulmuştur. Bu padişahı içkiye alıştırıran da Prenses Olivera olup Osmanlı Sarayı'na zevk ve eğlence âlametleri bu suretle girmiş ve devâm etmiştir. İstanbul'un fethinden sonra ise Bizans Saraylarına ait bu gibi zevk ve eğelenceler de Osmanlı Sarayı'na sızarak zamanla iyice yerleşmiştir. III. Ahmed devrinde ise saray eğlenceleri en yüksek düzeye varmış bulunuyordu.

Musikiye çok meraklı ve kendisi de seçkin bir bestekâr olan III. Selim, genç ve güzel kızlardan kurulu kharem musiki ve raks heyetlerini yeniden organize ederek bir nizama bağladı. Sâzende ve hânendeleri yetiştirmeye ise devrin ünlü musikişinas ve bestekârı Sadullah Ağa'yı görevlendirdi. Küme fasılları düzenlenmediği geceler, harem dâiresindeki "Hünkâr Sofrası" nda Harem Musiki Heyeti dinlenir, hattâ hünkâr tanburu ile bunlara refakat eder ve raksları seyrederdi.

Harem Musiki ve Raks Heyetleri yine iyi bir musikişinas ve hânende olan II. Mahmud devrinde de devam etmiştir. Bazan hünkâr da güzel sesiyle saza katılır, özellikle yanık gazeller okurdu. Ancak, onun batılı bir prens gibi yetiştirilmiş ve batılı musikisine bağlı oğlu Abdülmecid'in tahta çıkışından sonra Türk Musikisi sarayda eski rağbetini yavaş yavaş kaybetmiş ve haremdeki musiki ve raks heyetleri de ortadan kalkmış, buna karşılık genç câriyelerden kurulu bir Kızlar Bandosu meydana getirilmiştir. Bu harem bandosunu hazırlayan ve yetiştiren ise, bu işe padişahın emriyle görevlendirilmiş olan Muzika-i Hümâyûn Kumandanı Necib Paşa'dır.

Bu bandoda görev alan sarışın, kumral, esmer genç kızla, vücutlarının bütün güzelliğini ortaya koyan güvez renkli kadifeden dar elbiseler giyerlerdi. Bu elbiselerin üst bölümü, kool ve yakaları altın sirmalarla işlenmiş kısa bir ceketle iki tarafları yine altın sırma ile işlemeli dar bir pantolondan meydana geliyordu. Göğüsleri sırmalı kordonlarla süslenmiş, saçları ise kulaklarının hizasına kadar kesilmişti. Başlarında yine güvez renkli kadifeden ve üzerlerinde altın yaldızlı gümüş ferâhiler takılmış kalıplı fesler bulunuyordu.

Seçkin genç ve güzel kızlardan kurulmuş olan bu bando, saraydaki bütün törenlere katılırdı. Bando şefi de bir genç kızdı. Birinci sırada klarnetçiler, flütçüler ve birinci borucular, ikinci ve üçüncü sıralarda büyük borucular, sonra trampet, zil ve davulcular olmak üzere kalabalık bir kadro ile Dolmabahçe sarayının büyük muayede salonuna girerlerdi.

Bando takımı yerini aldıktan sonra verilecek işareti beklerdi. Padişahın gelmekte olduğunu haber veren Büyük Teşrifatçı Kalfa salona girer girmez, bando şefi olan kız, elindeki sarı mâden topuzlu asâyı üç parmağının arasına alarak başının üstünde çevirmeye başlardı. İkinci Teşrifatçı Kalfa görününce asâyı havaya fırlatır ve ustalıkla sapından yakalardı. O sırad a bando "Selâm Marşı" nı çalmaya başlar ve tam salona girerken "Marş-ı Hümâyûn" a geçerci. Bando çalarken etrafında küçük ve notalı çingiraklar sarkan "Japon Şemsiyesi" de tempo ile çevrilerek bandonun âhengine su şırıltısına benzeyen hoş bir ses katılırdı.

Abdülmecid'den sonra tahta çıkan Abdülaziz devrinde ise, bu padişah Türk musikisine düşkün ve kendisi de iyi bir neyzen olduğu halde bu bando

dağıtılmamışsa da, padişahın annesi Pertevniyal Valide Sultan bunun kaba âhenginden hoşlanmadığı için Harem Bandosu bir orkestra haline dönüştürülmüştür. Ancak, bu da rağbetsizlik yüzünden bir kaç yıl içinde dağılıp gitti. Buna en çok üzülen ise, batı müziği ile yetişmiş olan ve çok güzel piyano çalıp besteler de yapana Veliahd Murad Efendi (V.Murad) oldu ve padişah olur olmaz Harem Bandosunu canlandıracağını söyleyip durdu. Ancak Abdülaziz'in tahttan indirilişi üzerine başlayan padişahlığı sadece 93 gün sürebilmiş olduğu için bu isteğini gerçekleştiremedi. Onun yerine geçen II. Abdülhamid'de batı müziği ile yetişmiş olduğu halde Türk Musikisini de sever ve dinlerdi. Bunun için Ağabeyisi V. Murad'ın yapamadığını yaparak haremden bir orkestra kurduğu gibi, Türk Musikisi için de mükemmel bir incesaz takımı meydana getirmiş ve bunlar saltanat rejimi sona erece kadar sürmüştür.¹²

Kız Fanfarı ve Bale Hey'eti :

Abdülmecid sarayındaki musikî çalışmalarından biri de erkek san'atkârların teşkil ettikleri fanfardan başka genç kızlardan mürekkep bir fanfar, bir de bale vücuduna getirilmesidir. Donizetti'nin idaresinde olmak ve başka başka sazları öğretmek üzere ayrı ayrı İtalyan hocalar tutulduğu gibi sarayda dans dersleriyle de meşgul olan ustalar vardı. Kız bale hey'eti tarafından Haremden verilecek temsillerin musikî kısmını yine kızların icra etmesi, yâni hareme erkek musikîcilerin girmemesi maksadıyladır ki, bu kadın fanfarı teşkil edilmişti.

Kız fanfarlarının ve kız bale hey'etinin gösterdiği dramatik faaliyet, sarayda Sultan düğünlerinde opera parçaları çalmaktan, Avrupa dansları göstermekten ve nihayet pantomimalar oynamaktan ibaret kalmış, Donizetti'nin ses musikîsi ve orkestra teşkili yolundan varmak istediği, operet ve operalarda kızlar vazifelendirilememiştir.¹³

¹² Pars Tuğlacı, Osmanlı Saray Kadınları, Cem Yayınevi, İst.1985, Beyazıt Kütüphanesi, s.96-97.

¹³ Refik Ahmet Sevgil, Opera Sanatı ile İlk Temaslarımız, Türk Tiyatrosu Tarihi-2-, Maarif Basımevi, İst. 1959.

BÖLÜM 2.

MÜZİSYEN HÂNE DÂN MENSUPLARI

2.1. MÜZİSYEN PADİŞAHLAR

Sultan II. Murad	(1404-1451)	Murad-ı sâni
Sultan II. Beyazid	(1447-1512)	
Sultan I. Selim	(1470-1520)	
Sultan IV. Murad	(1612-1640)	Bağdad Fâtihî, Şah Murad
Sultan IV. Mehmed	(1642-1693)	
Sultan II. Ahmed	(1643-1695)	
Sultan II. Mustafa	(1664-1703)	
Sultan I. Mahmud	(1696-1754)	
Sultan I. Abdülhamid	(1725-1789)	Han
Sultan III. Selim	(1761-1808)	Sultan Selim-i Salis
Sultan II. Mahmud	(1785-1839)	
Sultan I. Abdülmecid	(1823-1861)	
Sultan I. Abdülaziz	(1830-1876)	
Sultan V. Murad	(1840-1904)	
Sultan II. Abdülhamid	(1842-1918)	
Sultan V. Mehmed	(1844-1918)	
Sultan VI. Mehmed	(1861-1926)	Vahidettin
Halife II. Abdümeccid	(1868-1944)	

2.1.1. Sultan II. Murad (1404-1451)

Murad-ı Sâni

Birinci Sultan Mehmed'in büyük oğlu, Fatih Sultan Mehmed'in babası olan, VI. Osmanlı Padişahı II. Murad, âlim, şair ve bsetekârdır. İlim ve sanatı himayesi ile, (XV. asır garp Türkleri Rönesansı) nın belki müessisi sayılmak lâzımdır. Bu rönesans XV. asır (Şark Türkleri Rönesansı) kadar parlak değilse de, ondan çok daha devamlı olmuştur.

İkinci Sultan Murad, aralarında Muradnâme ve Hızır bin Abdullah'ın Edvâr-ı da bulunan musiki kitapları telif ettirmiş ve bugün Türk musikisi nazariyatını öğrenmemizin sebeblerini hazırlamıştır. Zamanımıza kadar

gelmiş bir musiki eseri olmayan II. Sultan Murad'ın devrinde musiki hayatı fevkâlâde canlıdır. ¹⁴

2.1.2. *Sultan II. Beyazıd (1447-1512)*

Sultan Bâyezid Hân-ı Sâni

Sekizinci Osmanlı Padişahı, Fatih Sultan Mehmed'in, Gülbahar Hatun'dan olan oğludur. Sarayda iyi bir tahsil görmüştür. Şehzâzelik hayatını Amasya'da Sancak Beyliği'nde geçirmiş, bir çok bilginler ve sanatkârlarla beraber bulunmuştur. 20 Mayıs 1481'de tahta çıkmıştır.

Babası Fatih Sultan Mehmed'den sonra Osmanlı padişahlarının en bilgini olan II. Sultan Bayezid, saltanatının son yıllarındaki sâkin hali ve dine karşı gösterdiği yakın alâka sebebiyle "Bayezid-i Velî" diye anılmaya başlanmıştır.

Şairdir. (Adnî) mahlası ile yazdığı şiirlerini ihtiva eden bir divanı vardır. Musikişinas olduğu rivayet edilen bu padişaha şu saz eserleri isnad olunmaktadır :

Nevâ peşrevi ve saz semâîsi, Rahatülervah ve Nişâbur peşrevleri, Eviç peşrev ve saz semâîsi. ¹⁵

2.1.3. *Sultan I. Selim (1470-1529)*

Gâzî Yavuz Sultan Selim Hân-ı Evvel

II. Osmanlı padişahı ve Osmanogulları'ndan gelen İslâm halifelerinin ilki. Saltanatı : 1512-1520. Hılâfeti : 1516-1520. II. Bâyezid'in 8 oğlunun 4.cüsü ve halefidir. Annesi Dulkadıoğlu Ayşe Hâtun'dur. 42 yaşında tahta geçmiştir. İstanbul'da Sultanselim Camii'ndeki türbesinde tek başına yatar. Yerine tek

¹⁴ Sadun Cemali Aksüt, 500 Yıllık Türk Musikisi Atolojisi, s.177, Türkiye Yaytnevi, Beyazıt Kütüphanesi.

¹⁵ Sadun Kemâli Aksüt, 500 Yıllık Türk Musikisi Atolojisi, s.178, kTürkiye Yayınevi, Beyazıt Kütüphanesi.

oğlu Kanûnî Sultan Süleyman geçmiştir. "Selîm, Selîmî" mahlasları ile bir miktar Türkçe ve bir divân teşkil eden Farsça şiirler yazmıştır. Büyükbabası Fâtih ve babası II. Bâyezid'den sonra Osmanoğulları'nın en bilginidir. ASkerlik bakımından dedesi Fâtih'ten sonra ikincisidir. Politika ve devlet idaresi bakımından Fâtih ve oğlu Kanûnî'den sonra üçüncüsüdür. Türkiye İmparatorluğunu cihan devleti hâline o getirmiştir. Fethettiği Tebrîz'den İstanbul'a pek çok Türk bestekâr ve icrâkâr getirmiş, Osmanlı musiki hayatının canlanmasına zemin hazırlamıştır. Ağabeyi Sultan Korkut bestekâr ve büyük bir müzisyendi. Yavuz devrinin zamanımıza gelen musiki eserleri azdır. ¹⁶

2.1.4. Sultan IV. Murad (1612-1640)

Şah Murad, Sultan, Han, Gâzî, Bağdad Fâtihî

Osmanlı padişahı ve Osmanoğulları'ndan gelen İslâm Halifeleri'nin 9'su. Saltanatı 16 yıl, 4 ay, 28 gündür; 2 devreye ayrılır: Annesi Kösem Mâh Peyker Vâlîde Sultân. I. Ahmed'in 3. oğludur. Amcası I. Mustafa'ya halef olmuştur. Daha önce ağabeyi II. Osman padişahı. Kardeşi Sultan İbrahim kendisine halef oldu. Şehzâdeleri bebekken öldüğü için Osmanoğulları, kardeşi Sultan İbrahim'den yürümüştür. IV. Murad, padişahların en müstebidi de sayılır. 27 yaşını 6 ay, 12 gün geçe ölmüş, babasının Sultanahmed Camii avlusundaki türbesine gömülmüştür. Padişah olduğu zaman 11 yaşını 1 ay, 14 gün, şahsî idaresine başladığı zaman 19 yaşını 10 ay, 12 gün geçiyordu. "Muradî" mahlasıyla şiirler yazmış, "Şah-Murâd" mahlasıyla bestekârlık yapmıştır. Tebrîz'i fethettikten sonra buradaki büyük bir Türk san'atkâr kitlesini İstanbul'a nakletmiştir. Bunların arasında pek çok bestekâr ve müzisyen de vardı. Bu suretle Türk ülkeleri arasındaki musikî teması artmış ve sıkılaşmış, irtibatlanmış oldu. Devri, Türk Musikîsi'nin pek parlak bir devridir ki musâhibi ve hânendesi olan Evliyâ Çelebî, birinci cildinde yüzlerce sahifede bu âlemi tasvîr eder.

Ağabeyi II. Osman'dan sonra en genç ölen padişah olan IV. Murad, 1566-1808 arasında gelen Türkiye hükümdarlarının en büyüğüdür. Eserlerini notaya alan Ali Ufkî Bey, IV. Murad'ın çağdaşıdır. Kantemiroğlu ise yarım

¹⁶ Yılmaz Öztuna, Türk Musikîsi Ansiklopedisi, C.2, s.221, Milli Eğitim Basımevi, İst. 1976.

asır sonradır. Kevserî, Kantemiroğlu'ndan iktibâs etmiştir. Hamparsum ise, birbuçuk asır sonradır. Tabiatıyla çağdaş olan Ali Ufkî en mühim me'haz sayılır. Bu eserlerde peşrevlerin üzerinde "Şâh-Murâd" yazdığı için, bazı tereddütler olmuştur. "Şâh" sanını padişaktan başka kimsenin kullanamayacağı âşikârdır. Fakat Ali Ufkî Bey'in Bayati Semâî'ye "Sultân Murâd Hân Fâtih-i Bağdâd" kaydını düşmesi, IV. Murad'ın bestekâr olduğu üzerindeki bütün tereddütleri kesin şekilde ortadan kaldırır. Kantemir'de 4 Hüseyinî peşrevinin notası vardır. Hamparsum ise, Şehnâz-Aşîrân peşrevi ile Hüzâm Saz Semâî'sini yazmıştır. Diğer bütün eserleri Ali Ufkî notaya almıştır. Sayılan 6 parçadan yalnız "Toskoparan" adlı peşrev Ali Ufkî'de de vardır; Fakat sahibi gösterilmemiştir ve 3 hânedir. Kevserî ayrıca Acem ve Nühüft peşrevleri'ni notaya almıştır. Kantemir'de birde Nevâ peşrevi vardır. Ali Ufkî, Evç İlâhî'nin sahibi olarak da "Sultân Murâd Hân-ı tâbe-serâh" kaydını düşmüştür. Bu tablo, IV. Murad'ın çok velûd bir bestekâr olduğunu ortaya koymaktadır. Pek çok eser bestelediği kesin şekilde anlaşılmaktadır. Aynı makamdan 6 peşrev besteleyen tek bestekârımız da odur. Türk tarihinin büyük dehalarından olan IV. Murad'ın bu suretle büyük bir bestekâr olduğu da anlaşılmıştır. İstisnasız hiç kimsenin adlarını bile duymadığı yüzlerce bestekâr gibi, onun bestekârlığı da ilk defa Yılmaz Öztuna tarafından ortaya konmuştur.

17

2.1. 5. Sultan IV. Mehmed (1642-1693)

Han, Gâzi, Avcı

18. Osmanlı padişahı ve Osmanogulları'ndan gelen İslâm halifelerinin 10.su. Sultan İbrahim'in büyük oğlu ve halefidir. Annesi Hadîce Turhan Vâlide-Sultan'dır. Veliâht olarak doğmuş, 6 yaşını 7 ay, 8 gün geçce tahta çıkmış, 45 yaşını 10 ay, 6 gün geçce tahttan indirilmiş, 5 yıl, 1 ay, 29 gün sonra 51 yaşını 4 gün geçen doğduğu İstanbul'da ölmüş, annesinin yaptırdığı Yenicami'in yanındaki türbesine gömülmüştür. Oğulları II. Mustafa ile III. Ahmed padişah olmuşlardır. Çocukluğunda saltanatı önce babaannesi Kösem Mâh Peyker Büyük-Vâlide-Sultan'ın, onun öldürülmesi üzerine de annesi Turhan Vâlide-Sultan'ın niyâbetleri altında geçmiştir. IV. Mehmed devrinin

¹⁷ Yılmaz Öztuna, Türk Musikisi Ansiklopedisi, C.2, s.39-40, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1974.

"Köprülüler Devri" denen 1656-1683 devresi, Türk tarihinin en parlak devrelerinden biridir. Kültür, san'at ve musikî fevkalâde gelişmiş ve himaye edilmiştir. Büyük İtrî, bu devrin en büyük musikî dehâsıdır. Recep Çelebi de bu devrin bestekâridir. Devrin bestekârlarının biyografilerini Şeyhulislâm Es'ad Efendi, Atrabu'l-Âsâr'ın da kaleme almıştır. ¹⁸

2.1.6. Sultan II. Ahmed (1643-1695)

Han

Osmanoğulları'ndan 21. padişah ve 13. İslâm halifesidir. Sultan İbrahim'in oğludur. Hattat, şair ve bestekâridir. Ancak zamanımıza gelen bestesi yoktur. Güzel kur'an'lar yazmıştır. ¹⁹

2.1.7. Sultan II. Mustafa (1664-1703)

Han, Gâzi

Osmanlı padişahlarının 14.cüsüdür. IV. Mehmed'in büyük oğludur. Amcası II. Ahmed'e halef olmuştur. Annesi Rabiâ Vâlide Sultan'dır. 30 yaşında tahta çıkmıştır. 39 yaşında "Edirne Vak'ası" denen ihtilâl sonucunda tahttan indirilmiş, 5 ay sonra ölmüştür. "İkbâlî" mahlasıyla şiirler yazmıştır. Musikişinas, hattat, san'at ve ilim adamıydı. ²⁰

2.1.8. Sultan I. Mahmud (1696-1754)

24. cü Osmanlı padişahıdır. II. Sultan Mustafa'nın büyük oğludur. Annesi Sâliha Sepkâfî Vâlide Sultan'dır.

Edirne Sarayı'nda doğmuş olan I. Sultan Mahmud, 34 yaşında, amcası III. Ahmed'in yerine tahta çıkmıştır. 1754 yılında 54 yaşında iken vefat edince, babasının yanına (Yenicami) e gömülmüştür.

¹⁸ Yılmaz Öztuna, Türk Musikisi Ansiklopedisi, C.2, s.17, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1974.

¹⁹ Sarayla İlişkisi Olan Türk Bestekârları, Bitirme Ödevi, Esra Bora, s.23, Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı Kitaplığı, No.40, 1987.

²⁰ Sarayla İlişkisi Olan Türk Bestekârları, Bitirme Ödevi, Esra Bora, s.25, Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı Kitaplığı, No.40, 1987.

"Sepkâtî" mahlasıyla şiirler yazmıştır. Arapça şiirleri de vardır. Çiçeğe, satranç ve kuyumculuğa meraklı idi. Bütün bunların dışında iyi bir bestekârdı. Hünkâr imamı olan Kırımî Ahmed Kâmili Efendi, aynı zamanda padişahın musikî hocası idi.

Yılmaz Öztuna'nın kaydına göre zamanımıza yalnız iki eseri kalmıştır. Uşşak-Darbeyn ve Şehnâz-Devri Kebir peşrevleri. İkincisi "Şehsuvâr" adını taşımaktadır. ²¹

2.1.9. Sultan I. Abdülhamid (1725-1789)

Han

Osmanoğulları'ndan 27. Türkiye Hakânı ve 19. İslâm halifesi. III. Ahmed'in en küçük oğludur. Annesi Rabiâ Şermî Kadın-Efendi, oğlunun saltanatını görmemiştir. Babasının hal'inde 5 ve ölümünde 11 yaşında bulunuyordu. Amca oğulları I. Mahmud'la III. Osman'ın saltanat devrelerinde yaşadı ve bu sonuncusu ölünce, ağabeyi III. Mustafa hükümdar oldu. O zaman 32 yaşında bulunan I. Abdülhamid, III. Veliaht idi. 29 Aralık 1764'te 42 yaşındaki ağabeyi Şehzâde Nûmân'ın ölümü ile II. veliaht ve 19 Aralık 1770'te 14 yıllık veliaht ağabeyi 52 yaşındaki Şehzâde Beyazıt'ın ölümü ile veliaht oldu. 3 yıl, 1 ay, 3 gün sonra ağabeyi III. Mustafa'nın ölümüyle tahta geçti. 15 yıl, 2 ay, 17 gün saltanat sürdü. En yaşlı tahta çıkan hükümdarlardandır; culûsunda 49 ve ölümünde 64 yaşında idi. Yerine yeğeni (III. Mustafa'nın oğlu) III. Selim geçti. Topkapı Sarayı'nda doğup ölen I. Abdülhamid, Bahçekapısı'nda kendi yaptırdığı Hamîdiye Türbesi'nde gömüldü. II. Mahmud I. Abdülhamid'in oğludur. Ölüm sebebi, Ukranya'da Özi Kalesi'nin Rusların eline geçip Türk ahalisinin katledildiğine ait arıza'yı okurken şok geçirip inme inmesidir. - Musikî öğrenmiş olan I. Abdülhamid, bestekârlık ta yapmış, fakat zamanımıza eseri kalmamıştır. Türk Musikîsinin büyük koruyucularından ve III. Selim Ekolü'nün müjdecisidir. ²²

²¹ 500 Yıllık Türk Musikisi Antolojisi, s.180, Sadun Kemâli Aksüt, Türkiye Yayınevi, Beyazıt Kütüphanesi.

²² Yılmaz Öztuna, Türk Musikisi Ansiklopedisi, C.1, s.7. İstanbul 1974.

2.1.10. Sultan III. Selim (1761-1808)

Sultan Selim Hân-ı Sâlis

Babası III. Sultan Mustafa, annesi Mihr-i Şah Sultan olan III. Sultan Selim, 28. Osmanlı Padişahı, 20. İslâm-Türk Halifesi'dir.

Mükemmel bir yüksek tahsil görmüş olan III. Selim, en büyük san'at hamilerinden biridir. Büyük bir şair, büyük bir bestekâr, tanburî ve neyzen'dir. (İlhamî) mahlasıyla yazdığı şiirleri en büyük şairlerin derecesindedir. Bir divânı vardır. Mevlevî Târikatına mensuptur. Galata Mevlevîhânesi'ndeki ayin-i şeriflere iştirâk eder ve -İstanbul'un en büyük Mevlevîhânesi olan- bu Mevlevîhânenin şeyhi büyük şair Galib'in saraya ziyaretlerini iade ederdi. Bazı musikî eserlerinin mensubu olduğu Mevlevî Târikatı'na hürmeten -(Selim Dede) imzasını atmıştır.

III. Selim devri, Türk Musikîsi tarihinin çok mühim bir devridir. Bu padişahın şehzâdeliği ve tahta çıkışını müteakkip kısa bir zaman yaşayan Abdülhalim Ağa, Hafız Şeyda, Varda Kosta Seyyid Ahmed Ağa (padişahın musahibi ve ferahfeza makamının mucidi olan büyük bestekârimız), padişahın saltanat devrinde Mehmed Ağa, Tanburî İshak (III. Selim'in tanbur hocası), Sadullah Ağa, Emin Ağa ve nihayet Sultan Selim'in son yıllarında, san'at hayatlarının başlarında bulunup, daha sonraları uzun müddet yaşayan Dede Efendi, Şakir Ağa, Numan Ağa, Abdullah Ağa, Zeki Mehmed Ağa, Kömürcüzâde Hafız Efendi'leri bu san'atkâr padişahın muasırı olan bestekârlar olarak sayabiliriz.

Padişah kıymet takdirinde pek mahir olup, san'atkârları daima mükâfatkandırmıştır, teşvik etmiştir. Tahta çıktığı zaman devlet işlerinin çok bozuk durumu, iç ayaklanmalar oluşu, Ruslar'la girilen savaşta ağır kayıplara uğranması, daha sonraları Yeniçeriler'in memleketi temelinden sarsan hareketlerine karşı, eski orduyu tedirgin etmeden Nizam-ı Cedid Teşkilâtı'nı kurmaya çalışması, ileri görüşlü olan III. Selim'in (gericiler tarafından hazmedilemeyen) İmparatorluğun bütün müesseselerinde ıslahata girişmesi ve Ruslar'la savaşıldığı bir anda Kabakçı Mustafa adında birinin başa geçmesiyle Yeniçeri'lerin ayaklanması neticesinde tahttan indirilmesi (1707) ve nihayet (1808) de gericiler tarafından hunharca öldürülmesi, ileri görüşlü, daima iyilik

tarafı ve büyük sant'akâr III. Selim'in Osmanlı Devleti'ne ve dolayısıyla Türk san'atına daha fazla yararlı olmasını engelleyen sebeplerdir.

III. Selim'i öldürmek için kapalı bulunduğu odaya giren haydutlar, onu elindeki neyini üflerken bulmuşlardır. Yanında hiç bir silâhı olmaması sebebiyle kendini bu canilere karşı bir müddet elindeki ney ile müdafaya çalışmış olan bu değerli hükümdar, acı kaderine ve meş'um vak'aya mani olamamıştır.

Musikîmize büyük hizmetleri geçmiş olan III. Selim'in terkîb ettiği makamları şöyle sıralayabiliriz :

Acempuselik, Arazbarpuselik, Gerdaniyekürdî, Hicazeyn, Hüseyinizemzeme Isfahanek-i Cedid, Nevâkürdî, Nevâpuselik, Pesendide, Rast-ı Cedid, Suzîdilâra, Şevkefzâ, Şevkûtarab, Evcara. 39 saz eseri, 43 sözlü eser bestelemiştir. ²³

2.1.11. Sultan II. Mahmud (1696-1754)

Sultan Mahmud Hân-ı Sâni

30. Osmanlı padişahıdır. I. Abdülhamid'in Nakşidil Vâlîde Sultan'dan olan oğludur. 20 Temmuz 1785 çarşamba günü saat 16.00'de doğmuştur (Hicrî : 13 Ramazan 1199). 1808 tarihinde ağabeyi IV. Mustafa'nın yerine tahta çıkmış. 30 yıl saltanat sürmüş ve 1839'da 53 yaşında iken vefat etmiştir.

"Adlî" mahlası ile şiirler yazan iyi bir şair, hattat (Sultan-ül Hattatın Mustafa Rakım Efendi'nin talebesidir), tanburî ve neyzen idi. Bu iki sazı amcası Sultan Selim'i Sâlis'den öğrenmiştir. Türk musikîsinin son büyük hâmisidir. Garp musikîsini de Türkiye'ye o sokmuştur; bu arada bir (Marş) da bestelemiş ve bu suretle (Türk Musikîsinde İlk Marş Besteleyen Müzisyen sıfatını kazanmıştır). Mızıkay-ı Hümayûn'da II. Mahmud'un zamanında kurulmuştur. Bunun için de bizzat padişahın emri vardır.

²³ 500 Yıllık Türk Musikisi Antolojisi, Sadun Kemâli Aksüt, s.181-182, Türkiye Yayınevi, Beyazıt Kütüphanesi.

II. Mahmud zamanında saraydaki "Küme Fash" erkânı sekizii hânende, ikisi neyzen, dördü tanburî, üçü kemanî olmak üzere 17 üsdâddan müteşekkildi ki isimlerini aşağıya kaydediyorum :

Neyzenler : Meşhur Hattat Kazasker Mustafa İzzet Efendi ve eşsiz musahip Said Efendi (Said Efendi ney çalarsa da Küme Fasılları'nda giriftzenlik edermiş).

Tanburiler : Numan Ağa, Zeki Mehmed Ağa, Keçi Arif Ağa, Necip Ağa.

Kemaniler : Rıza Efendi (Tahirpuselik peşrevi sahibi), Mustafa Ağa (Şakir Ağa'nın kardeşi), Ali Ağa (Ferahnâk saz semâîsi sahibi).

Bütün bu saydığımız üstadlar ve daha birçok musikişinaz II. Sultan Mahmud tarafından fazlasiyle himaye edilmişler ve refah içinde hayatlarını sürdürdükleri için de Türk Musikisine büyük hizmetlerde bulunmuşlardır.

Sultan II. Mahmud., 30 Haziran pazar 1839'u, 1 Temmuz pazartesiye bağlayan gece vefat etmiştir.

II. Sultan Mahmud'un abideleşmiş eseri olan Hicaz makamındaki ve Aksak usulündeki Divan'ı (Hicaz Kalender) tamamen üstadâne bestelenmiş bir eserdir. Tam güftesini sunuyoruz :

Ebrûlerinin zahmı nihandır ciğerimde
Gül Rûhlerinin handeleri çeşm-i terimde
Sevday-ı muhabbet esiyor şimdi serimde
Takdire ne çare bu da varmış kederimde ²⁴

²⁴ 500 Yıllık Türk Musikisi Antolojisi, s.185-186, Sadun Kemâli Aksüt, Türkiye Yayınevi, Beyazıt Kütüphanesi.

2.1.12. Sultan I. Abdülmecid (1823-1861)

I. Sultan Abdülmecid Han

31. Osmanlı padişahı olan I. Abdülmecid 25 Nisan 1823 tarihinde doğmuştur. II. Sultan Mahmud'un Bezmi âlem Sultan'dan oğludur. 1839 tarihinde babasının ölümü üzerine tahta çıkmıştır. Çok iyi başladığı padişahlık hayatını başarılı bir şekilde devam ettirememiş. İçki, kadın ve israf yüzünden kendini harcamıştır. Neticede verem olmuş ve 25 Haziran 1861 tarihinde vefat etmiştir.

Türk musikîsi kadar Batı musikîsini de himaye etmiş ve bu musikîyi iyice öğrenmiş olup, aynı zamanda piano da çalmıştır. Türkiye'de Batı musikîsinin yerleşmesine, Muzikay-ı Hümayûn'nun büyük kadrolar ile gelişmesine vesile olmuştur.

Dede Efendi, Dellalzâde gibi büyük üstadlar bu padişah zamanında çalışmalarını devam ettirmişlerdir. Onlardan sonra gelen diğer ünlü bestekârlarımız da bu padişahın sarayından yetişmişlerdir. Meselâ : Hacı Arif Bey, Abdülmecid vefat ettiği zaman 30 yaşında şöhretli bir bestekâr ve hânende idi.

Musikîye çok meraklı olduğu ve iyice öğrendiği halde I. Abdülmecid bestekârlık yapmamıştır. ²⁵

2.1.13. Sultan I. Abdülaziz (1830-1876)

Han

32. Osmanlı Padişahıdır. II. Sultan Mahmud'un ikinci oğludur. 1861'de ağabeyi Abdülmecid'in vefatı üzerine tahta çıkmıştır. Onbeş yıl saltanat sürmüştür. Fakat, Harbiye Nazırı Hüseyin Avni Paşa, Midhat Paşa, Bahriye Nazırı Ahmed Paşa, Sadrazam mütercim Rüşdü Paşa ve Şeyhülislâm gizlice

²⁵ 500 Yıllık Türk Musikisi Antolojisi, s.187, Sadun Kemâli Aksitt, Türkiye Yayınevi, Beyazıt Kütüphanesi.

anlaşarak Abdülaziz'i tahttan indirmeye karar verdiler. 299-30 Mayıs 1876 gecesı sarayın etrafı askerle sarılıp Abdülaziz tahttan indirildi ve yerine V. Sultan Murad padişah oldu. Abdülaziz bu olaydan altı gün sonra bileklerini kesmek suretiyle intihar etmiştir. Babasının Divanyolu'ndaki türbesine defnedilmiştir.

Sultan Abdülaziz ney ve lâvta çalan; aynı zamanda bestekâr olan bir padişah idi. ²⁶

2.1.14. Sultan V. Murad (1840-1904)

33. Osmanlı padişahı olan V. Sultan Murad, Abdülmecid'in Şevkefzâ Vâlide Sultan'dan olan oğludur.

21 Eylül 1840 tarihinde eski Çırağan Sarayında doğmuştur. Amcası Sultan Abdülaziz'e karşı yapılacak saltanat derbesi bir gün önce yapılınca, amcasına bu işin haber verildiği zehabına kapıldı ve aklını kaçırdı. Zaten şehzadelğinde de amcasını dışta ve içte rahatsız eden siyasî ilişkiler kurmuştu.

30 Mayıs 1876'da tahta çıkmış olan V. Murad, tedavisinin uzun süreceği anlaşıldığından 3 ay, 2 gün sonra, 31 Ağustos 1876 da tahttan indirilmiştir. Bundan sonra ailesiyle beraber Çırağan sarayında yaşamaya başlamış ve 29 Ağustos 1904 tarihinde bu sarayda vefat etmiştir. Yenıcamı'e defnedilmiştir.

V. Murad piyano, keman, ud sazlarını öğrenmiştir. Batı musikisini Donizetti Paşa'dan iyice öğrenmiştir. Donizetti Paşa'dan sonra Lombardi'den de batı musikisi dersleri alarak bu sahadaki bilgisini ilerletmiştir

Türk musikisiyle de epeyde meşgûl olmuştur. Şarkılar, polkalar, valsler, marslar, piyano eserleri bestelemiştir.

Bunların notaları şimdi toronu şehzâde Ahmed Nihâd Efendidedir. ²⁷

²⁶ 500 Yıllık Türk Musikisi Antolojisi, Sadun Kemâli Aksüt, Türkiye Yayınevi, Beyazıd Kütüphanesi.

²⁷ 500 Yıllık Türk Musikisi Antolojisi, Sadun Kemâli Aksüt, Türkiye Yayınevi, Beyazıd Kütüphanesi.

2.1.15. Sultan II. Abdülhamid (1842-1918)

Han

Osmanoğulları'ndan 34. Türkiye hâkanı ve 98. İslâm halifesi. Eski Çırağan Saray-ı Hümâyûnu'nda doğdu. Sultan Abdülmecid'in 8 oğlunun 2'sidir. Annesi, Sultan Mecid'in 4. zevcesi olan Tir-i Müjgân Kadın-Efendi, 34 yaşında Eski Beylerbeyi Saray-ı Hümâyûn'unda öldüğü zaman 10,5 yaşında idi. Üvey annesi Perestû IV. Kadın-Efendi tarafından oğulluğa kabûl edilerek yetiştirildi (bu kadın-efendinin kendi çocuğu yoktu). II. Abdülhamid tahta geçince, Perestû Kadın-Efendi de vâlide-sultan oldu. 25 Haziran 1861'de babasının ölümü ve amcası Sultan Abdülaziz'in cülûsu ile, 19 yaşında olduğu halde, 2. veliahtlığa yükseldi (3. veliaht olarak doğmuştur). 15 yıl bu makamda kaldı. sultan Aziz'in hal'i ve ağabeyi V.Murad'ın cülûsu ile veliahtlığa yükseldi (30 Mayıs 1876). 3 ay, 2 gün sonra ağabeyi de hal edilince 31 Ağustos 1876'da tahta çıktı. 36 yaşında idi. 27 Nisan 1909'da hal edildi. Saltanatı 32 yıl, 7 ay, 27 gün sürdü (Kanunî, Osman Gazi, IV.Mehmed ve Orhan Gazi'den sonra 5. uzunca saltanat). Daha 8 yıl, 9 ay, 13 gün yaşadı (hal'inde 66,5 yaşında idi). 3 yıl, 6 ay, 5 gün Selânik'te Alatinî Köşkü'nde oturduktan sonra Beylerbeyi Sarayı'na nakledildi. 5 yıl, 9 ay, 13 gün de burada oturdu. 75 yaşını 4 ay, 10 gün geçte burada öldü. Sultanmâhmud Türbesi'ne büyükbabası II. Mahmud'la amcası Sultan Aziz'in yanına gömüldü. 5 ay sonra da kardeşi V.Mehmed Reşad öldü. -Aleksan'dan piano, Guatelli Paşa ile Miralay Lombardi Bey'den de Batı Musikisi öğrenmişti. Bir müddet de Dussep Paşa'dan piano ve musiki dersi gördü. Biraz keman da çalardı. Şehzâdeliğinde Batı tarzında birkaç parça besteledi. Selefleri derecesinde olmamakla ve Batı Musikisi'ni tercih etmekle beraber, Türk Musikisi'ni ciddi şekilde himaye eden sonuncu hükümdar oldu. Arif Bey'i tekrar saraya alan odur.

II. Abdülhamid'in hemen hepsi Batı musikisi öğrenmiş, pianist ve müzisyen olan çocukları şunlardır : Ulviye Sultan (1868-1875), Veliaht Mehmed Selim Efendi (II.I.1870-5.V.1937) (bunun çocukları : Emine Nemîka Sultan : 9.II.1888 ve Abdülkerim Efendi :27.VI.1906-3.VII.1935, bu sonuncunun oğulları : Hârûn Efendi : 20.XII.1930 ve Dünder Efendi 31.III.1932), Zekiye Sultan (21.I.1872-1950), Fatma N âime Sultan (5.VIII. 1876-1945), Abdülkadir Efendi (16.I.1878-I.1944), (çocukları : Mehmed

Orhan Efendi 12.X.1909, Doktor Necîp Ertuğrul Efendi : 27.III.1914, Alâeddin Efendi : 2.I.1917, Bîdâr Sultan : 3.I.1924-1934?, Safvet Nesl-i Şâh Sultan : 25.XII.1925; Orhan Efendi'nin çocukları : Neclâ Sultan : 1934 ve Selim Efendi : 1945; Ertuğrul Efendi'nin çocukları : Selim Efendi : 1948 ve Leylâ Sultan : 1950), Nûri Ahmed Efendi (12.II.1878-1945), Hânendan Reisi : 23.VIII.1944-1945), Nâile Sultan (1.I.1884-25.X.1957), Mehmed Burhâneddin Efendi (19.VII.1885-15.VI.1949, oğulları : Mehmed Fahreddin Efendi : 4.XI.1911 ve Ertuğrul Osman Efendi : 18.VIII.1912), Şâdiye Sultan (1XII.1886), Hamide Ayşe Sultan (2.VI.1887-1960), Refiâ Sultan (15.VI.1891-1938), Hayri Abdurrahim Efendi (15.VIII.1894-1.I.1952, kızı : Mihr-i Mâh Selçuk Sultan : 15.VI.1930), Ahmed Nureddin Efendi (22.VI.1901-8.1944, ikiz) ve Doktor Mehmed Âbid Efendi (17.IX.1905). Bilhassa Abdülkadir Efendi kemarı ve Burhâneddin Efendi violonseli fevkalâde çalmakla tanınmışlardır. Bestekâr olan Ayşe Sultan için bu maddeye bak. ²⁸

2.1.16. Sultan V.Mehmed (1844-1918)

Han, Gâzi, Reşad

35. Osmanlı Padişahı ve Osmanoğulları'ndan gelen İslâm halifelerinin 27.'si. I.Abdülmecid'in 3. oğludur. Annesi Gül-Cemâl IV. Kadın-Efendi, padişahlığından önce ölmüştür. 73 yaşını 8 ay, 1 gün geçe doğduğu İstanbul'da öldü ve Eyüp'teki türbesine gömüldü. Ağabeyi II. Abdülhamid'in uzun saltanatı boyunca veliaht olmuş ve onu istihlâf etmiştir. En yaşlı tahta çıkan padişaktır (64 yaşını 5 ay, 26 gün geçe). Yerine kardeşi VI.Mehmed geçti. Çocukları : Doktor Mehmed Ziyâeddin Efendi, Mahmud Necmeddin Efendi ve Ömer Hilmi Efendi. Büyük ve küçük oğullarından toronları hayattadır. Sultan Reşad, Mevlevî ve Türk Musikisine âşinâ idi. Piano ve oldukça Batı Musikisi de öğrenmiştir. ²⁹

²⁸ Yılmaz Öztuna, Türk Musikisi Ansiklopedisi, C.1, s.7, Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul 1974.

²⁹ Yılmaz Öztuna, Türk Musikisi Ansiklopedisi, C.2, s.17, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1974.

2.1.17. Sultan VI. Mehmed (1861-1926)

Vahîdeddin

36. Osmanlı Padişahı ve Osmanogulları'ndan 28. İslâm Halifesi Sultan Abdülmecid'in en küçük oğlu olan VI. Mehmed Vahîdeddin, amcasının oğlu veliaht Yusuf İzzeddin Efendi'nin intihar etmesi üzerine, 1916 yılında veliaht oldu ve ağabeyi V.Mehmed Reşad'ın ölümü sebebiyle 1918 yılında tahta çıktı. Hiç sevmeyişi halde, eniştesi Damat Ferit Paşa'yı (İngiliz'lerin siyasetine yanaşmaması ve onların da baskısı yüzünden) dört defa iktidara getirmiş ve onun hiyanetlerine katlanmıştır. Anadolu'daki Milli Mücadele'nin başarıyla bitişi ve Kurtuluş Savaşı ile ölmezliğini bütün dünyaya ilân eden milletimizin bânisi, ebedî Şef ATATÜRK'ün hür Türkiye'si padişahlığı ortadan kaldırınca Vahîdeddin bir gece, bir İngiliz zırhlısı ile yurdu terketmiş ve 1926 yılında, 56 yaşında olduğu halde İtalya'nın San Remo şehrinde ölmüştür.

Sultan Mehmed Vahîdeddin, Batı ve Türk musikilerine vakıftı. Eniştesi ve Mızıkay-ı Hümâyûn Reisi Damat Necîp Paşa'dan musiki tahsil etmiştir. Piano ve bazı Türk Musikisi sazları çalardı. Türk Musikisi'ne ait en büyük kolleksiyonlarından birini şehzâdeliği sırasında toplamıştır. Bu kolleksiyon 1924'te dağıtılmış ve sonra yanmıştır. Hânende ve kanunî'dir. Klâsik Türk Musikisi'nde hocası Hacı Faik Bey'dir.

Ekseriyeti şarkı olmak üzere, birkaç beste, semâî ve iki marş (biri Suzidil makamında olup, güftesi Rıza Tevfik Bölükbaşı'nındır) bestelemiştir. Bestelerinin adedi 70'ten fazladır. ³⁰

2.1.18. Halife II. Abdülmecid (1868-1944)

Son Halife

101 ve son İslâm halifesi (Osmanogulları'ndan 29. halife) ve son veliahttır. Babası I.Sultan Abdülaziz, annesi Hayrandil Kadın'dır. Pek büyük bir tahsil görmemekle beraber, diğer şehzâdelere nazaran daha bilgili ve yetişmiştir.

³⁰ 500 Yıllık Türk Musikisi Antolojisi, s.190, Sadın Kemâli Aksüt, Türkiye Yayınevi, Beyazıt Kütüphanesi.

Batı musikisini pek iyi öğrenmiş, bir piano konçertosu, piano için bir berceuse- bir kentet ve daha birçok eser yazmıştır. Türk musikisi ile Batı musikisi kadar ilgilenmemiş ve eser bestelememiştir.

Hatıratını 12 cilt olarak yazmıştır, ki bu eser fevkalâde tarihi ehemmiyete sahiptir. Musiki eserleri ve 12 ciltlik hatıratı kızı Dürr-i Şehvâr Sultan'ın elindedir. Muaffak bir ressam olarak da tanınmış olan Halife II. Abdülmecid Efendi 1944 yılında Paris'te vefat etmiştir. ³¹

2.2. HANEDAN MENSUBU MÜZİSYEN KADINLAR

Hatice Sultan (1870-1938)

Zekiye Sultan (1872-1950)

Fehime Sultan (1875-1929)

Nâime Sultan (1876-1945), Fatma

Rukiye Sultan (1885-1971)

Şadiye Sultan (1886-)

Ayşe Sultan (1886-1960), Hamide

Ulviye Sultan (1892-1967), Fatma

Naciye Sultan (1896-1957), Emine

Gehverî Sultan (1904-1980)

2.2.1. Hatice Sultan (1870-1938)

V. Sultan Murad'ın büyük kızı olup, babası, hemşireleri, yeğenleri gibi musikişinastır. Güzel bir şekilde piano çalmasını öğrenmiştir. Çok sesli marşlar vs.... bestelemiştir. ³²

³¹ 500 Yıllık Türk Musikisi Antolojisi, s.191, Sadun Kemâli Aksüt, Türkiye Yayınevi, Beyazıt Kütüphanesi.

³² 500 Yıllık Türk Musikisi Antolojisi, s.193, Sadun Kemâli Aksüt, Türkiye Yayınevi, Beyazıt Kütüphanesi.

2.2.2. Zekiye Sultan (1872-1950)

Müzisyen Türk İmparatorluk prenseslerinden biri. Dolmabahçe Saray-ı Hümayûnu'nda doğdu, güney batı Fransa'da Pau şehrinde öldü. II. Abdülhamid'in 2. veliaht iken doğan büyük kızıdır. Annesi Bedr-i Felek Baş Kadın-Efendi'dir. 20 Nisan 1889'da Yıldız Saray-ı Hümayûn'unda Müşir Nureddin Paşa ile evlenmiştir ki müşir Gazi Osman Paşa'nın büyük oğludur. Bu evlilik Sultan'ın ölümüne kadar 61 yıl sürmüştür. Kızları Ulviye Şükrüye Hanım Sultan ile Aliye Fatma Hanım Sultan olup, sonuncusu Prens Mehmed Muhsin Yeğen Paşa ile evlenmiş ve iki kızı olmuştur. Zekiye Sultan, babasının hal'inde 37 ve Türkiye'den çıkışta 52 yaşında bulunuyordu. Müzisyen, pianist ve musiki koruyucusu olan Zekiye Sultan, evliliğinden babasının ölümüne kadar olan 20 yıl içinde en büyük sultan saraylarından birinin sahibi idi. Sarayının hususî saz takımları, çok değerli müzisyenlerden müteşekkil imam, müezzin, musiki hocaları kadrosu vardı. Evlenince kendisine müezzin olarak meşhur Durakçı Hacı Nafiz Bey'i seçmiştir. ³³

2.2.3. Fehime Sultan (1875-1929)

Sultan V. Murad'ın kızı. Babasının tahttan indirilmesi üzerine Dolmabahçe Sarayı'ndan Çırağan'a götürüldü. Sarayda özel öğrenim gördü. Nota yazar, piano çalardı. Sultan II. Abdülhamid tarafından Ali Galip Bey ile evlendirildi. Bir süre sonra, Galip Paşa'dan boşanıp, subaylıktan ayrılan Mahmud Bey ile evlendi. Hânedanın, Türkiye'den çıkarılması üzerine Nis'e gelip yerleşti. Orada öldü. ^{34 35}

2.2.4. Nâime Sultan (1876-1945)

Fatma

II. Abdülhamid'in 2. kızı. İstanbul'da doğdu, 69 yaşında Tiran'da öldü. Diğer kardeşleri gibi iyi batı musikisi öğrendi. Gayet mahir bir pianistti.

³³ Yılmaz Öztuna, Türk Musikisi Ansiklopedisi, C.2, s.410, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1974.

³⁴ Cüneyd Kosal, Özel Nota Arşivi.

³⁵ Meydan Larousse, C.4, s.560.

Annesi Bîdâr Kadın-Efendi'dir. Gazi Osman Paşa'nın 2. oğlu Müşir Kemâleddin Paşa ile evlendi; ondan Adile Hanım-Sultan adlı kızı oldu. Sonra ayrılarak Vezir İşkodralı-zâde Mahmud Celâleddin Paşa ile evlendi. 5 Mart 1924'te Türkiye'den çıktı ve Arnavutluk'a gitti. ³⁶

2.2.5. Rukiye Sultan (1885-1971)

Mahir pianist olup, keman ve ud'da çalıyordu. Birçok parça bestelemiştir. V. Murad'ın oğlu Şehzâde Salâhaddin Efendi'nin kızıdır. İstanbul'da Çırağan sarayında doğdu ve aynı şehirde öldü. 1924-1952 arasında dışarda yaşadı. Müzisyen Damat Şerif Abdülmecid Targan'la evli idi ki bu zad Ürdün'ün Londra, Paris ve Ankara elçisi de oldu. Çocukları yoktur. ³⁷

2.2.6. Şâdiye Sultan (1886-X)

İstanbul'da Yıldız Saray-ı Hümayûnu'nda doğdu. II. Abdülhamid'in Emsâl-Nûr III. Kadın-Efendi'den doğma 5.kızıdır. Pianist ve arpist olup, batı musikisini başlıca Lombardi'den öğrenmiştir. Tanburî Cemil Bey'den de biraz tanbur ve ud öğrenmiştir. İki defa evlenmiş, genç ölen ilk zevcinden bir kızı olmuştur. ³⁸

2.2.7. Ayşe Sultan (1886-1960)

Hamide

II. Sultan Abdülhamid'in 6 kızının 4. südür. Annesi Müşfika Kadın-Efendi'dir. Bütün kardeşleri gibi o'da müzisyendir. Batı musikisi tahsil etmiştir. Pianist-arpist ve violonisttir. Aynı zamanda ressamdır. Halife II. Abdülmecid Efendi'ye ithaf ettiği piano için bir marş, Fatih Marşı ve büyük toronu için de bir -Berceuse- bestelemiştir. ^{39 40}

³⁶ Yılmaz Öztuna, Türk Musikisi Ansiklopedisi, C.2, s.62, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1974.

³⁷ Yılmaz Öztuna, Türk Musikisi Ansiklopedisi, C.2, s.186, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1974.

³⁸ Yılmaz Öztuna, Türk Musikisi Ansiklopedisi, C.2, s. 263, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1974.

³⁹ Yılmaz Öztuna, Türk Musikisi Ansiklopedisi, C.1, s.88, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1976.

⁴⁰ 500 Yıllık Türk Musikisi Antolojisi, s.193, Sadun Kemâli Aksüt, Türkiye Yayınevi, Beyazıt

2.2.8. Ulviye Sultan (1892-1967)

Fatma

Sultan Mehmed Vahîdeddin'in büyük kızı. Ortaköy Sarayı'nda doğdu, İstanbul'da öldü. Ulviye Sultan iyi müzisyen, pianisttir ve bazı parçalar bestelemiştir. ⁴¹

2.2.9. Naciye Sultan (1896-1957)

Emine

I. Abdülmecid'in oğullarından Şehzâde Süleyman Efendi'nin tek kızı ve Harbiye Nazırı ve Başkumandan Vekili Enver Paşa'nın zevcesi. Çocukları vardır. İstanbul'da doğdu. 61 yaşında İstanbul'da öldü. Mahir pianisttir. ⁴²

2.2.10. Gehveri Sultan (1904-1980)

Osmanoğlu

Şehzâde Seyfeddin Efendi'nin kızıdır. İstanbul'da Çamlıca'da doğmuştur. Fransa'da tahsil etmiştir. Gehveri Sultan, 1924'te Kahire'ye yerleşmiştir. Türkiye'ye dönüşüne izin verilmesinden sonra İstanbul'a gelmiştir. Kemeçe, tanbur, ud, lâvta çalardı. Aynı zamanda bestekârdı. Hüzzam makamındaki peşrevi; Rast, Mahur, Bayati, Suzidil, Hüzzam saz semâileri ve kürdîlihiczâkâr, Şedaraban, Rast, Hicaz, Uşşak makamlarında şarkıları vardır. Hüzzam makamında ve semâî usulündeki şarkısının sözleri dedesi Sultan Abdülaziz'e aittir :

"Başka bir âlem gerekir gönlümü seyrân için" ^{43 44}

Kütüphanesi.

⁴¹ Sarayla İlişkisi Olan Türk Bestekârları, s.92, Esra Bora, Bitirme Ödevi, Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı Kitaplığı, No.40.

⁴² Yılmaz Öztuna, Türk Musikisi Ansiklopedisi, C.2, s.61, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1974.

⁴³ 500 Yıllık Türk Musikisi Antolojisi, s.193, Sadun Kemâli Aksüt, Türkiye Yayınevi, Beyazıt Kütüphanesi.

⁴⁴ Feridun Öney, İTÜ TMDK Lisans Ders Notları.

2.3. HANEDAN MENSUBU MÜZİSYEN ERKEKLER

- 1- Şehzâde Korkut Çelebi (1467-1513)
- 2- Şehzâde Mehmed Burhâneddin Efendi (1849-1876)
- 3- Şehzâde Mahmud Efendi (1862-1888), Celâleddin
- 4- Şehzâde Selim Efendi (1870-1937), Mehmed
- 5- Şehzâde Şevket Efendi (1872-1899) Mehmed
- 6- Şehzâde Seyfeddin Efendi (1874-1927), Mehmed
- 7- Şehzâde Mehmed Burhâneddin Efendi (1885-1949)
- 8- Şehzâde Mehmed Cemaleddin Efendi (1891-1947)
- 9- Şehzâde Nûreddin Efendi (1901-1944), Ahmed
- 10- Şehzâde Şevket Efendi (1903-197x), Mahmud
- 11- Şehzâde Abdullah Efendi

2.3.1. Şehzâde Korkut Çelebi (1467-1513)

Sultan Beyazıd -i Sâni'nin ikinci ve gözde oğlu, Yavuz Sultan Selim'in ağabeyidir.

Musiki ve şiir ile meşgul olmuş ve bütün sanat faaliyetlerini koruması ile tanınmıştır. Kendisi şair olduğu kadar bir bestekâr ve aynı zamanda sazendedir. ⁴⁵ Zamanımıza Devr-i Kebir usûlünde bir Kürdî peşrevi kalmıştır.

2.3.2. Şehzâde Mehmed B.Burhaneddin Efendi (1849-1876)

Sultan Abdülmecid'in 8 oğlundan 5. sidir Musikişinastır. Batı musikisi ile meşgul olmuştur. ⁴⁶ Elimizde batı müziği formlarında besteleri vardır. Oğlu Tevfik Efendi de batı müziği ile meşgul olmuş bir musikişinastır.

⁴⁵ 500 Yıllık Türk Musikisi Antolojisi, s. 191, Sadun Kemâli Aksüt, Türkiye Yayınevi, Beyazıd Kütüphanesi..

⁴⁶ 500 Yıllık Türk Musikisi Antolojisi, s. 191-192, Sadun Kemâli Aksüt, Türkiye Yayınevi, Beyazıd Kütüphanesi.

2.3.3. *Şehzâde Mahmud Efendi (1862-1888)*

Celâleddin

Sultan Abdülaziz'in 5 oğlunun ikincisi. Flüt ve piano çalardı. Bahriye ferîki (koramiral) rütbesini taşıyordu. Tahtın 7. vârisi olarak 26 yaşında öldü. Yeni Cami'e gömüldü. ⁴⁷

2.3.4. *Şehzâde Selim Efendi (1870-1937)*

Mehmed

II. Abdülhamid'in büyük oğlu, II. Abdülmecid, halife olunca o da veliahdlık mevkiine yükselmişti. Annesi Bedr-i Felek Baş Kadın-Efendi'dir. İstanbul'da Beşiktaş Saray-ı Hümayûnu'nda doğmuş, 1924 marında Türkiye'den ayrılmış, Beyrut'ta Cünye'de ölmüştü. Birinci ferik (orgeneral) rütbesi taşıyordu. 1925'te tahta halk iddia etmiştir. 2. defa evlenmiş, -bugün ikisi de ölen- bir kızı (Nemîka Sultan) ve bir oğlu (Abdülkerim Efendi) olmuştur. Abdülkerim Efendi'nin 2 oğlu vardır. Selim Efendi, II. Abdülhamid'in diğer çocukları gibi Batı Musikisi eğitimi görmüş, mâhir pianist ve iyi müzisyendi ve bu padişahın kızları ve oğulları gibi Türk Musikisi'ne karşı ilgisizdi. I. Abdülmecid neslinin Batı Musikisi'ni tercih etmeleri, buna karşılık I. Abdülaziz dalının Türk Musikisi ile uğraşmaları, bu iki padişahın musiki tutumlarının devâmı gibi görülebilir. ⁴⁸

2.3.5. *Şehzâde Şevket Efendi (1872-1899)*

Mehmed

Türk imparatorluk prensi ve müzisyeni, Abdülaziz Han'ın 5 oğlunun 4.'sü Annesi Nesteren III. Kadın Efendi'dir. Meşhur Çerkes Hasan Bey, bu şehzâdenin dayısıdır. Dolmabahçe Saray-ı Hümayûnu'nda doğdu. 9. veliaht iken Ortaköy Sarayı'nda öldü. 3 Nisan 1890'da Fatma Ruy-i Nâz Hanımefendi ile evlendi. Bu izdivaçtan, şehzâde Mehmed Cemâleddin Efendi doğdu. Osmanogulları'nın Sultan Aziz'den olan erkek dalı bugün, Sultan Aziz'in 5.

⁴⁷ Yılmaz Öztuna, Türk Musikisi Ansiklopedisi, s.123, İstanbul 1974..

⁴⁸ Yılmaz Öztuna, Türk Musikisi Ansiklopedisi, .2, s.224, Milli Eğitim Basımevi, İst. 1976

oğlundan yalnız bu Şevket Efendi sülbünden devam etmektedir. Abdülaziz Han'ın bütün çocukları ve toronları gibi Türk musikisiyle uğraşmıştır. Hanedanın eserleri pek yayılmadığı için Şevket Efendi'nin bestelerinin akibeti de meçhuldür.⁴⁹

2.3.6. *Şehzâde Ziyâeddin Efendi (1873-1938)*

Mehmed

Sultan Reşad'ın büyük oğludur. Orgeneral, Harbiye ve İstanbul Tıp Fakültesi Mez'unu, tıp doktoru, cilt hastalıkları müteassısı, bestekâr, kanunî'dir. Kanun ile Tanburî Cemil Bey'in plâklarına eşlik etmiştir. Veremden ölmüştür. Kızı Lütfiye Sultan da kendisi gibi müzisyen ve aynı zamanda ressamdır.⁵⁰

2.3.7. *Şehzâde Seyfeddin Efendi (1874-1927)*

Mehmed

Sultan Abdülaziz'in en küçük oğlu, Halife Abdülmecid ve Veliaht Yusuf İzzeddin Efendi'lerin küçük kardeşidir. Bestekârdır. İlâhileri, peşrevv ve saz semâîleri, besteleri ve henüz meydana çıkmamış bir çok eseri vardır.

Bugüne kadar Tanburî Cemil Bey'in olarak bilinen meşhur Beyatî Peşrevi, Seyfeddin Efendi'nin kızı Gevherî Sultan Efendi'nin ikazı ile düzeltilerek, bu peşrevin notası üzerine Seyfeddin Efendi'nin ismi yazılmıştır.

Seyfeddin Efendi'nin şairliği de vardır. Bunların dışında devrin en meşhur mahya kuran adamı ve iyi bir kaptanıydı. Beyâtî, Hüzzam, Segâh, Rast, Şevkefzâ, Sabâ ve Evç peşrevleri vardır.⁵¹

⁴⁹ Yılmaz Öztuna, Türk Musikisi Ansiklopedisi, C.2, s.285, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1974.

⁵⁰ Yılmaz Öztuna, Devletler ve Hanedanlar, C.2, s.337, Türkiye (1074-1990), Kültür Bakanlığı Yayınları 1201, Kaynak Eserler Dizisi 18.

⁵¹ 500 Yıllık Türk Musikisi Antolojisi, s.192, Sadun Kemâli Aksüt, Türkiye Yayınevi, Beyazıt Kütüphanesi.

2.3.8. *Şehzâde Mehmed Burhâneddin Efendi (1885-1949)*

Yıldız Sarayı'nda doğmuş, New York'da ölmüştür. Sultan Abdülhamid'in 7 oğlundan 4. südür. Musikişinastır. Elimizde bestelenmiş eserleri yoktur. Fahire Fersan Hanım, Mehmed Burhâneddin Efendi'nin gayet güzel piano çaldığını Sadun Kemâli Aksüt'e söylemiştir.⁵²

2.3.9. *Şehzâde Mehmed Cemâleddin Efendi (1891-1947)*

Sultan Abdülaziz'in oğlu Şehzâde Şevket Efendi'nin oğludur. Mehmet Cemâleddin Efendi kanun, keman, ud sazlarını çalardı ve bestekârdı. Notasının pek kuvvetli olduğu Gevheri Sultan Efendi tarafından Sadun Kemâli Aksüt'e söylendi.⁵³

2.3.10. *Şehzâde Nûreddin Efendi (1901-1944)*

Ahmed

Türk müzisyeni. II. Abdülhamid'in 6. oğlu. İstanbul'da Yıldız Sarayı'nda doğdu, 43,5 yaşında Paris'te öldü. 4. İkbâl Behîce Hanım-Efendi'den doğdu. Türk ordusunda süvârî birinci-mülâzımı (üsteğmen) idi. 4 Mart 1924'te 23 yaşında Türkiye'den ayrıldı. 5 Mayıs 1919'da Maslak Kasrı'nda 2 Ağustos 1902 doğumlu Hüsnü Paşa'nın kızı Andelib Hanım'la evlendi. Bu izdivaç, Hânedan Meclisi'nce tanınmadı. Çocukları olmadı. Pianisttir. Piano için eserler yazmıştır. Piano için I ve II numaralı Vals'leri (ilki 1935) vardır. Hâtıralarını da yazmıştır.⁵⁴

2.3.11. *Şehzâde Şevket Efendi (1903-197x)*

Mahmud

Türk İmparatorluk prensi ve müzisyeni. Ortaköy Sarayı'nda doğdu. Kahire'de öldü. Türkiye'den sürüldüğü zaman deniz yüzbaşısı idi. Babası Seyfeddin Efendi büyük bestekârlardan ve Abdülaziz Han'ın 5. oğludur.

⁵² 500 Yıllık Türk Musikisi Antolojisi, s.192, Sadun Kemâli Aksüt, Türkiye Yayınevi, Beyazıt Kütüphanesi.

⁵³ 500 Yıllık Türk musikisi Antolojisi, s.192, Sadun Kemâli Aksüt, Türkiye Yayınevi, Beyazıt Kütüphanesi.

⁵⁴ Yılmaz Öztuna, Türk Musikisi Ansiklopedisi, C.2, s.106, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1974.

Şevket Efendi, Seyfeddin Efendi'nin 2. oğludur. Annesi Nevvâl-Ter Hanımefendi'dir. Şevket Efendi'nin bir kızı vardır. Zevcesi Adile Hanım Sultan, baba tarafından Gazi Osman Paşa'nın ve ana tarafından I. Abdülhamid'in torunudur. 4 Mayıs 1922'de Üsküdar Sarayı'nda Şevket Efendi ile evlenmiş, 28 Mart 1928'de Kahire'de boşanmışlar, Şevket Efendi bir daha evlenmemiş, Hanım Sultan tekrar evlenmiştir. Şevket Efendi babası ve kardeşleri gibi derinden Türk musikisi ile uğraşmıştır. ⁵⁵

2.3.12. Şehzâde Abdullah Efendi

⁵⁵ Yılmaz Öztuna, Türk Musikisi Ansiklopedisi, C.2, s.285, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1974.

BÖLÜM 3.
SARAYA İNTİSAB ETMİŞ MÜZİSYENLER

3.1. SARAYA İNTİSAB ETMİŞ TÜRK MÜZİSYENLER

Abdülkadir Merâgi
Şâdi "Golam"
Hasan Can Çelebi
Hüdâyi
Yusuf Efendi, Solakzâde Misak Ali
Yusuf Dede Efendi
Hasan Ağa "Benli"
Ömer Efendi "Derviş"
Murad Ağa "Şeştâri"
İbrahim Efendi "Kazasker"
Hafız Post
Recep Çelebi
İtrî "Buhurizâde Mustafa Efendi"
Ömer Bey "Nâsuh Paşa-zâde"
Mustafa Ağa
Nuh Efendi
Kantemiroğlu
İsmail Ağa
İbrahim Paşa
Hasan Ağa
Abdullah Efendi "Tosunzâde"
Ali Dede Efendi
Abdurrahman
Es'ad Efendi
Ebûbekir Ağa "Hacı"
Hızır Ağa
Tab'i Abdurrahim Dede-Efendi
Abdullah Ağa "Hânende"
Sâdullah Ağa
Sadık Ağa
Sadık Efendi
Tâhir Ağa "Kemençeci"
Nûman Ağa

Osman Bey "Büyük Tanbur "
Ahmed Aĝa "Varda Kosta"
 shak "Tanbur "
S dullah Efendi
Said Mehmed Efendi
Hamm miz de  sma l Dede Efendi
Abd lb ki N s r Dede Efendi
Ali Aĝa "Kem ni"
Rıza Efendi
Abdi Efendi
Abdi Bey
 rif Mehmed Aĝa "Tanbur "
 smet Aĝa "Tanbur "
H f z Mehmed Efendi
Rıfat Bey
Mustafa Aĝa "Kemani"
 akir Aĝa "Ser-müezzin"
Kazasker Mustafa  zzet Efendi
H  im Bey
Rıfat Bey "Ser-müezzin" ⁵⁶
Dürr-i Nigar Hanım ⁵⁷
Dell lz de  sm  l Efendi
R  it Efendi
Yusuf Paşa "Fer k Neyzen"
Hilmi Bey
Hasan Efendi
Ali Bey
Zek  i Dede Efendi
Hacı  rif Bey ⁵⁸
L tif Aĝa "Suyolcu"
Ali Efendi "Tanbur "
Meden  Aziz Efendi
N f z Bey

⁵⁶ Sarayla  li kisi Olan Türk Bestek rları,  T  TMDK Kitaplıĝı, No. 40, Esra Bora, Bitirme  devi, 1987, s.II-III.

⁵⁷ Yılmaz  ztuna, Türk Musikisi Ansiklopedisi, C.1, s.176, Milli Eĝitim Basımevi,  stanbul 1974.

⁵⁸ Sarayla  li kisi Olan Türk Bestek rları,  T  TMDK Kitaplıĝı, No.40, Esra Bora, Bitirme  devi.

Yusuf Efendi "Kadıköylü"
Sadi Bey "Mehmed"
Sabri Efendi "Hâfız"
Haydar Bey
Halit Bey
Ethem Efendi "Santuri"
Şevki Bey
Rahmi Bey
Rauf Yektâ Bey
Şemseddin Ziya Bey
Osman Bey "Hammami-zâde"
Ziyaeddin Efendi
Targan "Şerif Mehmed Muhiddin"
İsmail Hakkı Bey "Muallim"
Faik Bey "Hacı"
Faik Ethem Bey ⁵⁹
Gülfer Kalfa ⁶⁰

3.2. SARAYA İNTİSAB ETMİŞ YABANCI MÜZİSYENLER

Kantemir ⁶¹
Hamparsum ⁶²
Mösyö Manguel ⁶³
Donizetti Paşa "Giuseppe Donizetti" ⁶⁴
Angelo Mariani ⁶⁵
Pisani ⁶⁶

⁵⁹ Sarayla İlişkisi Olan Türk Bestekârları, İTÜ TMDK Kitaplığı, No.40, Esra Bora, Bitirme Ödevi 1987, s.4.

⁶⁰ Yılmaz Öztuna, Türk Musikisi Ansiklopedisi, C.1, s.238, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1974.

⁶¹ Türkiye-Avrupa Musiki Münasebetleri., s.95, Mahmud Ragıp Kösemihal, 1600-1875, C.1, İstanbul Numune Matbaası, 1939.

⁶² Türkiye- Avrupa Musiki Münasebetleri, s.96, Mahmud Ragıp Kösemihal, 1600-1875, C.1, İstanbul Numune Matbaası, 1939.

⁶³ Türkiye-Avrupa Musiki Münasebetleri, s.96, Mahmud Ragıp Kösemihal, 1600-1875, C.1, İstanbul Numune Matbaası, 1939.

⁶⁴ Devlet Konservatuarı Yayınları Serisi, Türk Tiyatro Tarihi II Opera San'atı ile İlk Temaslarımız, s.55, Refik Ahmed Sevensil, İstanbul 1959, Maarif Basımevi, Beyazıt Kütüphanesi.

⁶⁵ Devlet Konservatuarı Yayınları Serisi, Türk Tiyatro Tarihi II Opera San'atı ile İlk Temaslarımız, s.56, Refik Ahmed Sevensil, İstanbul 1959, Maarif Basımevi, Beyazıt Kütüphanesi.

⁶⁶ Devlet Konservatuarı Yayınları Serisi, Türk Tiyatro Tarihi II Opera San'atı ile İlk Temaslarımız,

Guatelli ⁶⁷

Dussepe Paşa "Paul de Dussep" ⁶⁸

Miralay Lombardi Bey ⁶⁹

D'arenda Paşa ⁷⁰

Selvelli ⁷¹

3.2.1. Osmanlıyı Ziyaret Etmiş Avrupalı Seyyah ve Müzisyenlerden Birkaçı

Baron de Tott ⁷²

Félicien Davit

Mide la Foret

Leopold Auer

J. Dunk

Frensz Liszt ⁷³

Bertrandon de la Brocquière

Pierre Belon

Pierre Bourdelot- Pierre Bonnet

Dr. Covel

Marsigli

Antoine Galland

Donado

Rycaut

Charles Perrault

Guer

Blainville

s.56, Refik Ahmed Sevengil, İstanbul 1959, Maarif Basımevi, Beyazıt Kütüphanesi.

⁶⁷ Devlet Konservatuvarı Yayınları Serisi, Türk Tiyatro Tarihi II Opera San'atı ile İlk Temaslarımız, s.56, Refik Ahmed Sevengil, İstanbul 1959, Maarif Basımevi, Beyazıt Kütüphanesi.

⁶⁸ Devlet Konservatuvarı Yayınları Serisi, Türk Tiyatro Tarihi II Opera San'atı ile İlk Temaslarımız, s.57, Refik Ahmed Sevengil, İstanbul 1959, Maarif Basımevi, Beyazıt Kütüphanesi.

⁶⁹ Yılmaz Öztuna, Türk Musikisi Ansiklopedisi, C.1, s.7, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1974.

⁷⁰ Yılmaz Öztuna, Türk Musikisi Ansiklopedisi, C.1, s.173, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1974.

⁷¹ Ethem Üngör, Türk Marşları, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, s.74, Seri 4, S.A 3, Ankara 1966.

⁷² Mahmud Ragıp Kösemihal, Türkiye-Avrupa Münasebetleri, C.1, s.42-43-49-150, Numune Matbaası, 1939.

⁷³ Etem Üngör, Türk Marşları, Seri IV, S. A3, s.74-81, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1966,

Laborde
Solzer
Todenini
Schubat
A. Bacolla
Thibaut ⁷⁴



⁷⁴ Bülent Aksoy, Avrupalı Gezinlerin Gözüyle Osmanlılarda Musiki, Pan Yayıncılık, İstanbul, s.163-216.

BÖLÜM 4.

OSMANLI SARAYINDA ASKERİ MÜZİK

4.1. MEHTER

Mehterhâne Asya ve İslâm Türk Devletlerine has TABLHANE takımlarının bir devamıdır.

Kuruluşu, eski Tablhanelere oranla gelişmiş icra kabiliyeti incelmış ve artmıştır.

Askeri disiplinle yetişmiş birlerce musikici müzik ruhunda birleşmiş, mesleğinde ilerlemiştir.

Mehter devletin kapısında yayılmış tek musiki ocağı olmuştur.

Avrupa'ya ve musikicilerine örnek olmuştur.

Bugünkü musiki merhaleimize o günkü temelde ilerleyerek gelinmiştir.

Mehter tabirinin Osmanlılarda ne zamandan beri kesinleştiği bilinmemekle beraber; Mehter Tablhanesinin ilk olarak Osman Bey'e 1289'da hâkimiyet nişânesi olarak Anadolu Selçuklu Hükümdarı II. Gıyaseddin Mesud tarafından gönderilişi ile kesinlik kazandığı bilinmektedir. II. Mahmud 1826 tarihinde Yeniçeri Ocağı ile beraber Mehter Teşkilâtını da kaldırarak Avrupa tarzındaki Bando-Mızıka şekline çevirdi.

Mehterhânenin kaldırılmasıyla repertuarı, tarzı, üslûbu ve konserleri de silinip kayboldu. Yalnız Mehterhânenin son çağlarına yetişmiş olan "HAMPARSUM" notası Mehterhânenin bazı notalarını tesbit etmiş ve bu kişi kendi adını verdiği nota yazısı ile ve el yazısı ile birkaç mehter eserinin orjinal olarak günümüze gelmesine vesile olmuştur.⁷⁵

⁷⁵ Vedat Koşar, Geçmişteki Mehtere Toplu Bir Bakış ve Bugünkü Mehter Musiki Teşkilâtı, Bitirme Ödevi, s.4, İTÜ TMDK Kitaplığı, No.9, Haziran 1987.

4.2. BANDO

III. Selim'den sonra padişah olan II. Mahmud, esaslı ıslahat hareketine girişirken, bilindiği gibi, Yeniçeri ordusunu da kaldırmıştır. İlk zamanlarda eski Mehter Takımı yeni usul askerin önünde davullarını vurarak, uzun eteklerini sallayarak yürüyüp gitti; fakat batı nizamları ile yetiştirilen yeni asker taburları bu eski musikiye ayak uyduramıyordu. Onun içindir ki Mehter akımının kaldırılması ve Avrupa'da olduğu gibi Askeri Bandolar kurulması düşünülmüştür.

Osmanlı Sarayı'nda öteden beri büyütülüp okutularak çeşitli hizmetler için yetiştirilen Enderûn ağaları arasından değerli san'atkârlar çıkmıştır. Bunlardan bazıları resim ve tiyatro gibi san'atlarla meşgul oldukları gibi, pek çokları da Türk musikiysi sahasında çalışarak bilgi ve ihtisas sahibi olmuştur, saraydaki musikiy hey'etlerinde vazife almışlardır. İçlerinden zaman zaman büyük şöhret kazananlar olmuştur. Batı musikiysi tahsiline başlayan ilk Türk gençleri de bu Enderûn ağaları arasından seçilmiştir. Bando kurulmasına karar verilince bu teşekkülün inzibatı ile meşgul olmak üzere II. Mahmud sarayındaki Enderûn ağalarından Nokta Mehmed Efendi'nin idaresinde ve mahiyetinde Halil ve Osman Efendiler ile Edip Ağa ve Hasan Hoca'dan mürekkep bir subay hey'eti tâyin edilmiştir. Bunlar ilk muzika subaylarımızdır. Suvari Borozanı Vay Belim Ahmed Ağa ile Trampetçi Ahmed Usta, Bando'ya ayrılan Enderûn ağalarına hocalık etmiştir. III. Selim'in padişahlığı sıralarında Türkiye'ye getirilmiş olan Fransız subaylarının idaresinde Nizam-ı Cedid (yeni usul) adı altında Avrupa örneğine uygun asker teşkilâtı kurulurken bu teşkilâta mensup Türkler'den borozan ve trampet çalmağı öğrenenler olmuştur; yukarıda isimlerini kaydettiğimiz Ahmed Ağalar bunlardandır. Vay Belim Ahmed Ağa ile Trampetçi Ahmed Usta'nın ilk hocaları olmak bakımından hatıralarını saygı ile anmakla beraber musikiy bilgilerinin batı örneğine uygun tam takım bir bandoyu yetiştirmeye kâfi olmayacağını kabul etmek lâzımdır. Bu sebeptendir ki o sırada Türkiye'de bulunan ecnabî tabietli Mösyö Mangel bando hocalığına alınmış, Ahmed ağalar başka hizmete nakledilmişlerdir. Bu malûmatı ve ilk Türk bandosuna ayrılan, bu suretle Batı musikiysi tahsiline başlayan ilk Türk gençlerinin isimlerini Tayyarzâde Ahmed Atâ tarafından yazılmış olan tarih kitabının 3. cildinde buluyoruz (sahife 110). Bu gençlerin isimleri şunlardır : Halil, Necip,

Osman, Atıf, İbrahim, Şemsi, İskender, Ayinîzâde Kemal Galib, Merkezzâde Nuri, Bursalı Ferhad, Halil Edip.

Mösyö Mangel'in hocalığı da pek kısa sürmüş, padişah II. Mahmud o zaman İstanbul'da Sardunya Hükümeti elçisi bulunan Marquie Groppolo vasıtası ile bir İtalyan muzika ustasının getirilmesine teşebbüs etmiştir. Sonraları Donizetti Paşa diye şöhret bulan bu Giuseppe Donizetti'nin Osmanlı Devleti Muzikaları Umum Mürebbisi ünvanı ile Türkiye'ye gelmesi bu suretle olmuştur. 1788'de doğan Lombardiya'lı musikiyici, İtalya ordusunda Avusturya'ya karşı harb etmiş, İspanya'daki harpte bulunmuş, Fransız ordusunda hizmet etmiştir. I. Napoleon'un Elbe adasında menfi bulunduğu sıralarda Elbe adası taburu muzikasında çalışmıştı. Daha sonra Fransa hizmetinden ayrılarak memleketine dönmüş, İtalyan alay muzikalarından birine kumanda etmişti. Giuseppe Donizetti'nin amcası Carini, musikiyşihastır; kardeşi Genatto Donizetti, bilindiği gibi tanınmış bir opera bestekâridir.

Giuseppe Donizetti, 1828 yılı eylül ayı içinde Türkiye'ye geldi; o zaman 40 yaşında idi; 1856 yılında İstanbul'da öldü. Memleketimizde geçirdiği 28 sene içinde Batı musikiysini Osmanlı sarayında teşkilâtlanması ve bu sahada değerli Türk san'atkârlarının yetişmesi hususunda büyük gayret sarfetmiş, başarı göstermiştir. Donizetti'ye memleketimizde verilen ilk talebeler üstadın gayretiyle kısa zamanda nota öğrenmişler, Batı musikiysi aletlerini çalmağa, İtalyanca besteleri terennüm etmeye başlamışlardır. Batı musikiysiyle meşgul olan bu ilk Türk san'atkârlarından bir kısmı muzika subayı olarak yüksek rütbelere çıkmışlardır; bunlardan Osman, İbrahim ve Yesarizâde Necip isimli 3 musikiyici sonraları paşalığa kadar yükselmişler ve muzika kumandanlığında bulunmuşlardır; Halil Efendi albay, Atıf Efendi yarbay olmuşlardır. Halil Edip, Kemal Galib, Şemsi, Nuri, Ferhad ve İskender isimli san'atkârlar bir zaman sonra hizmetten ayrılmışlardır. Bandoya kısa zamanda birçok Türk gençleri alınmış, muhtelif sazları öğretmek için müteaddit İtalyan hocalar getirilmiştir. Askeri bandolar kurma teşebbüsü muvafakatiyetle neticelenmiş, bir zaman sonra Türk musikiyici ve idarecilerinin nezareti altında bandolarının sayısı arttırılmıştır. Bilindiği gibi, askeri bandolar zamanımıza kadar ordumuzda değerli bir san'at teşekkülü olarak devam edip gelmiştir.

Giuseppe Donizetti'nin Osmanlı sarayında II. Mahmud devrinde başlayıp Abdülmecit'in padişahlığı senelerinde devam eden çalışmaları arasında Türk orkestrasının teşkil edilmiş olduğunu bilhassa ehemmiyetle kaydetmek lâzımdır.

Osmanlı sarayında erkeklerden mürekkep bando ve orkestranın çalışmaları ilk zamanlardan itibaren fasılaya uğramadan devam etmiştir.

Donizetti'nin sağlığında Angela Marianni isimli meşhur orkestra şefinin İstanbul'a getirildiğini, 3 yıl memleketimizde kaldığını ve saray orkestrasını idare ettiğini Mahmut Ragıp Gazimihal'in değerli tetkiklerinden öğreniyoruz. Marianni, Türkiye'ye 1848'de gelmiştir; o zaman 27 yaşında fakat şöhret sahibi bir san'atkâr olan İtalyan san'atkâr, Türkiye'den ayrıldıktan sonra batı memleketlerinde gittikçe şöhreti artan bir musikiyeci olarak 1873 yılına kadar yaşamıştır.

Donizetti'nin ölümünden sonra Pisani isimindeki İtalyan san'atkâr, bir müddet saray orkestrası şefliğini yapmış, ondan sonra Guatelli, bu vazifeyi ifâ etmiştir. Guatelli, Beyoğlu'nda temsiller vermek üzere gelen bir İtalyan opera hey'etinde orkestra şefiydi; saraya alındıktan sonra Abdülaziz'in ve II. Abdülhamid'in saltanatları sırasında uzun müddet saray orkestrası şefi olarak çalışmış, paşalığa kadar yükselmiş, Osmanlı sarayında ihtiyarlamıştır. II. Abdülhamid'in çocukluğunda sarayda bulunan ve ona piano dersi vermiş olan Dussep Paşa, Abdülhamid tarafından Guatelli'nin yerine orkestra şefi yapılmıştır; ondan sonra da bu vazife Aranda Paşa adında bir İspanyol'a geçmiştir. II. Abdülhamid'in son senelerine doğru saray orkestrasını Türk şeflerin idare ettiklerini görüyoruz. Bu durum 1908 meşrutiyetinden sonra da devam etmiştir. Ömer Safvet sonraları Zâti ve Zeki Bey'ler saray orkestrasının Türk şefleri olarak musiki tarihimizde ehemmiyetle yer almıştır. ⁷⁶

⁷⁶ Refik Ahmed Sevengil, TürkTiyatro Tarihi II Opera San'atı ile İlk Temaslarımız, Devlet Konservatuvarı Yayınları Serisi, s.54-55-56-57, İstanbul 1959, Maarif Basımevi.

BÖLÜM 5.
OSMANLI HANEDANI TARAFINDAN BESTELENMİŞ
ESERLERE ÖRNEKLER

5.1. SULTAN II. BEYAZID TARAFINDAN BESTELENMİŞ
ESERLER

Eviş peşrevi
Eviş saz semâîsi
Nevâ peşrevi
Nevâ peşrevi

Devr-i kebir
Aksak semâî
Fahte
Düyek



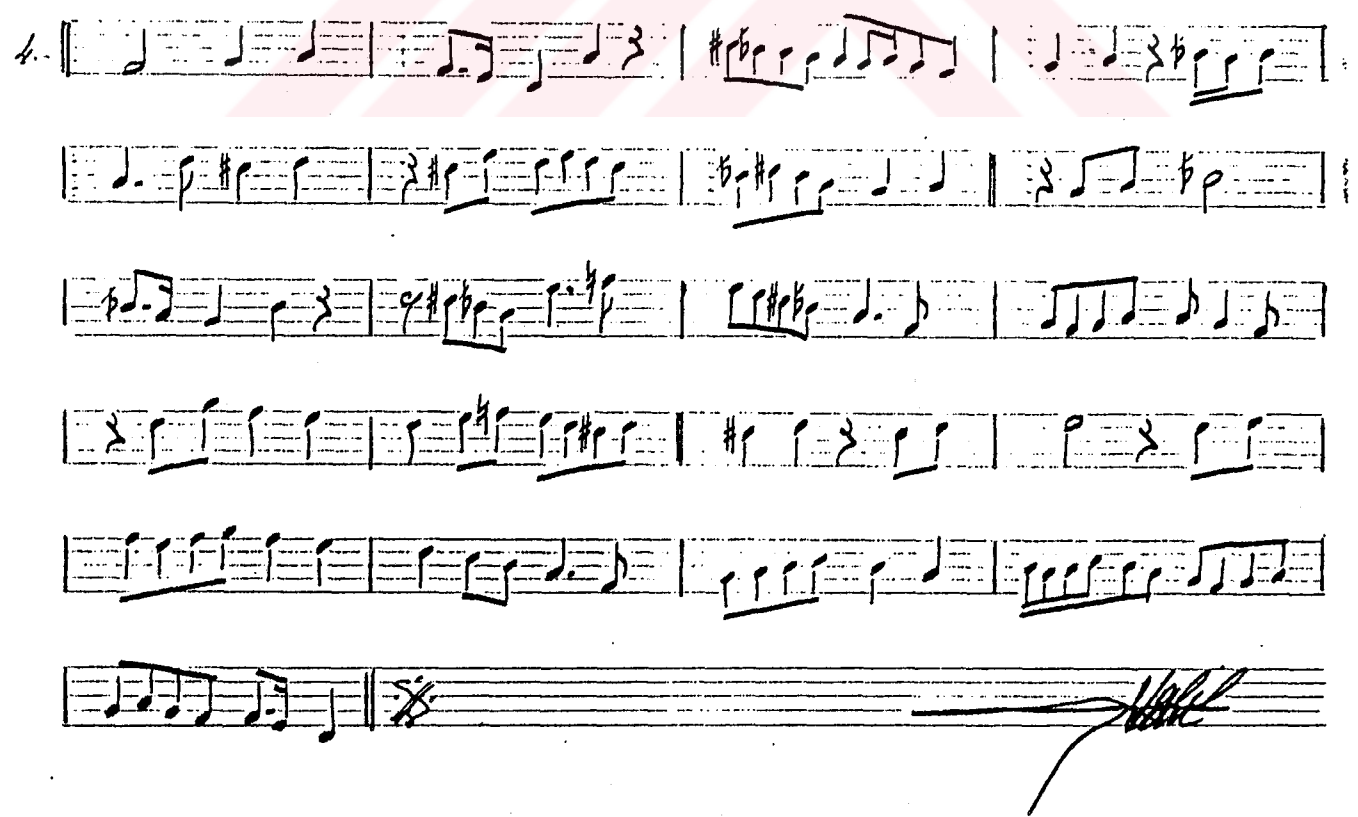
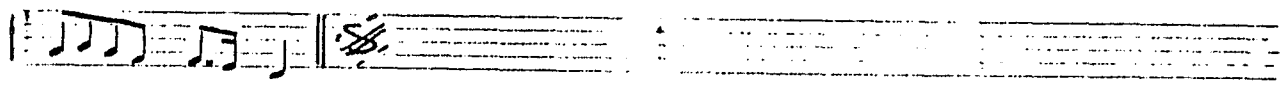
Devri-kelisi

Erice fissum No: 9

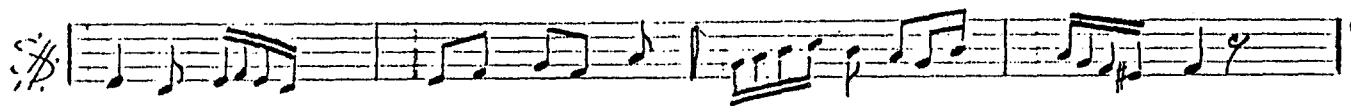
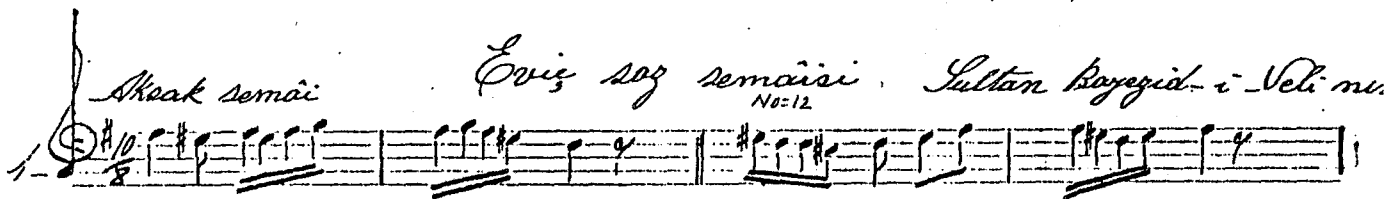
Sultan Bayezid-i-Elî'nin

Devri-kâlis Erîş fîrrevî No: 9 Sultan Bâğçid-i-İkî min

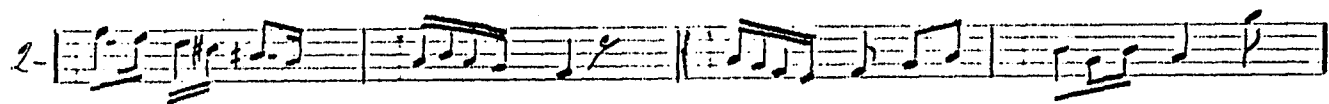
Handwritten musical notation for 'The Rose Tree' in Arabic style. The notation is written on a five-line staff with a key signature of one sharp (F#) and a common time signature (C). The melody is written in a style that combines Western musical notation with Arabic rhythmic patterns. The notes are mostly eighth and sixteenth notes, with some longer notes. The piece is divided into measures by vertical bar lines. The notation is written in black ink on a white background.



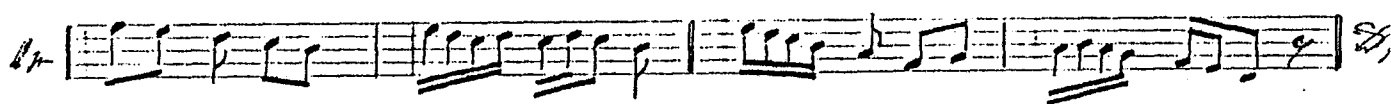
Aksak semâi *Evîz sog semâisi* *Sultan Bayezid-i-Veli m.*
No: 12



2-



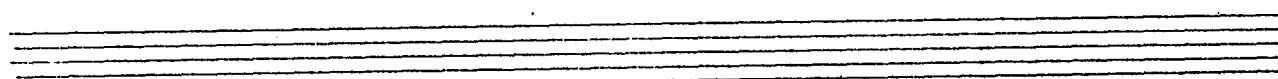
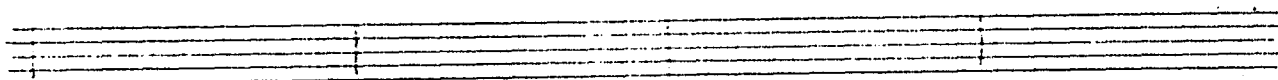
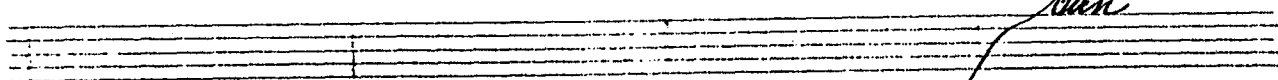
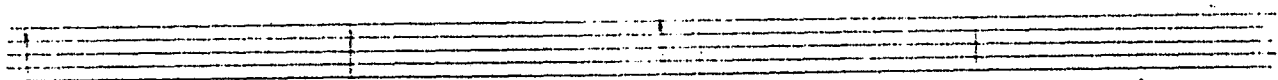
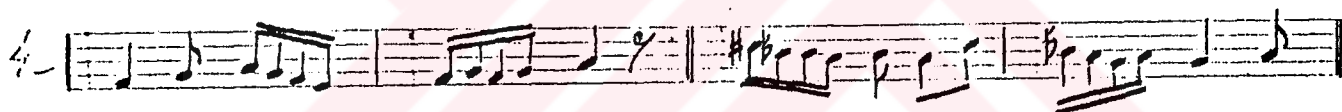
1-



3-



4-

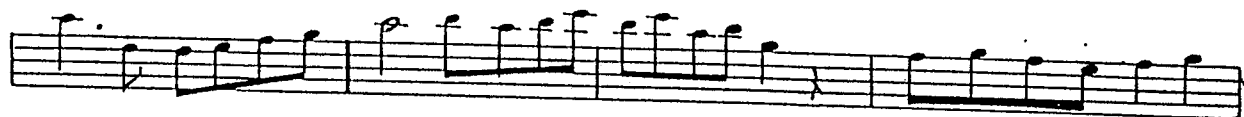
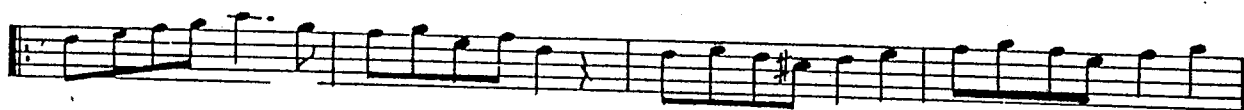


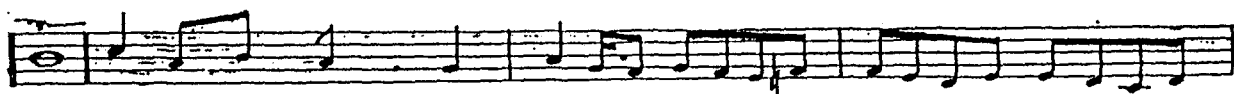
Wahl

Sultan Bayazit Han-ı Veli Hacıdalları

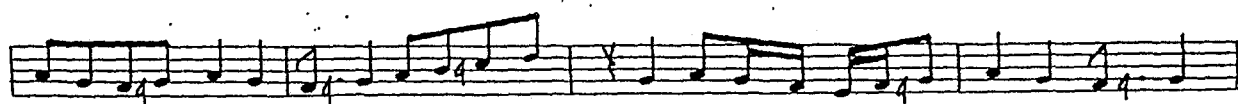
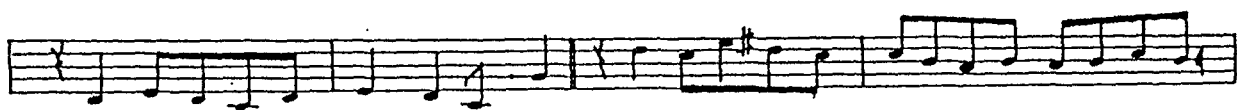
Waza Poyraz

سلسله بهزید خان ولی حضرت نیک نوا بشروی





8



٢٢٢٢٢٢٢٢



8



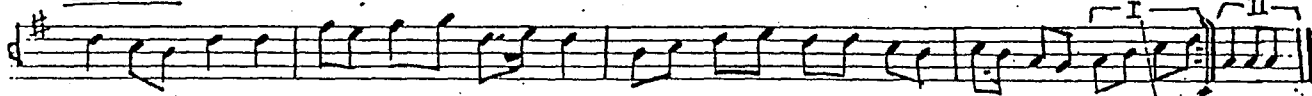
DÜZER

NEVA PEŞREVİ

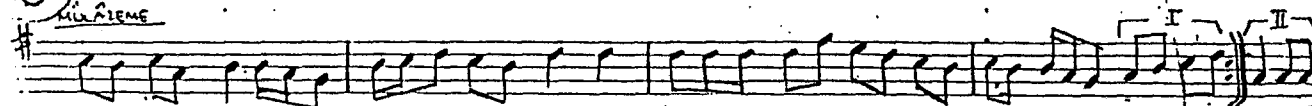
No: 7

BA-VEZİD

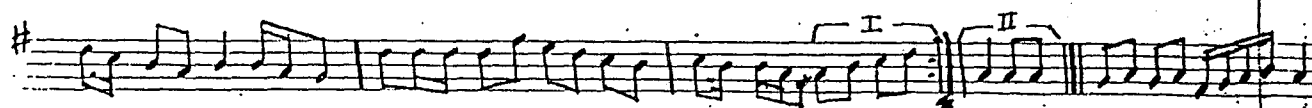
SER-HANE



8/8
MİLLÎ MESE



SON



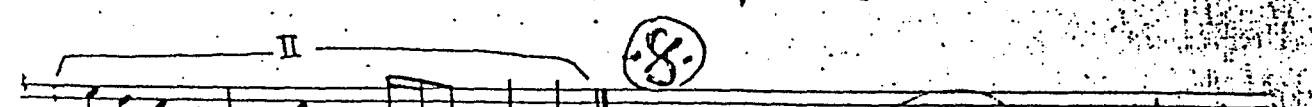
TEMME

HANEİSANI



(HANE-I
SAUSIE)

HANE-ISALIS



8/8

MİLLÎ MESE

may. 1924

5.2. SULTAN IV. MURAD TARAFINDAN BESTELENEN ESERLER

Hüseyinî peşrev

Hüseyinî peşrev

Hüseyinî peşrev

Hüseyinî peşrev

Uzâl peşrev

Beyâtî semâî

Değişme

Berefşan

Düyek

Düyek

Devr-i kebir

Yürük Semâî



SER HÂNE

HÜSEYİNİ
PEŞREV
DEĞİŞME

No=22

(IV. Murad)

ŞAH MURAD
(Akkırı Y. TURA)

MÜLÂZEME
(ÇENBER)

İsmail Kaya

HÜSEYİNİ PEŞREVİ dıvânı
DEĞİŞME

Şah Mured.

No=22

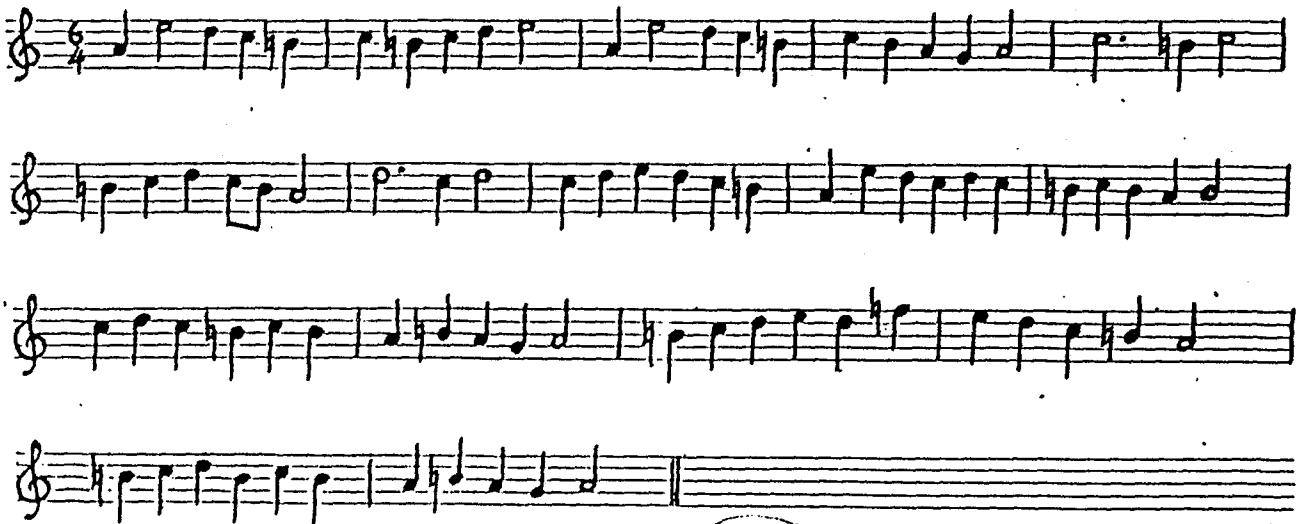
HÂNE-i SÂNİ
(FÂHTE)



HÂNE-i SÂLİS
(BEREVŞÂN)



HÂNE-i RÂBİ' (SEMÂÎ)



Umm Kosa

SER HÂNE



SER HÂNE

MÜLÂZEME

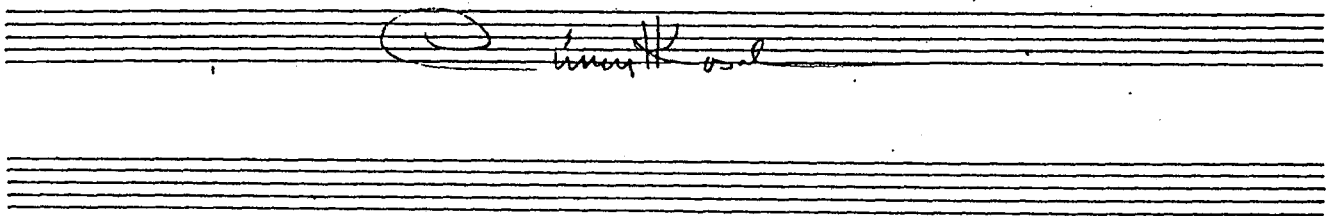
Hüseyinî Papreri - (devam)
(Tazkare) No=23

Sah Mured

HANE-i SANI



HANE-i SALIS



DÜYEK

SER HÂNE

HÜSEYİNİ
PEŞREV

No=25

ŞAH MURAD
(Aktaranı Y. TURA)

MÜLÂZEME

HÂNE-I SÂNİ

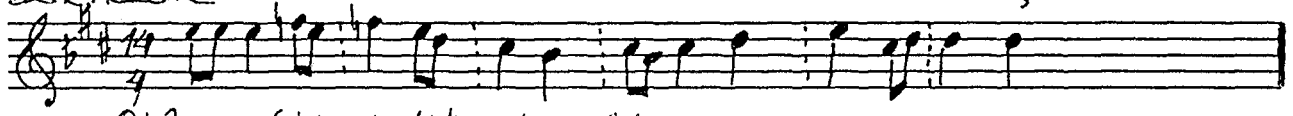
HÂNE-I SÂLİS

İsmail Kose

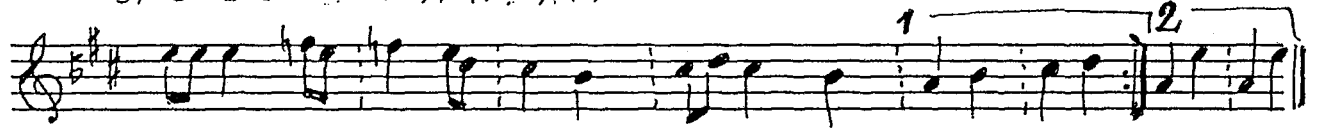
DEVRİKEBİR

UZZAL PEŞREVİ

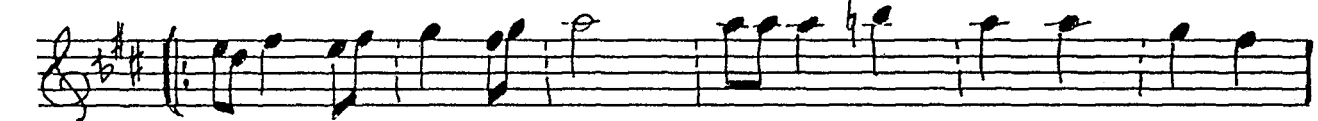
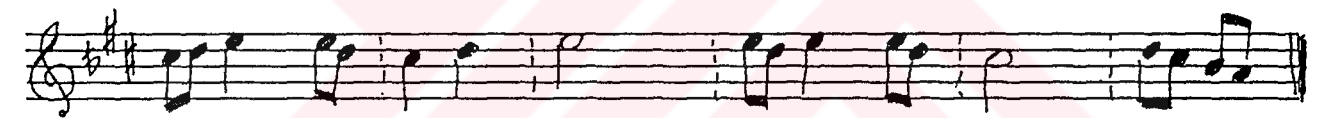
ŞAH MURAD



SİR USUL VURULURAK



• 8. MÜLÂZİME



(SON)

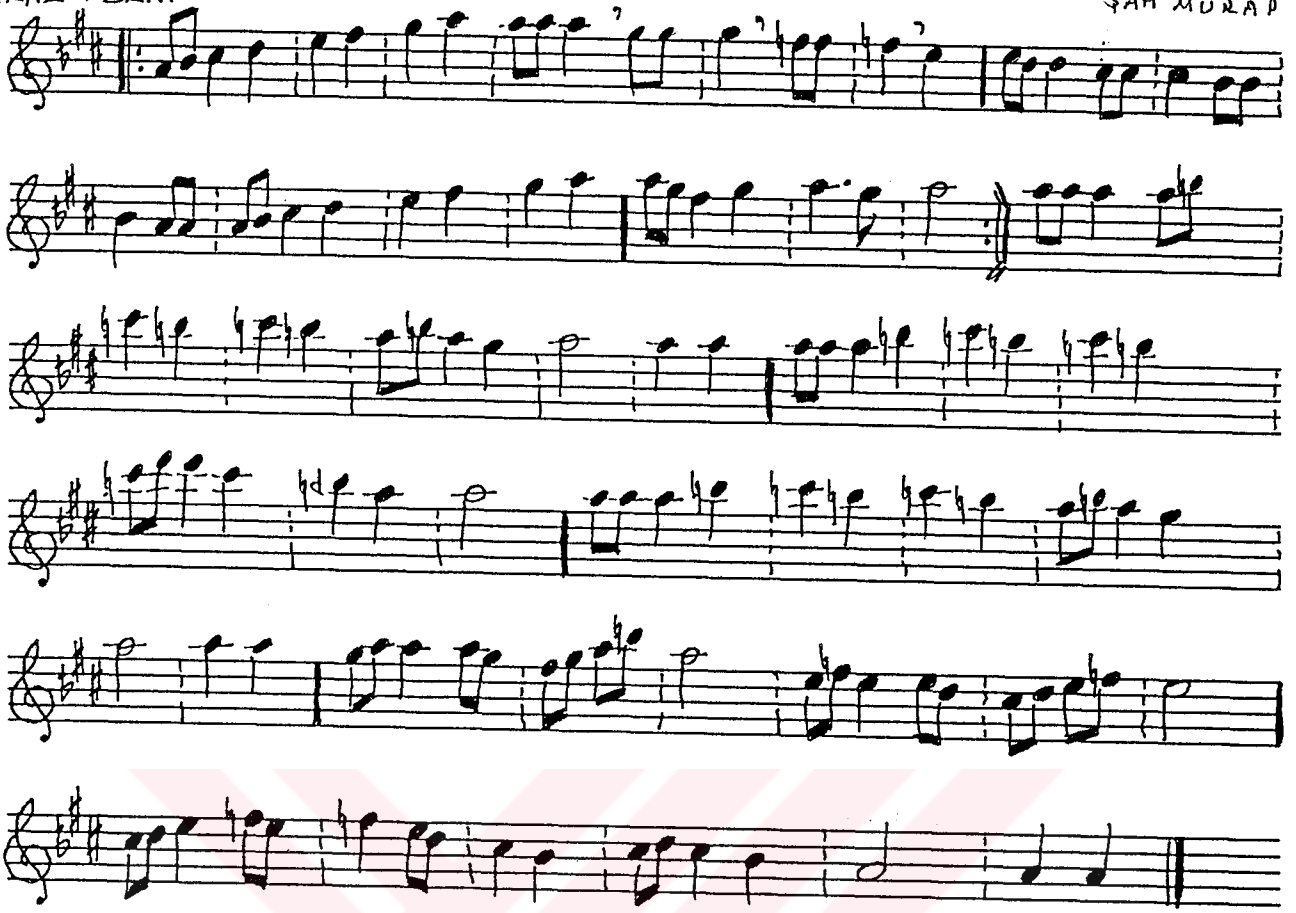


İsmail Akınar
15.12.84

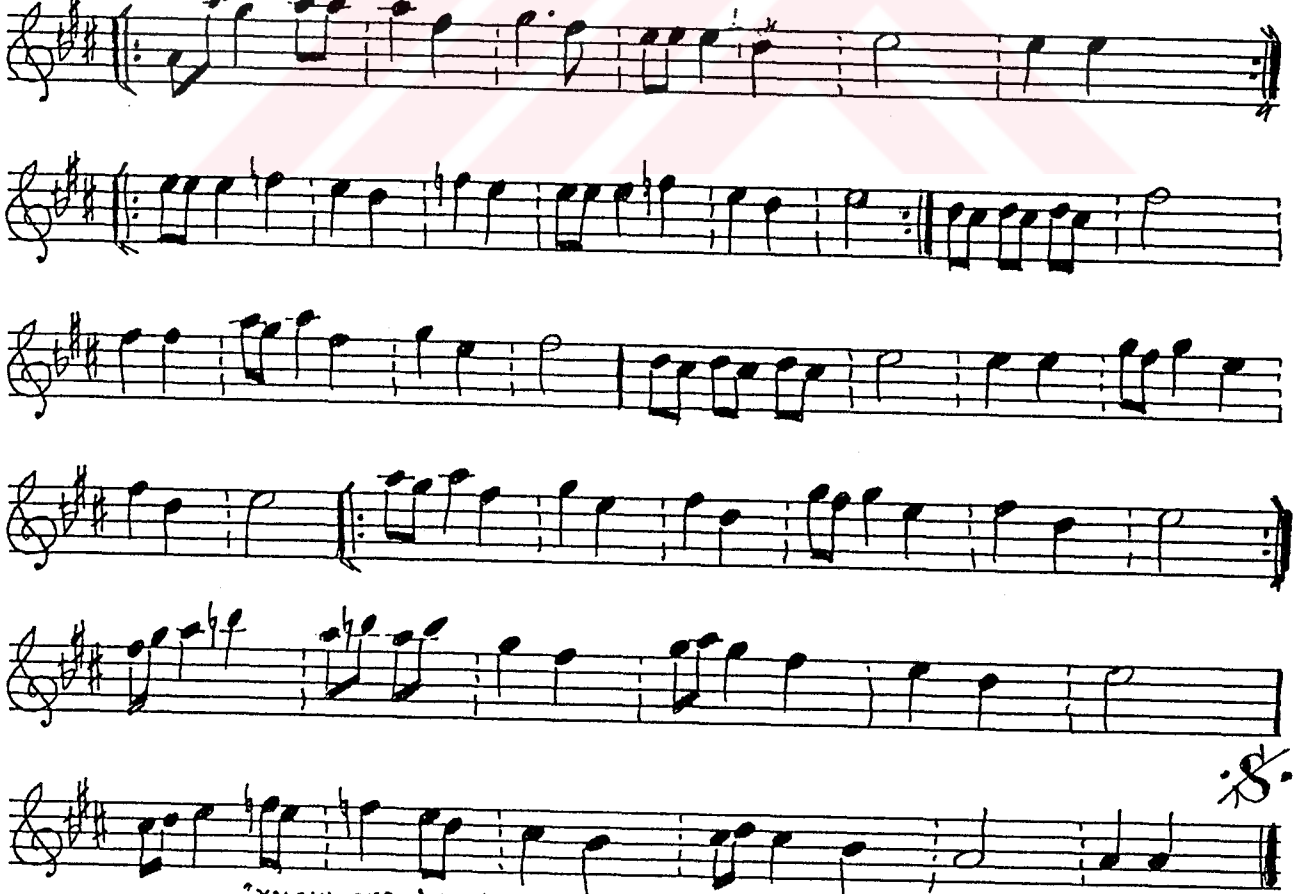
HÂNE-Î SÂÎ

UZZAL PEŞREVİ - 2

ŞAH MURAD



HÂNE-Î SÂÎS



"YALGIN TURA" DAN ALINMIŞTIR.

BAYÂTÎ

SEMÂÎ-i SULTAN MURAD HAN
(FÂTİH-i BAĞDAD)

Ali Lfki'den

Gel-se ne-sîm-i subh-i le müjde şe-hi ba-har-dan
İt (ti)-se ha-lâs bül-bü-li mih-ne-ti in-ti-zar-dan
Câ-nım ye-le-lel li hâ-nım ye-le-lel li
(SON)
Ye-le-li ye-le-li ye-le-li ye-lâ mî-rim ye-le-lel li
İr-di mu-râ-da sâ-ki-yâ cûş-i humi-le bu Mu-rad
Kur-tu-la-maz mı dil da-hi keş-me-ke-şi hu-mar-dan E.B.

Gelse nesîm-i subh'ile müjde şeh-i bahar'dan
İtse halâs bûlbûl-i mihnet-i intizâr'dan
İrdi Murâda sâkiya cûş-i humi'le bu Murad
Kurtulamaz mı dil dahî keşmekeş-i humar'dan

Dr. Alâeddin Yavaşca Koleksiyonu

5774 / 1014

**5.3. SULTAN I. MAHMUD TARAFINDAN BESTELENMİŞ
ESERLER**

Şevk-âver peşrevi

Şevk-âver saz semâî

Uşşak peşrevi

Hicaz peşrevi

Bûselik saz semâîsi

Hafif

Aksak semâî

Darbeyn

Firengifer

Aksak semâî



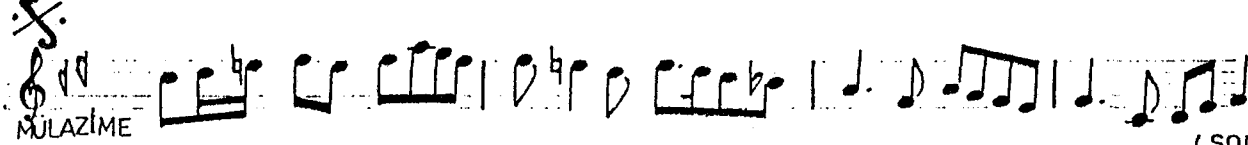
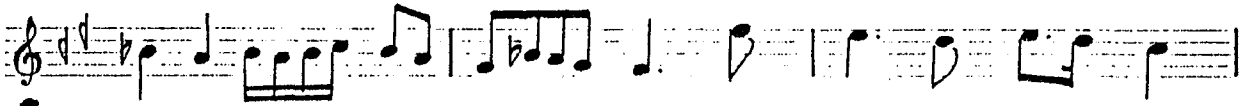
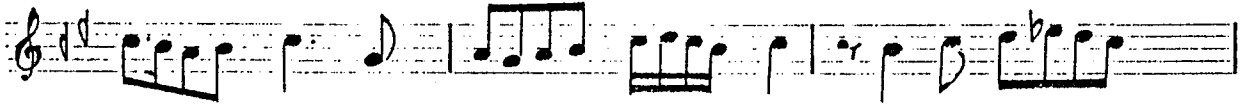
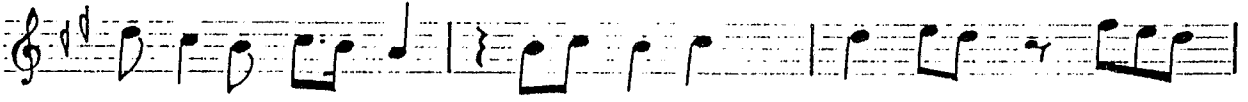
ŞEVKÂVER PEŞREVİ- 1

Şevkâver Peşrevi- 1
Abdullah Ağa

I. S. MAHMUT HAN

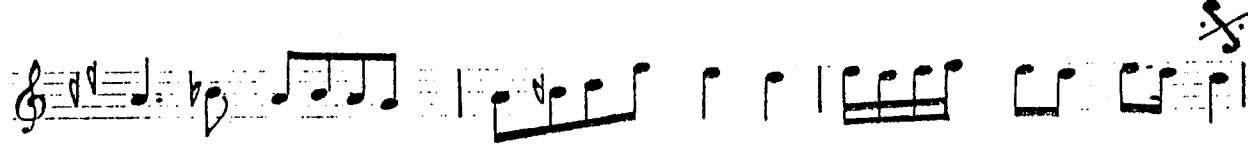
I.
HANE

HAFİF

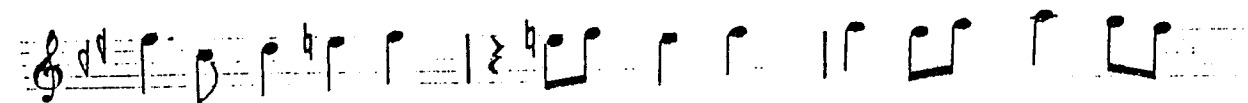
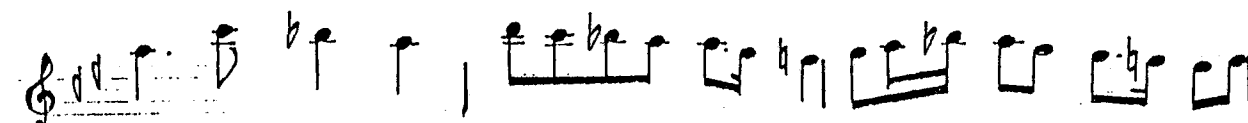
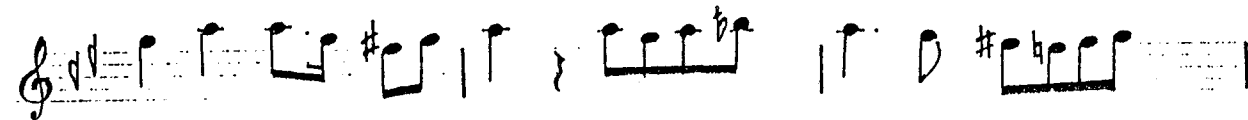


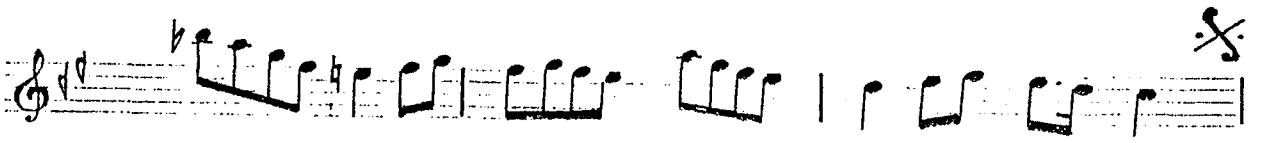
(SON)

II.
HANE

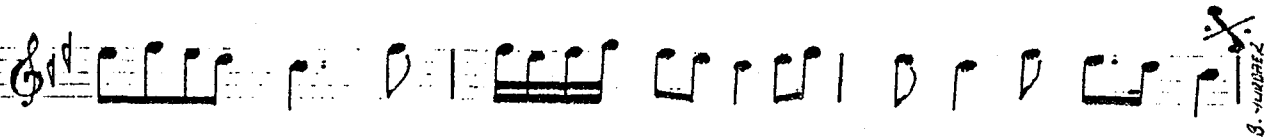
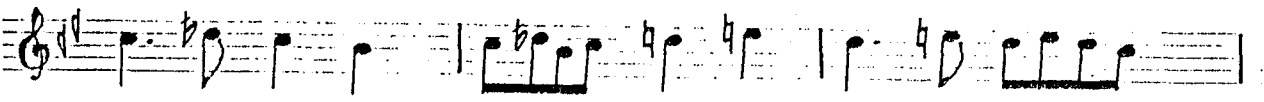


III.
HANE





IV.
HANE

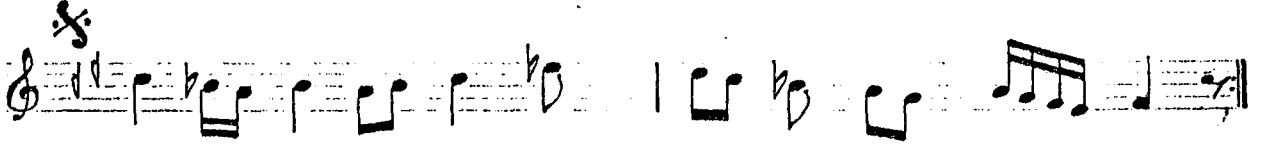
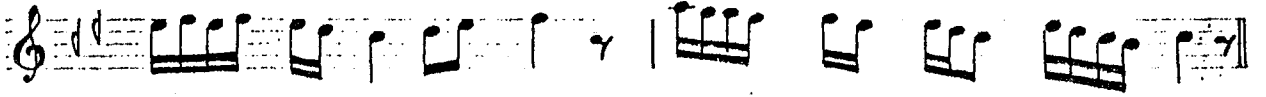
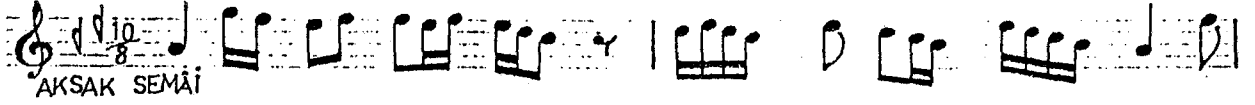


Henry Hilde

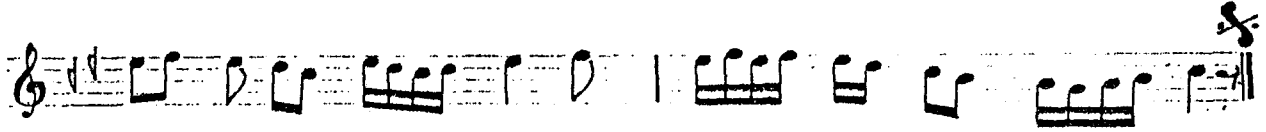
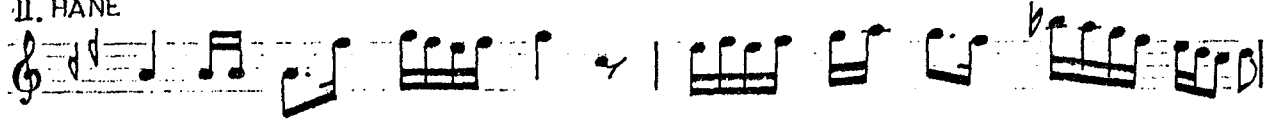
ŞEVK-ÂVER SAZ SEMÂİSİ - 1

Sözünüştür, Şerh'i meşhûr
Sâdettin Hırsî'le Abattol
İS. MAHMUT HAN

I. HANE



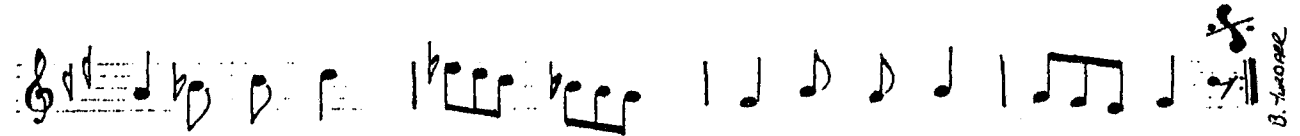
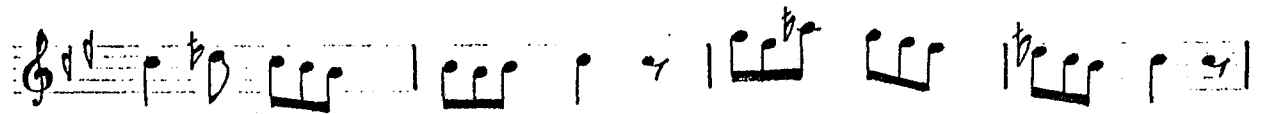
II. HANE



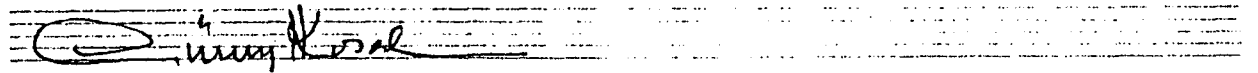
III. HANE



IV. HANE



B. LAZAR



Usûlû : Darbeyn

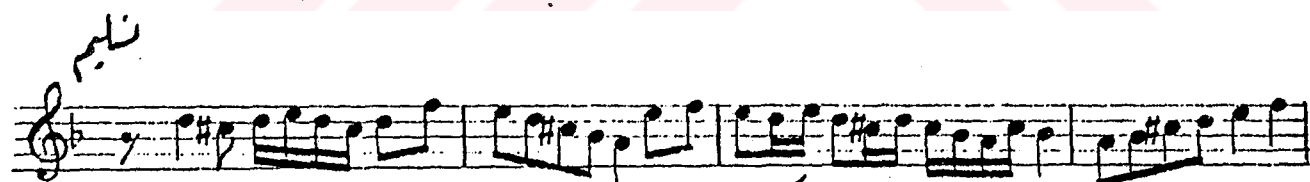
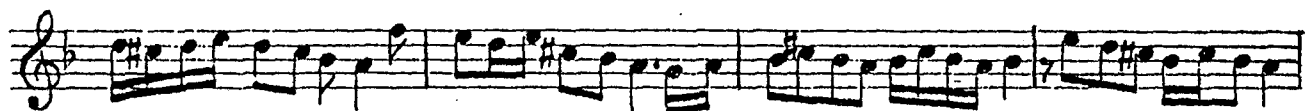
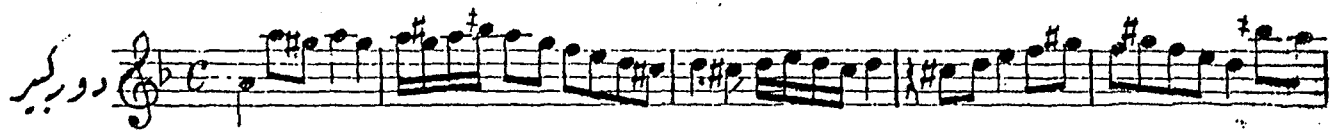
UŞŞAK PÊŞREVÎ

Sultan I. Mahmud

[illegible]

+ I. SULTAN MAHMUT HAN - ŞEHİSÜVAR adlı Hicaz perçemi

عجاز فضلی ۱ سلطان محمود خان اول حضرت نربك شهسوار نام عجاز بيسر واری



۲. ابجی خان



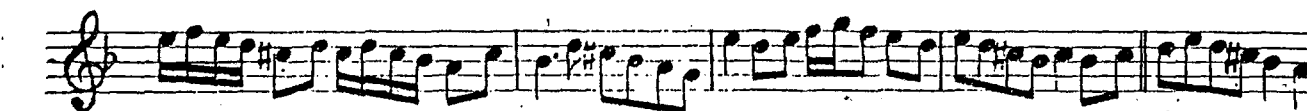
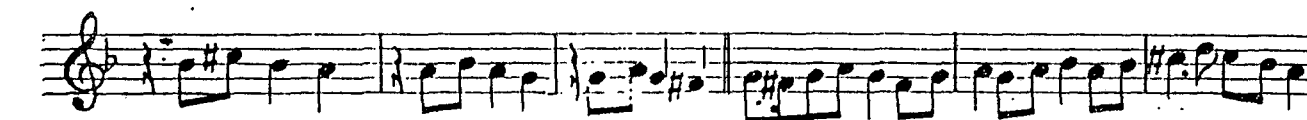
Samli Selma neşriyete koel den



تلبیم



در رجبخانه تلبیم



تلبیم

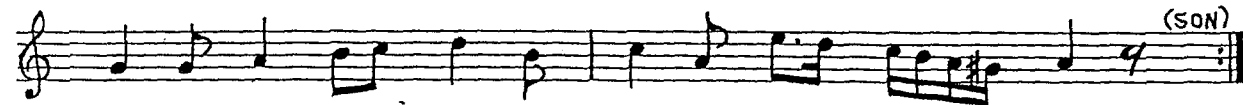
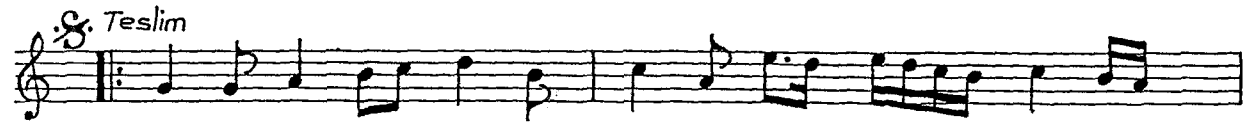
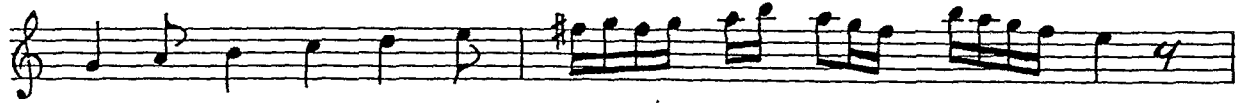


Usûlû : Aksak Semâî

BÛSELİK SAZ SEMÂÎSÎ

Sultan I. Mahmud

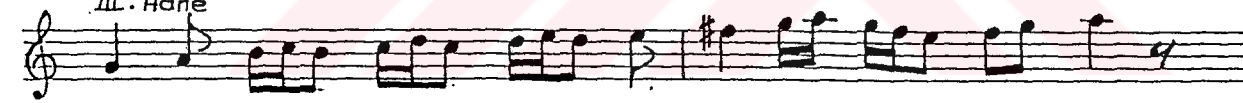
I. Hane



II. Hane



III. Hane



IV. Hane



E.B.

**5.4. SULTAN III. SELİM TARAFINDAN BESTELENMİŞ
ESERLER**

İsfahanek peşrevi	Düyek
İsfahanek saz semâî	Türk Aksağı
Pesendide peşrevi	Sofyan
Pesendide saz semâîsi	Türk Aksağı
Büzürk peşrevi	Çember
Büzürk saz semâîsi	Türk Aksağı
Şevk-i Tarab peşrevi	Sofyan
Şevk-i Tarab beste	Zencir
Şevk-i Tarab ağır semâî	Aksak Semâî
Şevk-i Tarab yürük semâî	Yürük Semâî
Şevk-i Tarab şarkı	Aksak
Sûz-i dilârâ peşrevi	Devr-i Kebir
Sûz-i dilârâ peşrevi	Ağır Düyek
Sûz-i dilârâ saz semâîsi	Aksak Semâî
Sûz-i dilârâ beste	Hafif
Sûz-i dilârâ beste	Darbeyn
Sûz-i dilârâ semâî	Ağır Semâî
Sûz-i dilârâ yürük semâî	Yürük Semâî
Sûz-i dilârâ ayini	Ağır Düyek
Sûz-i dilârâ II. selâm	Evfer
Sûz-i dilârâ III. selâm	Firençin
Sûz-i dilârâ son peşrev	Sofyan
Sûz-i dilârâ son yürük semâî	Yürük Semâî
Sûz-i dilârâ semâî	Yürük Semâî
Sûz-i dilârâ semâî	Ağır Aksak Semâî
Hicaz peşrevi	Devr-i Kebir
Hicaz saz semâîsi	Aksak Semâî
Acem Bûselik şarkı	Düyek
Muhayyer sünbûle şarkı	Düyek
Şevkefzâ şarkı	Aksak
Şehnaz şarkı	Aksak
Bûselik şarkı	Aksak

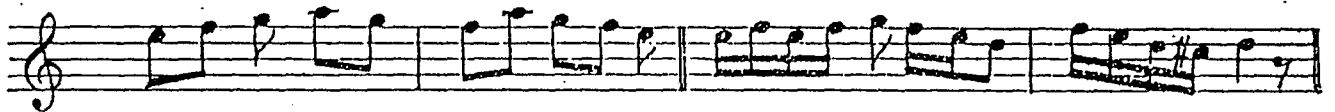
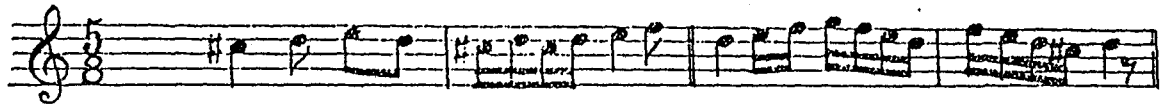
Handwritten musical score on ten staves. The notation includes various musical symbols such as treble clefs, key signatures (sharps and flats), and note values. Persian text is interspersed: "نیلیم" (Naylim) appears at the end of the second staff and at the end of the tenth staff; "در دنجخانه" (Dar-e Danjkhaneh) is written below the sixth staff. The score is divided into two systems of five staves each. The first system ends with a double bar line. The second system begins with a repeat sign and first/second endings marked "1" and "2".

سندھ

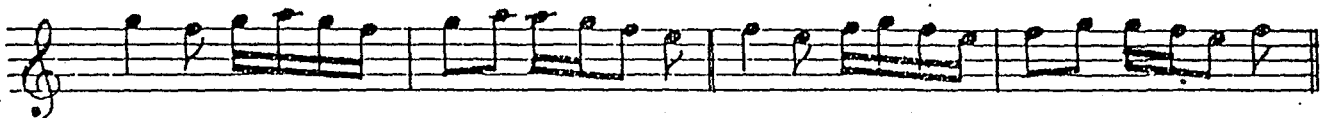
Wahab Hussaini

سارا الیہ حضرت نیک اصفیاء ساز سماجی

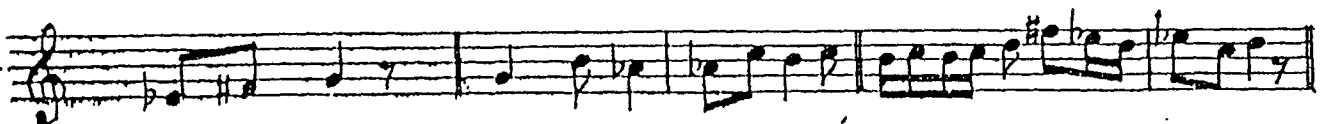
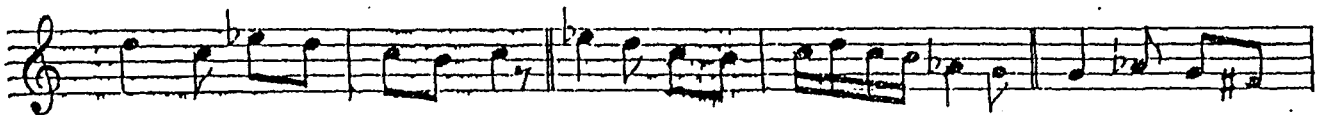
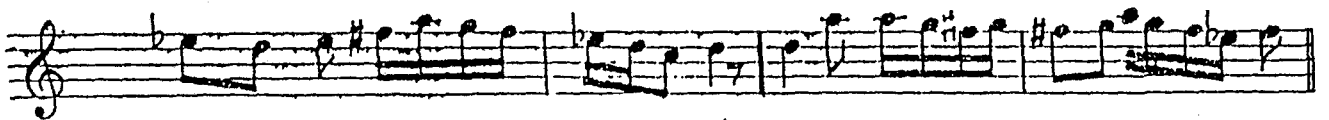
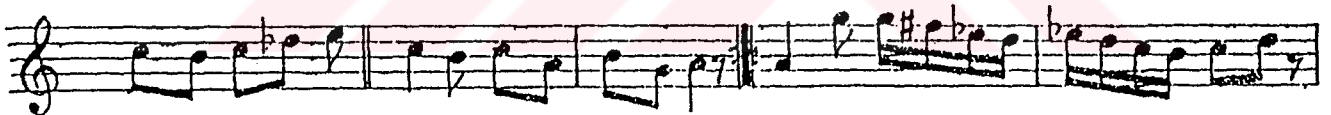
۸۵



تلمیم

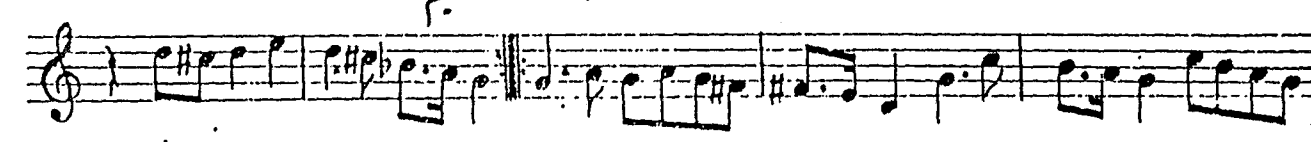
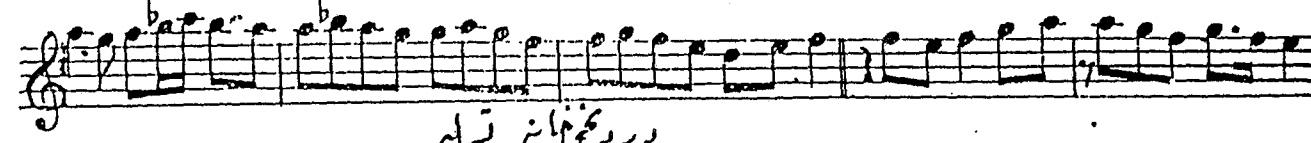
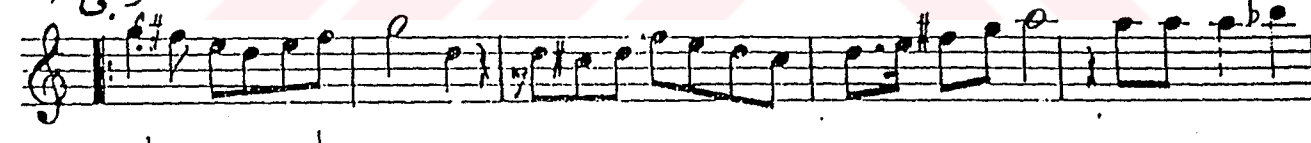
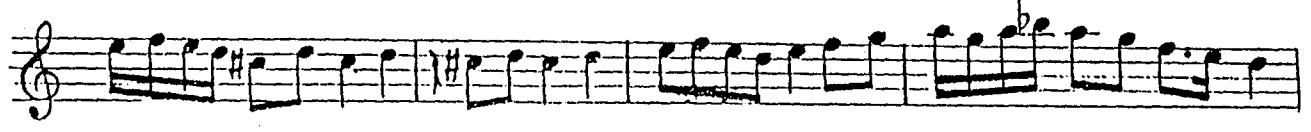


ایستغاثہ



سلطان سلیم خان ثالث حضرت نیک بسندیدہ پیشروی ۳۶۴

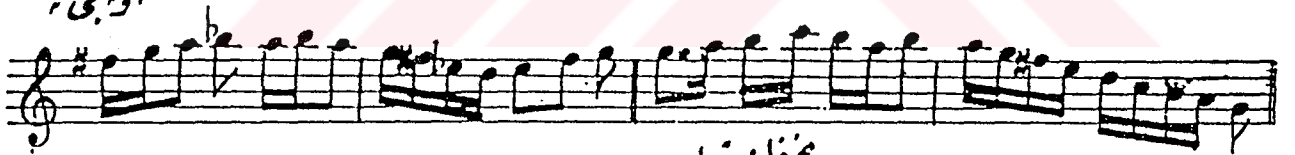
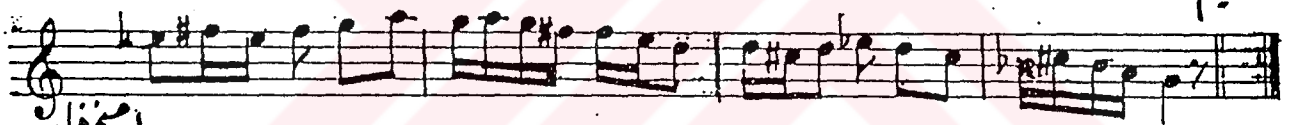
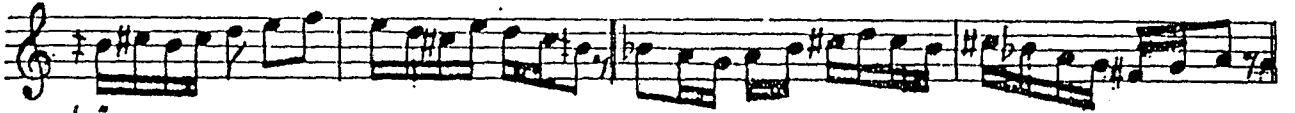
سلطان سلیم خان



III. SULTAN SELİM'İN PEŞEN DİDE SAZ SEMAİSİ

سلطان سلیم خان ناک حضرت نیک یسندیده ساهنمای

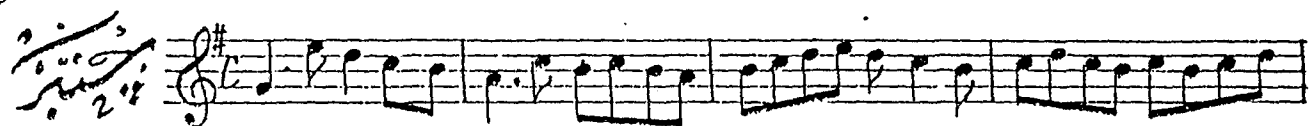
۳۷



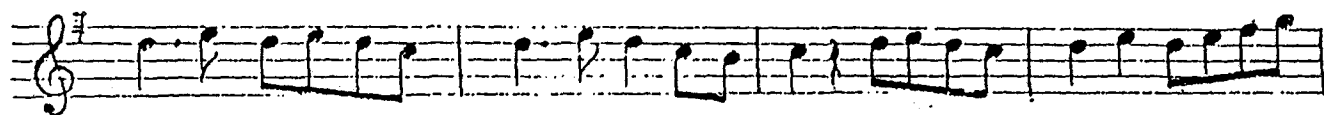
III. Selim'in BÜZÜRK PEŞREVİ

۳۸ سلطان سلیم خان ثالث حضرت نیک بزورک پیروی

سلیم



اینبیضه



تسليم

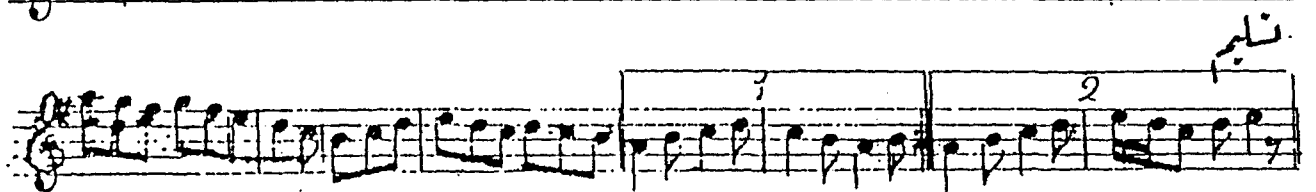
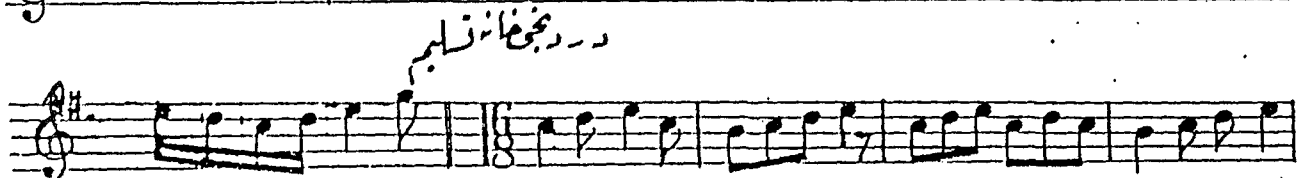


U. Selim'in ZÜZÜRK SAZSEMAYI

سلطان سلیم خان کت حضرت نرباز و رک سازسمایی

۴۰

۴۰

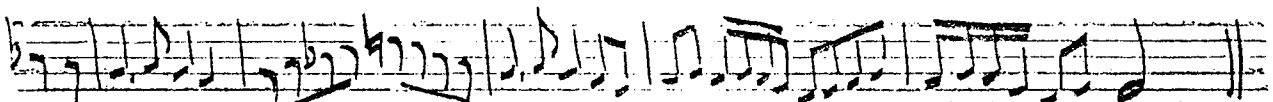
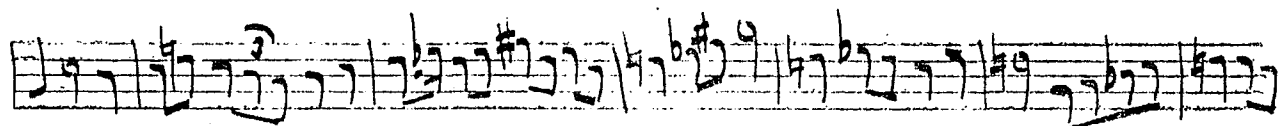
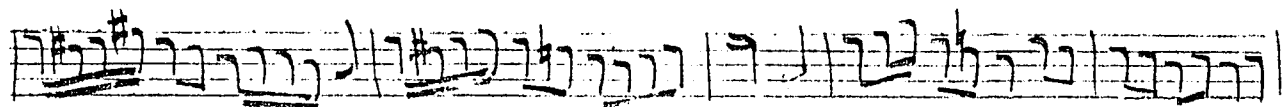
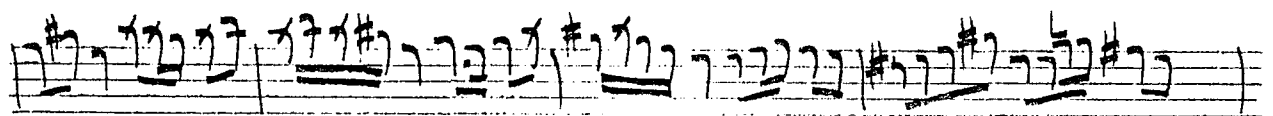
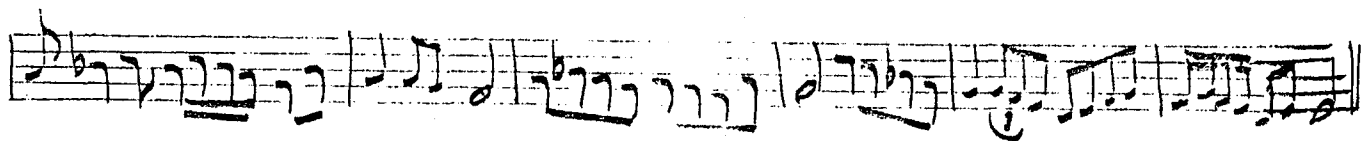
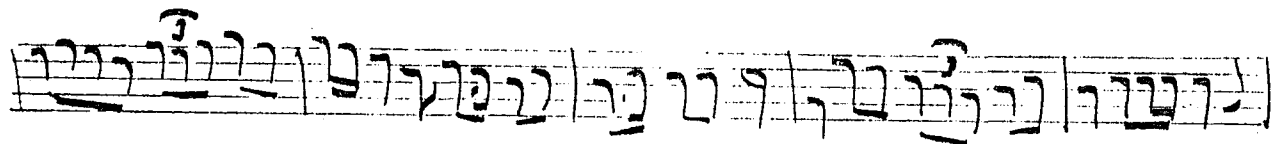
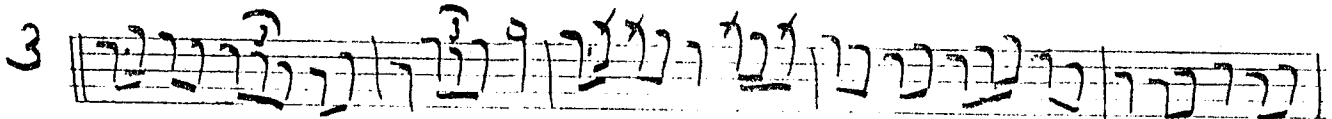
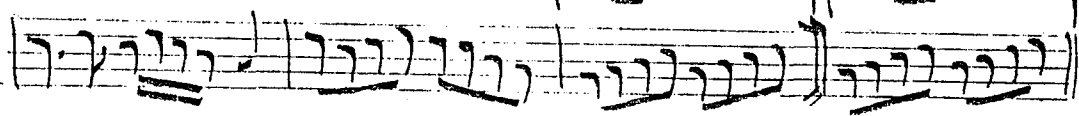


No





No _____



Copyright

شاملی سلم: بایزید مالیه فارشوسنده

Zinâr

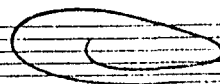
ŞEVKİ TARAB BESTİ

Sultan Selim

YAR PER ŞE GÜL PÜ Şİ NİN YÂ
 DİĞ LE FE R YA D E Y
 LE DİM AH CA NIM YA LE LE LE LE LE LE LE Lİ Mİ NİM
 YA LE LE LE ... L LE LE LE LE Lİ YAR FE YA D E E
 Y LE DİM HEY CA NİM HEY CA NİM
 YAR Şİ Kİ DİR A GA ZÂ I HA
 LE LE LET FE ZÂ EY BÜL BÜ
 LAN EY CA NİM YA LE LE LE LE LE LE LE Lİ Mİ NİM
 YA LE LE LE LE LE LE LE Lİ YAR FE ZÂ ZÂ Yİ
 BÜL BÜL BÜ LAN

Perçun-i gül-pâşının yâdıyla feryâd eyledim
 Andelib-i bâğ-ı feryâd ile imdad eyledim
 Eski'dir âğâz-ı hâlet-ü faza ey bül-bülân
 Bâs-ı şevk-i tarab den nâgâze icad eyledim.

İstanbul Radyosunda
 bulunan, Dr. Hamîd Hüs.
 beye ait eski yazı fâsil
 defterinden aynı kopy
 ettim. 6. 4. 1972

 İsmail Kural

ŞEVKİ TARAB AĞIR SEMÂİ

Sultan Selim.

8.

A H LA Lİ CAN BA H Yİ Nİ SUN... BE

ZİM DE EY ŞU... H E ME Lİ... M HE Y AH GE... L GE... L İ... T

ME E DA EY LEVE FA AN SÜ RE

LİM SA FA GE... L GÜ ZE LİM -- GEL HEYCA NİM HEYCA NİM

HH VA ŞI FA SA... R MA GA GA YET...

LE SA NİL Dİ Dİ SEV... DAM AH GEL GEL...

İT ME E DA E EY LE VE FA VAY AH

SÜ RE LİM SA FA GEL GÜ ZE LİM GEL EY CA NİM

Lâ'î cân-bâhîsîn suâ bezinde ey şâh-emelîm
 Geçenem bûs-i lebinden emelîmelir emelîm
 Vâsifâ sarmâğa gayetle sarıldı sev düm
 Seren almar dîyeli ol gütâ-i âl inâ belîm

İstanbul Radyosunda nascent
 Dr. Hamit Hüsnü bey'e ait
 el yazısı defterden alınan
 kopya.

7.4.1972

Ömer Koral

No. 12/

Sevki tarab Yürük Semâi

Sultan Selim 作詩

Hân. Sâlis 作曲

編曲

Handwritten musical score for a song. The score is written on ten staves, each with a treble clef and a key signature of one flat (B-flat). The time signature is 6/8. The lyrics are written below the notes in a mix of Latin and Turkish characters. The lyrics are: AH GÖ... N LÜM Yİ NE BİR GON CE İ NA Zİ ZİK TENE DÜŞ DÜ AH TENE DÜŞ GE L MU Yİ Hİ YA NİM GEL TA ZE Cİ YA NİM AĞ YA RE A MA BEN NE Nİ GÖZ ME GEL BEN ÜZ ME EL İ LE GEZ ME A Fİ KİM JA NA RAH MEY LE BA NA VAY AH AH TENE DÜŞ DÜ HEY AH RUH JA JA Rİ Nİ BÜŞ ET ME GE RUH JA SAT BU LA MAI KEN

川島・常

信

Gönlüm yine bir gonce-i nazik-tene düştü
Bülbül gibi sevkile yolum gülsene düştü
Ruhsarını büsetmeğe ruhsat bulamazken
Gün hâl-i muğber-hevesim gerdene düştü

Muhterem hâzime

Sâheddin Heparide bulunmaz
Eski jaze bir dâltlerden geyen...
tammay 1913

葉

器

Gel mâ'mûlîyanım gel taze civanım
Gel ben üme, el ile gezmeye, ağyare aman
pandini gözme, zâikim sana rahmetle bana

iminkasal

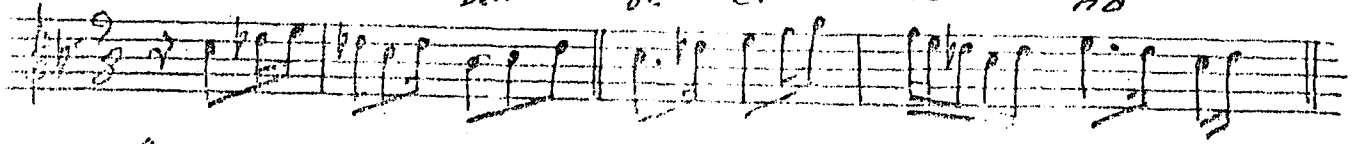
店

KOTOPHANESI

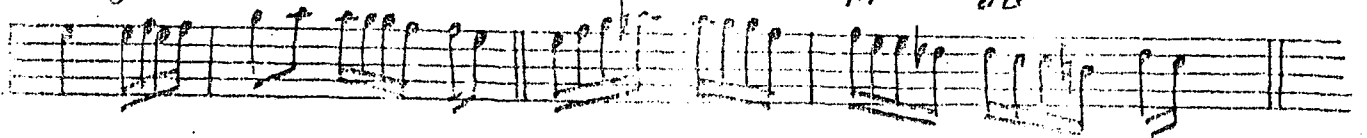
Akha k Ser ketar ap

selim salisin

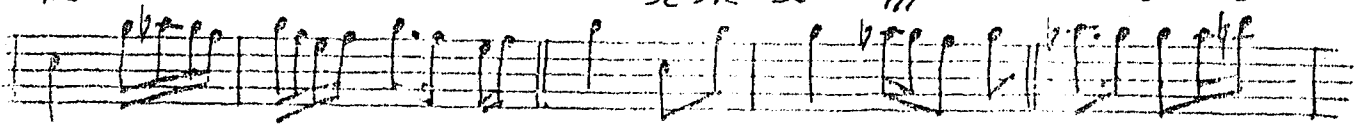
Ke PIL dum Ben bir ci va na



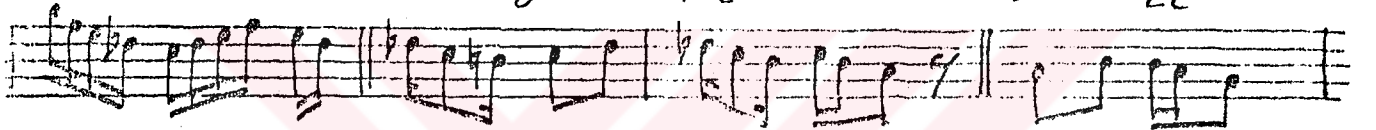
gülni ha L nev Fi do



na sa zil sam in ce me



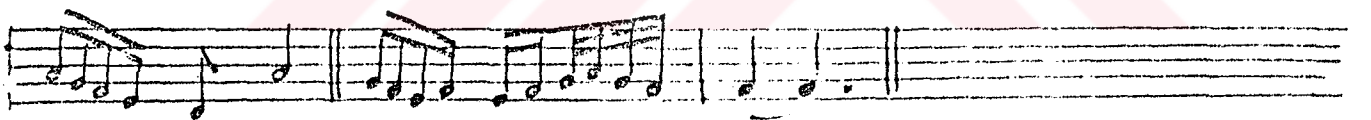
ya na gel et me cev su' ce



fa yi' su' re Lin zev Ke



sa fa yi



Ömer Koral

7-2-3

DEVİR-İ KEBİR

SUZİDİLÂRA PEŞREVİ

SULTAN ÜÇÜNCÜ SELİM HAN

2/8

2/4

(BİTİR)

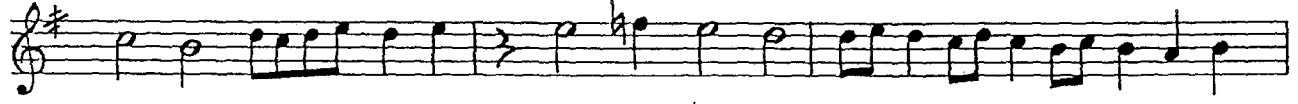
Not: Üçüncü haneden sonra, ikinci hanenin başına geçilecek.
İkinci hane teslimle beraber galinip peşrev tamamlanır.

Usûlü: Ağır Düyek

SÛZ-İ DİLÂRÂ PEŞREVİ

III. Selim

(J=112) Serhâne



➤

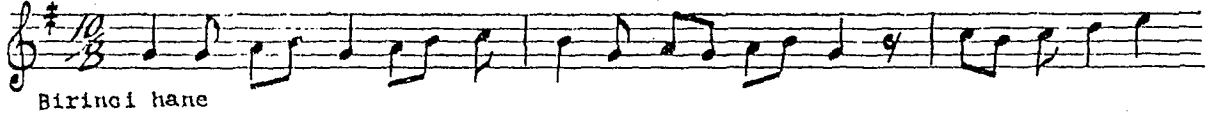


AKSAK SEMAİ

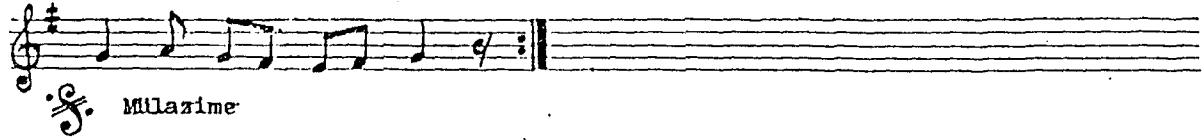
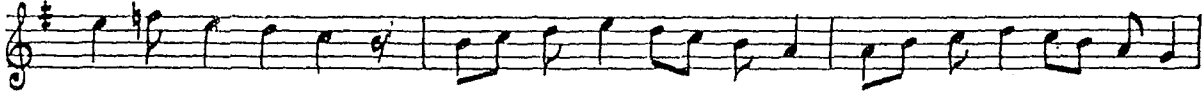
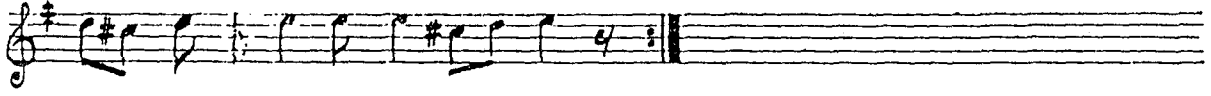
SUZİDİLÂRA SAZ SEMAİSİ

UÇUNCU SELİMİN

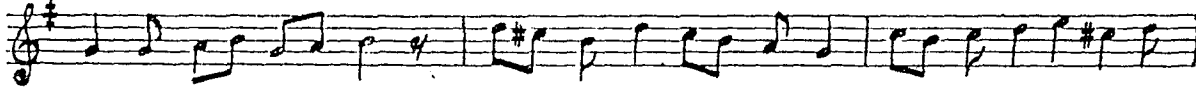
No:1



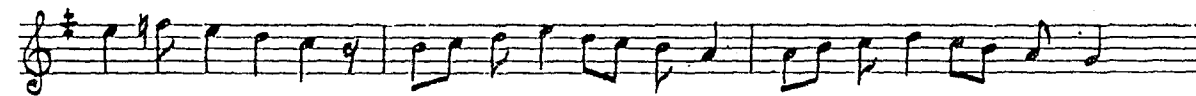
Birinci hane



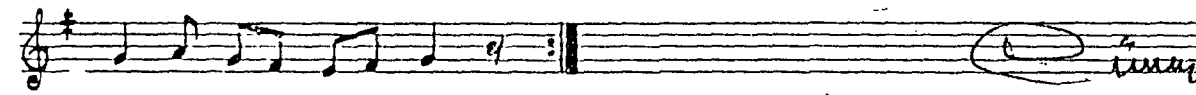
Milazime



İkinci Hane



Üçüncü Hane



Dördüncü Hane



Usûlü : Hafif

SÛZ-İ DİLÂRÂ BESTE

III. Selim

(d=48)

Çi- ni gi..... y- sū.....

.. su..... na.. ze..... n- ci.....

ri..... te..... se..... l- sū.....

.. l de..... de-di- le..... r (Saz....)

Be... li ya... rim.. be... li mi... ri....

.. m be-li şa... şa-hı me..... n a -

man a- ma... n a- ma... n a.....

.. h de..... de-di- ler..... r
de-ri- ke..... n

Ah.. go..... n- ca i..... lâ.....

.. li..... şe..... ke..... r ha.....

..... n- de- si- ne..... gü.....

.. l de..... ri- ke..... n

E.B.

Çin-i giysûsuna zencîr-i teşelsûl dediler
Döndüler sonra hatâdır deyû kâkûl dediler
Gonca-i lâî-i şeker handesine gül der iken
Yonılıp zâika sencâm-ı hevesmûl dediler

4/1

I

SUZ İ Dİ LERİ
(Murebba Raste)

Üçüncü Solim

Sarbayn (D. Kibir & Beşefan)

♩ = 40

Ah ke ma ni a . . . s ki ni
Ah hi ev vo . . . l me . . . n zi li

ge . . . k mo . . . k o gu hu . . . n hay
ti ri co fa si pu

li li mi . . . s ki mi . . .
te to i di l mi . . .

Ah oc ni . . . n ya lā jule lel lel

lel lel lel lel va . . . y o gu hu . . . n ha
cc fa si . . . n pu

li li mi . . . s ki di . . . l mi . . . s

Ah ni zeh ü zü ro fili gu

li . . . n a mo di ro

fi ti . . . n de . . . n n la . . . n

Handwritten signature/initials

4/2

(2)

No:4

İstanbul Radyosu
Kütüphanesi

S U Z İ D İ L A R A (Devam)
(Kurabba beste)

Zarboyn

Üçüncü Solist

di Ah da nam ya

la yele lollol lollol lollol lollol li

vay a me dü Ref tin de den

an lan dı

Keman-ı aşkını çekmek o şuhun hayli müşkülmiş
Ki evvel menzil-i tîr-i oefası pûto-i dilmîş
Nizam üzre fusulün amed ü reftinden anladî
kişi matluba irmek sabrîyle hor gâh kabilmîş...

Pöte = Nisan tahtası

Fusöl : Fasıllar, bölükler, kısımlar (Fasıl'ın ço.)

Âmed ü reft = Gelip gitme

A gönül katramıyız

Ağır Sema, i

SUZİDİLÂRÂ SEMA, i

ÜÇÜNCÜ SELİM

(J=80) 8.

10/4 5/4

A GÖ..NÜ.....L KAT.....RA..MI..YI.....Z KA..
YÜ..ZE ÇIK.....SUN.....DA HI..YA.....BA..
KUR Sİ A.....Yİ.....NE..Mİ..Zİ.....HA..

..Rİ PE NA.....H E.....Y.....LE.....YELİ.....M VA...Y
..NE Şİ..NA.....H E.....Y.....LE.....YELİ.....M VA...Y
..LE.....İ MA.....H E.....Y.....LE.....YELİ.....M VA...Y

TA NA..Dİ.....R TE NEN.....Nİ TE...NE....N.....Nİ TE NE.....N

TENE..NE.....N TE..NE...HEN TENE NEN Dİ..R TE...NE.....N

A.....HA.....MA...N A.....H

EY..LE.YE.....Lİ....M VA....Y HEY CA...NİM Lİ....M VA....Y

HEY CA...NİM Sİ NE YE BA.....Rİ HA..YA....

.....Lİ.....N CE.....KE Lİ.....M Dİ.....Lİ DA.....Rİ.....

... Nİ VA...Y TA.NA..DI... R TE..NEN... Nİ TE...NE...N..

... Nİ TE...NE...N TENE... N TE NE..NEN TENE NENDİ..R

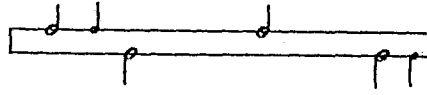
DİR TE...NE...N A... H A... MA...N

A... H Dİ..Lİ..DA... RI...N VA...Y HEY...CA...NİM

ESKİ BAŞAR

A GÖNÜL KATRAMIYIZ KARI PEŖAH EYLEYELİM
 YÜZE ÇIK ŞUNDA HÂBÂBÂNE SİNÂH EYLEYELİM
 SİNEYE BÂRİ HÂYÂLİN ÇEKELİM DİLDÂRİN
 KURSI ÂYİNEMİZİ HÂLEİ MÂH EYLEYELİM
 TANADIR TENEN Nİ TENEN Nİ TENEN TENE NEN
 TENE NEN TENE NENDİR DİR TENEN AH AMAN
 AH EYLEYELİM

Ağır aksak ikaz



Ko'r = Deniz, koyu gibi yerlerin dibini, en derin yeri
 Penah = Sığınacak yer (sığınma)
 Habâb-Habâbe = Kabarcık "su yümürletisi"
 Sînâh = Suda yürme

Ah A bÜ tã bi le bu şep ha ne me oã na
 na nan ge li yor vay
 I II
 I II
 el a man ey yü zü ma him
 süy le ne dir be nim gü na him -- SAZ --
 I riş miştir kük le re a him
 I II
 Him -- SAZ -- Fer yad i de rim
 şek va i de rim -- SAZ -- sen den ba la
 ya --SAZ-- a man a man a man ah
 ge li yar vay --SAZ-- ah perçe mi zi ve
 ri du şı ni ge hi a a a
 I II
 fe ti huş vay fe ti huş vay --SAZ--
 ah ela man ey yü zü ma him söylenedir benim gü na him-BAZ--

Ağır Düyek

Sûzâdilârâ Ayyin-î

Sultan Üçüncü Selim
Han.

Hey . . . yâr dil be ri vü . . .
Hey . . . yâr kâ ri kâ ri . . .
Bî . . . mî ti cün es . . . tâ . . . ri . . .
mas ti cün o yâr . . .
mest, . . . Hey . . . yâr . . .
mest . . . Hey . . . yâr . . .
Hey . . . dost . . . yâr pi . . . ri . . .
men . . . yâr pi . . .
men . . . Hey . . . yâr . . .
Neu be ti . . . köh ne fû ru şân . . .
der . . . gü zêst . . .
Hey . . . yâr hey dost . . . yâr pi . . . ri . . .
men . . . Hey . . . yâr . . .
Neu fû ru şâ . . . ni . . . mü in bā . . .
zâ . . . ri . . . mest . . .
Hey . . . yâr . . . Hey . . . dost . . .

yər pl ri men
 se mā ă ră mi că . ni ă si
 ka nest
 ke si da nea ki o ră că
 nū că nest
 hu uū ă ha. ka i kân. der . se mā
 ănd he mi Ker den du kâ be der
 me ya nest
 in ăș ki ke mā les tū ke mā les tū ke māl
 vin . ăk lū ha ya les tū ha ya les tū ha yâl Ah
 di da ri ce mǎ les tū ce mǎ les tū ce mǎl Ah
 nū . res tū vi ă les . tū vi ă les tū vi ăl Ah

Çün .. ben de ne i ni da yı şa hi - mi .. zen .. ah

ti .. ri .. na za ran . çü nan ki ta hi .. mi .. zen .. Ah

çü .. ez ho du gay ri hûd mü sel lem - kes .. ti Ah

Bi .. hûd . bi ni şin . Kû sı i lâ hi .. mi .. zen .. Ah

Hey hey hey hey hey hey . hey dost

dost lî sân me ded gufrân me ded

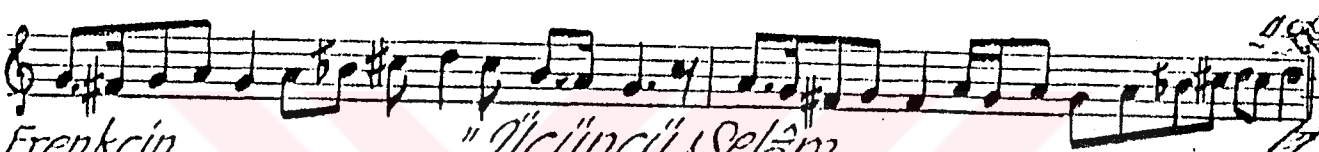
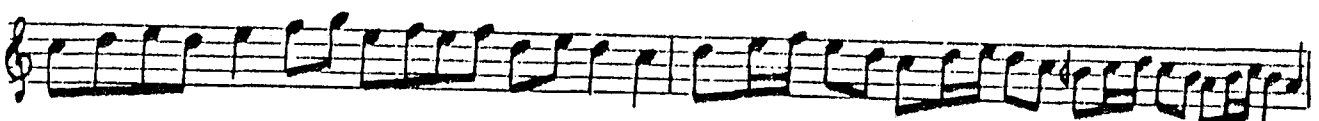
Yâr Berennûm .. yâr yaryâr - ya ri men

Erfer

"İkinci Selâm."

5.

AH... Sul ta... ni... me ni...
Sul ta... ni... me ni...
ni... en der et di... ul can...
can... i ma ni... meni...
AH... der men bi... de mi...
ni... men zin de... se vem...
vem... yek can... ci... se ved...
ved... Sa ca ni me ni...
AH... i ma ni me ni...
"Eğriyim"



Frenkcin "Üçüncü Selâm"



Mut Kıs : : rı bā es rā
Kıs : : Ha yi cān



ri fe Ma za ra Ah Bâz qu
Ah Bâz Bâz qu



Mah ze ni in nā



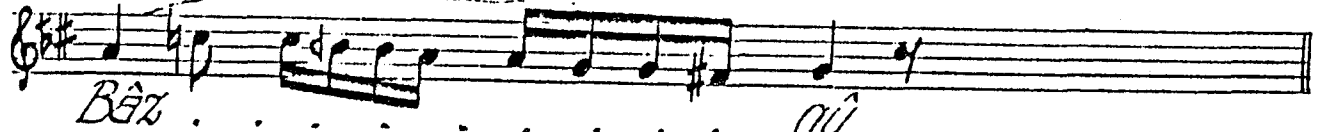
fe tāli nā AH Ber nū şā



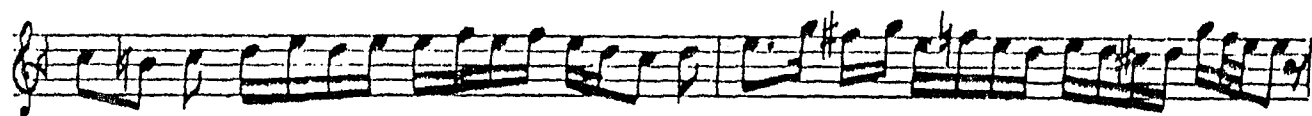
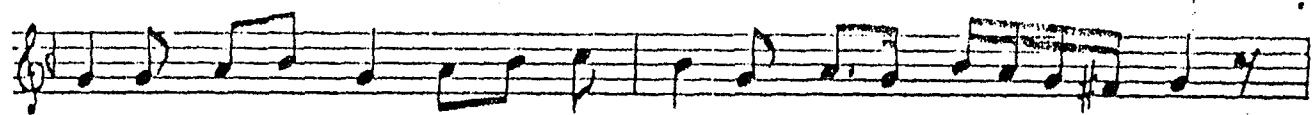
Sir : : rı cā ni



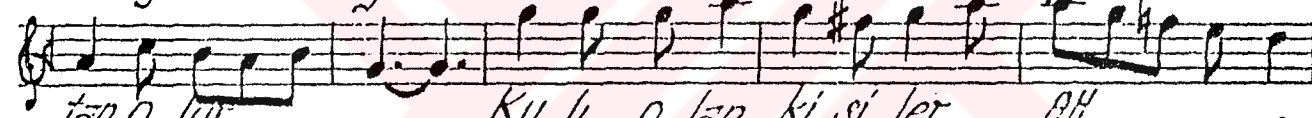
Mus : : tā fa rā



Bâz qu



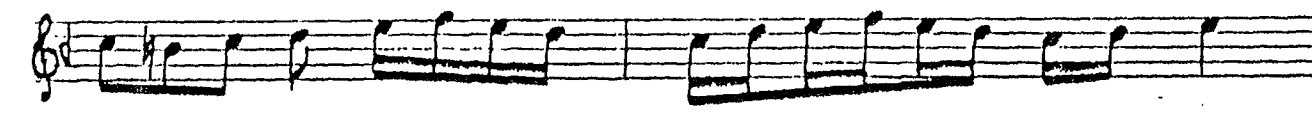
Ey ki he zar a fe rin - AH - - - bu ni ce sul
Her ki bu gün ve le de AH i na nu ben



tan o lur - - - Ku lu o lan ki si ler - AH - - -
yüz sü re yok sul i se bay o lur AH



Hıs re vü ha kan o lur a man hıs re vü ha kan o lur - - -
Bay i se sul tan o lur a man bay i se sul tan o lur - - -
Terenmiş..



Kā ri ne o'a tem cūp in
lā fi ze nem lā fī lōf



Kā ri ye hi Kā tem ost
tem net

Cả nữ đi lom sa ki nest cùn ki đi li cả nem ost
Ka fi le em ey me nest. Ka fi le sa là rem ost
Hiz ki im tu zi ci hân a nu mât zuhie vô mchô đên i sa
Cả nữ ci hân sa ki i nu mât nu mât
đi i mât búi búi li can Mât qũ lis ta nu mât
AH qũ ze lin ađ ki na ha là ti na . . a man yân đi yũ rek
ađ ha ta ta ti na . . . AH and i ce yim gũy ti qũ zel
Seu me yim . . . AH Tân ri ye vũ Tân ri nũn a ha ti na
Ey
Ka si fi es ta ri nu dâ Merv là . . na sul tã ni fe na
Sa tu be ka Merv . . là . . . nã ađk it me de dũr

haz re ti ne boy le hi tab ... mev la yi gu ru

hi ev li ya Mev la .. na mev la yi gu ru

hi ev li ya Mev la .. na *Dördüncü Selâm*

Eufor
AH ... sul ta ... mi ... me mi

sul ta ... mi ... me mi

mi ... en der AH di ... li can

can ... i me mi ... me mi

AH ... der men bi ... de mi

mi ... men zin de ... se vem

vem ... yek can ci ... se ved

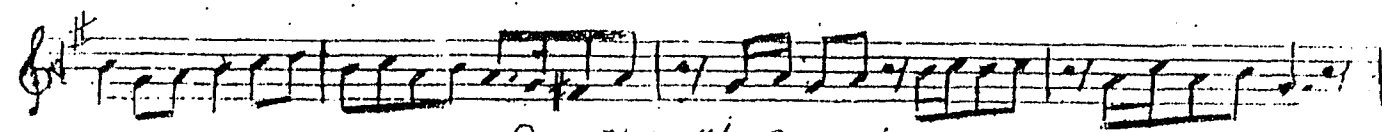
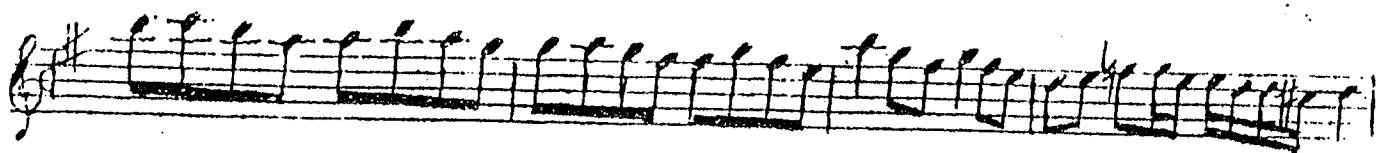
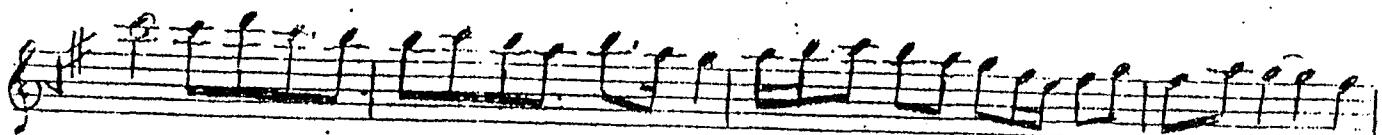
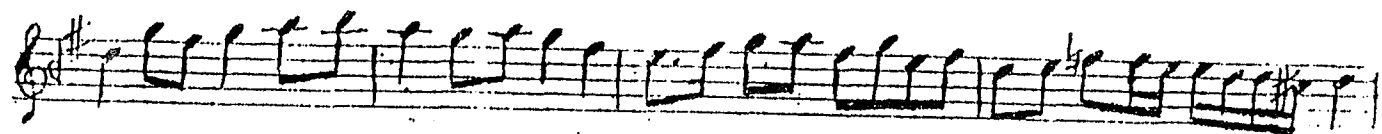
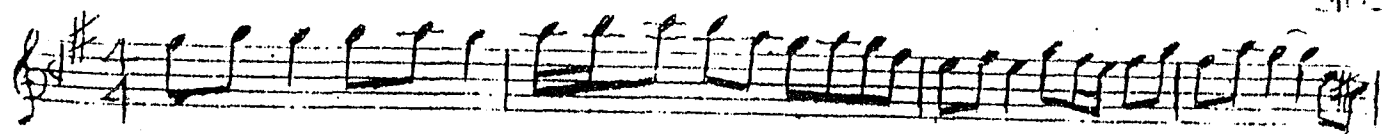
ved ... Sa ca mi ... me mi

AH ... i ma ... mi ... me mi

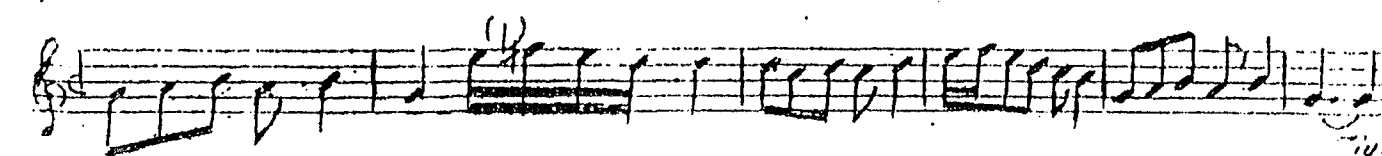
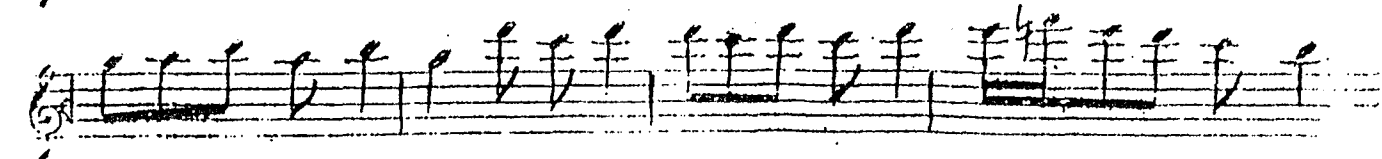
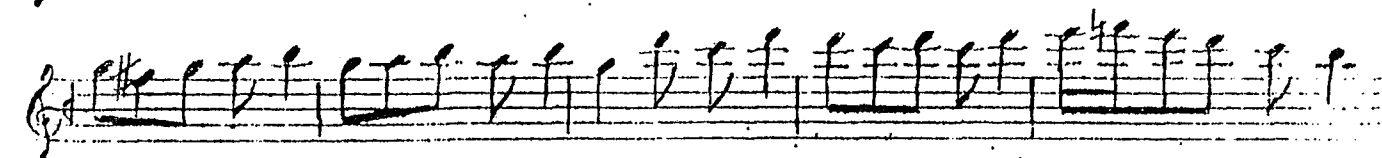
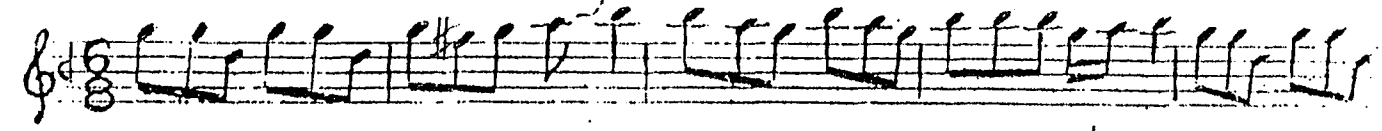
211
7.12

"Son l'espreu."

40.



"Son Yörük Semai."



41.

Yürüksema.i

(J = 104)

Abütabile bu şeb

SUZİDİLÂRÂ SEMAİ

ÜÇÜNCÜ SELİM

AHI A BÜ TA Bİ LE BU SEB HA NE ME CA NA
AHİ HAL VE Tİ ÜL FE TE BİR SEMİ ŞE Bİ S TA
AHİ Dİ Lİ ŞEV DA ZE DE YE SİL Sİ LE CU N BA

NA TA BA GE Lİ YO R
GE Lİ YO R
GE Lİ YO R

VA VA VA A H EL A MAN EY YU

ZÜ MA HI MI SÖYLE NE Dİ R BE Nİ M

GÜ NA HI M (SAZ) İ Rİ S Mİ SDİ R GÖ K LE

RE A HI M HIM SAZ FER YA Dİ DE

Rİ M ŞEK VA İ DE RİM (SAZ)

SEN DE N BÂ LÂ YA SAZ A MA N A MA N

A MA N A HI GE Lİ YO R VAY SAZ

AHI PERCEMİ Zİ...VE.....Rİ DU.....Şİ Nİ...GE...Hİ

A A AFE

...Tİ HU SU VAY FE...Tİ HU...Ş

VAY SAZ... AH EL A MAN EY YÜ.....ZÜ MA...HI.....

M SÖYLE NE...Dİ...R BE Nİ.....M GÜ..NA.....HI..M (SAZ...)

ABÜ TABİLE BU ŞEB HANEME CANAN GELİYOR
 HALVETİ ÜLFETE BİR ŞEM, İ ŞEBİSTAN GELİYOR
 PERCEMİ ZİVERİ DUŞU NİGEHİ AFETİ HÜŞ
 DİLİ SEVDAZEDEYE SİLSİLE CUNBAN GELİYOR
 AH ELAMAN EY YÜZÜ MAHİM SÖYLE NEDİR BENİM ^{beren nüz}
 GÜNAHİM İRİŞMİŞDİR GÖKLERE AHİM FERYADEDERİM
 ŞEKVAEDERİM SENDEN BÂLAYA AMAN AMAN AMAN AH GELİYOR

ZEKİ BAŞAR

DÜM DÜM DÜM DÜM

ÇEK ÇEK ÇEK ÇEK ÇEK ÇEK

YÜRÜKSEMAİİKAI

No: 6

İstanbul Radyosu
Kütüphanesi

S U Z İ D İ L Ğ Ğ
(Gülşende yine meolis..)

Ağır Aksak Semai

Sultan Selim-i Salis

Gül şen de yi ne meo
li si rin da ne do nan
sin ah o a nân ey
Gül dev ri dir el de
mayı gül gû ne do nan
sin ah o a nân ey
sin ah o a nân ey Bir zevk
i de lim o a mi oğ min
ağ zi su lan sin ah
o a nân ey Ol gon o a i ger

6
No: 6(b)

(2)

İstanbul Radyosu
Kütüphanesi

S U Z İ D İ L A R A (Devam)
(Gülşende yine meclis..)

Ağır Akad Sema

Sultan Selim-i Salis

mes tisa bah ol
du u yan sin ah canmey
A yi ne i mül gül yü zünü
gör günü ten
sin ah canmey (SON)

Gülşende yine meclis rindâne donansın
Gül devridir olde mey-i gülgüne dolansın
Bir zevk idolim oân-i Câmî'nin ağzı sulansın
Ol genç-e sermest-i sabah oldu uyansın
Ayine-i mül gül yüzünü görsün utansın...

Olduk bu gise biz bize ney mey ile domsan
Mey dordime mahrem idi ney ahima homcaz
Portev idolim bülbül ile nâğmeye ağcaz
Ol genç-e sermest-i sabah oldu uyansın
Ayine-i mül gül yüzünü görsün utansın...

Bu şarke bazı kaynaklarda
II. Mahmut'a ait görülmektedir..

3.

Hicaz pegrevinin devam

III. Schim

(2)

Handwritten musical score for Hicaz pegrevinin devam, III. Schim (2). The score consists of 10 staves of music in G major (one sharp) and 10/8 time. The notation includes various note values, rests, and bar lines. A large red 'X' watermark is visible across the middle of the page. The score ends with a double bar line and a fermata on the final note of the 10th staff.

Handwritten signature and flourish.

H I C A Z S A Z S E M A I S I 3 Unou Selim

A handwritten musical score on ten staves, all in treble clef with a key signature of one sharp (F#). The notation includes various rhythmic values such as eighth, sixteenth, and thirty-second notes, as well as rests and bar lines. The score is divided into four measures, each indicated by a large number (1, 2, 3, 4) on the left margin. Measure 1 spans the first two staves, measure 2 spans the next two, measure 3 spans the next two, and measure 4 spans the final two. The notation is dense and characteristic of traditional Turkish Sema music. A large, faint red watermark is visible across the center of the page.

imk

arsuli Düğün

İstem baselik parkı

Şehimi salis Hazretleri

14/383

Handwritten musical score for a song. The lyrics are written below the notes. The score is written on ten staves. The lyrics are:

baş tah al dum a mar d man
del ber sa na
min net mi dir e fen
u mar sen den e fen
cer rin ba na
ay ter cer it
din sill ta num ca num yar a man
a man it me ce fa

Abimeler aldum dilces sanâ

Abimeler cer rin banâ

ay ter cer it din sulatanum

ay ar aman aman it me ce fa

amar senden bu dil vefâ

Aman aman a sulatanum

gande bu dili suzanum

İmaret kul gel a câmus

Nakarat

S. Varg

Uzun

Nasir

S. H. H.

RECEIVED
T. M.
TASNIF HEYETİ
al No.

MUHAYYERSÜNBÜLE

(Ey Gonca-i Nazik Tenim..)

Güfte: Vâsîf

Uğurîl Selim

Düyek

♩ = 100

Ey gon ca i na zik tenim ey
sen sin be ni m ş u hi ş e
ni m sen sin be nim ş u
hi ş e nim Ma dem ki ben ef
ken de nim a man a man Gön lüm se ni - - - - - N
İR sen be nim a ra mı ca
nim sin be nim

İsmail Hakkı

Ey gonca-i nazik tenim
Sensin benim şüh-i şenim
Madenki ben efkendenim
Gönlüm senindir sen benim
Âramı cânımsın ~~sen~~ benim..

4/ Aksak

ŞEVRKEZZA ŞARKI

Üçüncü Sultan Selim Han.

Ey ser vi gül..... zâ rı ve fa....

... ni ğin et din..... bi..... ze ce

fa... a man a man bi..... ze ce fa... a man a man

U nu tul du..... hayâl ol du.....

et di ği niz..... cev..... ku sa

fa a man a man Gel ğil ze lim.....

zevk e de lim..... et me na...

cev..... rıl ce fa

(Aranağme)

2

Ey servi gül zâ rı zâ rı ni ğin ettin bize cefa
Unutuldu hayâl oldu ettiğimiz zevk-i sefa
Gel şüzelim zevk edelim etme bana cevri-
cefa.



USULÜ
Aksak

ŞEHNAZ ŞARKI.

UÇUNCU SELİMİN

Bir nev oi va na dil müp te
la dır hem va re ka
rı oev rü ce fa
dır -- SAZ -- dır -- SAZ --
Gel gel gel
gel ah
ah ah
bir dil rü ba dır -- SAZ --
Kodası
I
II
M.S.

Hemvâre

Bir nevcivana dil mübteladır
Her hal-ü kârı cev-r-ü cefadır
Ölsem yoluna cânım fedadır
Nazik tabiat bir dil-rübadır

Ömer Faruk

İstanbul Radyosu
Kütüphanesi

B U S E L İ K
(Bir pür cefa..)

Aksak

III. Selim

Birpür ce fa hoş dilber dir müp te lâ yım
Yalvardık ça i nad e der in saf ey le
hay gay lı dan dir ri ye ter -S a s -
- El bet gönül ar zu ey ler gül ya na ğı
U ze ri ne pek va ra mam kor ka rım ki
her ka şeb ter dir -Saz- Gürebilsem
ka çar gi der se vobil sem yar yar a man a man
gül ya na ğı her şeb ter dir

Bir pür cefa hoş dilberdir
Müptelâyım haylı demdir
Elbet gönül arzu eyler
Gül yanağı her şebterdir..

Yalvardıkça inad eder
İnsaf eyile gayrı yeter
Üzerine pek varamam
Korkarım ki kaçar gider...

Gürebilsem sevobilsem
Gül yanağı her şebterdir...

 İsmail Hakkı Koral

**5.5. SULTAN II. MAHMUD TARAFINDAN BESTELENMİŞ
ESERLER**

Beyâti şarkı	Ağır Aksak Semâî
Acem Bûselik şarkı	Aksak
Hisar Bûselik şarkı	Aksak
Eviç Bûselik şarkı	Aksak
Mâhur Bûselik şarkı	Düyek
Şedaraban şarkı	Orta Aksak
Hicaz şarkı	Ağır Aksak
Hicaz kalender	Aksak
Sûz-i dilârâ şarkı	Aksak
Ferahfezâ şarkı	Düyek
İlk marş	Sofyan

Begâti Şarkı

Sultan Mahmud
(Refik Ferozan dan)

Uslul: Ağıraksaksamâi

(♩ = 60)

Handwritten musical score for the song "Begâti Şarkı". The score is written on ten staves, each with a treble clef and a key signature of one flat (B-flat). The tempo is marked as "Ağıraksaksamâi" and the time signature is "10/4". The lyrics are written below the notes in Turkish. The score includes various musical notations such as notes, rests, and dynamic markings like "f" (forte) and "p" (piano). The lyrics are: "EY Sâh-e cihan eyleye Hak ömrünü efgün / Hem düşmen-i bedhâkin ide neşkile mahzûn / Temekdesin erbab-ı dîl-i lutfile memnûn / Mes'ud ola şâhim sana bu sîr-i Hümayûn / Cânım bu donanmâya nola vîsse cihan pey / A'fâka sada uumede tamdur u kemân u ney / Bu sevkile gelmekde benim aklıma hey hey / Mes'ud ola şâhim sana bu sîr-i Hümayûn / Hayrette kalen beğmimi görseydi eger Cem / Dâvây-ı Kerem haddimidi eyleye hatem / Sâğende senin boy-ü-geddâ olmada hüsnem / Mes'ud ola şâhim sana bu sîr-i Hümayûn / Şükûke münevver bu cihâni deh-i devran / Seylâ gibi bu mâyine bin ola kurban / Bu mesnâğa hep bendelerin lele süyan / Mes'ud ola şâhim sana bu sîr-i Hümayûn 2.A."

EY Sâh-e cihan eyleye Hak ömrünü efgün
Hem düşmen-i bedhâkin ide neşkile mahzûn
Temekdesin erbab-ı dîl-i lutfile memnûn
Mes'ud ola şâhim sana bu sîr-i Hümayûn

2: Cânım bu donanmâya nola vîsse cihan pey
A'fâka sada uumede tamdur u kemân u ney
Bu sevkile gelmekde benim aklıma hey hey
Mes'ud ola şâhim sana bu sîr-i Hümayûn

3: Hayrette kalen beğmimi görseydi eger Cem
Dâvây-ı Kerem haddimidi eyleye hatem
Sâğende senin boy-ü-geddâ olmada hüsnem
Mes'ud ola şâhim sana bu sîr-i Hümayûn

4: Şükûke münevver bu cihâni deh-i devran
Seylâ gibi bu mâyine bin ola kurban
Bu mesnâğa hep bendelerin lele süyan
Mes'ud ola şâhim sana bu sîr-i Hümayûn 2.A.

Handwritten signature and date: "R. Ferozan" and "1911"

13/384

Acem huselik parku

Lalton Mahmu

usuli
tahoah

8

etk ey si ne sa fi la li mül

her dil be re ver mem gö

mül mül

bil bög le ey ruh sa re gül ah

Ey aigme säf-e läl-i mül

Her dilbere vermem gönül

Bil bög le ey ruh-sa-re gül

Her dilbere vermem gönül

Lanvaca beni üftaderim

Ben aşka avareyim

Tineah sana dildaderim

Her dilbere vermem gönül

Habüllerim rânâülümüdür

Bir desti bilmem gülmüdür

Bak aşkun bülbülmüdür

Her dilbere vermem gönül

10-12-956

Nuri Düzgün

S. Hym

W. Hym

D. Hym

1ST. KONSERVATUARI	
T. M.	
TABNIE HEYETI	
Cast No.	

Handwritten musical score for Sultan Mahmud II, featuring multiple staves of music with lyrics in Persian/Urdu script. The score includes various musical notations such as notes, rests, and bar lines. The lyrics are written in Persian/Urdu script, with some words appearing in English transliteration (e.g., "Sultan Mahmud II"). The score is divided into sections by large numbers (33, 7, 10) and includes a key signature change (from F major to D minor) indicated by a double sharp sign (D#) on the staff line.

33.

7.

10.

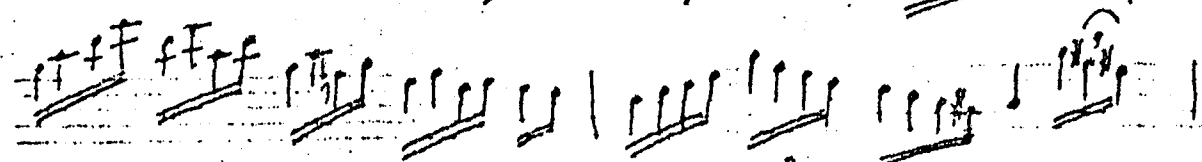
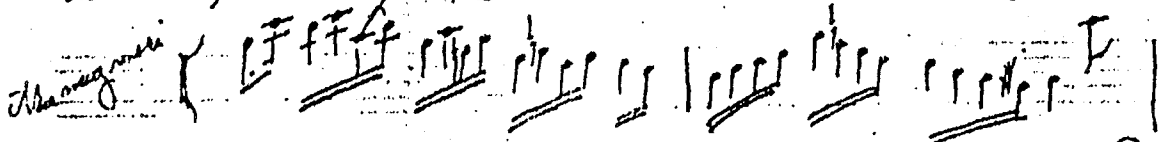
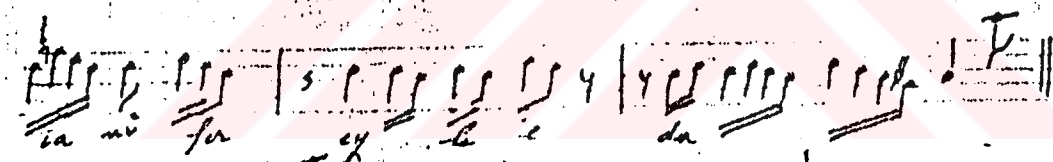
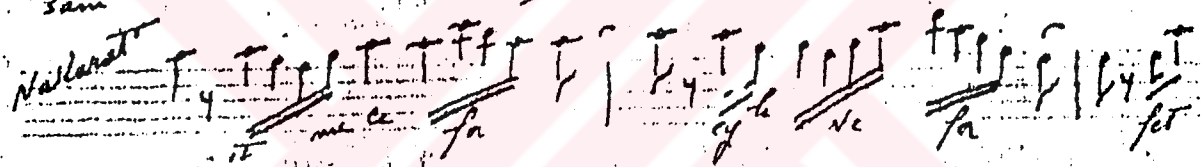
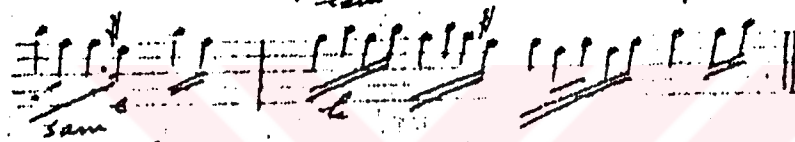
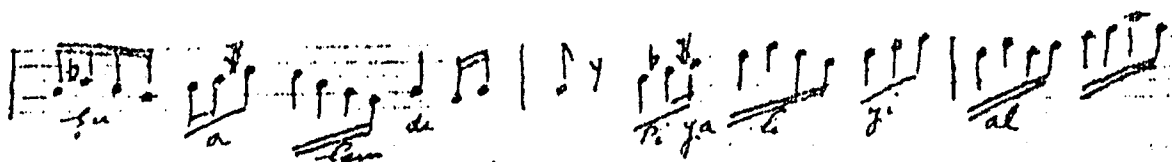
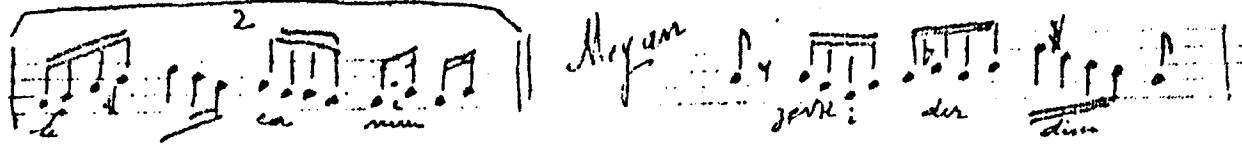
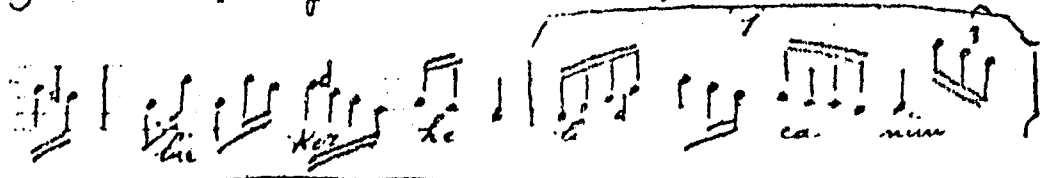
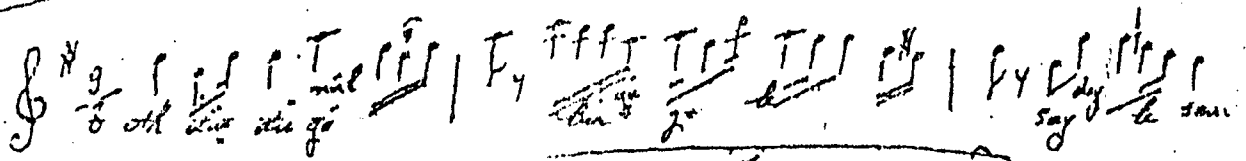
Handwritten lyrics in Persian/Urdu script are interspersed throughout the musical staves.

Amân by pîk-i nazârê
Gül-i şîrî edersin hânde
Dîlde hâlâ, sâkinîm dîlde
Nâvîk mîstî şîrî hânê

Altın 5

6. ve 7. Buzluk Sazka ANKARA 1930
— Sultan Mahmut'un

330



1
dışarı göynüne lûs güzale
sâz desîs em lûs gar heh
gâzîk ederdim lûs alemde
Piyaleyi alsam de
ilme cefa, oyle sofa
Fettanî fer, oyle eda

2
Ben Beşerim Sâkân. Kâs ma
şemi aşka de lîyâkına
qel meşdâna eda oyle
aşîkî ni lûs lûkâna

imzâ Kâs

3

Piyalezar güzel oynar
hic kalmadı lûsde kâs
Kâsîrîm lî Kuyucogîm
lûs mîren de den. vâs.

T. C.
İstanbul Belediyesi
Konservatuar Müdürlüğü
T.M. S. II61

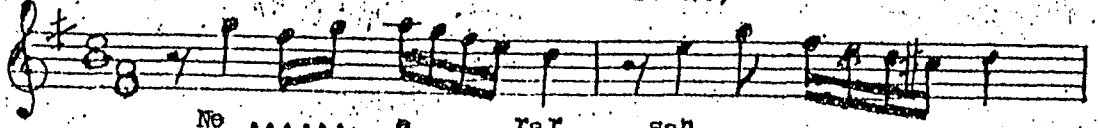
Bazı kaynaklarda Sultan III. Selim

Usûlü: Düyek

MAHUR ŞARKI
(No ararsan sende mevcut)

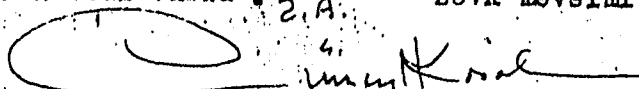
İkinci Sultan Mahmut ?

102



Zevk eyloson çok görmez el
Bu ânedok kırmadın tol
Olmaz şaha kimse engel
Zevk mevsimi etdi vürüd...

2. A.



Usul: Ontaaksak

(Günce) ma nen — di mek it — di gu — hur
 Ven di ce me — lin de — hi — ne — nür
 vee — hin gö — rüb git — di gu — ur
 Ol sam ga — mun — la bi — ku —
 — zen Gel meş ba — na
 as — lo fi — tin a — ma — na — man

Mânendi mek itdi guhur

Virdi cemâlin deşse mîn

Veçhîn görüb pîrâ pîrâ şerâ

Olsam gâmenla bihuzûr

Gelmez bîna asla fûrûr

2- sen böyle neveste iken

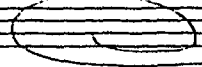
gülfîmde güderste iken

Gönüm sana beste iken

Olsam gâmenla bihuzûr

Gelmez bîna asla fûrûr

2.A



imzâ R. Fersandan



HİCAZ ŞARKI

USÛLÜ: AĞIR AKSAK "Söylemez miydim sana ey gül-izār ..

BESTE: SULTAN
II. MAHMU

Ah Söy le mez miy dīm sa na ey
gül i zar a man a man
Bak na sıl ol du mü zey yen
lâ le zar a ca nım
Nev nı ha lim e de lim geş
tü gü zar a man a man
Baş ka a lem dir bu zev kî
nev ba har oğuz

Söylemez miydim sana ey gül-izār
Bak nasıl oldu müzeyyen lâlezār
Nev-nihālīm edelim geşt ü güzār
Başka âlemdir bu zevk-î nev-bahār

Ömer Koral

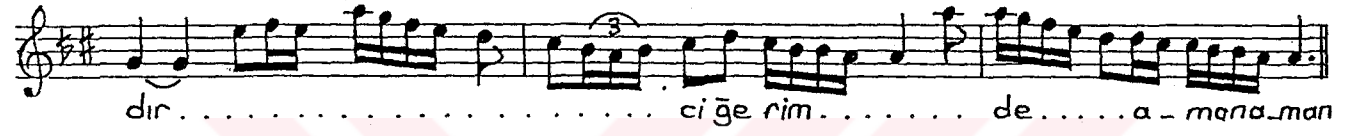
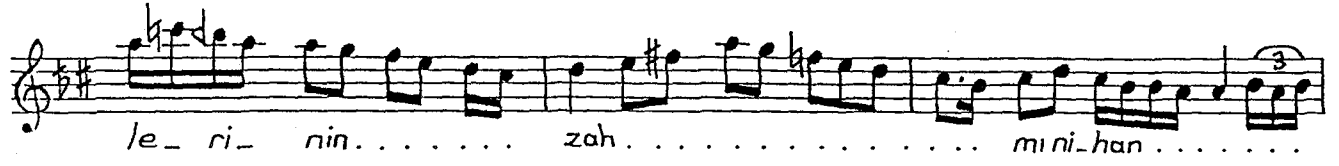
(Fâilâtün Fâilâtün Fâilün)

HICAZ KALENDER

Usûlü : Aksak

(Ebrûlerinin zahmı nihandır ciğerimde)

Güfte ve Beste
Sultan II. Mahmud



Serbest (Solo)

Ah..... ah..... Sevdâ-yı mu-hab-bet
e-si-yor şim-di se-rim-de..... Tak-dî-re ne
çâ..... re.....
Ah... bu da var..... mış.....
..... kade-rim..... de..... a- ma- na- man (Söz..
..) Tak-di..... re ne çâ..... re.....
Ah.. bu da var..... mış.....
..... kade-rim..... de..... a- ma- na- man

SON.
E.B.

Ebrûlerinin zahmı nihandır ciğerimde
Gül ruhlerinin handeleri çeşm-i terimde
Sevdâ-yı muhabbet esiyor şimdi serimde
Taktîre ne çâre bu da varmış kaderimde.

Nihâli kametin bir gülfidandır

aksak

Sultan II. Mahmut

AH Nİ HA Lİ KA ME TİN BİR GÜL Fİ
 DİR A CA NIM SE NİN ÜF TA
 DEĞA NIN BÜL BÜ LAN
 DIR A CA NIM CA NIM
 NİGA HİNA FETİ CA NÜ Cİ
 HAN DIR A CA NIM
 YAMANDIR ŞÖH RETİ HÜS NÜN
 YA MAN DIR A CA NİM
 CA NİM -A NAME- HA

AH NİHALİ KAMETİN BİR GÜLFİDANDIR ACANIM
 SENİN ÜFTEDEGANIN BÜLBÜLANDIR ACANIM
 NİGAHIN AFETİ CANÜCİHANDIR ACANIM
 YAMANDIR ŞÖHRETİ HÜSNÜN YAMANDIR ACANIM

Bu şarke bazı kaynaklarda
III. Selim'in görüldüğü.

ünvâz K. osel

3121

Usul:
(Düyek)

Ferahfeza Şarkı

Sultan Mahmud
(Rifik Fırsandan)

43.

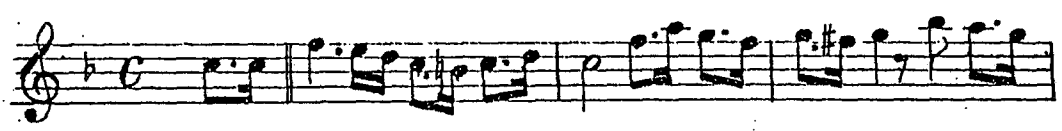
Handwritten musical notation in staff notation, featuring a treble clef and a 4/4 time signature. The melody is written in a single staff with various notes, rests, and accidentals. The lyrics are written below the staff in a mix of Turkish and Persian script. The lyrics are: "Se v dim gi ne", "bi meh ve si", "yahr dim re hi mü", "Migan", "na ma bu ra", "de a te şe".

Ey bāğ-ı hüsni'n gūncesi
Bu gönli'nün eğlencesi
Budur meyān-ı in'cesi
Düsti' gönül vevdāsına

Z.A

Umy Kool

Sultan mülkünde olan her şeyin mülkiyeti
 saltanatın mülkiyeti, her şeyin mülkiyeti
 سلطان محمد خان فی عصر تبریز نظام جدیدی تنظیم سور قدری ایستادش



**5.6. SULTAN I. ABDÜLAZİZ TARAFINDAN BESTELENMİŞ
ESERLER**

Muhayyer şarkı
Şevkefzâ şarkı
Hicaz sirto

Devr-i hindi
Düyek
Nim sofyan



Muhammed kâinî şarkı

Bî huzurum

Devrihindi (♩ = 112)

Sultan Akix

Bi hu zu rum na le i mür gi di Li di
va ne den fark o lun maz 1 cis mi bi 2 ma
rım bo zul muş la ne den (SAZ... den (SAZ...
bun ça der dü mih ne te kat lan dı ğıma ya ne den
den (SAZ... Kodaya

Bİ HUZURUM NALEİ MÜRGİDİLİ DİVÂNE DEN
FARK OLUNMAZ CİSMİ Bİ NÂRİM BOZULMUŞ LÂ NEDEN
BUNCA DİRDÜ MİHNETE KATLANDIĞIM AYANEDEN
TERKİ CAN ETSEME KURTULSAM ŞU MİHNETHÂNE DEN

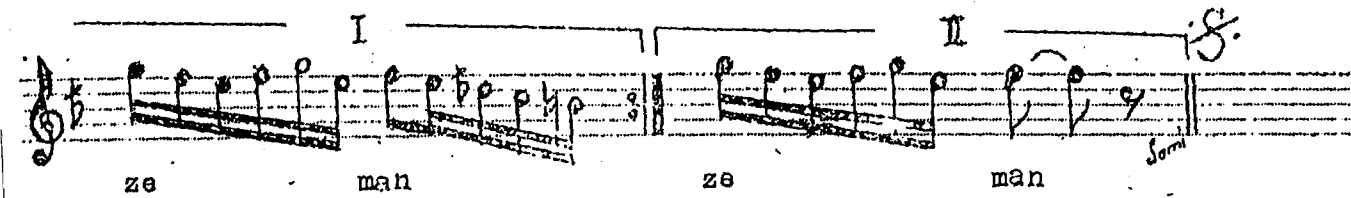
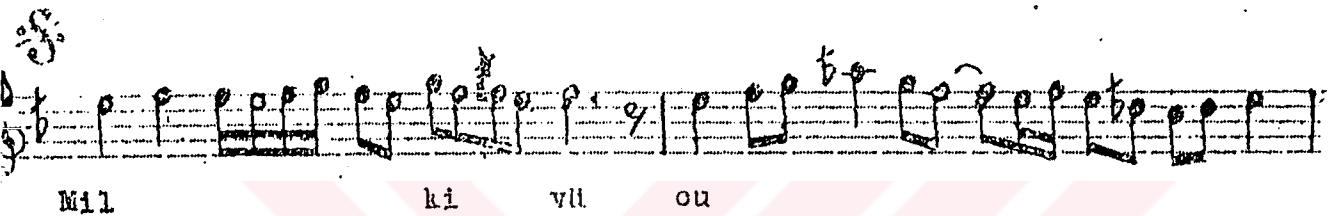
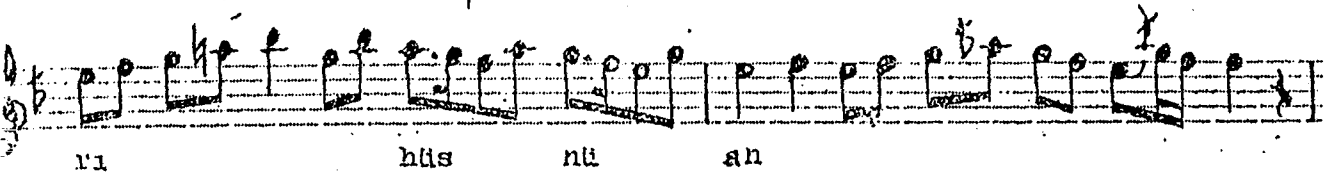
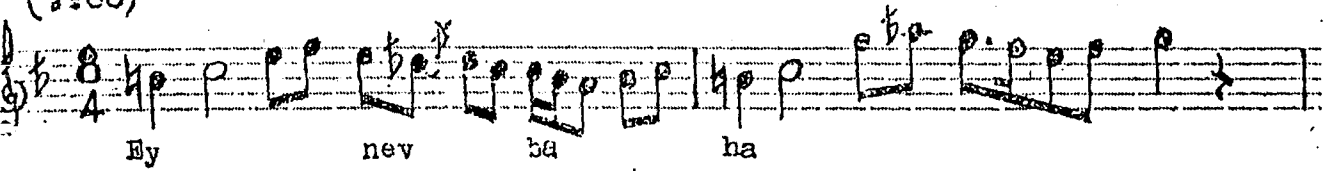
imzâ Kodal

Düyek

Ş E V K E F Z A
Şarkı

Sultan Abdulaziz

(♩=88)



Ok

Usluh:
Nim Sofyan

HICAZ SIRTÖ

Sultan Aziz

(♩ = 3/4)

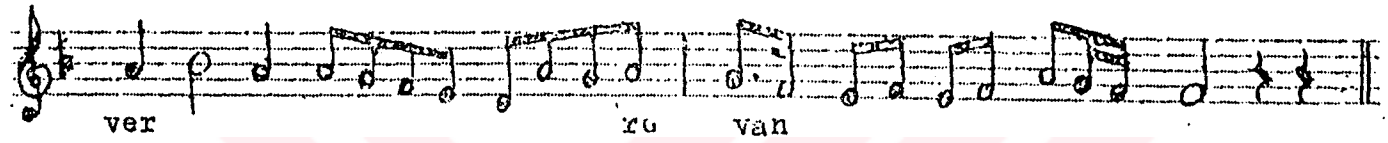
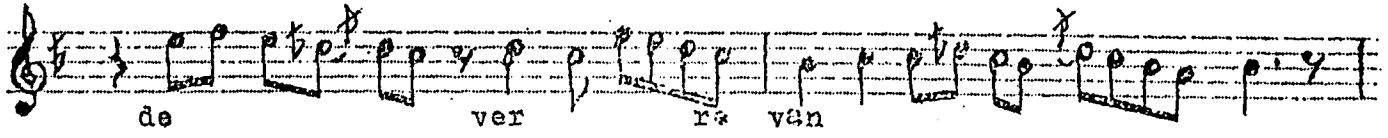
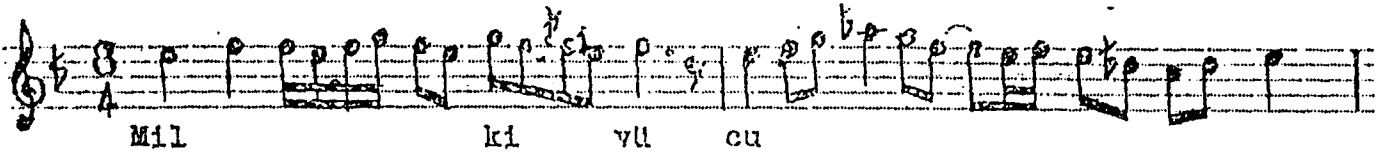
Handwritten musical score for Hicaz Sirtö, featuring a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a 3/4 time signature. The score consists of 11 staves of music, with various ornaments and accidentals. The final staff ends with a double bar line and a repeat sign. Below the final staff, there are two empty staves.

i. B. Konservatuarı
Mecidiyeköy No: 21
Hicaz Sirtö
İmza: İsmail Koral

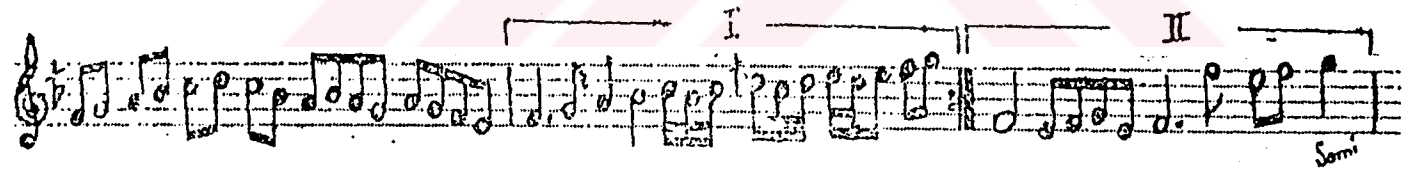
16/2

Şevkefza düyek şarkının devamı

Sultan Abdülaziz



(ARANAGME)



İY NEVEBHARİ HÜSNÜ AN
MİLZİ VÜCUDE VER REVAN
GÜLŞENDE GEE DE BİR ZEMAN
MİLZİ VÜCUDE VER REVAN

— *unm/K se* —

**5.7. SULTAN V. MURAD TARAFINDAN BESTELENMİŞ
ESERLER**

Polka



EK-1



**5.8. SULTAN VI. MEHMED TARAFINDAN BESTELENMİŞ
ESERLER**

Sûzidil şarkı

Ağır aksak



Luzi dil parku

Tulisan
altınca Mehmedin

2.

ruh
jerahsaki

4

ab fihi hü — l ya

de

ge ge — r a

h hen di si

gi

m di a ce — l ne — r

de

ge ge — r

say

ger gi dil be

mi sa fa

se — n

da

n de du — r a — h say

fihi meftu

num a ge — r le — r

de

ge ge — r say

Lahili exrim
kerimesinin yazdigi
notanın ayru du

Nari Durgun

Fihri hulyasi lü tün sende gezer
Kendisi pımdı aceli nerde gezer
Gergi dil bezmi safasından da dur
Tebasi meftunum a yerlerde gezer
Naharat
Kendisi pımdı aceli nerde gezer

SINE KEMANI

NUSR DURGUN

AFIAGANI

L. A.

() insiyat

**5.9. GEHVERİ SULTAN TARAFINDAN BESTELENMİŞ
ESERLER**

Sûz-i dil saz semâîsi

Hüzzam saz semâîsi

Beyâtî saz semâîsi

Mâhur saz semâîsi

Rast saz semâîsi

Rast şarkı

Aksak semâî

Aksak semâî

Aksak semâî

Aksak semâî

Aksak semâî

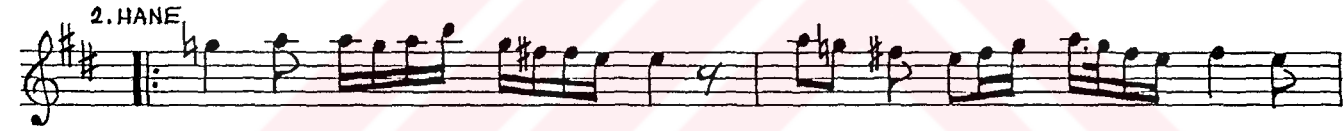
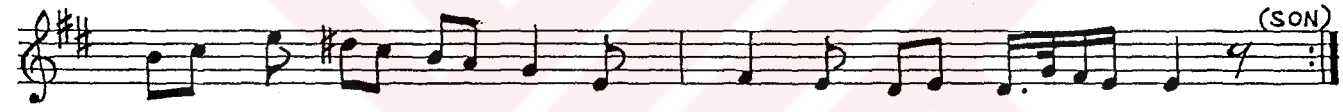
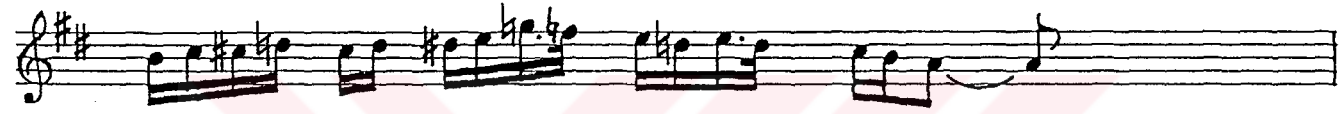
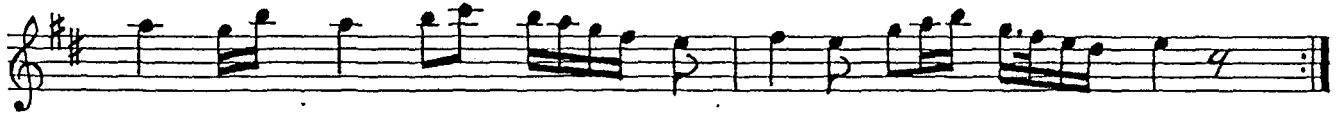
Sofyan



Aksak Semâî
1. HANE

SÛZ-İ DİL SAZ SEMÂİSİ

Gevherî Osmanoğlu



SÛZ-İ DİL SAZ SEMÂÎSİ (Devamı)

Nim Sofyan



İstanbul Radyosu

H U Z Z A M G A Z S E M A I S I
No: 9

Gevheri Osmanoğlu

(Bastecı'den alındı)

$N_0 = 9$

Ni 320-1966.

1.  No: 9 (Bostei'den al)
Nisri-1966

Handwritten musical notation for the first staff of 'The Rose Tree'. The key signature is one sharp (F#) and the time signature is 2/4. The melody consists of eighth and sixteenth notes, with a double bar line and repeat signs at the end. The notation is written in a cursive, handwritten style.

Handwritten musical notation for the first staff of the song. It begins with a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a common time signature (C). The melody is written on a five-line staff with various note values including eighth and sixteenth notes, and rests. The notation is in ink and appears to be a student's work.

Handwritten musical notation for the first staff of the song. It begins with a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a 4/4 time signature. The melody consists of the following notes: G4 (quarter), A4 (quarter), B4 (quarter), C5 (quarter), B4 (quarter), A4 (quarter), G4 (quarter), F#4 (quarter), E4 (quarter), D4 (half), C4 (half), B3 (quarter), A3 (quarter), G3 (quarter), F#3 (quarter), E3 (quarter), D3 (half), C3 (half). The staff ends with a double bar line and a repeat sign.

A handwritten musical score for a piece titled "Hane". The music is written on a single staff with a treble clef. It begins with a key signature of one sharp (F#) and a common time signature (C). The melody consists of several measures of eighth and sixteenth notes, some beamed together. There are some corrections or erasures visible in the first few measures. The handwriting is fluid and appears to be from a personal sketch or working draft.

Page 1. *Y. S. S. S. S.*

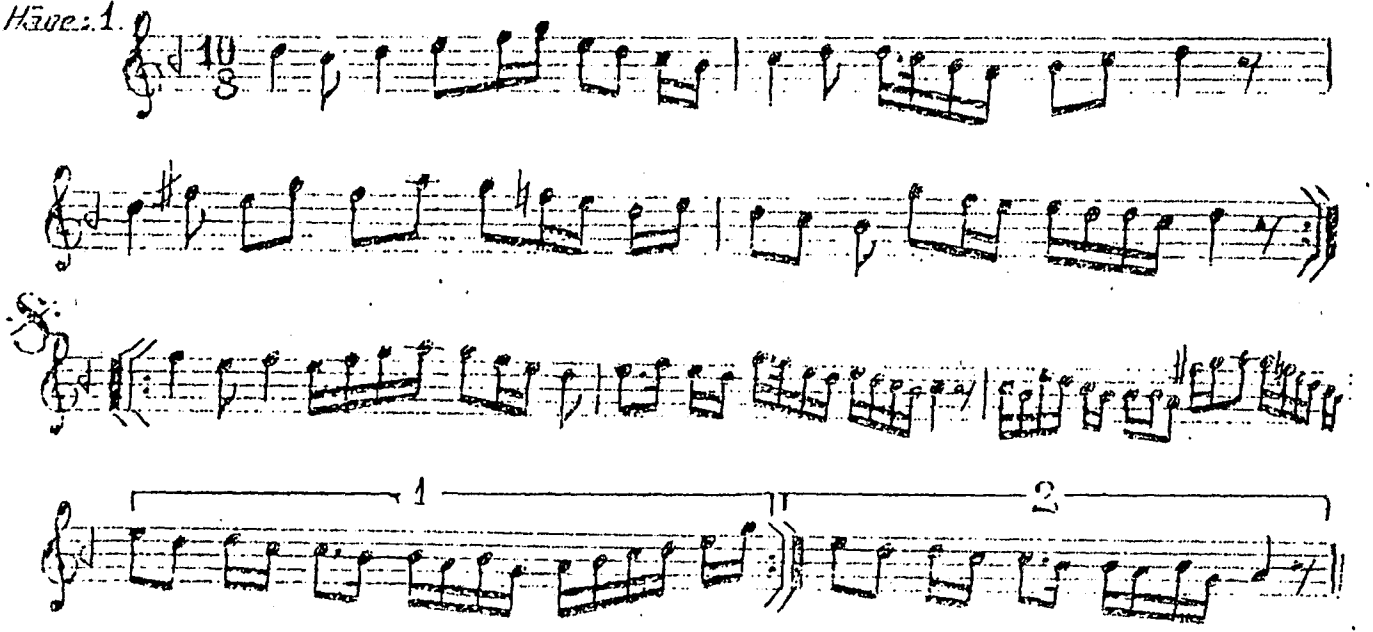
[illegible]

A single staff of handwritten musical notation in treble clef, key of D major (two sharps), and 2/4 time signature. The melody consists of eighth and quarter notes, ending with a triplet of eighth notes marked with a '3' over a slur.

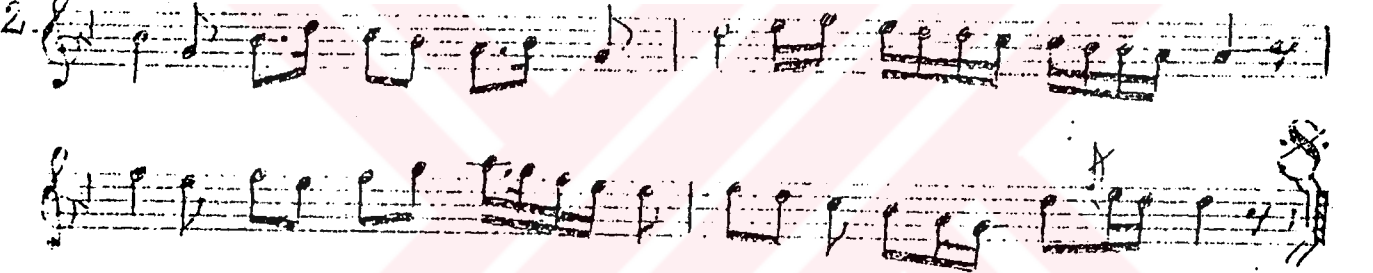
Handwritten musical notation for the piece "im Hofe". The notation is on a single staff with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The melody consists of eighth and sixteenth notes, with three triplets marked with a "3" and a slur. The piece ends with a double bar line and a repeat sign. The title "im Hofe" is written below the staff.

BEY Â T İ S A Z S E M Â İ S İ G vheri Osmano lu
Ocak-1966
Bestek rdan alınmıştır

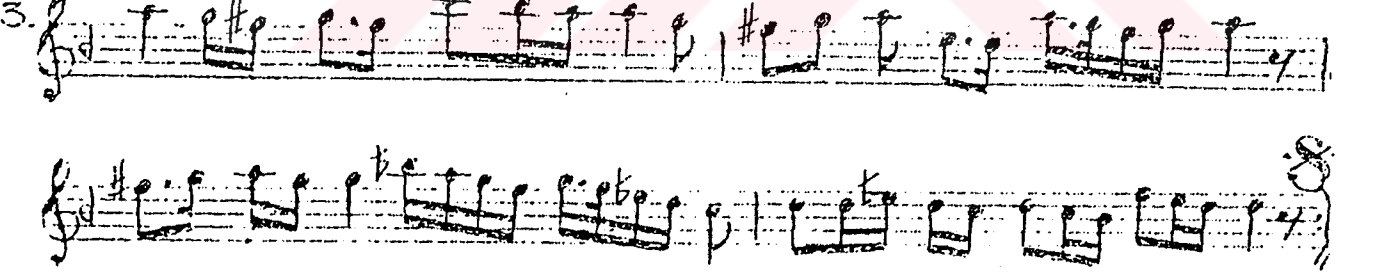
H ne: 1.



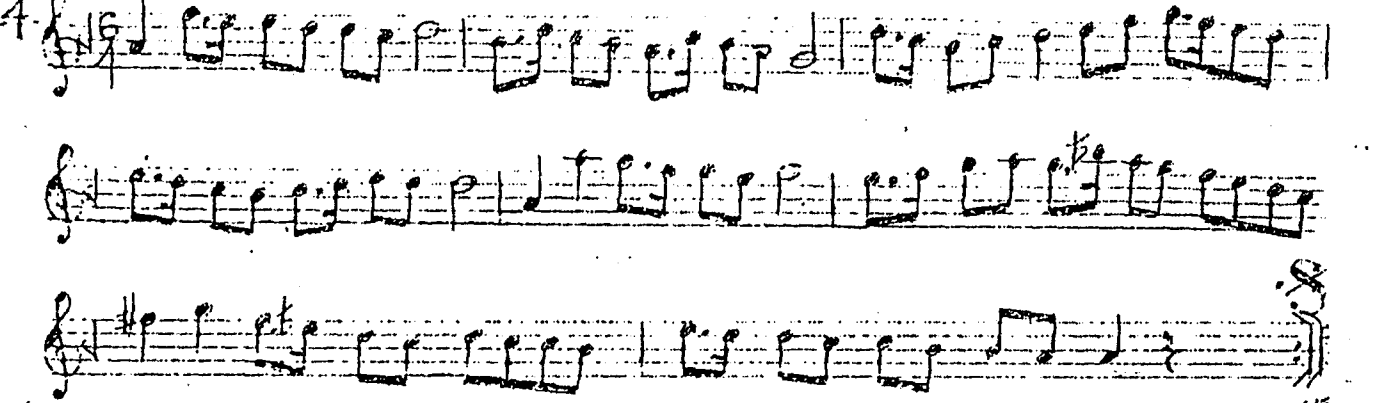
H ne: 2.



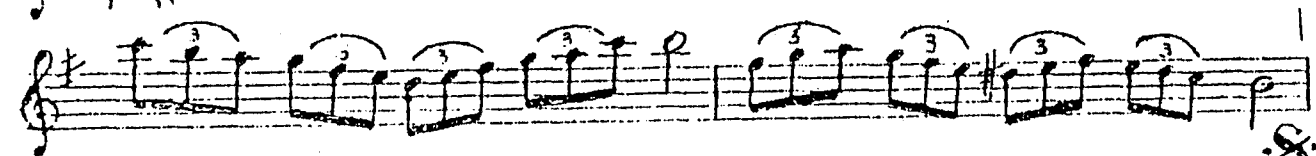
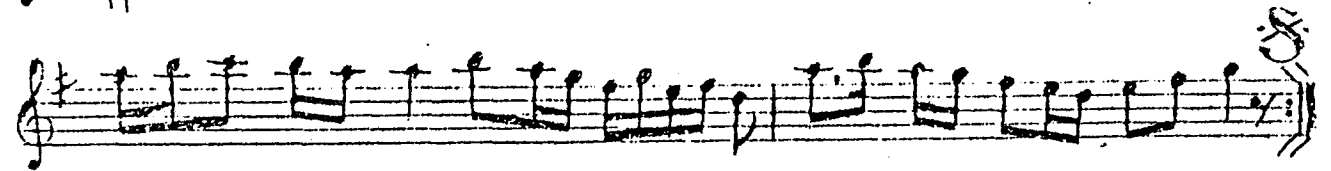
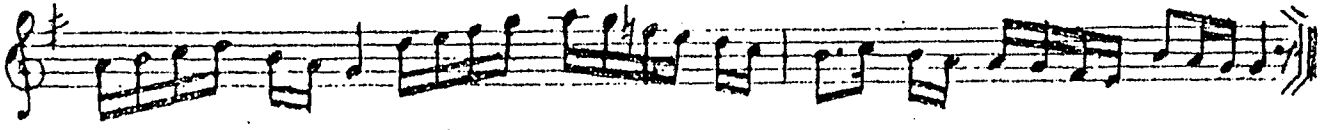
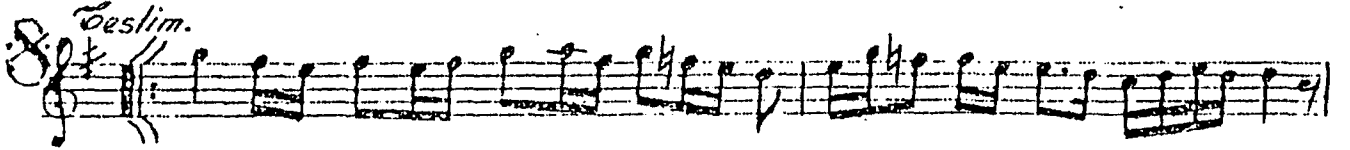
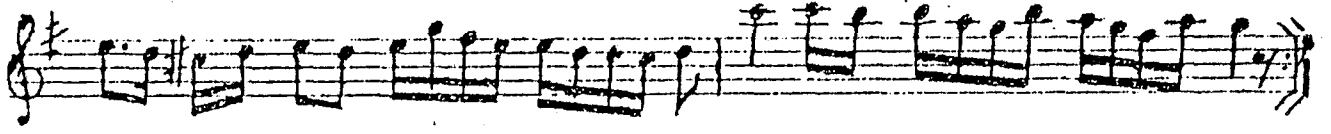
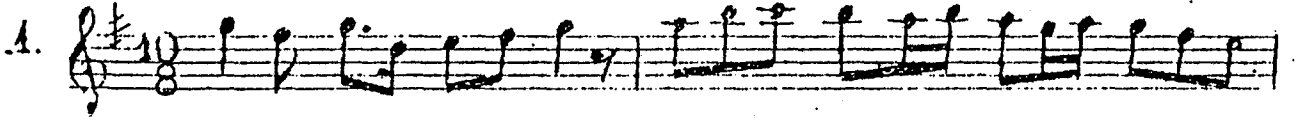
H ne: 3.



H ne: (Y r k Sem i)

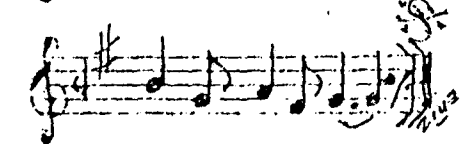
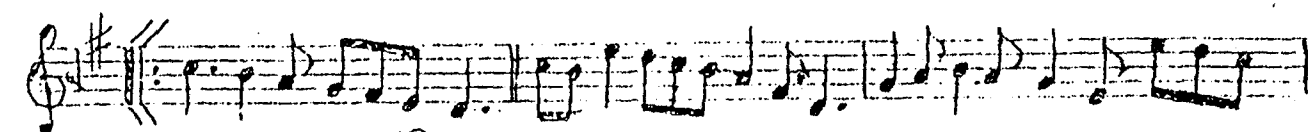
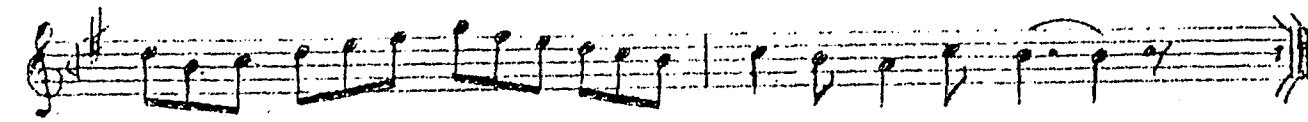
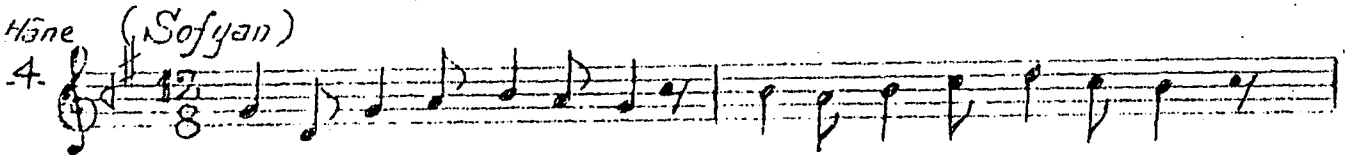
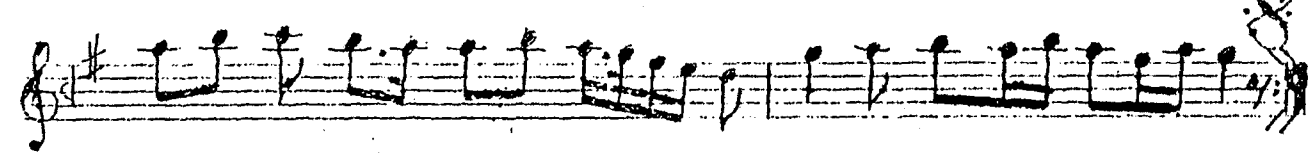
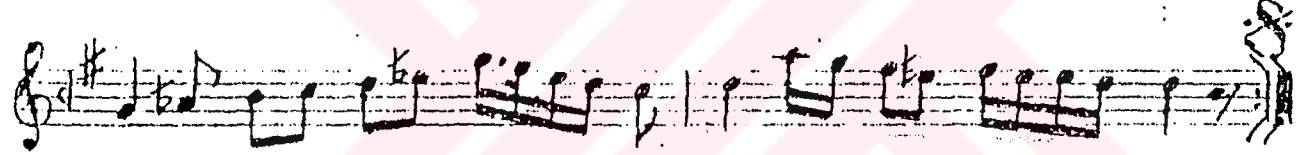
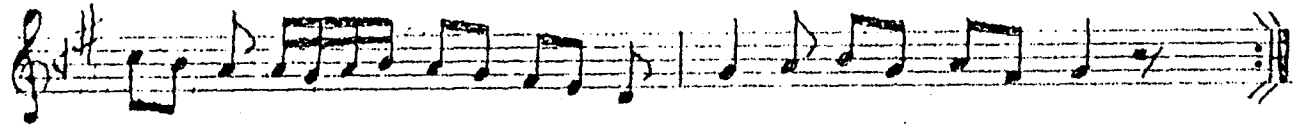
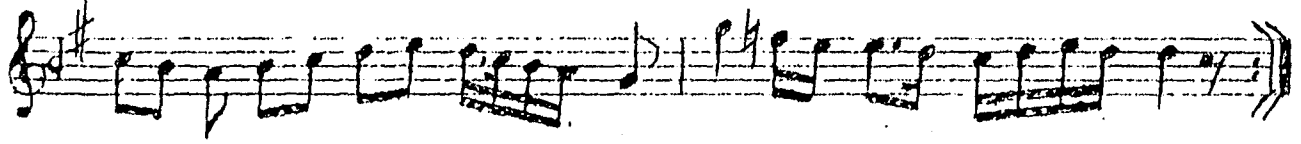


imkane



İsmail H. S.

Akşak Semâî



İstanbul Radyosu

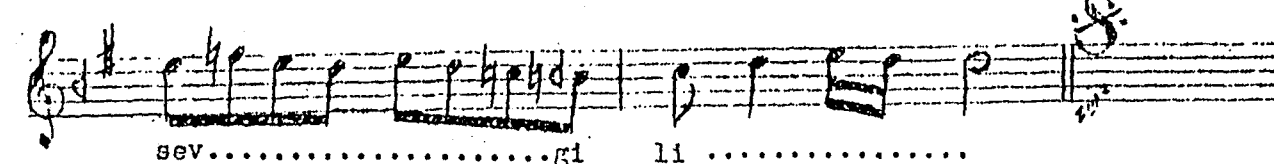
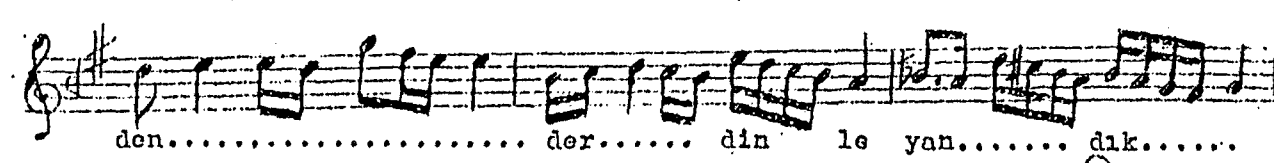
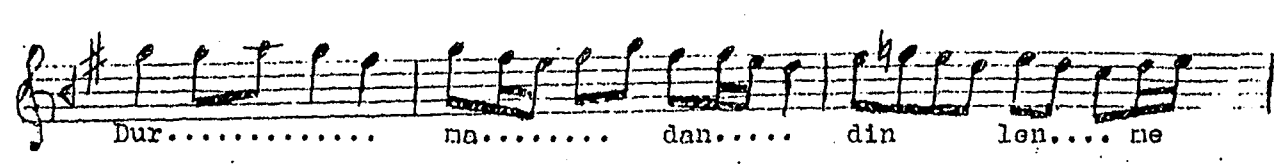
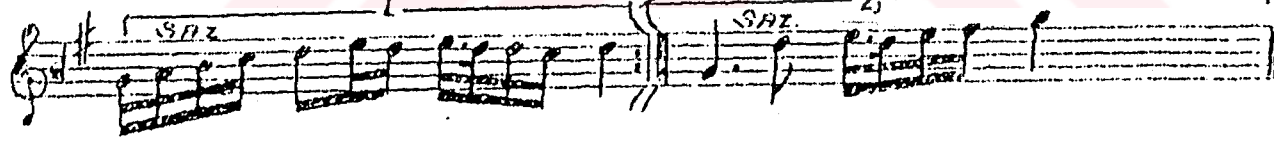
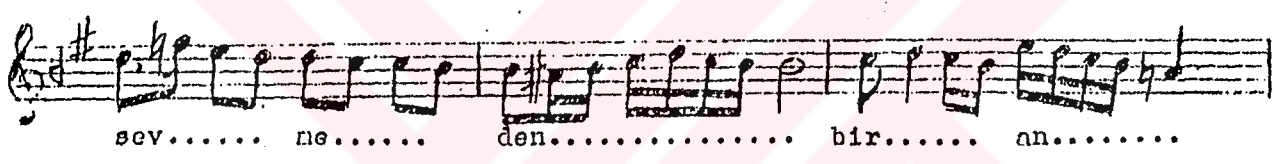
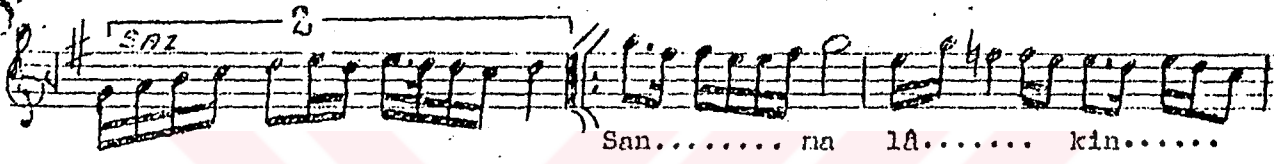
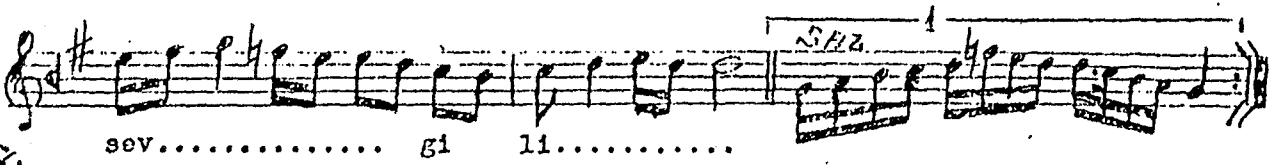
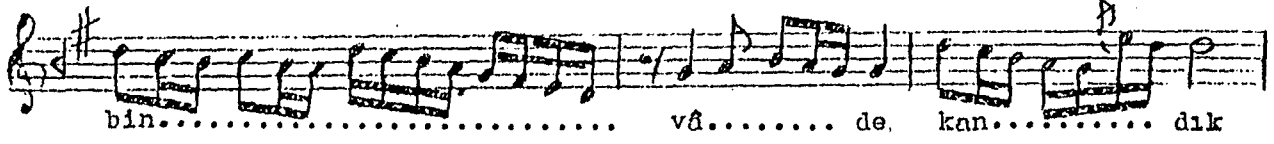
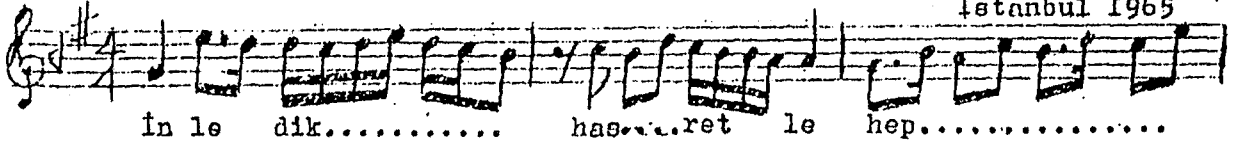
R A S T Ş A R K I

Beste: Govheri Ösmanöğlu

Usulü: Sofyan

Düfte: Fazıl Ahmet Aykaç

İstanbul 1965



İsmail Koral

İnledik hasretle hep bin vâde kandık sevgili
 Sanna lâkin sevneden bir an usandık sevgili
 Durmadan dinlenmeden derdinle yandık sevgili
 Sanna lâkin sevneden bir an usandık sevgili.

**5.10. ŞEHZADE KORKUD ÇELEBİ TARAFINDAN BESTELENMİŞ
ESERLER**

Kürdî peşrevi
Kürdî peşrevi

Devr-i kebir
Nim devir



KÜRDİ PEŞREVİ

(Uulü : Devri - Kebir)

Şehzade Sultan Korkut

(Kantemiroğlu notasından çağdaş notaya çevrilmiştir.)

The musical score is written on ten staves. It begins with a key signature of one sharp (F#) and a time signature of 2/8. The notation includes various musical symbols such as notes, rests, and dynamic markings (mf, f, p, cresc., dec.). There are also section markers labeled 'HANE 2', 'HANE 3', and 'MULAZIME'. The score is in a single system with a key signature of one sharp (F#) and a time signature of 2/8.

Ruhlerin ey gönçe leb verd-i mutarrâ mıdır?
Verd-i mutarrâ aceb sen gibi rânâ mı'ır?

Bu görünen sine mi, âşıkâ bir kine mi?
Yâ gümüş âyine mi, levhi mücellâ mıdır?

**5.11. ŞEHZADE MEHMED BURHANEDDİN EFENDİ
TARAFINDAN BESTELENMİŞ ESERLER**

Batı müziği formunda eserler



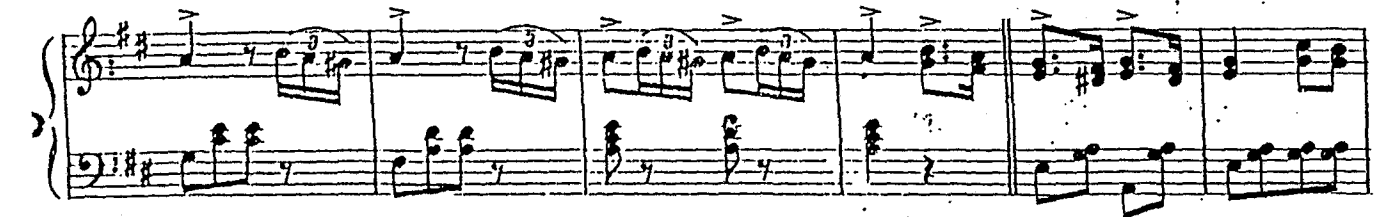
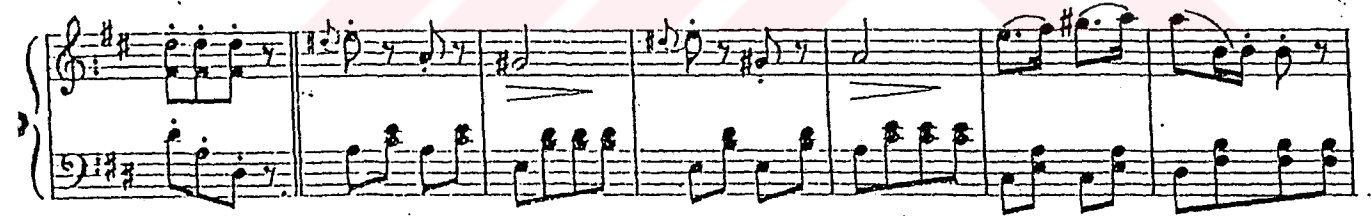
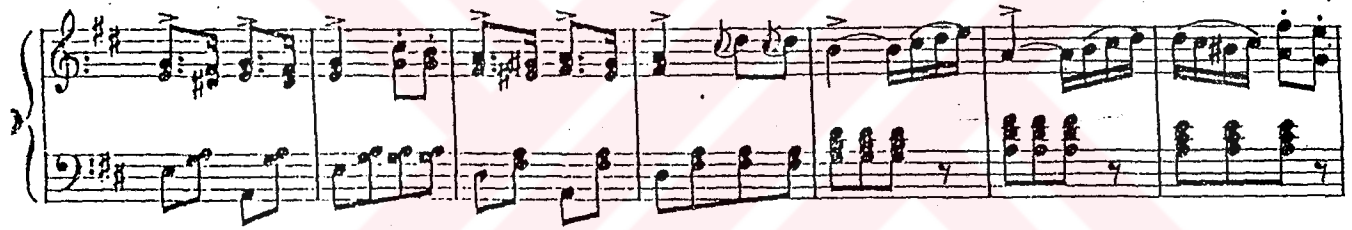
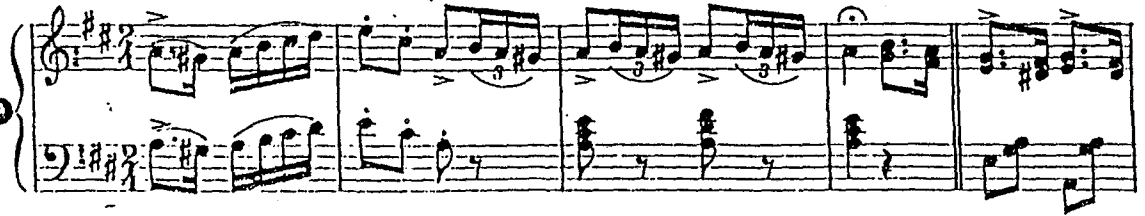


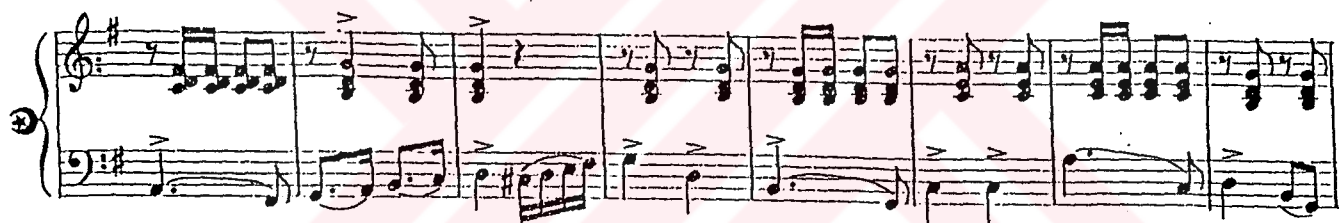
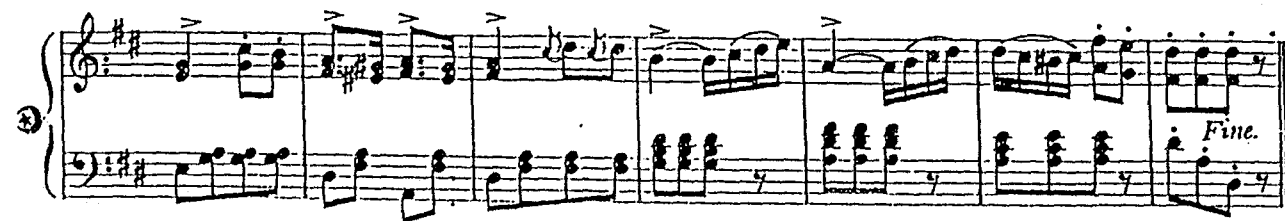
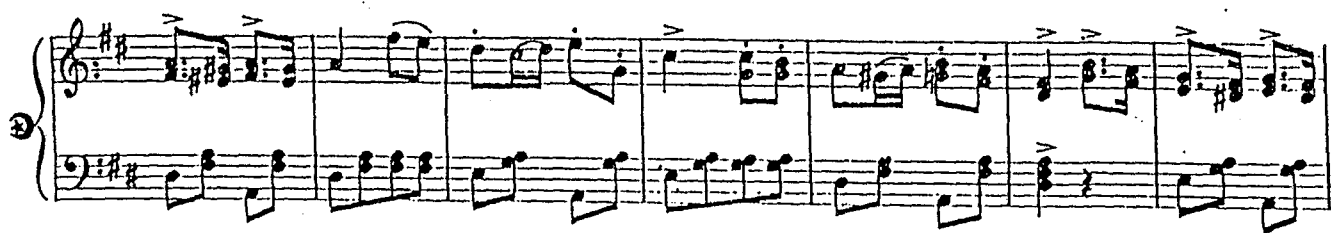
GRANDE MARCHÉ
DE SON ALTESSE
LE PRINCE IMPÉRIAL
Burhanneddin Effendi

شَهْرًا خَوَانِيَةً وَلَتَأْتُوا نَجَابَتَهُمْ هَازِلًا دِينَ افْتِكُ حَضْرَتِهِ
جَانِبَ الْيَسْتَدِ تَخْلِيَهُمْ يَوْمَ رِيَا لَنْ فَارِغِي إِلَى

MARCHE

INTRODUCTION



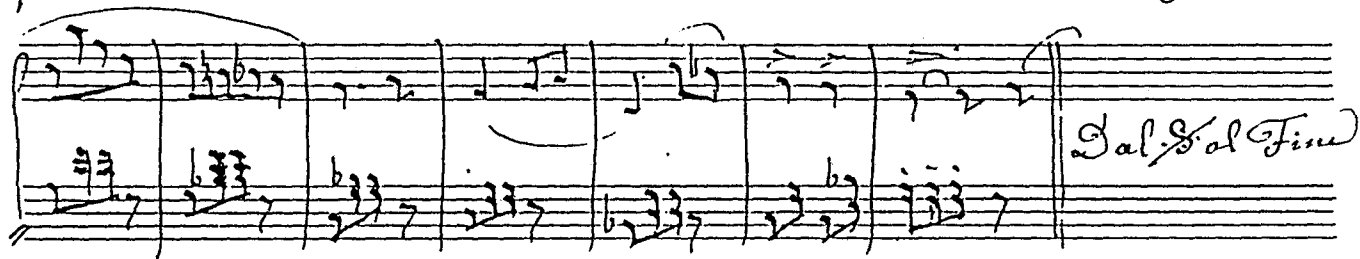


Polka.

Handwritten musical score for a Polka, featuring multiple systems of staves with notes, rests, and dynamic markings.

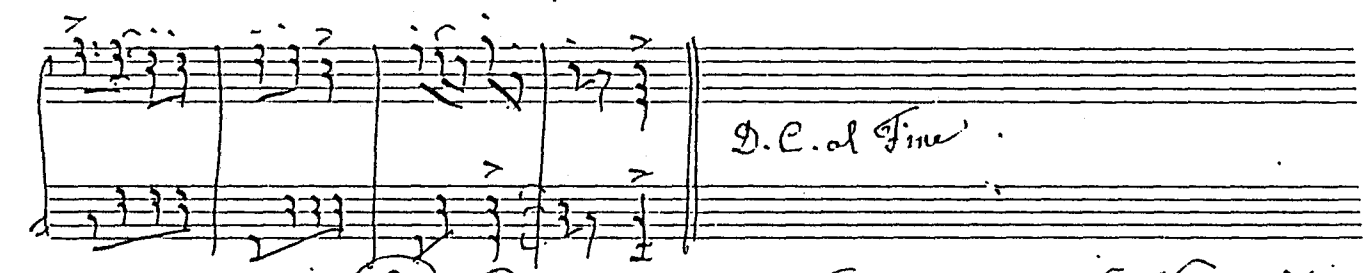
The score is written on ten systems of staves, each consisting of a treble and bass staff. The notation includes various musical symbols such as notes, rests, and dynamic markings like *pp* (pianissimo) and *f* (forte). There are also handwritten annotations in Arabic script, including "سور" (Sur) and "فينا" (Fina), which likely refer to specific musical sections or endings.

The score is divided into sections by double bar lines. The first system begins with a treble staff and a bass staff. The second system includes a treble staff and a bass staff, with a handwritten note "Ere = Jan = = = do" below the bass staff. The third system includes a treble staff and a bass staff, with a handwritten note "Ere = Jan = = = do" below the bass staff. The fourth system includes a treble staff and a bass staff, with a handwritten note "Ere = Jan = = = do" below the bass staff. The fifth system includes a treble staff and a bass staff, with a handwritten note "Ere = Jan = = = do" below the bass staff. The sixth system includes a treble staff and a bass staff, with a handwritten note "Ere = Jan = = = do" below the bass staff. The seventh system includes a treble staff and a bass staff, with a handwritten note "Ere = Jan = = = do" below the bass staff. The eighth system includes a treble staff and a bass staff, with a handwritten note "Ere = Jan = = = do" below the bass staff. The ninth system includes a treble staff and a bass staff, with a handwritten note "Ere = Jan = = = do" below the bass staff. The tenth system includes a treble staff and a bass staff, with a handwritten note "Ere = Jan = = = do" below the bass staff.



„ La Mascotte „

„ Quadrille „



Handwritten musical notation on a five-line staff. The first measure contains a complex chordal structure with many sharps. The second measure has a double bar line and a small handwritten note above it. The rest of the staff contains a series of eighth and sixteenth notes, mostly with sharps.

Handwritten musical notation on a five-line staff. The first measure has a small '7' above it. The staff continues with a series of eighth and sixteenth notes, mostly with sharps, and a double bar line near the end.

Handwritten musical notation on a five-line staff. The first measure has a small '7' above it. The staff continues with a series of eighth and sixteenth notes, mostly with sharps, and a double bar line near the end. The text "Gal: Gal Fino" is written in the right margin.

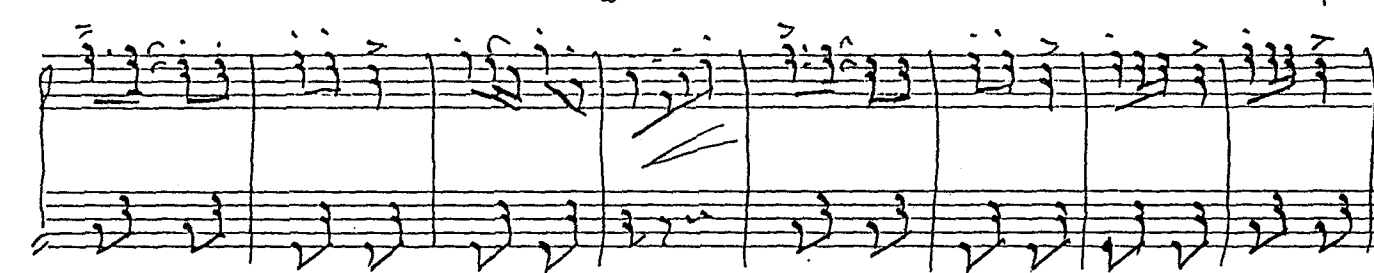
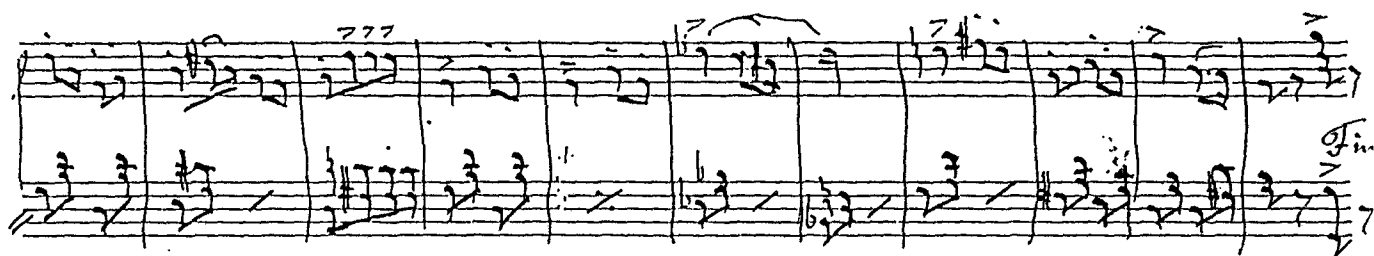
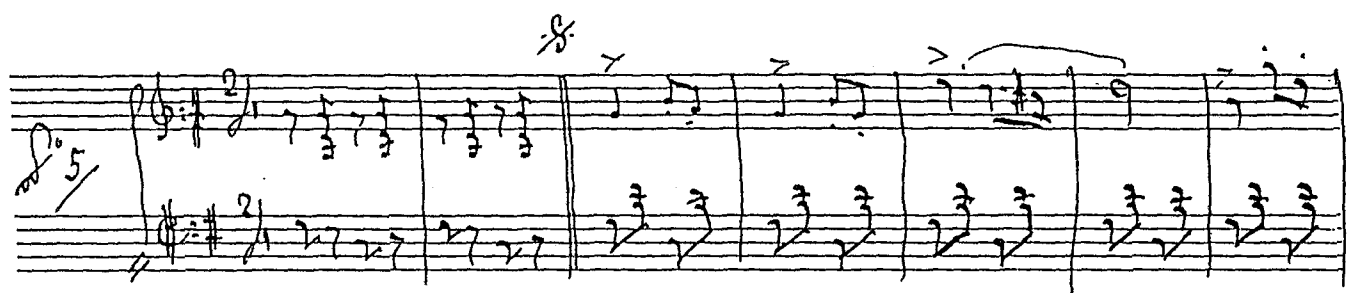
Handwritten musical notation on a five-line staff. The first measure has a small '8' above it. The staff continues with a series of eighth and sixteenth notes, mostly with sharps, and a double bar line near the end.

Handwritten musical notation on a five-line staff. The first measure has a small '8' above it. The staff continues with a series of eighth and sixteenth notes, mostly with sharps, and a double bar line near the end.

Handwritten musical notation on a five-line staff. The first measure has a small '8' above it. The staff continues with a series of eighth and sixteenth notes, mostly with sharps, and a double bar line near the end. The text "V.S." is written in the right margin.

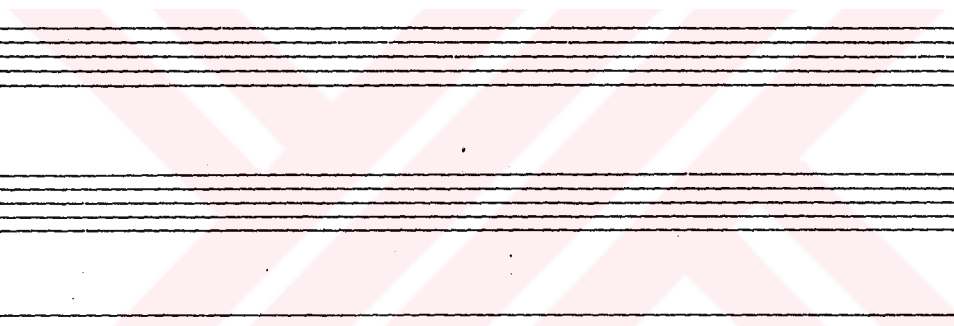
A handwritten musical score consisting of ten staves, arranged in five pairs. The notation is written in a style characteristic of early 20th-century manuscript notation, featuring various note values, rests, and bar lines. The score is written in a single system, with each staff containing a different melodic or harmonic line. The notation includes many beamed notes, suggesting a fast or rhythmic piece. There are several key signatures and time signatures visible, though they are not always clearly defined. The handwriting is fluid and somewhat informal, typical of a composer's draft. The score ends with a double bar line and a final note on the tenth staff.

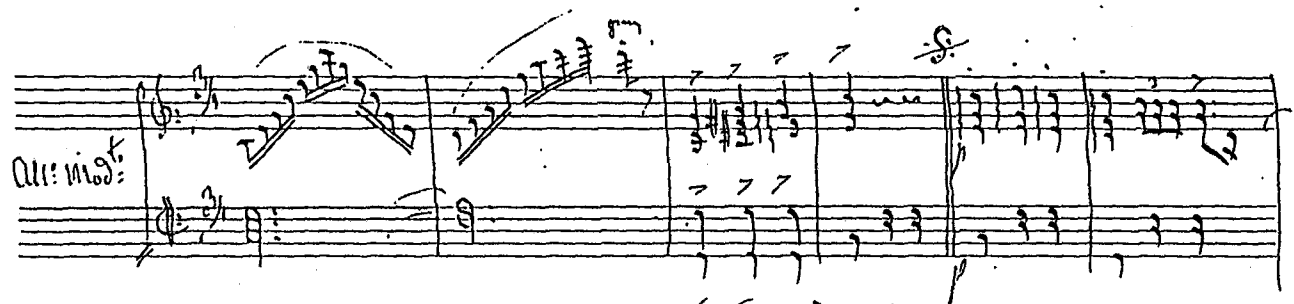
Handwritten musical score on ten staves, featuring various notes, rests, and bar lines. The notation is dense and appears to be a draft or a working manuscript. The score is written in a single system, with each staff containing a different melodic or harmonic line. The notation includes many beamed notes, suggesting a fast or rhythmic piece. There are several key signatures and time signatures visible, though they are not always clearly defined. The handwriting is fluid and somewhat informal, typical of a composer's draft. The score ends with a double bar line and a final note on the tenth staff.

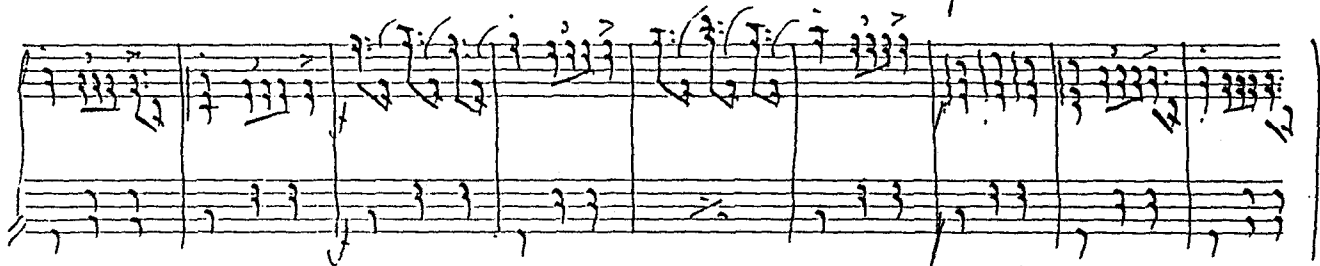


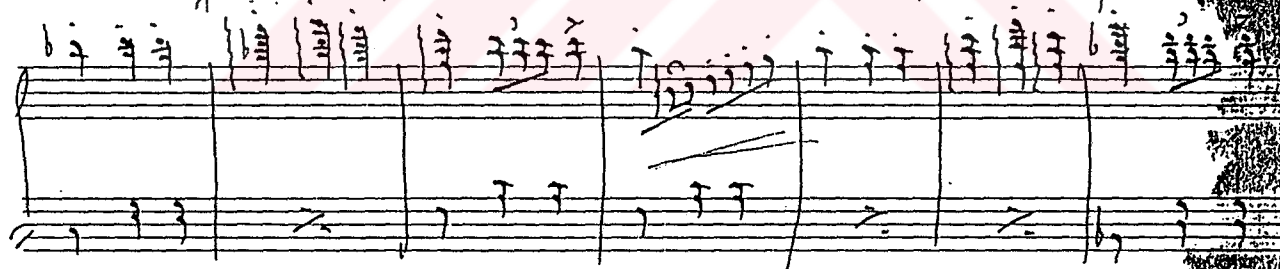
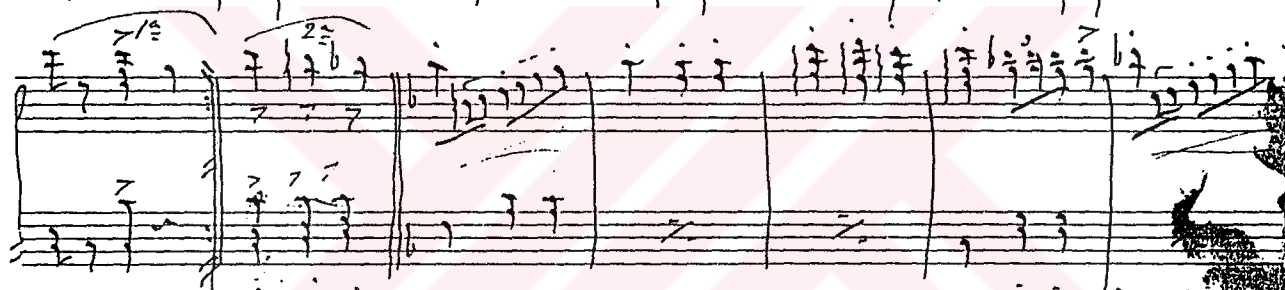
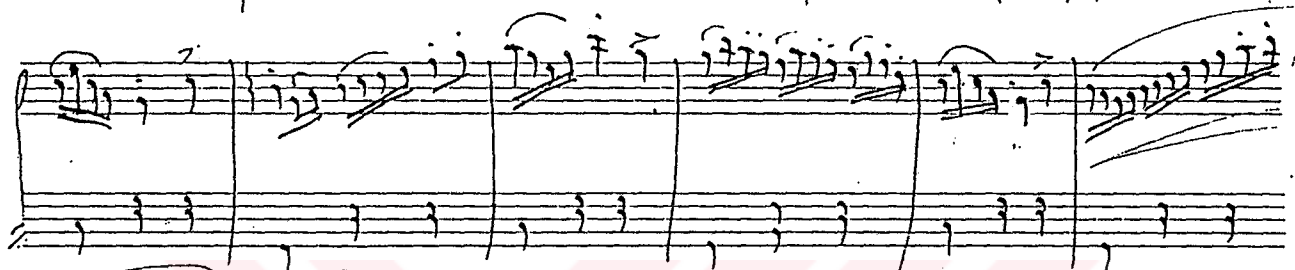
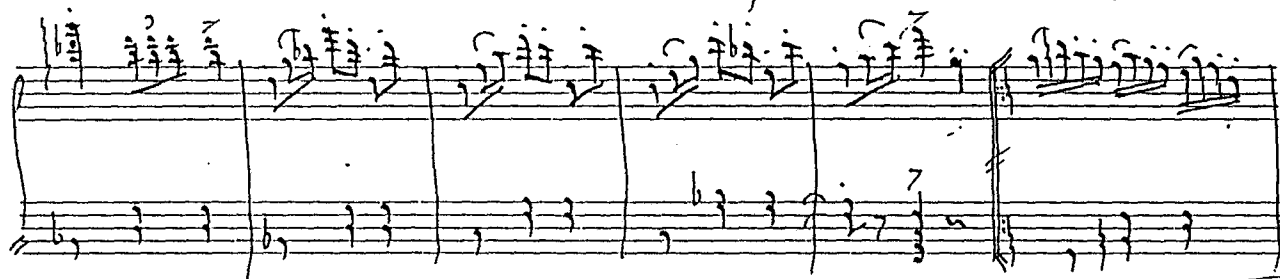
" Mazurka "

per P. Forte



All: mod: 

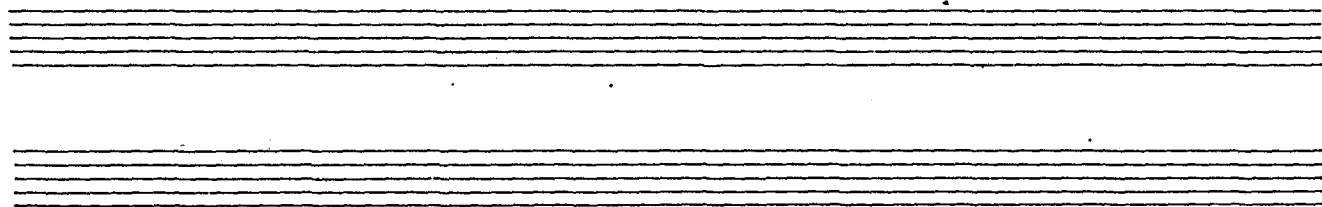




« Schöller, di Lernò »

Schottis.

Handwritten musical score on five systems of staves. The notation includes various musical symbols such as notes, rests, and bar lines. A large, faint watermark is visible across the middle of the page. The final system concludes with the handwritten text "Dal Gal Fine".



„Schottisc“

per

C. Guatelli

all:

Intro:

Handwritten musical notation for the Intro section, consisting of two staves with various notes and rests.

Schottisc.

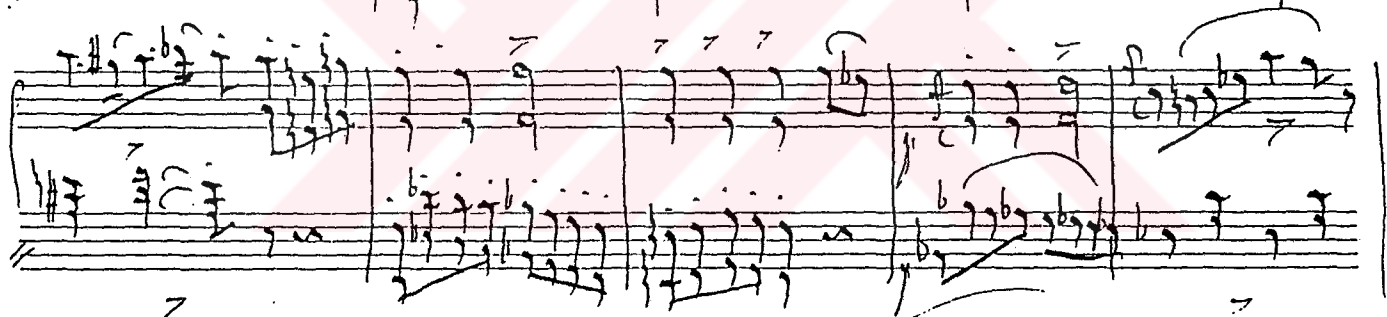
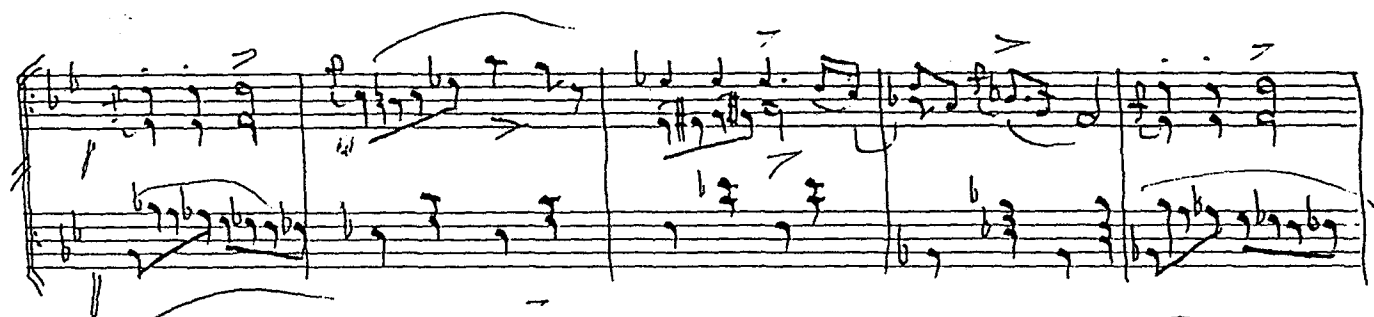
Handwritten musical notation for the Schottisc section, consisting of two staves. The word "Schottisc." is written on the left. There are some markings like "8" and "end" above the staff.

Handwritten musical notation, continuing the piece, consisting of two staves.

Handwritten musical notation, continuing the piece, consisting of two staves. The word "end" is written below the staff.

Handwritten musical notation, continuing the piece, consisting of two staves. There are markings like "1/2" and "2/2" above the staff.

Handwritten musical notation, continuing the piece, consisting of two staves.

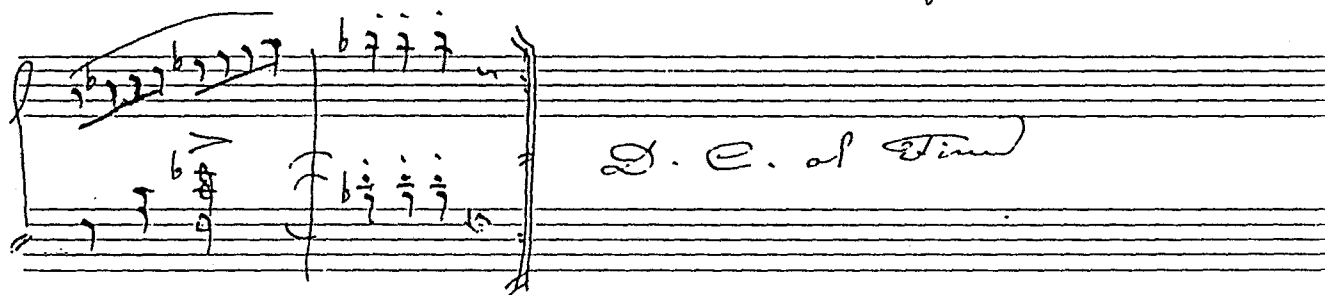


Marcia = Pizzini

Handwritten musical score for a piece titled "Marcia." The score is written on ten staves, organized into five systems of two staves each. The notation includes various musical symbols such as notes, rests, accidentals, and dynamic markings.

The first system (staves 1-2) begins with the title "Marcia." written in the left margin. The second system (staves 3-4) features a large, stylized "7" marking above the first staff. The third system (staves 5-6) includes a large, stylized "1" marking above the first staff. The fourth system (staves 7-8) includes a large, stylized "2" marking above the first staff. The fifth system (staves 9-10) includes a large, stylized "1" marking above the first staff and a large, stylized "2" marking above the second staff.





**5.12. ŞEHZADE SEYFEDDİN EFENDİ TARAFINDAN
BESTELENMİŞ ESERLER**

Hüzzam peşrevi
Beyâtî peşrevi
Evç ağır semâî
Evç şarkı

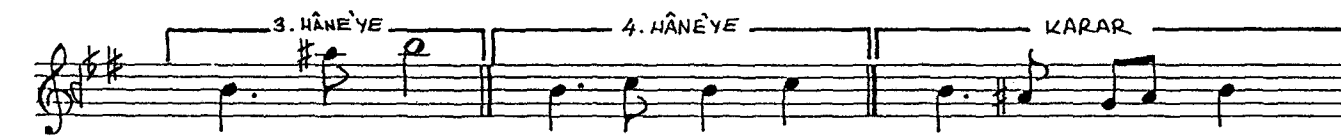
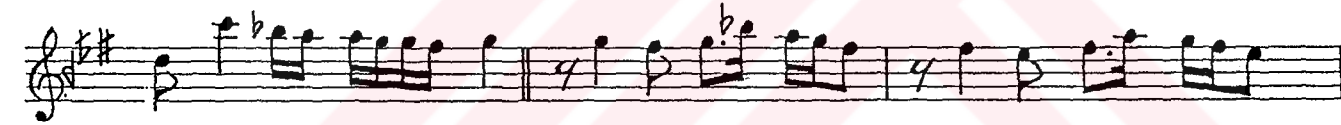
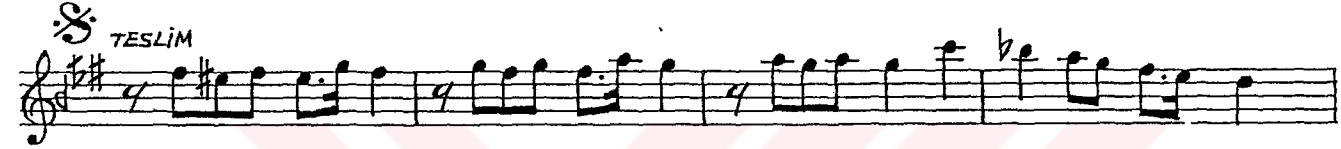
Muhammes
Hafif
Aksak semâî
Düyek



1. HÂNE



TESLİM



2. HÂNE



HÜZZAM PEŞREVİ (Devamı)

This musical score is written for a single melodic line on a treble clef staff. The key signature consists of one sharp (F#) and one flat (Bb), resulting in a Dorian mode. The time signature is 9/8, indicated by a '9' over the first measure of each line. The score is divided into two main sections: the 3. HANE (third line) and the 4. HANE (fourth line). The 3. HANE section begins with a '3.' and 'HANE' label and contains five lines of music. The 4. HANE section begins with a '4.' and 'HANE' label and contains five lines of music. The notation includes various rhythmic values (quarter, eighth, and sixteenth notes), rests, and accidentals (sharps, flats, and naturals). The score concludes with a double bar line and a repeat sign. A large, faint, pink 'X' watermark is visible across the center of the page. The initials 'E.B.' are printed in the bottom right corner.

3. HANE

4. HANE

E.B.

Bayâti peşrevi

ŞEHZADE ŞEYFEDDİN
EFENDİ

No:1 TANBURI CEMİL BEY'İN

HAFİF

(1) = 4/4

(1)

8 MÜLAZİME

(2)

MÜLAZİME 8

(3)

Beyâtî Pesîrî (devamı)

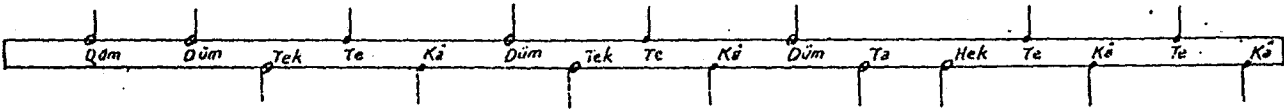
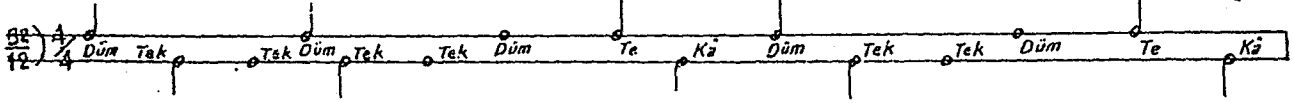
Seyfeddin Ef.



MÜLAZİMEYE (4)

MÜLAZİMEYE

(HAFİF İKÂT)



Zeki Başar

İsmet Koral

Eme Ağuşemai Şehzade Vayse olden totemi

[illegible]

"Sənə isə ümür müqəddərinə" ləvniyə ey mən cənnat
 Düşkərim sənəmə aşkım öylə bir zillət kəyal
 Kəl mürüvət - rəhğəzərin bəklərim kəz ü cəyal
 Sən - ə aygün mən bəklətimmiş, sənki bir kəsi orisat
 Əh cənnat gələ kəl ^{şərinin} kəl kəl kəl kəl kəl kəl kəl
 Əmrim cənnat ah ah mən cənnat

~~S. Kung~~ Illinois

3-9-956.

26.11.2011

Nuri Durgun

[Signature]

A. Henry



-205-
5.13. ŞEHZADE ABDULLAH EFENDİ TARAFINDAN
BESTELENMİŞ ESERLER

Düyek

Sûz-i dilârâ şarkı



Geceyi sevdâlarla ömrüm iktiyâr oldum bugün.
 İlk pat olmuş saçlarımla haykarâr oldum bugün.
 Bir muhabbet neşesiyle ilk bahar oldum bugün.

Nâzarat

W. H. K. Sch

**5.14. BESTEKÂR HANEDAN MENSUPLARININ ESERLERİNDE
TERCİH ETTİKLERİ USUL, MAKAM VE FORMLAR**

İSİM	USUL	MAKAM	FORM
Sultan II. Beyazıd	Aksak semâî Devr-i Kebir Fathe Düyek	Eviç, Nevâ	Peşrev Saz Semâîsi
Sultan IV. Murad	Yürük Semâî Düyek Berefşan Devr-i Kebir	Hüseynî Uzal Beyâti	Peşrev Semâî
Sultan I. Mahmud	Aksak Semâî Hafif Darbeyn Firengifer	Buselik Uşşak Hicaz Şevk-âver	Peşrev Saz Semâîsi
Sultan III. Selim	Sofyan Türk Aksağı Düyek Çember Aksak Semâî Yürük Semâî Zencir Devr-i Kebir Ağır Düyek Hafif Darbeyn Aksak Ağır Düyek Evfer Firenkçin	İsfahânek Pesendîde Büzürk Şevk u Tarâb Sûz-i Dilârâ Hicaz Acem Bûselik Mâhur Sümbüle Şevkefzâ Şehnâz Bûselik	Peşrev Saz Semâîsi Beste Yürük Semâî Ağır Semâî Şarkı

İSİM	USÛL	MAKAM	FORM
Sultan II. Mahmud	Aksak Sofyan Düyek Ağır Aksak Orta Aksak Ağır Aksak Semâî	Beyâtî Acem Bûselik Hisar Bûselik Eviç Mâhur Şedaraban Hicaz Sûz-i Dilârâ Ferahfezâ	Marş Şarkı Kalender
Sultan I. Abdülaziz	Devr-i Hindi Düyek Nim Sofyan	Muhayyer Şevkefzâ Hicaz	Sirto Şarkı
Sultan V. Murad			Polka
Sultan VI.Mehmed	Ağır Aksak	Sûzidil	Şarkı
Gehveri Sultan	Aksak Semâî Sofyan	Sûzidil Hüzzam Beyâtî Mâhur Rast	Saz Semâîsi Şarkı
Şehzâde Korkud	Devr-i Kebir	Kürdî	Peşrev
Şehzâde Mehmed Burhaneddin Efendi			Batı Müziği Formları
Şehzâde Seyfeddin Efendi	Muhammes Aksak Semâî Düyek	Hüzzam Beyâtî Evç	Şarkı Ağır Semâî Peşrev
Şehzâde Abdullah Efendi	Düyek	Sûz-i Dilârâ	Şarkı

SONUÇ

Başlarken, Osmanlı hânedanının müziğe olan ilgisini ve builginin Osmanlı toplumu ve kültürü üzerindeki etkilerini çeşitli konular altında inceleyeceğimizi söylemiştik.

Bitirirken, şu sonuçlara vardık diyebiliriz: Osmanlı hânedanında eğitim çok mühimdi. Sarayda padişahlar, sultanlar, şehzâdeler ve hattâ kalfalara kadar musiki eğitimi veriliyordu. 39 Osmanlı padişahının 18'i müzisyendi ve bu padişahların en az 8'i aynı zamanda bestekârdı ki ilk marş yazan Türk de bunlardan biriydi. Ayrıca Osmanlı hânedanında eğitimde ve müzik eğitiminde kadın-erkek ayırımı da yapılmıyordu ve kadın müzisyenler arasında bestekârlar dahi vardı. Bu arada araştırmalarımız gösteriyor ki Osmanlı Sarayı sadece geleneksel müziğe değil, batı müziğine de ilgi duymuştu. Ayrıca 18. yüzyılda Mekteb-i Bahriye ve daha sonra onu takiben Mekteb-i Harbiye ile Mekteb-i Tıbbiye gibi yeni kurulan askeri yüksek okulların programlarına da sanat ve müzik eğitimi eklenmişti. Görülüyor ki Osmanlı hânedanı hiçbir hânedanda görülmediği kadar müzik ve müzisyenleri himâye etmiştir. Özellikle müzik sayesinde ilim alanında yaratıcılığın sağlanabileceğinin düşünülmüş ve uygulanmaya konmuş olması son derece dikkat çekicidir.

NOTALARIN KAYNAKLARI

<u>ESER ADI</u>	<u>ALINDIĞI YER</u>
Sultan II. Beyazıd'ın....	
Eviç peşrevi	Cüneyd KOSAL özel nota arşivi
Eviç saz semâîsi	Cüneyd KOSAL özel nota arşivi
Neva peşrevi	Sâzende-Cüneyd KOSAL arşivi
Neva peşrevi	Cüneyd KOSAL özel nota arşivi
Sultan IV. Murad'ın	
Hüseyini peşrevi	Cüneyd KOSAL özel nota arşivi
Hüseyini peşrevi	Cüneyd KOSAL özel nota arşivi
Hüseyini peşrevi	Cüneyd KOSAL özel nota arşivi
Hüseyini peşrevi	Cüneyd KOSAL özel nota arşivi
Uzzal peşrevi	Cüneyd KOSAL özel nota arşivi
Beyâtî semâî	Feridun Öney özel nota arşivi
Sultan I. Mahmud'un	
Şevk-âver peşrevi	Cüneyd KOSAL özel nota arşivi
Şevk-âver saz semâîsi	Cüneyd KOSAL özel nota arşivi
Uşşak peşrevi	Feridun Öney özel nota arşivi
Hicaz saz semâîsi	Sâzende-Cüneyd KOSAL arşivi
Buselik saz semâîsi	Feridun Öney özel nota arşivi
Sultan III. Selim'in	
İsfahanek peşrevi	Sâzende-Cüneyd KOSAL arşivi
İsfahanek saz semâîsi	Sâzende-Cüneyd KOSAL arşivi
Pesendide peşrevi	Sâzende-Cüneyd KOSAL arşivi
Pesendide saz semâîsi	Sâzende-Cüneyd KOSAL arşivi
Büzürk peşrevi	Sâzende-Cüneyd KOSAL arşivi
Büzürk saz semâîsi	Sâzende-Cüneyd KOSAL arşivi
Şevk-i tarab peşrevi	Cüneyd KOSAL özel nota arşivi
Şevk-i tarab beste	Cüneyd KOSAL özel nota arşivi
Şevk-i tarab ağır semâî	Cüneyd KOSAL özel nota arşivi
Şevk-i tarab yürük semâî	Cüneyd KOSAL özel nota arşivi
Şevk-i tarab Şarkı	Cüneyd KOSAL özel nota arşivi
Sûz-i dilârâ peşrev	Cüneyd KOSAL özel nota arşivi

Sûz-i dilârâ peşrev
Sûz-i dilârâ saz semâi
Sûz-i dilârâ beste
Sûz-i dilârâ beste
Sûz-i dilârâ semâi
Sûz-i dilârâ yürük Semâi
Sûz-i dilârâ âyin
Sûz-i dilârâ 2. selâm
Sûz-i dilârâ 3. selâm
Sûz-i dilârâ son peşrev
Sûz-i dilârâ yürük semâi
Sûz-i dilârâ semâi
Sûz-i dilârâ semâi
Hicaz peşrev
Hicaz saz semâi
Acem bûselik şarkı
Muhayyer Sümbüle şarkı
Şevkefza şarkı
Bûselik şarkı

Feridun Öney özel nota arşivi
Cüneyd KOSAL özel nota arşivi
Feridun Öney özel nota arşivi
Cüneyd KOSAL özel nota arşivi
Cüneyd KOSAL özel nota arşivi
Cüneyd KOSAL özel nota arşivi
Cüneyd KOSAL özel nota arşivi
Cüneyd KOSAL özel nota arşivi
Cüneyd KOSAL özel nota arşivi
Cüneyd KOSAL özel nota arşivi
Cüneyd KOSAL özel nota arşivi
Cüneyd KOSAL özel nota arşivi
Cüneyd KOSAL özel nota arşivi
Cüneyd KOSAL özel nota arşivi
Cüneyd KOSAL özel nota arşivi
Cüneyd KOSAL özel nota arşivi
Cüneyd KOSAL özel nota arşivi
Cüneyd KOSAL özel nota arşivi
Cüneyd KOSAL özel nota arşivi
Cüneyd KOSAL özel nota arşivi

Sultan II. Mahmud'un ...

Beyâti şarkı
Acempuselik şarkı
Hisarpuselik şarkı
Eviçpuselik şarkı
Mahur şarkı
Şedaraban şarkı
Hicaz şarkı
Hicaz kalender
Sûz-i dilârâ şarkı
Ferahfezâ şarkı
İlk marşı

Cüneyd KOSAL özel nota arşivi
Cüneyd KOSAL özel nota arşivi
Cüneyd KOSAL özel nota arşivi
Cüneyd KOSAL özel nota arşivi
Cüneyd KOSAL özel nota arşivi
Cüneyd KOSAL özel nota arşivi
Cüneyd KOSAL özel nota arşivi
Cüneyd KOSAL özel nota arşivi
Feridun Öney özel nota arşivi
Cüneyd KOSAL özel nota arşivi
Cüneyd KOSAL özel nota arşivi
Sâzende-Cüneyd KOSAL arşivi

Sultan I. Abdülaziz'in ...

Muhayyer şarkı
Şevkefzâ şarkı
Hicaz sirto

Cüneyd KOSAL özel nota arşivi
Cüneyd KOSAL özel nota arşivi
Cüneyd KOSAL özel nota arşivi

Sultan V. Murad'ın

Polka

Saray tiyatrosu (Türk Tiyatrosu Tarihi
-4- Refik Ahmed Sevengil Milli Eğ.
Basımevi, İst. 1962 (Devlet Kons.
Yayınları) Beyazıd Kütüphanesi)

Sultan VI. Mehmed'in...

Sûz-idil şarkı

Cüneyd KOSAL özel nota arşivi

Gevherî Sultan'ın...

Sûz-i dil saz semâisi

Hüzzam saz semâisi

Beyâtî saz semâisi

Mahur saz semâisi

Rast saz semâisi

Rast şarkı

Feridun Öney özel nota arşivi

Cüneyd KOSAL özel nota arşivi

Cüneyd KOSAL özel nota arşivi

Cüneyd KOSAL özel nota arşivi

Cüneyd KOSAL özel nota arşivi

Cüneyd KOSAL özel nota arşivi

Şehzâde Korkut'un...

Kürdî peşrev

Kürdî peşrev

Cahit Atasoy özel nota arşivi

Cüneyd KOSAL özel nota arşivi

Şehzâde Mehmed Burhaneddin Efendi'nin ...

Batı Müziği formundaki

çeşitli eserleri

Ferdinand Beyer-Cüneyd KOSAL
arşivi

Şehzâde Seyfeddin Efendi'nin ...

Hüzzam peşrev

Beyâtî peşrev

Evç ağır semâi

Evç şarkı

Feridun Öney özel nota arşivi

Cüneyd KOSAL özel nota arşivi

Cüneyd KOSAL özel nota arşivi

Cüneyd KOSAL özel nota arşivi

Şehzâde Abdullah Efendi'nin ...

Sâz-i dilârâ şarkı

Cüneyd KOSAL özel nota arşivi

KAYNAKLAR

- AKKUTAY, Ülker Yrd.Doç.Dr, Enderûn Mektebi, Gazi Üniversitesi,
Yayın no.38, Beyazıd Kütüphanesi,
Ankara 1984.
- AKSOY, Bülent, Avrupalı Gezinlerin Gözüyle
Osmanlılarda Musiki, Pan Yayıncılık,
İstanbul.
- AKSÜT, Sadun Kemâli, 500 Yıllık Türk Musikisi Antolojisi,
Türkiye Yayınevi, Beyazıd
Kütüphanesi.
- BORA, Esra, Sarayla İlişkisi Olan Türk Bestekârları,
Bitirme Ödevi, İTÜ Türk Musikisi
Devlet Konservatuarı Kitaplığı, No.40,
1987.
- KOŞAR, Vedat, Geçmişteki Mehtere Toplu Bir Bakış
ve Bugünkü Mehter Musikisi Teşkilâtı,
Bitirme Ödevi, İTÜ Türk Musikisi
Devlet Konservatuarı Kitaplığı, No.9,
1987,
- KÖSEMİHAL, Mahmud Ragıp, Türkiye-Avrupa Musiki Münasebetleri,
C.1, 1600-1875, İstanbul Numune
Matbaası, Beyazıd Kütüphanesi,
1939.
- ÖNEY, Feridun, İTÜ Türk Musikisi Devlet
Konservatuarı, Musiki Tarihi Ders
Notları.
- ÖZTUNA, Yılmaz, Devletler ve Hânedanlar, C.2,
Türkiye (1074-1990), Kültür
Bakanlığı Yayınları, No.1101,
Kaynak Eserler Dizisi :18.

ÖZTUNA, Yılmaz,

Büyük Türkiye Tarihi, C.13,
Ötüken Yayınları, İstanbul 1993.

ÖZTUNA, Yılmaz,

Osmanlı İmparatorluğu Türk
Ansiklopedisi'nin XXVI. cildinden ayrı
baskı, M.E.B. Devlet Kitapları, M.E.B.
Basımevi, Ankara 1977.

ÖZTUNA, Yılmaz,

Türk Musikisi Ansiklopedisi, C: 1-2-3,
Milli Eğitim Basımevi, 1974-1976.

SEVENGİL, Refik Ahmet,

Türk Tiyatro Tarihi II Opera San'atı
İle İlk Temaslarımız, Devlet
Konservatuarı Yayınları Serisi, Maarif
Basımevi, Beyazıd Kütüphanesi,
İstanbul 1959.

TUĞLACI, Pars,

Osmanlı Saray Kadınları, Cem
Yayınevi, Beyazıd Kütüphanesi,
İstanbul 1985.

ÜNGÖR, Etem,

Türk Marşları, Türk Kültürünü
Araştırma Enstitüsü Yayınları 11, Seri
IV, S.A3, Ankara 1966.

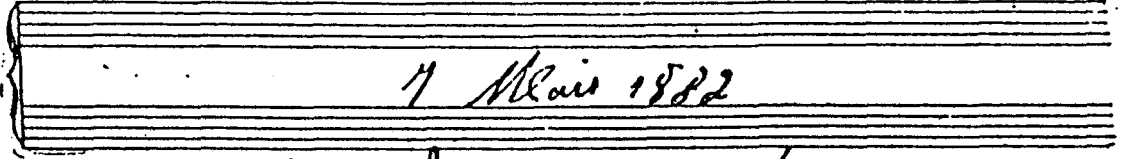




EK - 1



Beşinci Murad'ın bestelediği Polka (Kendi el yazısı ile)



ابن مقيم جبريل

Beşinci Murad'ın bestelediği polka notasının devamı

[Notanın sonunda Beşinci Murad'ın el yazısı ile Fransızca olarak 7 Mayıs 1882 tarihi ve evvelce kullandığımız Arap harfleri ile "İkinci hafidem Celile Sultana yadigâr polkadır" sözleri vardır].



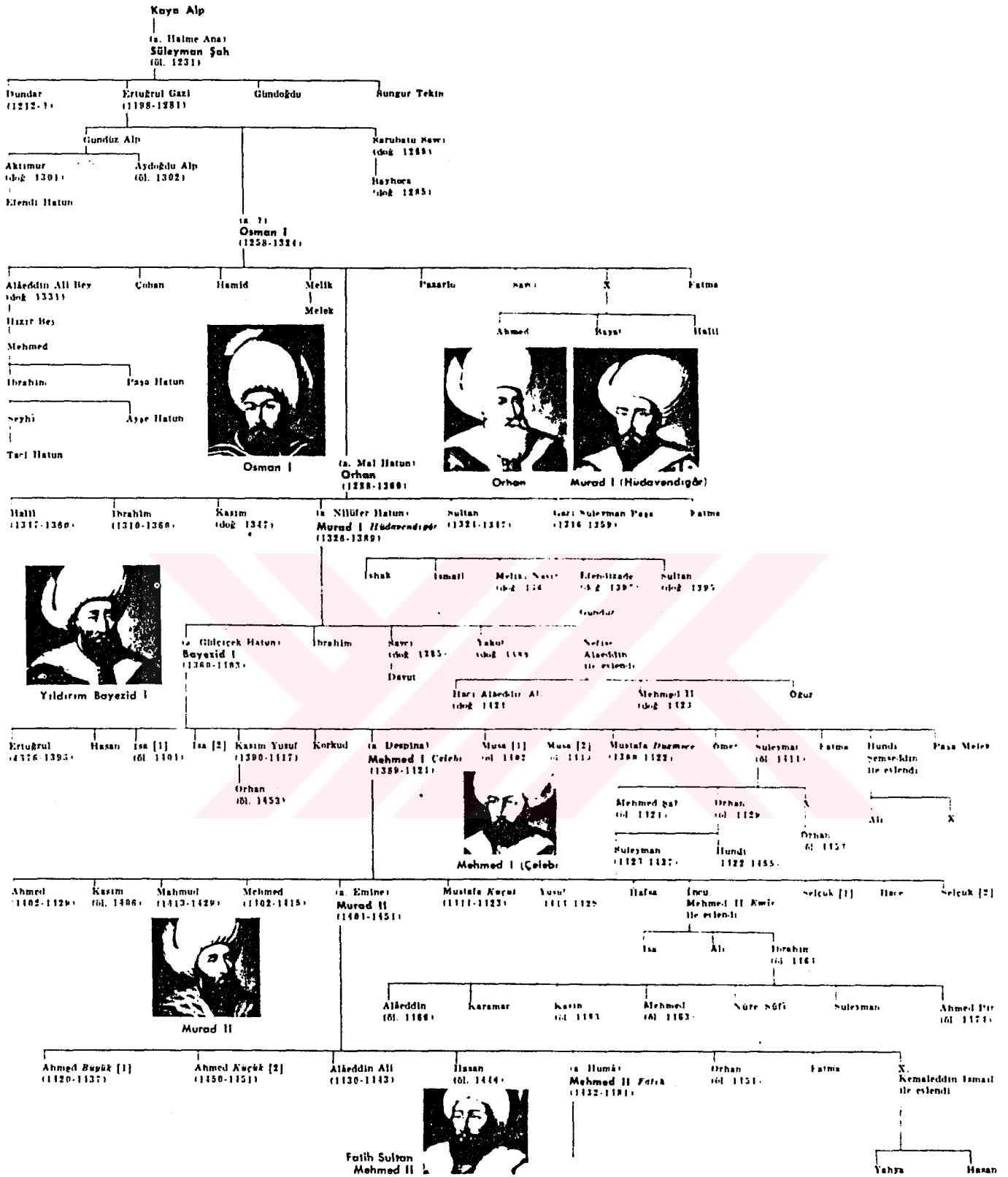
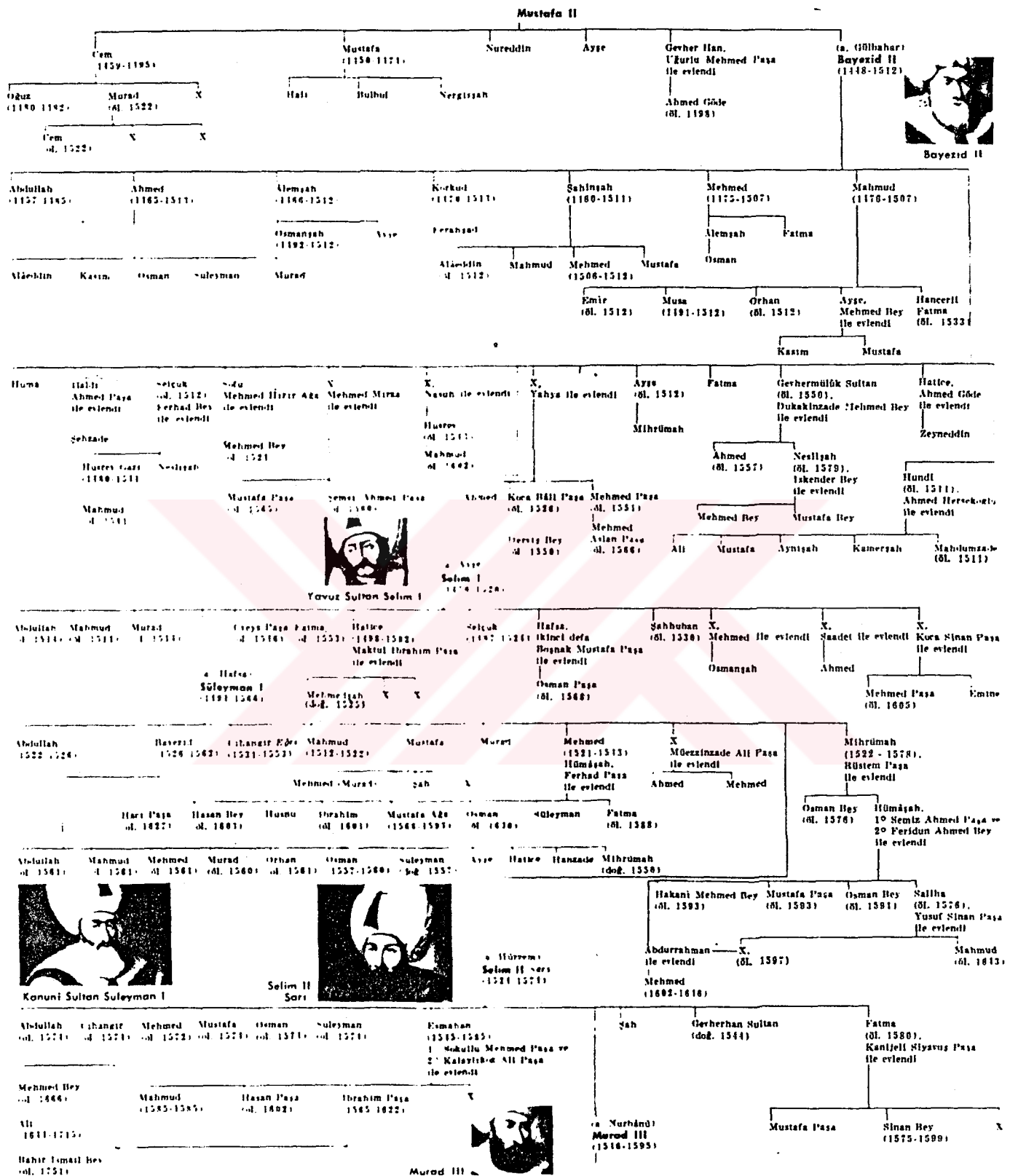


Foto. MEYDAN



Merod III

Abdullah (1585-1595)	Ahmed (1585-1595)	Alâeddin Davud (öl. 1595)	Ali (öl. 1595)	Cihangir [1] (1585-1585)	Hasan (öl. 1595)	İshak (öl. 1595)	Mahmud (1582-1595)	Mustafa (1585-1595)	Ömer (öl. 1595)	Süleyman (1585-1585)	Yusuf (öl. 1595)	
Abdurrahman (öl. 1595)		Alemsgah (öl. 1595)	Hayzid (1586-1595)	Cihangir [2] (1587-1595)	Hüseyin (öl. 1595)	Korkud (öl. 1595)	Murad (öl. 1595)	Osman (öl. 1595)	Selim (1567-1595)	Yakub (öl. 1595)	Ayşe (öl. 1601)	



Ahmed I.



Mehmed III



Mustafa I

Hayzid (1612-1635)	Hüseyin (1613-1617)	Mehmed (1605-1621)	İsa Mahfiruz Osman II Genç (1604-1622)	İsa Kösem Mahpeyker Murad IV (1609-1616)	Selim (1611-1635)	Ahide Süleyman (1611-1635)	Atike Ayşe 1. Nasuh Paşa ile evlendi 2. Karakus Mehmed 3. Hafız Ahmed Paşa 4. Murtezâ Paşa 5. Ahmed Paşa Heceli ve 6. Ahmed Paşa İyevak ile evlendi	Khaem (1606-1612)	Fatma (doğ. 1605)
Hasan (öl. 1612)	Kasım (1613-1638)		Emir (1621-1622)	Mustafa Zeynep					



Ibrahim
İsa Kösem Mahpeyker
Ibrahim
(1615 - 1648)



Osman II
(Genç)



Murad IV

Zeynep, Hancaze
(öl. 1650)

Getherhan,
Hecap Paşa Topal
ile evlendi

Saliye
(öl. 1630)

Ahmed (1627-1649)	Mehmed (1633-1649)	Ayşe Esmahan (1631-1649)	Gerher (doğ. 1630)	Hancaze Hafize	Kaya Esmahan (1633-1652), Melik Ahmed Paşa ile evlendi	Nukiye [1] (öl. 1716), Melik Ibrahim Paşa ile evlendi	Nukiye [2] (öl. 1716), Melik Ibrahim Paşa ile evlendi	Saliye Kara Hüseyin Paşa ile evlendi
	Alâeddin (1635-1649)	Süleyman (1631-1649)						

Hayzid (1646-1647)	Cihangir (1646-1648)	Murad (1643-1644)	Orhan (1648-1650)	Osman (doğ. 1644)	Selim (1644-1699)	Atike Ayşe (doğ. 1646)	Fatma (doğ. 1642)	Reyhan (1645-1700)	Gerherhan (1642-1691)	Kaya Emmügülsüm	İsa Hatice Muazzer Ahmed II (1643-1695)
-----------------------	-------------------------	----------------------	----------------------	----------------------	----------------------	------------------------------	----------------------	-----------------------	--------------------------	--------------------	---



Mehmed IV
(Avcı)



Süleyman II

Süleyman (doğ. 1681)	Hayzid (1678-1679)	Süleyman (doğ. 1681)	Gerher	Fatma (öl. 1700), 1 ^o Cerkez İbrahim Paşa ve 2 ^o Yusuf Paşa Topal ile evlendi	İshak (öl. 1713)	Kuşuk Merzifonlu Kara Mustafa Paşa ile evlendi	Emmügülsüm (öl. 1720), Kuşuk Osman Paşa ile evlendi
İsa Rabia Gülnûs Ahmed III (1673-1738)			İsa Rabia Gülnûs Mustafa II (1684-1703)				



Mustafa II



Ahmed II

Ahmed [1] (1699-1699)	Ahmed [2] (1703-1703)	Hasan (1699 - 1733)	Hüseyin (1699 - 1700)	Mehmed (1698-1703)	Murad [1] (1702-1702)	Murad [2] (1702-1703)	Selim (1699-1701)	Ayşe (1696-1752)	Emine (1696-1739)	Esmâ Fatma (öl. 1699)	Nukiye [1] (öl. 1698)
--------------------------	--------------------------	------------------------	--------------------------	-----------------------	--------------------------	--------------------------	----------------------	---------------------	----------------------	--------------------------	--------------------------



Ahmed III

İsa Saliha
Mahmud I
(1696-1754)



Mahmud I

İsa Behsuvâr
Osman III
(1699-1757)



Osman III

Zeynep
(öl. 1705)

Emmügülsüm
(1700-1701)

Emmetullah
(1700 - 1727),
Sirke Osman Paşa
ile evlendi

Saliye
(1696-1778),
Makluzade Ali Paşa
ile evlendi

Zahide
(1731-1790)

Hayzid

Nukiye [2]
(öl. 1703)

Hibetullah
(1725-1761),
Hacı Ali Paşa
ile evlendi

Emmetullah
(öl. 1711)

Ahmed III

Abdullah (1719-1739)	Abdülmejid (1709-1710)	Abdülmelik (1709-1711)	Ali (1706-1706)	Bayezid (1718-1721)	Hasan (1726-1731)	Mahmud (öl. 1756)	Mehmed [1] (1697-1703)	Mehmed [2] (1705-1706)	Mehmed [3] (1712-1713)	Mehmed [4] (1717-1756)	Murad [1] (1707-1707)	Murad [2] (1708-1708)
-------------------------	---------------------------	---------------------------	--------------------	------------------------	----------------------	----------------------	---------------------------	---------------------------	---------------------------	---------------------------	--------------------------	--------------------------



Mustafa III

(a. Mihrişah)
Mustafa III
(1717-1774)

(a. Mihrişah) Salim III (1741-1808)	Mehmed (1766-1767)	Reşhan (1766-1821)	Ema (öl. 1812)	Patma (öl. 1809)	Hatice [1] (doğ. 1766)	Hatice [2] (1768-1822)	Hibetullah (1759-1762)	Mihredmah (1766-1764)	Mihrişah (1762-1769)	Sah (1761-1803)
---	-----------------------	-----------------------	-------------------	---------------------	---------------------------	---------------------------	---------------------------	--------------------------	-------------------------	--------------------

İle evlendi
Osman Paşa
(öl. 1809)

Atike (1712-1737)	Ema [2] (öl. 1794)	Ema [1] (öl. 1732)	Emine [2] (öl. 1730)	Emine [1] (öl. 1730)	Ayye (1715-1775)	Süleyman (1710-1732)	Seyfeddin (1728-1732)	Selim [2] (1719-1716)	Selim [1] (1706-1708)	Numan (1723-1764)	İsa (1706-1706)
----------------------	-----------------------	-----------------------	-------------------------	-------------------------	---------------------	-------------------------	--------------------------	--------------------------	--------------------------	----------------------	--------------------

(a. Rabiha Şerif)
Abdülhamid I
(1725-1789)



Selim III

Patma (1704-1733)	Ferdane (öl. 1718)	Hatice [1] (1707-1708)	Hatice [2] (doğ. 1710)	Saliha (1725-1726)	Nazife (1725-1764)	Rabiha [1] (1719-1722)	Rabiha [2] (1727-1728)	Reyhane (öl. 1720)	Hükiye [1] (1707-1707)
----------------------	-----------------------	---------------------------	---------------------------	-----------------------	-----------------------	---------------------------	---------------------------	-----------------------	---------------------------

Mehmed Paşa (1704-1733)	Mehmed Bey (1704-1733)	Patma (öl. 1718)	Hibetullah (1707-1708)	Hatice [2] (1719-1722)	Hafiz Ahmed Paşa (1708-1733)	Ali Paşa ve (1708-1733)	Hafiz Ali Paşa ve (1708-1733)	Emmügülüm (1708-1733)	Saliha (1725-1726)	Hükiye [2] (1707-1707)
----------------------------	---------------------------	---------------------	---------------------------	---------------------------	---------------------------------	----------------------------	----------------------------------	--------------------------	-----------------------	---------------------------

Emmühabibe (öl. 1730)	Emmüselma [1] (öl. 1719)	Emmüselma [2] (1732-1733)	Zeyneb [2] (1710-1710)	Zeyneb [1] (1708-1708)	Zeyneb Asma Zübeyde (1728-1738)	Saliha (1715-1778)	Emmetullah [1] (doğ. 1719)	Emmetullah [2] (1723-1724)
--------------------------	-----------------------------	------------------------------	---------------------------	---------------------------	------------------------------------	-----------------------	-------------------------------	-------------------------------

Abdullah (1725-1725)	Abdurrahim (1722-1722)	Abdulaziz (1729-1729)	Ahmed (1726-1726)	Alemşah (1741-1746)	Mehmed (1724-1741)	Marya (1742-1745)
-------------------------	---------------------------	--------------------------	----------------------	------------------------	-----------------------	----------------------

Ahmed (öl. 1773)	Ayye (öl. 1754)	Emine (öl. 1813)	Patma (doğ. 1730)	Hatice (öl. 1811)
---------------------	--------------------	---------------------	----------------------	----------------------

(a. Nakidili)
Mahmud II
(1793-1839)

Ayye (1722-1722)	Aynışah (1740-1740)	Süleyman (1729-1746)	Selim (doğ. 1729)	Nurettin Mehmed I (1742-1745)	(a. Ayye) Mustafa IV (1779-1808)
---------------------	------------------------	-------------------------	----------------------	----------------------------------	--

Dürrüşşehvar
(1771-1826)
Ahmed Nazif Efendi
İle evlendi

Atıfettullah
(öl. 1816)
Mahmud Bey
İle evlendi

Ahmed Muhtar Molla Efendi
(1807-1862)

Emine (1746-1791)	Ema [1] (öl. 1778)	Ema [2] (1762-1818)	Patma (1762-1765)	Hatice (doğ. 1780)	Hibetullah (1788-1811)	Melikşah (1781-1781)	Rabiha [2] (1786-1786)	Zekiye (öl. 1787)
----------------------	-----------------------	------------------------	----------------------	-----------------------	---------------------------	-------------------------	---------------------------	----------------------



Mustafa IV

Mahmud II

(a. Pertevniyal) Abdülaziz (1826-1876)	Abdülhamid [1] (1813-1839)	Abdullah (öl. 1820)	Ahmed [1] (1811-1812)	Ahmed [2] (1819-1819)	Ahmed [3] (1821-1822)	Kemaleddin (1811-1811)	Mehmed [1] (1811-1811)	Murad (1812-1813)	Osman (1813-1811)	Süleyman (1818-1819)
--	-------------------------------	------------------------	--------------------------	--------------------------	--------------------------	---------------------------	---------------------------	----------------------	----------------------	-------------------------

Munire Mihrişah Hanımsiye [2] (1821-1842)	Hanımsiye [1] (1833-1833)	Hamide [2] (1819-1819)	Hamide [1] (1817-1817)	Hatice Patma [2] (1812-1822)	Patma [1] (1809-1810)	Emine (1812-1814)	Ayye (1809-1810)	Atiye (1821-1850)	Adile (1826-1899)
--	------------------------------	---------------------------	---------------------------	---------------------------------	--------------------------	----------------------	---------------------	----------------------	----------------------

Saliha
(1811-1813)
Gürşad Mehmed Hatil
İle evlendi

Sah
(öl. 1816)

Asaf Mahmud Celâleddin Paşa
(1822-1867)

Mahmud Celâleddin Paşa
(öl. 1881)

Feride
Mahmud Paşa ile evlendi

Mehmed Said Bey
(öl. 1871)

Seniye
(doğ. 1847)

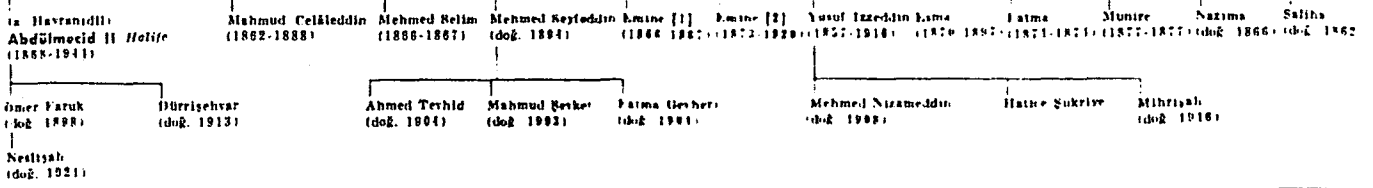
Hayriye
(öl. 1869)

1° Ahmed Rıfat Bey ve
2° İskenderzade Ali Rıza Bey
İle evlendi

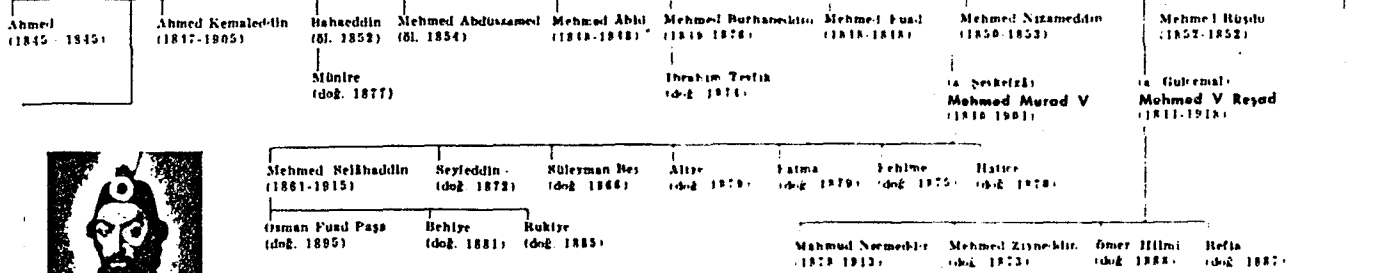
Celâleddin Paşa
(doğ. 1869)

Mahmud Edhem Paşa
(öl. 1886)

(a. Pertevniyal)
Abdülaziz
(1830-1876)



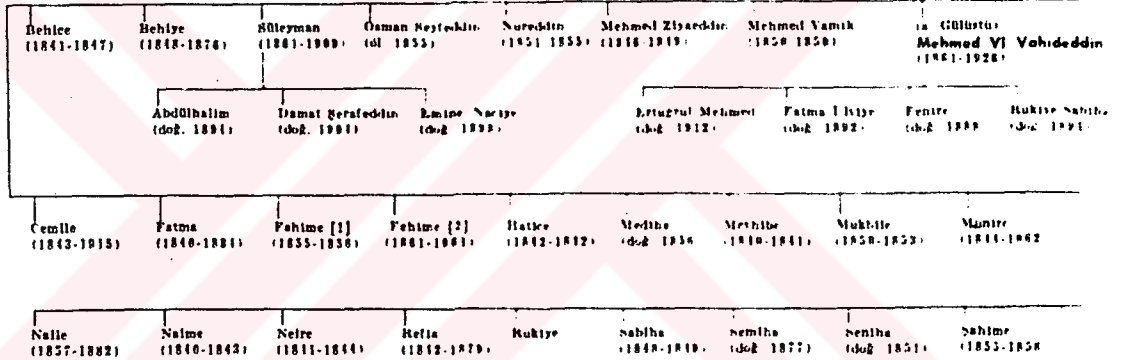
(a. Bezmâliem)
Abdülmedid I
(1833-1861)



Abdülmedid



Abdülaziz



(a. Tirmüçân)
Abdülhamid II
(1842-1918)



Abdülhamid II



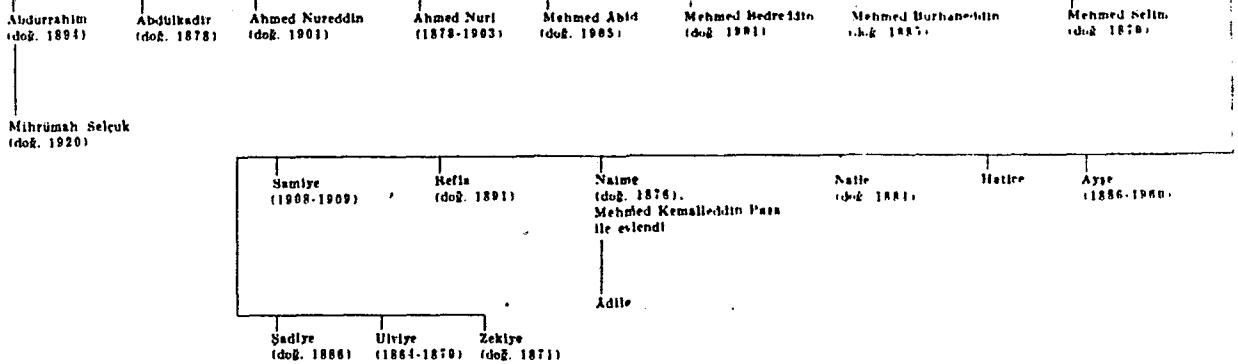
Mehmed V Resad



Murad V



Mehmed VI Vahideddin



Osmanlı hanedanının soyağacı çizelgesinde "a", padişahların annelerini göstermektedir. Çizelgede hanedandan gelen erkeklerin evlenmeleri gösterilmemiştir. hanedanın kız çocuklarının evlenmeleri, ancak çocukları olmuşsa gösterilmiştir. Adı bilinmeyen çocuklar, "x" işaretiyle gösterilmiştir. Çizelgeye bunlardan yalnız çocuk sahibi olanlar alınmıştır.



T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

ÖZGEÇMİŞ

1971 yılında İstanbul'da dünyaya geldi. İlk öğrenimini Kalamış İlkokulu'nda tamamladı. Bu arada İstanbul Radyosu TRT Çocuk Korosu'na devam etti. 1981 yılında Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı Çalgı Eğitimi Bölümü'ne başladı, orta ve lise bölümlerini bitirdikten sonra, aynı okulun Temel Bilimler Bölümü'nü bitirdi.

Halen İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Güzel Sanatlar Bölümü Musiki Anasanat Dalı TSM alanında Yüksek Lisans öğrencisidir.

Kanun haricinde diğer bazı enstrumanlar ile güzel sanatların çeşitli dallarıyla ve özel radyoculukla sadece amatör olarak ilgilenmektedir.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ